

Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis

C 68

Izdevums
latviešu valodā

Informācija un paziņojumi

55. sējums
2012. gada 6. marts

<u>Paziņojums Nr.</u>	Saturs	Lappuse
I	<i>Rezolūcijas, ieteikumi un atzinumi</i>	
	ATZINUMI	
	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja	
	477. plenārā sesija 2012. gada 18. un 19. janvārī	
2012/C 68/01	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Pēcvidusskolas profesionālā izglītība un apmācība kā pievilcīga alternatīva augstākajai izglītībai" (pašiniciatīvas atzinums)	1
2012/C 68/02	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Jauniešu nodarbinātība, tehniskās prasmes un mobilitāte" (pašiniciatīvas atzinums)	11
2012/C 68/03	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Pilsoniskās sabiedrības iesaistīšana Eiropas Enerģētikas kopienas izveidē" (pašiniciatīvas atzinums)	15
2012/C 68/04	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "ES loma miera veidošanā ārējās attiecībās: paraugprakse un perspektīvas"	21

LV

Cena:
EUR 4

(Turpinājums nākamajā lappusē)

III Sagatavošanā esoši tiesību akti

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

477. plenārā sesija 2012. gada 18. un 19. janvārī

2012/C 68/05	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai – Intelektuālā īpašuma tiesību vienotais tirgus. Radošuma un inovācijas veicināšana, lai nodrošinātu ekonomikas izaugsmi, kvalitatīvas darbavietas un augstas kvalitātes produktus un pakalpojumus Eiropā" COM(2011) 287 galīgā redakcija	28
2012/C 68/06	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei un Ekonomikas un sociālo lietu komitejai "Eiropas standartu stratēģisks redzējums: virzības mērķis – līdz 2020. gadam sekmēt un paātrināt ilgtspējīgu Eiropas ekonomikas izaugsmi" COM(2011) 311 galīgā redakcija	35
2012/C 68/07	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par kredītiestāžu un ieguldījumu sabiedrību konsultatīvās uzraudzības prasībām" COM(2011) 452 galīgā redakcija – 2011/0202 (COD)	39
2012/C 68/08	Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Padomes regulai par administratīvu sadarbību akcīzes nodokļu jomā" COM(2011) 730 galīgā redakcija – 2011/0330 (CNS)	45
2012/C 68/09	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko izveido daudzgadu plānu Baltijas laša krājumam un zvejniecībām, kas šo krājumu izmanto" COM(2011) 470 galīgā redakcija – 2011/0206 COD	47
2012/C 68/10	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai "Sestā Kopienas vides rīcības programma. Galīgais novērtējums" COM(2011) 531 galīgā redakcija	52
2012/C 68/11	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "ĢMO Eiropas Savienībā" (atzinuma papildinājums)	56
2012/C 68/12	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam, ar ko izveido informācijas apmaiņas mehānismu attiecībā uz starpvaldību nolīgumiem starp dalībvalstīm un trešām valstīm enerģētikas jomā" COM(2011) 540 galīgā redakcija – 2011/0238 (COD)	65

I

(Rezolūcijas, ieteikumi un atzinumi)

ATZINUMI

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

477. PLENĀRĀ SESIJA 2012. GADA 18. UN 19. JANVĀRĪ

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Pēcvidusskolas profesionālā izglītība un apmācība kā pievilcīga alternatīva augstākajai izglītībai" (pašiniciatīvas atzinums)

(2012/C 68/01)

Ziņotāja: **Vladimíra DRBALOVÁ kdze**

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 2011. gada 20. janvārī saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

"Pēcvidusskolas profesionālā izglītība un apmācība kā pievilcīga alternatīva augstākajai izglītībai".

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2011. gada 16. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 19. janvāra sēdē), ar 208 balsīm par, 7 balsīm pret un 10 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ierosinājumi

Ieteikumi Eiropas Komisijai

1.1 Komiteja aicina Komisiju rosināt dalībvalstis sasniegt Briges paziņojumā izvirzītos ilgtermiņa un īstermiņa mērķus un **uzlabot profesionālās izglītības un apmācības (PIA) kvalitāti un efektivitāti, lai padarītu to pievilcīgāku un piemērotāku**. Visu līmeņu sociālajiem partneriem jāturpina aktīvi iesaistīties Kopenhāgenas procesā un jāpalīdz sasniegt īstermiņa rezultātus.

1.2 Komiteja īpaši aicina Komisiju apvienot Boloņas un Kopenhāgenas procesus vienā integrētā pieejā. Šāda sinerģija palīdzēs nodrošināt cilvēkus ar prasmēm, kas vajadzīgas, lai viņi varētu īstenot savu attīstības un nodarbinātības potenciālu.

1.3 Komiteja uzskata, ka Komisijai, pamatojoties uz statistikas datiem, jādarbojas kā novērošanas centram un jāuzrauga

stāvoklis dalībvalstīs, kā arī jāizveido platforma labas prakses apmaiņai.

1.4 EESK atzinīgi vērtē Komisijas centienus ieviest jaunus instrumentus un uzsākt jaunas iniciatīvas. Tomēr vispirms ir steidzami jāizvērtē jau izstrādātās iniciatīvas, lai instrumenti savstarpēji nepārklātos un lai jau ieviestās programmas un politikas pasākumi tiktu īstenoti pienācīgi un pilnībā.

Ieteikumi dalībvalstīm

1.5 Ir maldīgi, veidojot izglītības politiku, par vienīgo rādītāju noteikt augstskolās studējošo jauniešu skaitu, jo tam ir tikai daļēja saistība ar prasmēm, kas vajadzīgas darba tirgum. Izglītības un apmācības sistēmām ir jābūt līdzsvarotām.

1.6 Efektīvi īstenot Briges paziņojumu un Kopenhāģenas procesu un palīdzēt sasniegt ES pamatmērķi, proti, ka vismaz 40 procentiem iedzīvotāju ir jāiegūst augstākā vai tai līdzvērtīga izglītība, līdz ar to **palielinot arī profesionālās izglītības ieguvēju īpatsvaru.**

1.7 Izstrādāt gan finanšu, gan ar finansēm nesaistītus instrumentus, kas orientēti uz izglītības iestādēm un uzņēmumiem, it īpaši uz MVU, tostarp mikro- un amatniecības uzņēmumiem, lai tādējādi padarītu pievilcīgāku gan sākotnējo, gan tālāko profesionālo izglītību un apmācību, mobilizētu uzņēmumus un veicinātu izglītības iestāžu un uzņēmumu sadarbību.

1.8 Sākt īstenot vispusīgus veicināšanas pasākumus, lai sistemātiski palielinātu pēcvidusskolas profesionālās izglītības atzīšanu sabiedrībā.

1.9 Nodrošināt tādus konsultatīvos dienestus, kas ir efektīvāki un atbilst darba tirgus un jauniešu vajadzībām, tostarp individuālas konsultācijas cilvēkiem ar invaliditāti. Steidzami paplašināt to jauniešu, viņu ģimeņu un konsultantu domāšanas modeli, kuri uzskata, ka studijas augstskolā nozīmē garantētu darba vietu.

Ieteikumi uzņēmumu organizācijām

1.10 Sadarbojoties ar citiem sociālajiem partneriem, informēšanas un konsultēšanas sistēmās būtu aktīvi jāiesaistās uzņēmēju organizācijām, jo tieši tām ir vislabākās iespējas sniegt informāciju par profesionālās izglītības un darba tirgus iespējām. Uzņēmējiem būtu jāatbalsta apmācības sniedzēji, lai tie varētu izstrādāt gan uz praksi orientētus apmācības kursus, gan jaunas metodes.

1.11 Rūpniecības nozarēs un uzņēmumos jāpiedāvā vairāk darba vietu stažieriem un praktikantiem, un esošie darbinieki jāmudina dalīties savās zināšanās un pieredzē ar mācekļiem vai uz laiku kļūt par profesionālās apmācības pasniedzējiem.

Ieteikumi izglītības iestādēm

1.12 Veidot uzticēšanās pilnu saikni ar uzņēmumiem un atzīt, ka nepieciešams konstruktīvi sadarboties un ka ārējā vidē iegūta pieredze ir vērtība.

1.13 Lai ciešāk sadarbotos ar rūpniecības nozarēm, kā arī pilnveidotu uz praksi orientētas apmācības metodes un paplašinātu to klāstu, vajadzīga elastīgāka attieksme pret PIA.

1.14 Jānodrošina kvalitatīvi pasniedzēji un mācībspēki. Viņiem ir jāpārzina darba vides mainīgās vajadzības. Būtu jāveicina skolotāju un pasniedzēju stažēšanās uzņēmumos.

Ieteikumi sociālajiem partneriem

1.15 Komiteja aicina sociālo partneru organizācijas uzņemties atbildību un proaktīvi izmantot visas iespējas un instrumentus, lai uzlabotu pēcvidusskolas profesionālās izglītības un apmācības pievilcību (iesaistot nozaru nodarbinātības un kvalifikācijas padomes utt.).

1.16 Sociālajiem partneriem visos līmeņos pienācīgi jāpilda to kopīgajās darba programmās noteiktās apņemšanās un jāsekmē visu ar profesionālo izglītību saistīto ES instrumentu ieviešana un īstenošana valstu līmenī.

Ieteikumi privātpersonām un pilsoniskās sabiedrības organizācijām

1.17 Jāvērš iedzīvotāju uzmanība uz to, ka augstākā izglītība ne vienmēr garantē darbu un ka ir jāapsver piemērotas alternatīvas. Cilvēkiem ir jāsaprot, ka viņi paši ir atbildīgi par informācijas ievākšanu pirms studiju vai apmācības programmas izvēles. Visbeidzot, iedzīvotājiem ir pietiekami jāpaļaujas uz sevi, lai izņemtu par pēcvidusskolas profesionālās izglītības uzsākšanu.

1.18 Studentu vēlmes un viņu ģimeņu cerības jāizvērtē attiecībā pret darba devēju vajadzībām. Nākotnē viņi varētu izmantot jaunizveidoto apskatu par prasmēm Eiropas Savienībā un tā prognozes par prasmju piedāvājumu un darba tirgus vajadzībām.

2. Politikas sistēma Eiropā

2.1 Pavasara sammitā 2010. gada jūnijā Eiropadome pieņēma jaunu izaugsmes un nodarbinātības stratēģiju "Eiropa 2020", kurā ietvertas septiņas pamatiniciatīvas un stratēģijas dokumenti par ES iekšējā tirgus stiprināšanu (Vienotā tirgus akts).

2.2 Viena no svarīgākajām pamatiniciatīvām, "Jaunu prasmju un darba vietu programma", kas orientēta uz to, lai nodrošinātu iedzīvotājus ar darbam piemērotām prasmēm un līdzsvarotu prasmju piedāvājumu ar darba tirgus vajadzībām, ir cieši saistīta ar pārējām iniciatīvām ("Rūpniecības politika", "Digitalizācijas programma", "Inovācijas savienība", "Jaunatne kustībā", "Eiropas platforma cīņai pret nabadzību" utt.).

2.3 Atbalsts stratēģijas "Eiropa 2020" mērķiem paredzēts ierosinātajā **daudzgadu finanšu shēmā** (DFS) ⁽¹⁾. Tas būs ieguldījums Eiropas izcilākajos prātos, jo tiks palielināts izglītībai, apmācībām, pētniecībai un inovācijai atvēlēto līdzekļu apjoms.

⁽¹⁾ Budžets stratēģijai "Eiropa 2020", COM(2011) 500 galīgā redakcija, I un II daļa, 29.06.2011.

3. Profesionālā izglītība un apmācība. Pašreizējais stāvoklis un uzdevumi

3.1 Patlaban Eiropas darba tirgus tendences nosaka finanšu un ekonomikas krīze, globalizācija, demogrāfiskais spiediens, jaunas tehnoloģijas un daudzi citi faktori.

3.2 Stratēģijā "Eiropa 2020" izvirzīti pieci horizontālie mērķi, un trīs no tiem ir šādi:

— 75 % nodarbinātība vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem;

— izglītības ieguves rādītāju uzlabošana, proti, mācības nepabeigušo jauniešu īpatsvara samazināšana no pašreizējiem 15 % līdz 10 %;

— vēlme līdz 2020. gadam no 31 % līdz vismaz 40 % palielināt to 30–34 gadus veco iedzīvotāju īpatsvaru, kas ir ieguvuši augstāko vai tai līdzvērtīgu izglītību.

3.3 Līdz ar 2002. gada 29.–30. novembrī pieņemto Kopenhāģenas deklarāciju tika uzsākta paplašināta Eiropas sadarbība profesionālajā izglītībā un apmācībā; šo sadarbības stratēģiju dēvē arī par **Kopenhāģenas procesu**.

3.4 Savukārt 2009. gada 12. maijā Padome pieņēma stratēģisku sistēmu Eiropas sadarbībai izglītības un apmācības jomā ("VET 2020").

3.5 Komisijas paziņojumā "Jauns stimuls Eiropas sadarbībai profesionālās izglītības un apmācības jomā, lai atbalstītu stratēģiju Eiropa 2020" ⁽²⁾ ir izklāstīti svarīgākie elementi, kas nepieciešami, lai atsāktu Kopenhāģenas procesu un uzsvērtu profesionālās izglītības svarīgo nozīmi mūžizglītībā un mobilitātē.

3.6 Cieša apņemšanās ir ierakstīta arī Briges paziņojumā, ko 2010. gada decembrī pieņēma ES ministri profesionālās izglītības un apmācības jautājumos un Eiropas sociālie partneri. Lai Eiropas Savienībā sekmētu sadarbību PIA jomā, minētajā paziņojumā laika posmam līdz 2020. gadam ir noteiktas šādas pārskatītas prioritātes:

— pēcvidusskolas PIA attīstīšana un profesionālās izglītības attīstīšana augstākos Eiropas kvalifikāciju sistēmas (EQF) līmeņos,

(2) Komisijas paziņojums COM(2010) 296 galīgā redakcija.

— mijiedarbība un elastīga pāreja starp PIA un augstāko izglītību,

— politikas dokuments par profesionālās izcilības nozīmi progresīvas un noturīgas izaugsmes nodrošināšanā.

3.7 Pamatojoties uz Briges paziņojumā pausto apņemšanos, Komisija izstrādā Izcilības programmu profesionālajai izglītībai un apmācībai; tā orientēta gan uz sākotnējo, gan turpmāko PIA. Šo procesu paredzēts noslēgt ar Padomes secinājumiem (2012. gada beigās).

4. Informatīvais pamats sadarbības pastiprināšanai profesionālajā izglītībā un apmācībā

4.1 Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centra (*Cedefop*) prognozes par prasmju pieprasījumu nākotnē liecina, ka līdz 2020. gadam palielināsies pieprasījums pēc vidēji un augsti kvalificēta darbaspēka, savukārt pieprasījums pēc mazkvalificēta darbaspēka samazināsies. Tomēr 78 miljoni no darbaspējīgā vecumā esošajiem Eiropas iedzīvotājiem vēl aizvien ir ar zemu kvalifikāciju.

4.2 Fakti, kas iekļauti *Cedefop* dokumentā "Modernizēt arodizglītību un apmācību" — ceturtajā ziņojumā par pētījumu Eiropas arodizglītības jomā —, liecina, ka ir jāpastiprina sadarbība PIA jomā. Lai dotu ieguldījumu ES izaugsmes un nodarbinātības stratēģijā, minētajā dokumentā ir arī izvirzītas prioritātes PIA reformēšanai.

4.3 Ņemot vērā pieaugošo starptautisko konkurenci, sabiedrības novecošanu, spiedienu uz darba tirgu un mērķi Eiropā uzlabot sociālo kohēziju, profesionālajā izglītībā ir vajadzīgas tūlītējas reformas.

4.4 *Cedefop* analizē arī jautājumu par to, kā uzlabot PIA tēlu un pievilcību. Aplūkojot rādītājus, kas saistīti ar PIA pievilcību Eiropas Savienībā, kopiespaids veidojas negatīvs. Daži pētījumi ir devuši iespēju noteikt galvenos faktoros, kas ietekmē izglītības kursu pievilcību:

a) mācību saturs un konteksts — apmācības kursu izvēle un mācību iestāžu, kursu vai programmu reputācija,

b) audzēkņu izglītības un darba tirgus perspektīvas — piekļuve tālākai izglītībai (īpaši augstskolā) un nodarbinātības perspektīvas,

c) ekonomiski faktori — finansiāls atbalsts, nodokļu atvieglojumi un mācību maksa.

4.5 Publikācijā "Tilts uz nākotni" *Cedefop* analizē arī sasniegumus kopēju Eiropas principu (ievirze un konsultācijas, neformālās un ikdienējās mācīšanās apzināšana un atzīšana) un instrumentu (*EQF*, *ECVET*, *EQAVET*, *Europass*)⁽³⁾ izstrādē un ieviešanā. Šo principu un instrumentu mērķis ir sekmēt darba ņēmēju, audzēkņu un mācībspēku mobilitāti starp dažādām izglītības un apmācības sistēmām un valstīm. Šādu instrumentu pilnveide un ieviešana veicina visu veidu un līmeņu izglītības un apmācības rezultātu evolūciju, kas savukārt ir atbalsts mūžizglītībai.

4.6 Jaunais *Cedefop* pētījums⁽⁴⁾, kas veltīts augstāko kvalifikācijas līmeņu profesionālajai izglītībai un apmācībai 13 valstīs un 6 nozarēs, liecina, ka uzskatus un priekšstatus par PIA un Eiropas kvalifikāciju sistēmu 6.–8. līmenī ietekmē apstākļi attiecīgajā valstī.

4.7 Eiropas Izglītības fonds (EIF) uzsver: lai izveidotu saikni starp izglītību un profesionālajām jomām, ļoti svarīgi ir sniegt informāciju par dažādām profesijām un īstenot ar faktiem pamatotas politikas pasākumus. Lai palielinātu pēcvidusskolas PIA pievilcību, EIF iesaka veikt šādus pasākumus:

- cieši sadarbojoties ar uzņēmumiem, panākt diplomu atzīšanu;
- pēcvidusskolas PIA (vai augstāko profesionālo izglītību) integrēt augstākās izglītības sistēmā;
- radīt "pakāpienus" un tālākas izglītošanās iespējas mūžizglītības virzienā;
- augstākajā profesionālajā izglītībā veidot starptautiskas partnerības;
- izglītības kursu sagatavošanā izmantot šādu proporciju: 20 % lekciju, 40 % praktisku nodarbību un 40 % darbsemināru;
- mācībspēkus izraudzīties gan no akadēmiskajām aprindām, gan no attiecīgās jomas speciālistu vidus.

⁽³⁾ *EQF* — Eiropas kvalifikāciju sistēma (*European Qualifications Framework*); *ECVET* — Eiropas kredītpunktu sistēma profesionālās izglītības un apmācības jomā (*European Credit System for Vocational Education and Training*); *EQAVET* — Eiropas kvalitātes nodrošināšanas pamatprincipu ietvarstruktūra profesionālajai izglītībai un apmācībām (*European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training*); *EUROPASS* — dokumentu kopums, kura mērķis ir atbalstīt mobilitāti darba nolūkā un ģeogrāfisko mobilitāti.

⁽⁴⁾ *Cedefop* pētījums Nr. 15 — "Augstāko kvalifikācijas līmeņu profesionālā izglītība un apmācība".

4.8 Kādā Komisijas pasūtītā pētījumā, kura mērķis bija apzināt un analizēt prasmes, kas nākotnē būs vajadzīgas mikro- un amatniecības uzņēmumiem⁽⁵⁾, ieteikts apmācības programmas turpmāk vairāk pielāgot gaidāmajām prasmju pieprasījuma tendencēm un situācijas attīstībai. Vairāk jāveido tādas programmas, kuru pamatā ir profesijas praktiska apmācība, un visos līmeņos, arī Eiropas līmenī, jārada iespējas atzīt neformāli iegūtas praktiskas zināšanas.

4.9 Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO) ministru sanāsmē, kas notika 2007. gada janvārī Kopenhāgenā un bija veltīta PIA jautājumiem, tika secināts, ka profesionālās izglītības un apmācības tēls ir ievērojami uzlabojies, un tika uzsākts analītisks darbs, ko 2010. gadā noslēdza ar gala ziņojumu "Izglītība nodarbinātībai"⁽⁶⁾. Turklāt 2010. gada beigās sagatavots pārskats "Ārpussskolas prasmes", kurā analizēti turpmākie pasākumi pēcvidusskolas profesionālās izglītības un apmācības jomā.

5. PIA no darba tirgus viedokļa

5.1 Demogrāfiskās pārmaiņas un prognozes par pieaugošu pieprasījumu pēc kvalificētāka darbaspēka nozīmē, ka Eiropā, par spīti ekonomikas krīzei, dažās nozarēs darbaspēka pieejamība samazinās un darbinieku sāk pietrūkt.

5.2 Eiropas Savienībā speciālistu trūkums noteiktās nozarēs ir fakts. Eiropas uzņēmumus tas ietekmē tieši, jo tie nevar izmantot izaugsmes iespējas un palielināt produktivitāti. Nākamajos gados kvalificētu darbinieku trūkums būs viens no galvenajiem šķēršļiem ekonomikas izaugsmei.

5.3 Vidi saudzējošu darba vietu izveide un tā dēvētā "sirmgalvju ekonomika", arī sociālie un veselības aprūpes pakalpojumi, rada iespējas veidot jaunas, kvalitatīvas darba vietas visām darbaspējīgā vecuma grupām, kā arī uzlabot visas Eiropas ekonomikas konkurētspēju un izaugsmes potenciālu. Tas nozīmē arī lielāku pieprasījumu pēc jaunām profesijām un pilnveidotām, atjauninātām prasmēm.

5.4 Profesionālā izglītība un apmācība var palīdzēt iepriekš minētā stratēģijas "Eiropa 2020" pamatmērķa sasniegšanā, 1) nodrošinot iespējas no profesionālās izglītības un apmācības pāriet uz specializētu apmācību un augstāko izglītību, 2) attīstot PIA augstākos *EQF* līmeņos uz pārdomātu vidējās profesionālās izglītības sistēmu pamata, 3) palīdzot nodrošināt atbilstošu sistēmu neformālās mācīšanās ceļā gūtu zināšanu atzīšanai un akreditācijai visos līmeņos un 4) pilnveidojot uz praksi orientētu apmācības procesu, kurā pieaugušie dod savu ieguldījumu jauniešu sekmju nodrošināšanā.

⁽⁵⁾ Gala ziņojums "Turpmākais prasmju pieprasījums mikro- un amatniecības uzņēmumos līdz 2020. gadam" (*Identification of future skills needs in micro and craft (-type) enterprises up to 2020*), FBH (Ķelnes universitātes pētniecības institūts amatniecības arodizglītības jautājumos), 2011. gada janvāris.

⁽⁶⁾ ESAO pārskats par projektu "Izglītība nodarbinātībai" (*Learning for Jobs*), kas galvenokārt orientēts uz PIA; sk. <http://www.oecd.org/dataoecd/41/63/43897561.pdf>.

5.5 Lai uzlabotu Eiropas uzņēmumu konkurētspēju, ir būtiski, lai Eiropā būtu mobils darbaspēks, kam ir pašreizējā darba tirgus vajadzībām atbilstošas prasmes un iemaņas. Uzņēmumiem vajadzīgas pārredzamas un salīdzināmas kvalifikācijas neatkarīgi no tā, kādā veidā šīs prasmes ir iegūtas.

5.6 Tādas kredītpunktu un kvalifikācijas sistēmas, kuru pamatā ir faktiskie apmācības rezultāti, ļaus vieglāk novērtēt darba ņēmēja prasmes. Tādējādi varēs labāk saskaņot pieprasījumu un piedāvājumu Eiropas darba tirgū. Darba devēji novērtē nevis kvalifikāciju, bet gan sniegumu. Arī izglītības sistēmā aizvien vairāk vajadzētu novērtēt apmācības reālo rezultātu, nevis, piemēram, mācību kursa nedēļu skaitu.

5.7 Iespējas pāriet no PIA uz augstāko izglītību ir svarīgas, un šo pāreju varētu atvieglot, uzlabojot mācību rezultātu pārredzamību. EQF varētu būt lietderīgs instruments, kas dod iespēju izveidot labāku mijiedarbību starp profesionālās izglītības un augstākās izglītības kredītpunktu sistēmām, jo saskaņā ar to mācību sekmes tiek pārveidotas attiecīgā kvalifikācijas līmeņa vienībās.

5.8 Pēcvidusskolas profesionālo izglītību nedrīkst ierindot "pelēkā zonā" starp vidusskolas līmeņa arodizglītību un augstāko izglītību. Saskaņā ar stratēģiju "Eiropa 2020" pēcvidusskolas PIA ir stratēģiski svarīga, lai uzlabotu arodizglītības pievilcību jauniešu acīs un atbalstītu prasmju pilnveidošanu un kvalifikācijas paaugstināšanu. Raugoties no Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu viedokļa, ir izdevies nedaudz palielināt arodizglītības un augstākā līmeņa PIA nozīmi un uzlabot tās pievilcību. Tomēr visos līmeņos — Eiropas, valstu, reģionālajā, vietējā un nozaru līmenī — vēl ir jāstrādā, lai dažādotu PIA piedāvājumu augstākā līmenī, uzlabotu mijiedarbību, reformētu PIA sistēmas un finansiāli stimulētu augstāka līmeņa PIA piedāvājumu un pieprasījumu gan uzņēmumu, gan iedzīvotāju vidū.

5.9 Profesionālās izglītības pievilcības uzlabošanā izšķiroša nozīme ir kvalitātei un izcilībai. Tomēr augstas kvalitātes PIA nav lēta, un mazie un vidējie uzņēmumi saskaras ar īpašiem pārbaudījumiem, jo, pirmkārt, tie ir galvenie sākotnējās profesionālās izglītības un apmācības piedāvātāji un, otrkārt, tiem ir jāpildinveido visu darbinieku, ne tikai viskvalificētāko darbinieku, prasmes. Šajā ziņā ir izšķiroši svarīgi nodrošināt apmācību darba vietā.

5.10 Svarīga joma, ko uzņēmumi jau ilgu laiku ir atbalstījuši, ir pārrobežu mobilitāte apmācības nolūkā, īpaši jauniešiem, kas iegūst profesionālo izglītību vai stažējas. PIA darbinieku, izglītojamo un mācībspēku mobilitāte Eiropā joprojām ir nepietiekama. To varēs uzlabot tikai tad, ja šīm personām būs labas zināšanas vismaz vienā svešvalodā.

6. Profesionālās izglītības, īpaši pēcvidusskolas arodizglītības, nepievilcīguma iemesli

6.1 Jēdzienu "augstākā izglītība" dažkārt izmanto kā sinonīmu akadēmiski orientētai augstskolas izglītībai. Augstāko izglītību un profesionālo apmācību bieži uzskata par pretstatiem — valda uzskats, ka profesionālās apmācības līmenis ir zemāks.

6.2 Veidojot politiku, kas orientēta uz augstākās izglītības attīstīšanu un paplašināšanu, profesionālajai izglītībai nav tikusi pievērsta pienācīga uzmanība. Uz arodu (vai profesiju / darba tirgu) orientēta izglītība un apmācība jau šobrīd ir svarīga, lai arī "neredzama", augstākās izglītības sastāvdaļa.

6.3 Eiropā profesionālā izglītība ir ļoti dažāda. Atšķirīgie institucionālie risinājumi rada apjukumu. Dažās valstīs to pat nevar uzskatīt par sistēmu.

6.4 Valstu izglītības un apmācības sistēmas pašas par sevi ir zināmā mērā nepārredzamas, un starp dažādiem apmācības kursiem vērojama tikai neliela mijiedarbība. Pēcvidusskolas izglītību un apmācību sniedz daudzi un dažādi piedāvātāji: augstskolas, augstākās profesionālās izglītības iestādes, vidusskolas, pieaugušo izglītības iestādes, sociālie partneri un privāti uzņēmumi.

6.5 PIA kvalifikācijas dažkārt ir grūti izprotamas, un citas valstis tās ne vienmēr atzīst. PIA programmas neatbilst Boloņas trīs ciklu sistēmai (bakalaurs, maģistrs, doktors). Joprojām nav skaidra redzējuma par to, kā un kādā līmenī profesionālās kvalifikācijas klasificēt valstu un ES kvalifikācijas sistēmās (NQF un EQF).

6.6 Trūkst saiknes starp kvalifikācijām un prasmēm, kas iegūtas studijās, un valstu profesiju klasifikācijas sistēmām.

6.7 Cietis ir arī rūpniecības tēls, ņemot vērā gan tā atspoguļojumu plašsaziņas līdzekļos, gan pašreizējo krīzi. Tā rezultātā mazinās uzticēšanās Eiropas uzņēmumiem.

6.8 Stereotipi un PIA diplomu ieguvēju zemais prestižs sabiedrībā ir faktori, kas kavē daudzus jauniešus uzsākt šādu apmācību.

6.9 Pamatskolā iegūtais zemais rēķinātprasmes līmenis ir cēlonis tam, ka daļa jauniešu neizvēlas savu nākotni saistīt ar zinātni, tehnoloģiju, inženierzinātnēm vai matemātiku, vai arī uzsākt uz praksi orientētu apmācību.

6.10 Zema ir spēja pielāgoties pastāvīgi mainīgajam prasmju pieprasījumam, kas ir saistīts ar IKT straujo attīstību un pakāpenisko pāreju uz zemu oglekļa emisiju ekonomiku.

6.11 Izglītībā un darba tirgū vērojams zināms perspektīvu trūkums; var minēt tādus aspektus kā piekļuve tālākai izglītībai (īpaši augstskolas izglītībai), nodarbinātības perspektīvas, atalgojums, apmierinātība ar darbu un iespējas atrast tādu darbu, kas atbilst iegūtajai izglītībai.

6.12 Kad jaunieši un viņu ģimenes pirmo reizi apspriež profesionālo nākotni, viņiem trūkst informācijas un atbalsta. Vecāku dzīves pieredze un profesionālā darbība bieži ir galvenie faktori, kas ietekmē galīgo lēmumu par mācību iestādes un profesijas izvēli. Profesionālā orientācija pārlieku bieži ir sadrumstalota, pasīva un atrauta no realitātes.

6.13 Dažās dalībvalstīs no valdības puses trūkst finansiālu un cita veida stimulu darba devējiem, lai tos rosinātu ieguldīt profesionālajā apmācībā un to piedāvāt.

6.14 Uzņēmumu pārstāvju un izglītības iestāžu sadarbības sistēma nav pietiekama, lai izstrādātu tādas programmas, kurās teorētiskās zināšanas ir līdzsvarā ar praktiskajām iemaņām. Gan vidējā, gan augstākā līmeņa izglītības iestādes joprojām skeptiski raugās uz sadarbību ar uzņēmumiem. Izglītības iestādes nelabprāt atzīst ārējā vidē iegūtas pieredzes vērtību.

6.15. Pašreizējais darbaspēks noveco. Daudzās valstīs PIA iestādēs trūkst pasniedzēju un mācībspēku. Dažkārt pasniedzējiem un mācībspēkiem trūkst arī tādas darba pieredzes, kas būtu iegūta nesen.

6.16 Netiek novērtēta PIA loma cīņā pret sociālo atstumtību. Audzēkņiem, kuri nāk no nelabvēlīgā stāvoklī esošām sabiedrības grupām, biežāk ir tendence pamest mācības.

6.17 Profesionālās izglītības un it īpaši pēcvidusskolas arodizglītības tēlu bojā dzimumu stereotipi, kas ietekmē karjeras attīstību.

6.18 Liela problēma PIA un stažēšanās jomā ir pārrobežu mobilitāte apmācības nolūkā. PIA audzēkņu un mācībspēku mobilitāte Eiropā vēl joprojām nav pietiekama.

6.19 Lai mobilitāte būtu iespējama un noderīga, nepieciešamas labākas valodu prasmes.

6.20 Augstskolas izglītību, īpaši pēcvidusskolas profesionālo izglītību, dažkārt neuzskata par globālu uzdevumu. Būtu jāatbalsta līdzdalība starptautiskajā zināšanu apritē.

7. Iespējas uzlabot pēcvidusskolas profesionālās izglītības un apmācības pievilcību

7.1 Augstskolu studentu īpatsvaru vairs nevar uzskatīt par vienīgo kritēriju mūsdienīguma un progresa mērīšanā. Augstskolas vienas pašas nevar nodrošināt ekonomikas izaugsmi un sociālo progresu. Ir jāapzina un jāpopularizē alternatīvas izvēles iespējas.

7.2 Kopenhāģenas process, kura mērķis ir nodrošināt profesionālās izglītības kvalifikāciju pārredzamību un kvalitāti, cieši jāsaista ar augstākās izglītības reformu. Lai gados jaunus darba ņēmējus sekmīgi un ilgtspējīgi iekļautu darba tirgū, ir būtiski Boloņas un Kopenhāģenas procesus apvienot vienā integrētā pieejā.

7.3 Eiropā ir jāuzlabo rūpniecības nozares tēls. Ir vajadzīga jauna pieeja rūpniecības politikai, ņemot vērā tās svarīgo ieguldījumu izaugsmē un darba vietu radīšanā, kā arī inovācijas attīstīšanā. Labs atbalsts rūpniecībai būtu tāda pieeja, kas orientēta uz ilgtspēju, inovāciju un cilvēku prasmēm, kuras vajadzīgas, lai ES rūpniecības nozare saglabātu konkurētspēju pasaules tirgū.

7.4 Būtiski svarīga nozīme Eiropas tautsaimniecībā ir pakalpojumiem. Tie veido 70 % no ES IKP un nodrošina aptuveni divas trešdaļas no visām darba vietām. No katrām desmit jaunām darba vietām deviņas tiek radītas pakalpojumu nozarē. Tās dod jaunas iespējas pēcvidusskolas PIA kontekstā.

7.5 Eiropā, kur daudzās profesijās pašreiz trūkst darbaspēka, lielāku uzmanību vajadzētu pievērst tam, kā līdzsvarot izglītības un apmācības sistēmas un izveidot pareizo kombināciju starp vispārējo, profesionālo un akadēmisko izglītību. Svarīgākie uzdevumi šajā ziņā saistās ar pēcvidusskolas PIA. Tās mērķis ir pēc iespējas izmantot darba vietu kā vērtīgu apmācības vidi.

7.6 PIA sistēmās ļoti lietderīgas var būt kvalifikāciju sistēmas. Tās izmantojot, var vienādot PIA sistēmu, uzlabot pārredzamību, lai studentiem, darba devējiem un citām iesaistītajām pusēm būtu vienkāršāk novērtēt dažādu kvalifikāciju vērtību,

kā arī sekmēt mūžizglītību un visiem uzlabot piekļuvi augstākajai izglītībai. Ņemot vērā uzsāktu darbu ar kvalifikācijas sistēmām, ir atsākušās debates par profesionālās izglītības un apmācības profilu un statusu, proti, kā definēt un uzlūkot profesionālo izglītību.

7.7 Pamatojoties uz savstarpēju uzticēšanos un sapratni, ir jāiedibina reāla sadarbība starp izglītības iestādēm, uzņēmējdarbības vides pārstāvjiem un MVU. EESK uzskata, ka lietderīgas ir nesen ierosinātās "zināšanu apvienības" (7), proti, projekti, kuros apvienojas uzņēmumi un izglītības/apmācības iestādes, lai izstrādātu jaunus mācību programmas, uzmanību pievēršot trūkstošajām inovatīvajām prasmēm un to pielāgošanai darba tirgus vajadzībām. Tāpēc Komisijas jaunais priekšlikums — 2012. gadā izveidot pirmo PIA un uzņēmējdarbības forumu — ir daudzsoļa iniciatīva.

7.8 Rūpniecības nozarēm un uzņēmumiem jāveic ieguldījumi apmācībā, kas notiek uzņēmumā uz vietas, jāpiedāvā vairāk darba vietu stažieriem un darba vietā apmācāmajiem, jādod iespēja ieinteresētiem un piemērotiem darbiniekiem apmācīt stažierus un mācekļus, jāatbalsta piemērotu darbinieku interese uz laiku kļūt par PIA pasniedzējiem, jādod iespēja darbiniekiem darba laikā iegūt profesionālo izglītību un jāsadarbojas ar izglītības piedāvātājiem, lai izstrādātu programmas, kas pielāgotas prasmju pieprasījumam tirgū.

7.9 Savukārt izglītības piedāvātājiem vajadzētu attīstīt tādu metodiku, kas domāta uz praksi orientētai apmācībai (t.i., lielākajai apmācības daļai), un darba vietā būtu jāparedz arī citas mācības, ne tikai stažēšanās; profesionālajā izglītībā būtu jāpieņem daudz elastīgāka pieeja (elastīgāka mācību metodika), arī IKT izmantošana visās PIA jomās, un turklāt cieši jāsadarbojas ar rūpniecības nozarēm, lai apzinātu, kādas jaunas zināšanas ir jāma.

7.10 Tā kā profesijas izvēles iespējas kļūst daudzveidīgākas, sniegt efektīvus profesionālās ievirzes pakalpojumus kļūst sarežģītāk, taču aizvien būtiskāk un nepieciešamāk. Iedzīvotājiem, īpaši jauniešiem, ir jāgūst skaidrība par savu izglītības izvēli un perspektīvām. Novecojušais priekšstats, ka sākotnējā profesionālā izglītība sagatavos vienai profesijai visas darba dzīves garumā, vairs neatbilst realitātei. Profesionālajai orientācijai jābūt sistēmiskai, ar pietiekamiem resursiem, uz nākotnes tendencēm vērstai, objektīvai un labi pamatotai ar faktiem. Īpaša uzmanība jāpievērš cilvēku ar invaliditāti profesionālajai orientācijai, kurai jābūt individuāli pielāgotai, un jāņem vērā invaliditātes veids, ar to saistītie iespējamie mobilitātes ierobežojumi, kā arī invaliditātes radītās grūtības dažu kvalifikāciju iegūšanā.

(7) Pamatīnīciatīva "Jaunu prasmju un darba vietu programma".

7.11 Ir ārkārtīgi svarīgi novērtēt ģimenes būtisko nozīmi. Informēšana, konsultēšana un ievirzīšana jāorientē arī uz ģimeni, jo vecākiem un ģimenes locekļiem bieži ir izšķirīga loma studiju programmas un karjeras izvēlē. Lai ilustrētu ar augstāko PIA saistītās iespējas darba tirgū, jāveido sabiedrības izpratne, sniedzot vairāk tādas informācijas, kuras pamatā ir fakti.

7.12 Tomēr, veidojot profesionālās izglītības programmas, ir jālīdzsvaro studentu vēlnes un darba devēju vajadzības. Studentu vēlnes ir jāņem vērā, bet ar tām vien parasti nepietiek. Darba devēju vajadzības ir svarīgas, bet ne vienmēr viegli nosakāmas. Līdzsvars ir atkarīgs arī no līdzekļiem, ko piešķir valdība vai darba devēji un ko maksā studenti.

7.13 Visās mācību programmās jānodrošina vienlīdzīga attieksme pret visiem studējošajiem un vienlīdzīga piekļuve finansiālajam atbalstam, kas paredzēts mājoklim, transportam, veselības aprūpei un sociālās nodrošināšanas shēmām.

7.14 Svarīgi, lai pasniedzēji un mācībaspēki būtu labi izglītoti un pārzinātu darba vidi. Lai risinātu šos jautājumus, jāveicina elastīga pieeja pieņemšanai darbā, lai par PIA iestāžu mācībaspēkiem vieglāk būtu kļūt tiem, kam ir praktiska pieredze attiecīgajā nozarē. Ir jāpilnveido programmas, kas domātas pasniedzēju mobilitātes veicināšanai.

7.15 PIA atbilstības un elastīguma uzlabošanā būtiska nozīme ir sociālajiem partneriem. Lai profesionālajā izglītībā sekmētu izcilību, sociālie partneri vairāk jāiesaista PIA politikas, īpaši mācību programmu, izstrādē un īstenošanā, tādējādi nodrošinot iegūstamo prasmju atbilstību darba tirgus vajadzībām. Fakti liecina, ka tās valstis, kas koordinē sadarbību starp izglītības iestādēm un darba tirgu un iesaista darba tirgus pārstāvjus profesionālo prasmju un kvalifikāciju pārraudzībā un sertificēšanā, kopumā uzskatāmas par sekmīgām. EESK jau daudzkārt ir uzsverusi, ka svarīga nozīme ir nozaru un starpnozaru padomēm nodarbinātības un prasmju jautājumos (8), kuras kvantitatīvā un kvalitatīvā skatījumā analizē darba tirgus vajadzības; Komiteja ir atzinīgi novērtējusi arī Eiropas sociālo partneru kopīgos centienus savās darba programmās pievērsties izglītībai un apmācībai (9).

(8) EESK izpētes atzinums, OV C 347, 18.12.2010., 1. lpp.

(9) "Sistēma tādu pasākumu īstenošanai, kuru mērķis ir prasmju un kvalifikāciju attīstīšana mūža garumā" (*The framework of actions for lifelong development of competences and qualifications*) (2002) un "Neatkarīga vienošanās par iekļaujošu darba tirgu" (*Autonomous agreement on inclusive labour markets*) (2010).

7.16 Krīze ir parādījusi, ka uzņēmumu līmenī tiek rasti daudzi pārdomāti un efektīvi risinājumi, kā saglabāt darba vietas un izvērst dažādas izglītības un apmācības shēmas. Vairāki šādi labas prakses piemēri apkopoti EESK atzinumā "ES pasākumi krīzes pārvarēšanai" ⁽¹⁰⁾.

7.17 Mācību mobilitāte palīdz uzlabot nodarbinātības izredzes — tas īpaši attiecas uz jauniešiem —, jo tā dod iespēju iegūt nozīmīgas prasmes. Tāpēc EESK atzinīgi vērtē Komisijas ierosināto vērienīgo un politiski nepieciešamo mērķi mācību mobilitātes jomā. Tas paredz, ka Eiropas Savienībā vismaz 10 procentiem profesionālās sākumizglītības absolventu kādu daļu no mācību vai prakses perioda jābūt pabeigušiem ārzemēs. Šis iniciatīvas mērķis ir gan kvantitatīvā, gan kvalitatīvā ziņā uzlabot PIA mobilitāti, nostādot profesionālo izglītību un augstāko izglītību līdzvērtīgās pozīcijās.

7.18 Ņemot vērā neseno Zaļo grāmatu par profesionālo kvalifikāciju savstarpējo atzīšanu ⁽¹¹⁾, sākušās sabiedriskas diskusijas par to, kā samazināt un vienkāršot ierobežojošo regulējumu, kas attiecas uz profesionālajām kvalifikācijām, lai uzlabotu iekšējā tirgus darbību un sekmētu pārrobežu mobilitāti un uzņēmējdarbību. Nesen ierosinātās Eiropas profesionālās kartes sekmīga ieviešana galvenokārt būs atkarīga no dalībvalstu savstarpējas uzticēšanās un sadarbības.

7.19 EESK ir pārliecināta, ka ir būtiski, lai visiem mācībspēkiem un pasniedzējiem, arī tiem, kas darbojas profesionālajā izglītībā, būtu ļoti labas valodu prasmes, jo tās ir nepieciešamas mācību satura un valodas integrētas apguves veicināšanai (ET 2020). EESK atbalsta pasākumus, ko šajā jomā piedāvā Uzņēmumu forums daudzvalodības veicināšanai ⁽¹²⁾ un Pilsoniskās sabiedrības forums daudzvalodības veicināšanai ⁽¹³⁾, kuru mērķis ir ikvienam nodrošināt valodu apmācības iespējas visa mūža garumā.

7.20 Divdesmit pirmajā gadsimtā ir izšķiroši svarīgi izskaust stereotipus, kas veidojas jau sākumskolā, un veicināt vīriešu un sieviešu līdztiesību visos izglītības un apmācības līmeņos, atbalstot kultūrpolitikas pasākumus, lai jaunas sievietes vairāk orientētu uz zinātnes un tehnoloģijas studijām, kā norādīts Eiropas Dzimumu līdztiesības paktā ⁽¹⁴⁾.

7.21 Pagājušajā desmitgadē valstis ir izstrādājušas un ieviešušas dažādas izmaksu sadales pieejas. Tā rezultātā ir mainījies līdzsvars starp valstu, darba devēju un privātpersonu iemaksām. Ir ieviesti vairāki finanšu pasākumi, tostarp izglītības fondi,

nodokļu atvieglojumi, kuponi, individuālie mācību konti, aizdevumi un noguldījumu shēmas. To mērķis ir palielināt privāto ieguldījumu iesaisti Eiropas kredītpunktu sistēmā PIA jomā.

7.22 Lielākais ES budžeta devums ieguldījumiem cilvēkos nāk no Eiropas Sociālā fonda (ESF). Lai uzlabotu prasmes un palīdzētu mazināt jauniešu bezdarba līmeni, kas daudzās dalībvalstīs ir augsts, nākamajā daudzgadu finanšu shēmas posmā tiks pastiprināti pasākumi, kurus patlaban atbalsta programma "Leonardo" ⁽¹⁵⁾.

8. Eiropas instrumentu un principu precīza īstenošana valstu līmenī

8.1 Līdz ar tādu instrumentu izveidi, kuru mērķis ir Eiropā veicināt sadarbību PIA jautājumos, ir kļuvis skaidrs, ka dažādām struktūrām ir vairāk jāsadarbības, lai uzlabotu pašu struktūru darbību.

8.2 Kopenhāgenas un Boloņas procesi vairs nevar attīstīties atrauti viens no otra. Ir jāuzlabo attiecīgo instrumentu savietojamība un salīdzināmība. Jāatzīst, ka Kopenhāgenas process ir mazāk attīstīts un ka līdz ECVET ⁽¹⁶⁾ un EQF pilnvērtīgai darbībai paies vēl vairāki gadi.

8.3 EQF, ECVET un EQAVET mērķis ir veicināt izglītošanas visos līmeņos un visu veidu izglītības un apmācības programmas. Valstu kvalifikācijas sistēmās EQF būtu jāklasificē 6.– 8. līmenī, līdzīgi augstākajai izglītībai. ECVET (PIA kredītpunktu pārneses sistēma) jāīsteno saskaņoti un konverģenti ar ECTS ⁽¹⁷⁾, jo ECVET vēl nav gatava darboties kā neatkarīga sistēma.

8.4 Eiropas instrumentus var papildināt ar valstu instrumentiem (piemēram, valstu kvalifikācijas sistēmām) vai iekļaut valstu regulējumā (piemēram, par valstu kredītpunktu sistēmām), ja, īstenojot valstu reformas, izrādās, ka tas ir nepieciešams. Ir jāuzlabo mijiedarbība starp dažādiem līmeņiem (ES, valsts un reģionālo līmeni).

8.5 Ir jāgūst sekmes programmas "Erasmus stažieriem" īstenošanā. Šī programma dos iespēju panākt, ka iniciatīvas profesionālās izglītības jomā uzskata par līdzvērtīgām augstākās izglītības iniciatīvām, un tādejādi sekmēs PIA attīstību. Tas pavērs

⁽¹⁰⁾ EESK pašiniciatīvas atzinums, OV C 318, 29.10.2011., 43. lpp.

⁽¹¹⁾ COM(2011) 367 galīgā redakcija, Zaļā grāmata "Profesionālo kvalifikāciju direktīvas modernizēšana", 22.06.2011.

⁽¹²⁾ http://ec.europa.eu/languages/pdf/business_en.pdf.

⁽¹³⁾ http://ec.europa.eu/languages/pdf/doc5080_en.pdf.

⁽¹⁴⁾ Nodarbinātības, sociālās politikas, veselības un patērētāju tiesību aizsardzības padomes 3073. sanāksme 2011. gada 7. martā.

⁽¹⁵⁾ "Budžets stratēģijai "Eiropa 2020", COM(2011) 500 galīgā redakcija, 29.06.2011.

⁽¹⁶⁾ Eiropas kredītpunktu sistēma profesionālās izglītības un apmācības jomā; tā dod iespēju novērtēt, atzīt un apkopot ar profesiju saistītās prasmes un zināšanas.

⁽¹⁷⁾ Eiropas kredītpunktu pārneses sistēma.

profesionālajai izglītībai starptautisku perspektīvu, dos iespēju sekmēt mobilitāti un uzlabos pēcvidusskolas profesionālās izglītības redzamību un pievilcību.

8.6 Tomēr Komisijai vajadzētu atturēties no jaunu instrumentu izveides, pirms ir novērtēta jau izstrādāto instrumentu

iespējamā pievienotā vērtība. Ir jāuzlabo mijiedarbība un saikne starp esošajiem instrumentiem, lai tos mērķtiecīgi ieviestu praksē.

8.7 EESK ir izstrādājusi vairākus kvalitatīvus atzinumus par attiecīgajiem instrumentiem — ECVET⁽¹⁸⁾ un EQAVET⁽¹⁹⁾ — un par profesionālajā izglītībā iegūtas kvalifikācijas salīdzināmību starp dalībvalstīm⁽²⁰⁾.

Briselē, 2012. gada 19. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON

⁽¹⁸⁾ EESK atzinums, OV C 100, 30.04.2009., 140. lpp.

⁽¹⁹⁾ EESK atzinums, OV C 100, 30.04.2009., 136. lpp.

⁽²⁰⁾ EESK atzinums, OV C 162, 25.06.2008., 90. lpp.

PIELIKUMS

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinuma

Turpmāk minētie grozījumi ieguva vismaz vienu ceturto daļu nodoto balsu, taču tika noraidīti debatēs (Reglamenta 54. panta 3. punkts).

1.10. punkts

Grozīt šādi:

"Informēšanas un konsultēšanas sistēmās būtu aktīvi jāiesaistās uzņēmēju organizācijām, jo tieši tām ir ~~visslabākās iespējas sniegt galvenā nozīme informācijas sniegšanā~~ par profesionālās izglītības un darba tirgus iespējām. Uzņēmējiem būtu jāatbalsta apmācības sniedzēji, lai tie varētu izstrādāt gan uz praksi orientētus apmācības kursus, gan jaunas metodes."

Balsošanas rezultāti:

Par: 81
Pret: 100
Atturas: 20

1.18. punkts

Grozīt šādi:

"~~Jāveicina studentu vēlmēsu un viņu ģimeņu cerības jāizvērtē attiecībā pret saplūšana ar~~ darba devēju vajadzībām. Nākotnē viņi varētu izmantot jaunizveidoto apskatu par prasmēm Eiropas Savienībā un tā prognozes par prasmju piedāvājumu un darba tirgus vajadzībām."

Balsošanas rezultāti:

Par: 75
Pret: 127
Atturas: 18

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Jauniešu nodarbinātība, tehniskās prasmes un mobilitāte" (pašiniciatīvas atzinums)

(2012/C 68/02)

Ziņotāja: **ANDERSEN kdze**

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu 2009. gada 14. jūlijā nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

"Jauniešu nodarbinātība, tehniskās prasmes un mobilitāte".

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2011. gada 16. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (18. janvāra sēdē), ar 173 balsīm par, 1 balsi pret un 4 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 Demogrāfiskās pārmaiņas rada lielas problēmas darba tirgum. Ekonomikas krīzes sekas liecina, ka darba tirgū ir strukturālas problēmas. Sevišķi jauniešiem ir grūti atrast stabilu pirmo darba vietu, lai gan viņiem ir atbilstīgas prasmes. Tāpēc dalībvalstīm jāveic reformas, kas stratēģijā "Eiropa 2020" un valstu reformu programmās paredzētas izaugsmes atjaunošanai.

1.2 Jauniešu bezdarbs rada ekonomiskas un sociālas problēmas gan sabiedrībai, gan pašiem jauniešiem un līdz ar to samazina izaugsmes iespējas. Eiropas konkurētspēja būs lielā mērā atkarīga no kvalificēta darbaspēka, un pastāv risks, ka Eiropa varētu zaudēt cīņā par speciālistiem un kvalificētiem darbiniekiem.

1.3 Nevienam nezina, kādas darba vietas būs vajadzīgas nākotnē, taču izglītībai būtu jāorientējas uz darba tirgiem un faktiski risināmajiem uzdevumiem. Jāuzlabo to prasmju atzīšana, kas iegūtas nevis izglītības sistēmas ietvaros, bet citā veidā. Mācību programmās galvenā uzmanība jāpievērš vispārējām prasmēm un novatoriskām spējām.

1.4 Jālikvidē šķēršļi starp izglītības jomu un darba tirgu, un nedrīkst pieļaut finansiālo apsvērumu dominēšanu. Uzņēmumu un izglītības iestāžu partnerība jāpadziļina, ņemot vērā mācību programmu izstrādi un prognozes par vajadzībām nākotnē. Izglītības mērķim jābūt darba vietas nodrošināšanai.

1.5 Duālā apmācība un prakse plašāk jāizmanto izglītības sistēmā, tāpat arī attiecīgas augstākās izglītības un arodizglītības gadījumā. Sinerģija starp praktisko darbību, apmācību darba vietā un teorētiskajām zināšanām uzlabo jauniešu nodarbinātības iespējas, nodrošina labāku karjeras iesākumu un dod ierosmes mācību pilnveidošanai.

1.6 Valstīm, kas vēlas ieviest duālo apmācības sistēmu, vajadzētu saņemt subsīdijas no Eiropas Sociālā fonda, lai tās varētu segt ar šādas sistēmas ieviešanu saistītās iesākuma izmaksas.

1.7 Atvērts un dinamisks darba tirgus var sekmēt mobilitāti un sevišķi jauniešiem radīt nodarbinātības iespējas. Pamatojoties uz stratēģiju "Eiropa 2020" un valstu reformu programmām, dalībvalstīm ir noteikts modernizēt darba tirgus, lai palielinātu to uzņemšanas spēju un uzlabotu to darbību.

1.8 Darba tirgū īstenota aktīva politika, kas darba meklētājus un nodarbinātas personas motivē izglīties visu mūžu, veicina profesionālās un ģeogrāfiskās mobilitātes palielināšanos un tādā veidā rada vairāk nodarbinātības iespēju.

2. Mērķi un ievads

2.1 Eiropas jaunieši ir Eiropas nākotne. Tomēr daudziem jauniešiem nav darba vai nepieciešamo prasmju. Turklāt daudziem jauniešiem ir grūti atrast pirmo darba vietu, lai gan viņiem ir atbilstīgas prasmes.

2.2 Šajā atzinumā ir apskatītas jauniešu nodarbinātības iespējas, kā arī nākotnē paredzamais pieprasījums pēc speciālistiem un kvalificētiem darbiniekiem, jauniešu iespējas ienākt darba tirgū un piedalīties profesionālajā mobilitātē. Runa ir par darbaspēka "pamata" daļu, par cilvēkiem, kuri ir ieguvuši tehnisko vai speciālo izglītību vai vidējā līmeņa kvalifikāciju un kuru daudzums saskaņā ar Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centra (CEDEFOP) aplēsēm 2020. gadā sasniegs 50 % no aktīvā darbaspēka.

2.3 Atzinuma mērķis ir sniegt konkrētus priekšlikumus jauniešu nodarbinātības iespēju uzlabošanai un panākt to, ka uzņēmumiem ir pieejami cilvēki ar vajadzīgajām prasmēm.

2.4 Jēdziens "prasmes" ietver daudzus aspektus, piemēram, sociālās un vispārīgās prasmes, tehniskās un speciālās prasmes, kā arī prasmes, ko nodrošinājusi vispārējā un profesionālā izglītība un kas iegūtas darbā vai ko sniegušas sociālās un ģimenes attiecības vai pasākumi.

2.5 Šā atzinuma mērķis ir izskatīt divus savstarpēji cieši saistītus jautājumus: pirmkārt, kādas prasmes darba tirgū būs vajadzīgas nākotnē un, otrkārt, kā nodrošināt jauniešu iekļaušanos darba tirgū, kā arī profesionālās mobilitātes iespējas.

2.6 Eiropas Komisija šajā jomā ir aizsākusi vairākas pamatiniciatīvas, no kurām divas jaunākās ir "Jaunatne kustībā" un "Jaunu prasmju un darba vietu programma". To nozīme ir ļoti liela, un tās ietver dažādas iniciatīvas, kuru mērķis ir uzlabot jauniešu nodarbinātības iespējas. Tās skatītas attiecīgajos Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas (EESK) atzinumos ⁽¹⁾.

3. Pašreizējais stāvoklis Eiropā

3.1 Eiropas Savienībā vērojams darbaspēka sarukums, kura iemesls ir demogrāfiskās pārmaiņas — kādreizējā demogrāfiskā sprādziena paaudze pamazām aiziet no darba tirgus, un tās vietā nāk jaunāki cilvēki, kas dzimuši laikā, kad dzimstības līmenis bija zemāks. Tā kā Eiropas izaugsmes pamatnosacījums ir plašs kvalificēta darbaspēka piedāvājums, darba tirgū rodas būtiskas problēmas.

3.2 Kā minēts Eiropas Komisijas publicētā izdevuma "*Quarterly Employment and social situation review*" (Ceturkšņa pārskats par nodarbinātību un sociālo stāvokli Eiropā) beidzamajā numurā, ES darba tirgus atlabšana notiek lēnām un nevienmērīgi. Tiek radītas jaunas darba vietas, taču to skaits nav pietiekams, un īpaši jauniešu bezdarbs (20,3 %) liecina, ka ir nepieciešams rīkoties nekavējoties un efektīvi.

3.3 Bezdarbs skar visas jauniešu grupas, tostarp problemātiskās grupas, neatkarīgi no viņu izglītības līmeņa. Jauniešiem, kam ir zemāka kvalifikācija vai nav darba pieredzes, iespēja palikt bez darba tomēr ir lielāka. Turklāt ir palielinājies ilgtermiņa bezdarbs, un 2011. gada martā tā līmenis sasniedza 9,5 %. Tieši daudziem jauniešiem draud risks kļūt par ilgtermiņa bezdarbniekiem.

3.4 Jauniešu bezdarbs un nepietiekama nodarbinātība rada ekonomiskas un sociālas problēmas gan sabiedrībai, gan pašiem jauniešiem un līdz ar to samazina izaugsmes iespējas.

3.5 Pirms krīzes bija periods, kurā tika izveidots salīdzinoši liels skaits darba vietu. Saskaņā ar Eiropas Komisijas datiem laikā no 1995. gada līdz 2006. gadam tika izveidoti 20 miljoni jaunu darba vietu.

3.6 Toties krīzes laikā izzuda aptuveni 5 miljoni darba vietu. Saskaņā ar *Eurofound* datiem galvenokārt tika zaudētas darba vietas ar mazu atalgojumu, kuras ieņēma darbinieki bez kvalifikācijas. Tomēr šie dati dažādās dalībvalstīs būtiski atšķiras.

3.7 Saskaņā ar CEDEFOP aplēsēm laikā no 2010. gada līdz 2020. gadam izveidos aptuveni 7 miljonus jaunu darba vietu, un aptuveni 73 miljoni darba vietu atbrīvosies demogrāfisko pārmaiņu dēļ. Liela daļa jaunizveidoto darba vietu būs augsti kvalificētas.

3.8 Paradoksālā veidā dažās dalībvalstīs un nozarēs ir vērojams darbaspēka trūkums un tajā pašā laikā augsts bezdarba līmenis, un tas nozīmē, ka Eiropas darba tirgos vēl joprojām pastāv strukturālas problēmas. Piemēram, Nīderlandē 2009. gada beigās bija 118 000 brīvu darba vietu. Vācijā un Polijā to skaits informātikas tehnoloģiju nozarē ir attiecīgi 87 000 un 18 300.

3.9 Jo augstāks būs strādājošo kvalifikācijas līmenis, jo lielāka būs privātā sektora konkurētspēja. Ja privātzņēmumi nevarēs Eiropā atrast darba ņēmējus ar nepieciešamajām prasmēm, tie varētu būt spiesti meklēt darbiniekus citos pasaules reģionos, kur tādus darba ņēmējus var atrast. Demogrāfiskās pārmaiņas radīs arī lielāku pieprasījumu pēc vecāku cilvēku aprūpei paredzēta darbaspēka un darbiniekiem veselības aprūpes jomā.

4. Darbaspēka nepieciešamība nākotnē

4.1 Darba tirgus sarukums un nepieciešamība steidzami panākt izaugsmes atsākšanos nosaka to, ka jaunajām darba tirgū ienākošo jauniešu paaudzēm ir jābūt augstam izglītības un apmācības līmenim, kas apmierina pašreizējo un turpmāko pieprasījumu. Tas nozīmē, ka ir jāsamazina priekšlaicīga skolas gaitu pārtraukšana un jāpanāk, ka vairāk jauniešu iegūst arodizglītību. Ir ārkārtīgi svarīgi arī, lai tirgus struktūra būtu tāda, kas ļauj jauniešiem atrast pirmo darbu. Šie beidzamie gadi ir parādījuši to, ka pāreja no izglītības uz darba dzīvi ir sarežģīta. Ar izglītību un darba tiesībām saistītie šķēršļi apgrūtinā arī darba maiņu.

4.2 ES un dalībvalstis, pamatojoties uz stratēģiju "Eiropa 2020", labas prakses piemēriem un valstu reformu programmām, jau ir apņēmušās īstenot dažādas reformas. Šajā nolūkā vairākās dalībvalstīs ir ierosinātas reformas, kuru mērķis ir izglītības sistēmu tuvināt darba tirgus vajadzībām.

4.3 Stratēģijā "Eiropa 2020" vispārējās un profesionālās izglītības jomā ir izvirzīti divi pamatmērķi. Tomēr tie ir tikai kvantitatīvi. Ļoti interesants jautājums ir arī izglītības un apmācības sistēmu spēja nodrošināt jauniešiem labas prasmes, respektīvi, tādas prasmes, kas tiek prasītas un ko viņi var izmantot.

4.4 Saskaņā ar aplēsēm Eiropas iedzīvotāju izglītības un prasmju līmenis palielināsies, taču pastāv polarizācijas risks. Daži avoti norāda, ka līdz 2017. gadam tiks sasniegts mērķis, proti, vismaz 40 % personu vecumā no 30 gadiem līdz 34 gadiem būs augstskolu absolventi.

⁽¹⁾ EESK atzinums par tematu "Jaunatne kustībā" (OV C 132, 03.05.2011., 55. lpp.) un "Jaunu prasmju un darba vietu programma" (OV C 318, 29.10.2011., 142. lpp).

4.5 Toties paredzējumi ir daudz pesimistiskāki attiecībā uz mērķi panākt, lai līdz 2020. gadam skolu priekšlaikus atstājušo jauniešu skaits saruktu zem 10 %. CEDEFOP, piemēram, leš, ka līdz 2020. gadam vismaz 83 % jauniešu vecumā no 22 gadiem līdz 24 gadiem (salīdzinājumam — 78 % jauniešu 2010. gadā) būs ieguvuši vispārējo vidējo izglītību arodskolās vai vispārīzglītojošās skolās. Nodrošināt augsti kvalificēta darbaspēka piedāvājumu būs ļoti grūti, ņemot vērā, ka daudziem jauniešiem nav kvalifikācijas. Darba vietās nākotnē lielākoties būs vajadzīgi augsti kvalificēti darbinieki vai darbinieki ar īpašām zināšanām. Tāpēc pirmām kārtām ir jā rūpējas par to, lai pēc iespējas vairāk jauniešu absolvētu izglītības iestādes un iegūtu kvalifikāciju, tostarp profesionālo kvalifikāciju.

4.6 Globalizācija un jaunās tehnoloģijas mainīs darba tirgu, kā arī izraisīs pastāvīgu produkta dzīves cikla saīsināšanos. Jauns spēku samērs starp nozarēm un jauni darba organizācijas veidi rada ne tikai jaunas darba vietas, bet arī vajadzību pēc jaunām prasmēm.

4.7 Tas pastiprinās vajadzību pēc mūžizglītības un pieaugušo izglītības, kā arī nepieciešamību pielāgoties pārmaiņām — vērtības, kas kļūst par neatņemamu darba dzīves sastāvdaļu. Runa ir par kopēju atbildības jomu, kurā it īpaši sociālie partneri un izglītības sniedzēji var kopīgi atrast novatoriskus risinājumus.

4.8 Saskaņā ar CEDEFOP datiem laikā līdz 2020. gadam pieprasījums pēc augsti kvalificētiem darbiniekiem palielināsies par 16 miljoniem un pieprasījums pēc vidēji kvalificētiem darbiniekiem — par aptuveni 3,5 miljoniem. Savukārt pieprasījums pēc mazkvalificētiem darbiniekiem samazināsies par 12 miljoniem.

4.9 Gaidāms, ka laikā no 2010. gada līdz 2020. gadam būtiski samazināsies darba vietu skaits primārajā sektorā, kā arī ražošanas un apstrādes sektorā. Vislielākā izaugsme būs pakalpojumu, īpaši uzņēmumiem paredzēto pakalpojumu, jomā, taču arī izplatīšanas, ēdināšanas, veselības aprūpes un transporta joma paplašināsies. Attīstīsies zināšanu ietilpīgas nozares, kā arī jomas, kas ir mazāk zināšanu ietilpīgas, piemēram, mazumtirdzniecība. Turpinās pāreja uz ekonomiku, kuras pamatā ir zinātnes atziņas, un uz ātri mainīgu pasauli, kas balstīta uz inovāciju. Tāpēc ir svarīgi, lai uzlabotās prasmes pārtaptu zināšanās, kuras paver ceļu inovācijai un jauniem produktiem un pakalpojumiem. Lai indivīdi un izglītības sistēmas atbilstu darba tirgus vajadzībām, viens no pamata parametriem joprojām ir gatavība pielāgoties.

4.10 Inovācija ir pamatelements, ja ir runa par nākotnes nodarbinātības struktūru un turpmāk vajadzīgo prasmju analīzi. Inovācija ir spēja uzlabot procesus un metodes, taču tā ietver arī tādas vispārīgas prasmes kā radošums, spēja atrisināt problēmas, strādāt komandā un vadīt, kā arī vēlme nodarboties ar uzņēmējdarbību. Piemēram, daudziem cilvēkiem, kuri strādā kādā no zināšanu ietilpīgām nozarēm, nav īpaši augsta kvalifikācija, taču viņi veicina inovāciju, piemēram, uzlabojot procesus vai darba organizāciju.

4.11 Daži pētījumi atklāj, ka izaugsmes pamatā esošās inovācijas avots galvenokārt ir uzņēmumi. Uzņēmumi attīstās, pamatojoties uz klientu, piegādātāju un personāla ieguldījumu un pieprasījumu.

4.12 Tomēr inovāciju nevajadzētu uztvert kā disciplīnu. Inovācijas spēja nosaka jaunas prasības izglītības sistēmām, piemēram, ir jāatrod veids, kā attīstīt jauniešu inovācijas prasmes, lai viņi, nonākot darba tirgū, sniegtu nepastarpinātu ieguldījumu mūsu sabiedrības labklājības veidošanā.

5. Pamata darbaspēks un izglītības sistēmas nākotnē

5.1 Nevienam nav īsti zināms, kādas nākotnē būs darba vietas. Drīzumā tiks veikts ES apskats par prasmēm (*Skills Panorama*), Eiropas Savienībā tiek veidotas nozaru padomes prasmju jautājumos (*Sector Skills Councils*), un pastāvīgi tiek uzlabota prognozēšana, kas dod iespēju paredzēt, kādas būs vajadzības nākotnē un kādas problēmas sagaidāmas. Globālās konkurences, tehnoloģiju attīstības, kā arī imigrācijas un emigrācijas dēļ pamatnozīmi iegūts izglītības sistēmas elastība un spēja pielāgoties.

5.2 Nepieciešama ir arī daudz spēcīgāka sinerģija un sadarbība starp izglītības iestādēm, valdībām un darba devējiem, piemēram, mācību programmu izstrādē. Kvalifikācija tiek iegūta un celta visas dzīves garumā gan izglītības, gan darba gaitā, kā arī ārpus darba tirgus, un šis fakts būtu rūpīgāk jāņem vērā.

5.3 Jaunā darbaspēka “pamata” daļas izglītošana sākas jau agrīnā vecumā — sākumskolas laikā. Šā izglītības līmeņa kvalitāte ir jāpaaugstina. Skolā bērniem un pusaudžiem ir jā mācās arī mācīties un iegūt jaunas zināšanas. Svarīga ir, piemēram, ievirze sākumskolā un pamatskolā un padomi saistībā ar profesionālo orientāciju. Tāpēc skolotājiem ir nepieciešamas atbilstošas zināšanas.

5.4 Arodizglītības sistēmai ir veltīts cits EESK atzinums⁽²⁾, tomēr jāatceras, ka arodizglītībai ir būtiska loma nākotnē nepieciešamo prasmju nodrošināšanā.

5.5 Arodizglītības sistēmu šobrīd skar lielas problēmas, kuras citstarp ir saistītas ar pasniegto mācību priekšmetu tēlu un kvalitāti, to atbilstību darba dzīves vajadzībām un nodarbinātības iespēju uzlabošanu. Daudzu arodizglītības programmu apguves pārtraukšanas rādītājs ir augsts, jo pamatskolā jaunieši nav ieguvuši nepieciešamās prasmes, piemēram, lasītprasmi. Turklāt bieži ir grūti pāriet no arodizglītības sistēmas uz augstākās izglītības sistēmu. Visbeidzot, izglītības izvēles ziņā vērojama arī diferenciācija pēc dzimuma.

5.6 Dažas valstis ir izvēlējušās duālu arodizglītības sistēmu. Tas nozīmē, ka līdztekus parasto mācību priekšmetu apguvei skolā notiek apmācība un profesionālā prakse uzņēmumā. Šī saskare ar uzņēmumu dod iespēju izveidot saikni ar darba vidi un lielākajai daļai personu, kuras ir ieguvušas profesionālu kvalifikāciju, nodrošina iespēju ātri atrast darbu. Salīdzinājumam — tādās valstīs kā Zviedrija, Beļģija un Spānija arodizglītības

⁽²⁾ EESK atzinums par tematu “Pēcvidusskolas profesionālā izglītība un apmācība kā pievilcīga alternatīva augstākajai izglītībai” (Skatīt šā Oficiālā Vēstneša 1. lpp.).

sistēmu raksturo ierobežota saskare ar darba vidi, jo apmācība notiek galvenokārt skolās. Tajā pašā laikā šajās valstīs daudziem jauniešiem ir grūti atrast pirmo darba vietu.

5.7 Daudzi (tostarp Komisija, ESAO, Eiropas Parlaments) uzskata, ka darba, praktiskās apmācības un skolas mācību priekšmetu apguves apvienošana ir lielisks līdzeklis jauniešu nonākšanai darba tirgū. Tāpēc EESK ierosinās konkrētas iniciatīvas, kā visā ES mērogā paplašināt šīs duālās apmācības sistēmas izmantošanu.

6. Darba gaitu sākšana un profesionālā mobilitāte

6.1 Pāreja no apmācības uz darbu jeb no arodizglītības sistēmas uz darba tirgu bieži ietver dažādus finansiālus apsvērumus. Lai gan ES politikas prioritāte ir padziļināt arodizglītības sistēmas un darba tirgus saikni un veicināt jauniešu piekļuvi darba tirgum, beidzamo gadu laikā ir atklājies, ka šajā jomā joprojām ir lielas problēmas.

6.2 Profesionālā un ģeogrāfiskā mobilitāte Eiropā joprojām ir ierobežota, un to nereti apgrūtina ar kvalifikācijas sistēmām saistīti šķēršļi, kvalifikāciju atzīšanas problēmas un orientācijas nepilnības. ES apmaiņas un mobilitātes programmas ir īpaši svarīgas, un tāpēc tās ir jānostiprina. Plašas priekšrocības ir tikušas piešķirtas augstākajai izglītībai, bet nākotnē būtu jārūpējas par tādām mobilitātes iespējām, kuras varētu izmantot arī tehniskās vai profesionālās izglītības jomā (piemēram, stažēšanās pārrobežu uzņēmumos). Piemēram, noteikumi par pārrobežu praksi var uzlabot situāciju pierobežas reģionos, ja vienā no valstīm prakses iespējas nav pietiekamas, bet kaimiņvalstī — plašas.

6.3 Duālā apmācības sistēma varētu kļūt par atspēriena punktu un jauniešiem nodrošināt pozitīvu un pārliecinošu ienākšanu darba dzīvē, un vienlaikus uzņēmumiem nodrošināt nepieciešamo prasmju pieejamību. Vienā no Eiropas barometra pētījumiem secināts, ka, piemēram, 87 % darba devēju, izskatot jautājumu par pieņemšanu darbā, pievērš lielu uzmanību profesionālajai pieredzei, kas gūta arī prakses laikā.

6.4 Ir plašāk jāizmanto mijiedarbība starp teorētisko mācību priekšmetu apguvi un apmācību darba vietā. Tomēr tai vajadzētu būt balstītai uz līgumattiecībām, kas rada saistības gan

konkrētajam uzņēmumam attiecībā uz jauniešu apmācību, gan māceklim pašam. Šāda sistēma būtu izdevīga visiem. Uzņēmumiem tā paplašinātu iespējas izvēlēties darbiniekus un tādejādi gūt arī jaunas zināšanas un idejas. Izglītības iestādēm tā dotu plašākas iespējas piekļūt zināšanām un sadarbībai ar uzņēmējiem. Māceklis gūtu praktisku pieredzi darba vidē.

6.5 Tā kā duālās apmācības sistēmas ieviešana un izveide ietver iesākuma izmaksas, tad ES fondi, piemēram, Sociālais fonds, un programmas varētu sākumposmā finansiāli atbalstīt valstis vai reģionus, kas vēlas ieviest duālo sistēmu.

6.6 Tomēr, lai nodrošinātu veiksmīgu karjeras iesākumu un profesionālo mobilitāti, kā arī turpmāko profesionālo virzību, ir jāizpilda noteikti priekšnosacījumi. Šajā nolūkā ir gan jāatbalsta jaunu darba vietu radīšana, gan jānodrošina atvērti un dinamiski darba tirgi, kas veicina mobilitāti un nodrošina veiksmīgu darba dzīves sākumu jauniešiem. Darba tirgus ar plašām darba iespējām un brīvprātīga profesionālā mobilitāte, kuras mērķis ir jaunas darba vietas atrašana, sniedz iespējas jauniešiem.

6.7 Pamatojoties uz stratēģiju "Eiropa 2020", daudzas valstis modernizē savu darba tirgu, lai palielinātu tā uzņemšanas spēju un uzlabotu tā darbību. Lai uzlabotu piekļuves nosacījumus, it īpaši jauniešiem, ir jānovērš šķēršļi, kas mazina darba devēju vēlmi pieņemt darbā jauniešus un viņam piedāvāt stabilas darba attiecības. Pamatprincipam vajadzētu būt tādam, ka nedz darba devēja, nedz darba ņēmēja apsvērumi par izdevīgumu vai neizdevīgumu, bet tikai darba raksturs nosaka darba līguma veida izvēli.

6.8 Tāpēc darba tirgū ir jāiesteno aktīva politika, kas vienlaikus mudina gan darba meklētāju, gan darba ņēmēju izglītoties visu mūžu, piedalīties tālākizglītībā un kvalifikācijas celšanā. Aktīva darba tirgus politika veicina mobilitātes palielināšanos un līdztekus rada it īpaši jauniešiem jaunas nodarbinātības perspektīvas.

6.9 Tajā pašā laikā dažādi individuālo tiesību veidi, kas nav saistīti ar noteiktu uzņēmumu vai darba vietu, bet kas skar konkrēto personu (tostarp darba vietas maiņas gadījumā), var veicināt mobilitāti darba tirgū. Kā piemēru var minēt pensijas tiesības vai izglītības iespējas, kuras finansē fondi.

Briselē, 2012. gada 18. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Pilsoniskās sabiedrības iesaistīšana Eiropas Enerģētikas kopienas izveidē” (pašiniciatīvas atzinums)

(2012/C 68/03)

Ziņotājs: **COULON kgs**

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 14. jūnijā saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

“Pilsoniskās sabiedrības iesaistīšana Eiropas Enerģētikas kopienas izveidē”.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2011. gada 20. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 18. janvāra sēdē), ar 183 balsīm par, 2 balsīm pret un 8 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 EESK atbalsta Eiropas Komisijas nesenās iniciatīvas, kuru mērķis ir turpināt veidot savstarpējos savienojumus un pabeigt iekšējā enerģētikas tirgus izveidi. Komiteja atbalsta arī centienus — īpaši no Padomes puses — stiprināt ES un tās dalībvalstu pozīciju starptautiskā mērogā. EESK jo īpaši ņem vērā “Enerģētikas ceļvedi 2050”, ko Komisija publicēja 2011. gada 15. decembrī, lai varētu “īstenot Eiropas pieeju, kurā visām dalībvalstīm ir vienota izpratne (..)”.

1.2 Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) atbalsta Eiropas Enerģētikas kopienas (EEK) izveidi un piekrīt, ka ir vajadzīgi tādi pārejas posmi kā Eiropas reģionālie enerģētikas tīkli, atjaunojamu energoresursu attīstības fonds un dabasgāzes iegādes grupa.

1.3 EESK iesaka veikt vēl papildu pasākumus un integrēt Eiropas tirgus, lai enerģijas cenu izlīdzinātu un samazinātu. Attiecībā uz energoavotu sadalījumu Komiteja uzskata, ka būtu jāveic konsekventāka un efektīvāka izvēle ES mērogā. Valstu grupas varētu iedibināt ciešu sadarbību, kuras pamatā būtu prioritāri infrastruktūras, savstarpējo savienojumu un papildināmības projekti enerģijas ražošanas un energoapgādes jomā.

1.4 EESK ierosina ieguldījumus, tostarp valstu ieguldījumus, koncentrēt pētniecībā, lai izstrādātu energotehnoloģijas ar zemu oglekļa emisijas līmeni. Lielāka uzmanība jāvelta atjaunojamiem energoresursiem un vērienīgiem projektiem, kas var sekmēt atjaunotu rūpniecības attīstību un nodarbinātību Eiropā.

1.5 EESK stingri aicina ES kopējās enerģētikas politikas mērķos iekļaut vispārēju piekļuvi enerģijai. Komiteja ierosina, lai kompetentās iestādes vai enerģijas sadales uzņēmumi regulāri

informētu tiešos patērētājus par viņu tiesībām un, ja nepieciešams, stiprināt patērētāju tiesību aizsardzību. EESK iesaka nekaņējoties risināt enerģētiskās nenoteiktības problēmu, piemēram, pieņemot “Eiropas solidaritātes pakta enerģētikas jomā”.

1.6 EESK prasa izveidot kopīgu struktūru, kas nodarbotos ar fosilo energoresursu apgādes jautājumiem. Tā aicina nostiprināt ES pilnvaras sarunās par starptautiskajiem enerģijas piegādes nolīgumiem un to izpildes uzraudzībā.

1.7 EESK iesaka enerģijas jomā pastiprināt uz attīstību un partnerattiecībām virzītu sadarbību ar attīstības valstīm un ES kaimiņvalstīm.

1.8 Ņemot vērā svarīgos uzdevumus vides jomā, vajadzīgo ieguldījumu apjomu, politisko lēmumu sociālās sekas, ietekmi uz dzīvesveidu un vajadzīgo sabiedriskās domas atbalstu, ir būtiski, lai iedzīvotājus informētu un iesaistītu debatēs par enerģētikas jautājumiem. EESK aicina izveidot Eiropas pilsoniskās sabiedrības forumu, kura uzdevums būtu sekot līdzi enerģētikas jautājumu risināšanai. Tas organizācijām, kuras piedalās forumā, ļautu savu viedokli darīt zināmu lēmumu pieņēmējiem.

1.9 EESK jābūt vietai, kur periodiski notiek strukturētas debates ar Eiropas pilsonisko sabiedrību par stāvokli Eiropas enerģētikas kopienas attīstībā.

1.10 EESK iesaka līdz 2014. gadam izvērtēt progresu, kas panākts piemērojot LESD 194. pantu, un apsvērt, vai ir vajadzīgas izmaiņas, ņemot vērā šajā atzinumā izklāstītos priekšlikumus.

2. ES enerģētikas politika: uzdevumi, progress un ierobežojumi

2.1 ES enerģētiku raksturo arvien lielāka nelīdzsvarotība starp vietējo enerģijas ražošanu un patēriņu un liela, pastāvīga atkarība no energoavotiem, kuru izmantošana rada oglekļa dioksīdu. Līdz ar to Eiropas Savienībai vienlaikus jārisina trīs būtiski problēmjautājumi, kas pēc būtības ir grūti savienojami:

- klimata pārmaiņu seku apkarošana un pāreja uz sabiedrību ar zemu oglekļa emisijas līmeni,
- integrācija un efektīvs iekšējais enerģijas tirgus un enerģija par pieejamām cenām, un
- energoapgādes drošība.

2.2 Mērķi izveidot iekšējo elektrības un gāzes tirgu (pirmā liberalizācijas pakete) noteica 1996. gadā, bet 15 gadus vēlāk iekšējais enerģijas tirgus būtībā joprojām ir tukša čaula: tikai 10 % elektrības pārvirza no vienas valsts uz citu, patērētāji joprojām nevar izvēlēties piegādātāju no citas dalībvalsts, atjaunojamo energoresursu — kuriem jāklūst par galveno elektrības ražošanas avotu — attīstības pamatā joprojām ir valsts nodrošinātie atbalsta mehānismi, tiklu plānošana lielākoties ir valstu kompetencē (Energoregulatoru sadarbības aģentūra, ACER, atbild tikai par pārrobežu kapacitātēm, bet patiesā integrētā tirgū kopīgi jāreaģē arī attiecībā uz valstu tīkliem), ES joprojām nav vienotas nostājas attiecībā ar piegādātājiem valstīm utt. Par galvenajiem politikas pasākumiem attiecībā uz gāzes un elektrības nozari joprojām pārsvarā lemj dalībvalstu līmenī.

2.3 Ņemot vērā šo jautājumu nozīmīgumu un ES dalībvalstu lielo savstarpējo politisko, saimniecisko un tehnisko atkarību, ir vajadzīga kopīga rīcība, kas liecina par ES kolektīvo interešu pārsvaru pār interesēm, kuras izprot kā valsts līmeņa intereses.

2.4 Šobrīd mērķis ir 2014. gadā pabeigt iekšējā enerģijas tirgus izveidi. Eiropas enerģētikas sistēmas izveide atbilst Eiropas iedzīvotāju vēlmēm. Nesenās Eiropas Parlamenta veiktās Eiroparometra aptaujas (2011. gada 31. janvāra *EB Standard* Nr. 74.3. par enerģētiku un 2011. gada 19. aprīļa *EB Special* Nr. 75.1.) liecina, ka 1) Eiropas iedzīvotāji tic Eiropas pievienotajai vērtībai un nepārprotami priekšroku dod Kopienas pieejai; 2) ka viņu bažas saistītas ar iepriekšminētajiem problēmjautājumiem šādā secībā: cenu stabilitāte, atjaunojamie energoresursi un energoapgādes nodrošinājums. 60 % Eiropas iedzīvotāju uzskata, ka apgādes drošības jomā lielāku aizsardzību viņiem nodrošinātu pasākumi, kas saskaņoti ar citām ES dalībvalstīm. Visbeidzot, 78 % Eiropas iedzīvotāju atbalsta priekšlikumu izveidot Eiropas Enerģētikas kopieni.

2.5 EESK uzskata, ka, reaģējot uz šīm izteiktajām iedzīvotāju bažām, ES varēs atjaunoti apliecināt savas rīcības leģitimitāti.

Eiropas Enerģētikas kopienas pakāpeniska izveidošana ir labākais līdzeklis, kā mazināt enerģētikas problēmu saimnieciskās un sociālās sekas. Dalībvalstu faktiskā savstarpējā atkarība enerģētikas jomā, ja tajā nav paredzēti demokrātiski pārvaldības mehānismi, kas nodrošina kopīgu lēmumu pieņemšanu vispārējās interesēs, nopietni apdraud ES kohēziju.

3. Virzība uz Eiropas Enerģētikas kopienas (EEK) izveidi

3.1 Ņemot vērā iepriekš minēto, Žaks Delors (*Jacques Delors*) ierosināja izveidot patiesu "Eiropas Enerģētikas kopieni", un šis projekts ir guvis Ježija Buzeka (*Jerzy Buzek*) atbalstu. EESK uzskata, ka šis politiskais projekts, par kuru pārdomu laboratorija "Mūsu Eiropa" izstrādājusi detalizētu ziņojumu (skatīt http://www.notre-europe.eu/uploads/tx_publication/Etud_Energie_fr.pdf), var palīdzēt atrisināt problēmas, vienlaikus Eiropas integrācijas procesam piešķirot jaunu leģitimitāti un jaunu impulsu.

3.2 Tiek ieteiktas vairākas iespējas, sākot ar *status quo* (LESD 194. pats), līdz jaunam Eiropas enerģētikas līgumam.

3.3 Tiek ierosināti arī pārejas posmi, proti:

- ciešāka sadarbība saistībā ar Eiropas reģionālajiem enerģētikas tīkliem;
- kopējs enerģētikas fonds jaunu tehnoloģiju izstrādei;
- Eiropas dabasgāzes iegādes grupas izveide.

3.4 EESK, kas jau ir pieņēmusi atzinumus, kuros ir izvirzīta kopēja Eiropas enerģētikas dienesta ideja⁽¹⁾, uzskata, ka ir jāizmanto apvienības "Mūsu Eiropa" ziņojuma radītā dinamika un šāda virzība jāturpina, debatēs iesaistot pilsonisko sabiedrību, kā arī īstenojot pasākumus integrācijas un sadarbības mērķu sasniegšanai.

4. Eiropas Savienības virzība uz integrētāku enerģētikas politiku

4.1 EESK atzīnīgi vērtē Eiropas Komisijas iniciatīvas, kuras paredzētas problēmu risināšanai enerģētikas jomā, tostarp neseno priekšlikumus par krīžu novēršanu, enerģētikas tīkliem un infrastruktūru un ar trešām valstīm saistītās piegādes drošību. Minētie priekšlikumi veicina ciešāku sadarbību, lielāku solidaritāti un efektivitāti un ir virzīti uz kopīgu redzējumu.

⁽¹⁾ OV C 175, 28.7.2009., 43.–49. lpp.
OV C 306, 16.12.2009., 51.–55. lpp.

4.2 EESK atzinīgi vērtē nesenu izvīrīto priekšlikumu regulai par Eiropas energoinfrastruktūras vadlīnijām (COM(2011) 658 galīgā redakcija), kas balstīts uz 2010. gadā ierosināto projektu integrētam Eiropas enerģētikas tīklam (COM(2010) 677 galīgā redakcija). Komiteja savu nostāju izklāstīs atsevišķā atzinumā (TEN/470).

4.3 EESK atbalsta Komisijas iniciatīvas, kuru mērķis ir ES enerģētikas politikā paredzēt integrētu un saskaņotu ārējo dimensiju, lai tādējādi sekmētu energoresursu drošu piegādi no trešām valstīm (COM(2011) 539 galīgā redakcija). EESK atbalsta ES pozīcijas nostiprināšanu attiecībā ar tās ārējiem partneriem. Minēto jautājumu Komiteja izskata atzinumā TEN/464.

4.4 EESK atbalsta informācijas apmaiņas mehānismu attiecībā uz starpvaldību nolīgumiem, ko enerģētikas jomā noslēgušas dalībvalstis un trešās valstis (COM(2011) 540 galīgā redakcija). Šis Eiropas Komisijas priekšlikums ir svarīgs, lai apstiprinātu, ka Eiropas kolektīvās intereses salīdzinājumā ar valstu interesēm ir prioritāras (TEN/464).

5. Turpmāko problēmu risināšanai ir nepieciešama vērienīgāka un iesaistošāka dinamika

5.1 Lai arī panākts būtisks progress, EESK uzskata, ka enerģētikas jautājumu kopīgajā pārvaldībā jādara vēl vairāk, jo īpaši ņemot vērā mērķi līdz 2050. gadam izveidot enerģētikas sistēmu, kuru raksturo zems oglekļa emisijas līmenis.

Virzība uz integrētu ES enerģijas tirgu

5.2 Enerģētikas jomā pieņemtajiem ES tiesību aktiem ir jāsekmē kopēja pieeja enerģijas ražošanai. Tas īpaši attiecas uz atjaunojamiem energoresursiem, attiecībā uz kuriem noteikti valsts līmeņa mērķi. Priekšroka jādod visefektīvākajiem ieguldījumiem, pamatojoties uz izmaksām un peļņu, ražošanai notiekot ES teritorijā. Tāpat nepieciešama pastiprināta solidaritāte laikposmos, kad Eiropas Savienības mērogā ražošanas līmenis ir zems. Lai to panāktu, iespējams, vajadzēs pielāgot ES tiesību aktus.

5.3 Tāpēc EESK atgādina, ka ir svarīgi kopīgi plānot tīklus un tos savienot, lai novērstu sastrēgumus, īpaši uz robežām. Eiropas Komisijai šajā ziņā jāuzņemas dzinējspēka loma. Tāpat privātajiem operatoriem jāsniedz ilgtermiņa perspektīva attiecībā uz peļņu, kuru viņi gūs no saviem ieguldījumiem. Minētā sakarā varētu paredzēt publiskā un privātā sektora partnerattiecības.

5.4 Lai gan energoavotu sadalījums ir valstu kompetencē, dalībvalstīm jāapliecina, ka tās savus lēmumus par enerģijas ražošanu pieņem atbildīgi. Lēmumi, kurus dažas dalībvalstis pieņēmušas vienpusēji, piemēram, tie, kurus pieņēma pēc Fukušimas avārijas un kuri apgrūtināja enerģijas pieprasījuma un piedāvājuma līdzsvara uzturēšanu reģionālā līmenī, turpmāk kopīgi jāpieņem ES līmenī, jo jāņem vērā lielā savstarpējās

atkarības pakāpe. Atjaunojamo energoresursu nozīme arvien pieaug, tāpēc būs kopīgi jānodrošina enerģijas ražošanas rezerve, kas būtu pietiekama gadījumā, ja no atjaunojamajiem energoresursiem iegūtās enerģijas daudzums būtu pārāk mazs.

5.5 Koordinācijas trūkums apdraud dalībvalstu energoapgādes stabilitāti, nolemjot neveiksmei paralēli uzsāktos centienus stiprināt savstarpējos savienojumus un solidaritāti ES. Vienlaikus atteikšanās no kodolenerģijas, kas ir enerģijas avots ar zemu oglekļa emisijas līmeni, īstermiņā nedrīkst nozīmēt piesārņojošu energoavotu plašu izmantošanu, jo tas būtu pretrunā ES mērķiem. Tai jānotiek pēc iespējas pārredzamāk, un tā jāsaista ar organizētas pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem.

5.6 Ņemot vērā dalībvalstu savstarpējo enerģētisko atkarību, EESK uzskata, ka enerģētisko neatkarību var panākt vienīgi Eiropas Savienības, nevis valstu mērogā.

5.7 EESK ierosina pārdomāt iespēju dalībvalstu vai operatoru apakšgrupās piemērot kopīgu pieeju, kuras pamatā ir energoavotu sadalījums attiecīgajās valstīs un to prakse enerģijas pārrobežu tirdzniecībā. Reģionālā koordinācija varētu nodrošināt lielāku saskaņotību attiecīgo dalībvalstu energoresursu izvēlē un augstāku energoapgādes drošības līmeni. Šādas grupas tādējādi varētu gūt lielāku labumu no katras grupas energoresursiem gan attiecībā uz atjaunojamiem energoresursiem, gan attiecībā uz elektroenerģijas ražošanu no citiem enerģijas avotiem.

5.8 EESK ierosina, ka minētās grupas būtu atbildīgas par energoavotu sadalījumu un infrastruktūru tīklu attiecīgajās valstīs. Līdz ar to varētu izveidot saskaņotas un savstarpēji savienotas reģionālās enerģētikas kopienas. Izveidojot šādas kopienas, attiecīgajās dalībvalstīs būtu līdzīgi tirgus nosacījumi (enerģijas cenas, subsīdijas atjaunojamiem energoresursiem, attiecības ar klientiem u.c.).

5.9 Viens no veiksmīgi saskaņotiem politikas pasākumiem dažos Eiropas reģionos liecina, ka politikas saskaņošana neapšaubāmi ietekmē tirgus integrāciju: runa ir par tirgu sasaisti pārvades jaudu piešķiršanai. Cenu sasaiste starp dažādām valstīm ļauj izveidot vienotu tirdzniecības zonu — un tādējādi vienotas cenas zonas —, kad savstarpēja savienojuma kapacitāte neierobežo pārrobežu tirgus darījumus. Cenu sasaiste palīdz izveidot Eiropas kopējo elektrības tirgu. *Nord Pool Spot* 1993. gadā ieviesa "price splitting" [cenu sadali], un 2006. gadā cenu sasaisti pirmo reizi savstarpēji izmantoja Francija, Beļģija un Nīderlande. Šādiem tirgus nosacījumiem būtu pakāpeniski patērētājiem jārada Eiropas mēroga iespēju klāsts.

5.10 EESK norāda, ka šādas makroreģionālās grupas dalībvalstīm var radīt ekonomiskas iespējas, jo rodas apjomradīti ietaupījumi un attīstās rūpniecība, kas saistīta ar atjaunojamiem energoresursiem.

5.11 EESK norāda, ka tā atbalsta daudzveidīgu un ilgtspējīgu energoavotu sadalījumu. Valstu veiktajai izvēlei jāatbilst ES tiesību aktiem un mērķiem. EESK uzsver, ka izdarot izvēli, jāraugās, lai tai nebūtu negatīvas sekas attiecībā uz ekonomiku, vidi vai sabiedrību. Tāpēc pēc plašām un pārredzamām konsultācijām ar organizētas pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem, lai novērstu valstu atšķirīgo pieeju risku, ES vajadzētu izmantot jaunus enerģijas avotus, piemēram, slānekļa gāzi.

Veicināt ES konkurētspēju — apvienot un palielināt finanšu resursus

5.12 Jāveicina dalībvalstu un nozares dalībnieku kopīgi pētniecības pasākumi un jāveido atbilstīgi pētniecības tīkli un kopienas, jo īpaši atjaunojamu energoresursu un “zemu emisiju” tehnoloģiju jomā, piemēram, izmantojot tehnoloģiskās pētniecības platformas.

5.13 Ņemot vērā vajadzīgo ieguldījumu lielo apjomu un pašreizējos budžeta ierobežojumus, pieejamie resursi jāorientē uz galvenajiem mērķiem. Ir svarīgi izveidot ciešāku saikni starp valstu un ES finansējumu. Tas, iespējams, dalībvalstīm liks pētniecībai sniegt atbalstu virzīt uz projektiem, kas saistīti ar ES mērķiem.

5.14 Jānovērtē, vai infrastruktūrai un pētniecībai pieejamo finanšu resursu konsolidācija varētu palielināt finansējuma efektivitāti. Tas varētu nozīmēt, ka enerģētikas projektiem piešķir fiksētas summas no dažādām ES un valstu atbalsta programmām.

5.15 Ja šāda novērtējuma rezultāti būs pozitīvi, eiroobligācijas projektu finansēšanai varētu būt efektīvs līdzeklis, kā palielināt resursus pētniecības un atjaunojamu energoresursu, un infrastruktūru attīstīšanas atbalstam.

5.16 Ir svarīgi labāk noteikt prioritātes EIB piešķirto aizdevumu izmantošanā, ņemot vērā prioritāros ES infrastruktūru projektus. Dalībvalstu makroreģionālajām grupām būtu jādara pieejami EIB aizdevumi ieguldījumiem.

5.17 Kopīga un saskaņota rīcība, kas virzīta uz atjaunojamu energoresursu izmantošanu, varētu palīdzēt Eiropas Savienībai pārvarēt pašreizējo ekonomikas krīzi. Cenas ziņā pieejami energoresursi ir būtisks ekonomikas konkurētspējas faktors. Tas varētu pozitīvi ietekmēt vairākas jomas: darba vietu radīšanu, zinātību, ES rūpniecības atjaunināšanu u.c. Tādu projektu ietvaros kā, piemēram, Eiropas enerģētikas supertīkls vai viedo tīklu izstrāde un veidošana, varētu veidot ciešāku sadarbību rūpniecības un inovācijas jomā ES mērogā.

Enerģētikas politika vispārējās interesēs

5.18 Vispārējai piekļuvei enerģijai jābūt vienam no ES kopējās enerģētikas politikas mērķiem papildus vienkāršai tirgus integrācijai.

5.19 Taisnīga un pārredzama enerģijas cena ļauj uzņēmumiem paplašināt darbību un veikt ieguldījumus. Enerģija par pieņemamu cenu ir atkarīga no efektīvas izvēles, integrēta un pārredzama iekšējā tirgus un valstu un Eiropas regulatoru pastiprinātām kontroles pilnvarām.

5.20 Patērētāji nepietiekami pārzina un izmanto savas tiesības, lai gan tās noteiktas ES tiesību aktos. EESK iesaka, lai kompetentās iestādes vai enerģijas sadales uzņēmumi galapatērētājus regulāri informētu par viņu tiesībām. Komiteja aicina valstu līmenī publiskot regulārus ziņojumus par patērētāju tiesību īstenošanu. Ja vajadzīgs, varētu veikt papildu pasākumus, lai nodrošinātu patērētāju tiesību īstenošanu.

5.21 Enerģētiskā nabadzība 2010./2011. gada ziemā skāra 50 – 125 miljonus Eiropas iedzīvotāju (atkarībā no izmantotās definīcijas). Šī nenoteiktība skar vistrūcīgākos iedzīvotājus un tos, kuriem ir slikti sadzīves apstākļi, proti, viņi bieži vien dzīvo slikti izolētos mājokļos un nespēj samaksāt pat dalībvalstīs ieviestos sociālos tarifus. Papildus vajadzīgajiem ES pasākumiem energoefektivitātes un pieprasījuma samazināšanas jomā EESK ierosina uzsākt jaunas pārdomas par solidaritātes mehānismu stiprināšanu 27 dalībvalstu mērogā, lai izskaustu enerģētisko nabadzību. Vispirms būtu jānosaka kopēja definīcija ⁽²⁾.

5.22 Tādējādi ar “Eiropas Solidaritātes paktu enerģētikas jomā” varētu uzsvērt enerģijas stratēģisko un vitālo dimensiju (pieejamība, pieņemami tarifi un cenas, regularitāte, stabilitāte, izcelsme). Šāds Eiropas sociālais enerģētiskais “vairogs” apliecinātu, ka Eiropa reaģē uz iedzīvotāju bažām. Tas būtu neatņemama daļa centienos panākt lielāku sociālo saskaņotību, kas vēlama, lai stiprinātu Eiropas integrāciju un tai dotu jaunu impulsu. Tas īstenojams, izmantojot konkrētus pasākumus atbilstošā līmenī.

Eiropas Savienības enerģētikas politikas ārējās dimensijas stiprināšana

5.23 EESK atbalsta apvienības “Mūsu Eiropa” priekšlikumu par Eiropas dabasgāzes iegādes grupas izveidi, ja iesaistītās dalībvalstis un uzņēmumi var izmantot plašas sarunu pilnvaras, labāk nodrošināt savu apgādi un samazināt cenu nestabilitāti, ievērojot konkurences noteikumus. Nākamais posms varētu būt kopīgas gāzes un, iespējams, cita fosilā kurināmā apgādes struktūras izveide.

⁽²⁾ EESK atzinums par tematu “Liberalizācijas un ekonomikas krīzes ietekme uz enerģētisko nabadzību”, OV C 44, 11.02.2011., 53.-56. lpp.

5.24 Gadījumos, kad piegāde skar vairākas dalībvalstis, Padomei būtu jāpiespī Eiropas Komisijai pilnvaras ES vārdā vest sarunas par enerģijas piegādes līgumiem ar trešām valstīm. EESK ar gandarījumu atzīmē, ka Padome pieņēmusi lēmumu uzticēt Eiropas Komisijai dalībvalstu vārdā vest sarunas par līgumiem ar Azerbaidžānu un Turkmēnistānu par gāzes piegādi pa Kaspijas jūras cauruļvadu. EESK aicina Padomi un Komisiju līdzīgos apstākļos plašāk piemērot šādu praksi.

5.25 EESK iesaka Eiropas Komisijai stingrāk uzraudzīt valstu energoapgādes līgumus, kas noslēgti ar trešām valstīm. Komisijai būtu jāspēj šādus līgumus apstiprināt, pamatojoties uz to pozitīvo vai negatīvo ietekmi visā ES (TEN/464).

5.26 EESK iesaka īstenot tādas attīstības un partnerības pasākumus ar Euromed valstīm un ES austrumu kaimiņvalstīm, kas ļautu dažādēt un nodrošināt ES energoapgādi (tostarp atjaunojamu energoresursu jomā, izmantojot *Desertec*, *Mediterranean Ring*, *Mediterranean Solar Plan* un *Medgrid* iniciatīvas) un palīdzētu ES partnervalstīm izmantot to potenciālu. ES varētu sniegt tehnisku atbalstu, dalīties pieredzē un zinātnībā apmācības un projektu vadības jautājumos (atzinums REX/329).

5.27 EESK uzskata, ka EEK un pārejas pasākumiem jāparedz spēcīga ārējā dimensija, lai veicinātu attīstības valstu piekļuvi enerģijai. Jāpalīdz šīm valstīm ražot enerģiju, kura tām ir vajadzīga, bet tām arī jāspēj eksportēt uz Eiropu, lai varētu finansēt savas investīcijas.

5.28 EESK pieņem zināšanai 2011. gada 24. novembra Transporta, telekomunikāciju un enerģētikas padomes secinājumus, kuros pausts aicinājums stiprināt enerģētikas politikas ārējo dimensiju. Tāpat Komiteja pieņem zināšanai Padomes prioritātes un vēlreiz uzsver prasību labāk integrēt enerģētikas politikas pasākumus, vismaz sistemātiski konsultējoties pirms lēmumu pieņemšanas. Attiecībā uz metodi Komiteja iesaka vienmēr, kad tai ir pievienotā vērtība, ciešā sadarbībā ar dalībvalstīm izmantot Kopienas metodi.

Pilsoniskās sabiedrības iesaistīšana

5.29 Ņemot vērā svarīgos uzdevumus vides jomā, vajadzīgo ieguldījumu apjomu, politisko lēmumu sociālās sekas, ietekmi uz dzīvesveidu un vajadzīgo sabiedriskās domas atbalstu, ir būtiski debatēt par enerģētikas jautājumiem iesaistīt iedzīvotājus. Eiropas iedzīvotāji ir tiesīgi saņemt skaidru un pārredzamu informāciju par ES, valstu un reģionālā līmenī veikto enerģijas avotu izvēli⁽³⁾. Valstu Ekonomikas un sociālo lietu komitejām

šajā ziņā ir svarīga loma. Eiropā ir jāriko informācijas un apspriešanās kampaņas par svarīgiem enerģētikas jautājumiem. Jāuzsver arī energoefektivitāte.

5.30 Iedzīvotājiem jādod iespēja regulāri paust savu viedokli par svarīgiem politiskiem lēmumiem. Varētu rīkot apspriešanās atbilstīgā līmenī. EESK jau vairākus gadus rīko apspriešanās ES līmenī (piemēram, par kodolenerģiju, CO₂ uztveršanu un uzglabāšanu). Valstu, reģionālās un vietējās iestādes ir aicinātas rīkot plašas apspriedes ar pilsonisko sabiedrību.

5.31 EESK ierosina izveidot Eiropas pilsoniskās sabiedrības forumu, kura uzdevums būtu sekot līdzi enerģijas jautājumu risināšanai. Šis forums cieši sadarbotos ar ES iestādēm un regulāri pulcētos, lai sniegtu ieguldījumu enerģijas tirgus integrācijas daudzgadu programmā. Tas varētu pulcēt Eiropas un valstu organizācijas, kas aktīvi darbojas enerģētikas jomā. Ar to varētu apspriesties par ES enerģētikas tīkla izveidi, pāreju uz enerģētikas sistēmu ar zemu oglekļa emisijas līmeni 2050. gadā un ar to saistītajiem ekonomiskajiem un sociālajiem jautājumiem. Tā locekļiem būtu jāsaņem arī atbilstoša informācija, kuru tie varētu nodot tālāk līdzīgām organizācijām dalībvalstīs.

5.32 Papildu uzdevums ir gūt sabiedrības atbalstu enerģijas avotu izvēlei (kodolenerģija, CO₂ uztveršana un uzglabāšana, vēja ģeneratoru parki, augstsprieguma līnijas u.c.). Līdzdalība un atbildība ir cieši saistītas. EESK, būdama arī Eiropas Kodolenerģijas foruma darba grupas "Pārredzamība" vadītāja, varētu veicināt iedzīvotāju pārredzamu informēšanu, kā arī viedokļu apmaiņu ar iedzīvotājiem Komitejas tīmekļa vietnē (labas prakses piemēru popularizēšana, sadarbības iniciatīvu un projektu uzraudzība, enerģētikas nozares attīstība, pilsoniskās sabiedrības pārstāvju viedokļu apkopošana saistībā ar gaidāmajām pilsoniskās sabiedrības foruma debatēm par enerģētiku un šo viedokļu izplatīšana lēmumu pieņemējiem). EESK aicina Eiropas Komisiju un dalībvalstis sniegt iedzīvotājiem noderīgu informāciju, izmantojot neitrālus un objektīvus kanālus. Šajā aspektā ļoti svarīga nozīme ir pilsoniskās sabiedrības organizācijām un apspriešanās forumiem.

Paredzēt iespējamās institucionālās norises ilgākam laikam

5.33 Galamērķis ir izveidot Eiropas Enerģētikas kopienu. Tomēr, tā kā 27 dalībvalstīm būtu grūti vienlaicīgi orientēties vienā virzienā, dalībvalstu ciešāka sadarbība, īpaši reģionālajā līmenī, virzību varētu paātrināt. Taču šie pasākumi nedrīkst būt pretrunā ES tiesību aktiem vai citiem pasākumiem, tāpēc jānodrošina pastāvīga apspriešanās ar ES iestādēm un to iesaistīšana. Vajadzības gadījumā varētu ieviest oficiālākus mehānismus.

⁽³⁾ Par kodolenerģiju Francijā skatīt: ANCCLI — ar Valsts padomes dekrētu izveidotā Vietējo informācijas komiteju un komisiju nacionālā asociācija.

5.34 EESK iesaka līdz 2014. gadam izvērtēt progresu, kas panākts, piemērojot LESD 194. pantu, un apsvērt, vai ir vajadzīgas izmaiņas, ņemot vērā šajā dokumentā izklāstītos vistālejošākos priekšlikumus. Ierosmi iespējamam jaunajam institucionālajam satvaram varētu gūt no EOTK līguma. Ja dalībvalstis tā nolemtu, jauno institucionālo sistēmu un tās *acquis*, varētu integrēt ES struktūrā.

Briselē, 2012. gada 18. janvārī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs*
Staffan NILSSON

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "ES loma miera veidošanā ārējās attiecībās: paraugprakse un perspektīvas"

(2012/C 68/04)

Ziņotāja: **MORRICE kdze**

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja saskaņā ar Reglamenta 29. panta 2. punktu plenārajā sesijā, kas notika 2011. gada 19. un 20. janvārī, nolēma izstrādāt pašiniciatīvas atzinumu par tematu

"ES loma miera veidošanā ārējās attiecībās: paraugprakse un perspektīvas".

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Ārējo attiecību specializētā nodaļa atzinumu pieņēma 2011. gada 15. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 19. janvāra sēdē), ar 190 balsīm par, 1 balsi pret un 3 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 Miera veidošana ir viens no Eiropas Savienības pamatprincipiem. Eiropas Savienības izveide, paplašināšana un izdzīvošana krīzes laikā apliecina tās spējas veidot mieru. Kā dažādu tautu kopienai, kas sekmē demokrātiju, cilvēktiesības, vienlīdzību un iecietību, Eiropas Savienībai ir morāls pienākums atbalstīt miera veidošanu visā pasaulē, un tagad tai šādas pilnvaras ir piešķirtas ar līgumu. Kā pasaulē lielākajai palīdzības sniedzējai, kam ir pieredze konflikta zonās un kuras rīcībā ir ļoti daudzi instrumenti, Eiropas Savienībai starptautiskajos miera veidošanas pasākumos vajadzētu būt vadošajai. Taču tā pietiekami neizmanto savu potenciālu starptautiskajā miera veidošanā pasaulē, un tās atbalsts pozitīvām pārmaiņām nerada tik lielu ietekmi kā vajadzētu vai varētu. Neskatoties uz centieniem uzlabot saskaņotību ar Eiropas Ārējās darbības dienesta izveides starpniecību, vēl joprojām ir nepieciešams izstrādāt integrētu kopēju Eiropas Savienības pieeju. Eiropas Savienības potenciālu iedibināt patiesu un ilgstošu mieru pasaules visnemierīgākajos reģionos varēs realizēt tad, ja tai būs skaidri definēta miera veidošanas stratēģija, ja visos ES miera veidošanas pasākumos iesaistītie dalībnieki plašāk dalīsies pieredzē un ja būs patiesa sadarbība ar dalībvalstīm, starptautiskās palīdzības sniedzējiem, NVO un pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas mieru veido konkrētajā zonā. Uzdevums ir liels, taču ieguvums ir lielāks. Mierīga Eiropas jūtas labāk mierīgā pasaulē.

1.2 Pamatojoties uz minētajiem secinājumiem, EESK izvirza šādus ieteikumus.

Attiecībā uz stratēģiju un politiku

1.2.1 Eiropas Ārējās darbības dienestam jāizstrādā miera veidošanas stratēģija, kurā iekļauti civili, militāri, diplomātiski, politiski, ātrās reaģēšanas un humanitāri pasākumi, atbalsts ilgtermiņa attīstībai, īstermiņa atbalsts, klimata pārmaiņu, tirdzniecības un investīciju politika un visi citi ES pasākumi, kas ietekmē nestabilās zonas.

1.2.2 Lai izstrādātu minēto stratēģiju, dienestam ir jāizveido īpaša darba grupa, kurā iekļauti pārstāvji no Eiropas Parlamenta, Eiropas Komisijas, Reģionu komitejas, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas, Eiropas investīciju bankas un miera veidošanā iesaistītajām NVO.

1.2.3 Jānovērtē, kā ES politikas un programmas, īpaši tās, kas darbojas konflikta zonās, ietekmē šīs zonas, un jānodrošina to atbilstība ES tiesību aktiem un vērtībām, un jānodrošina, ka šīs programmas var garantēt ES palīdzības izmantošanu visefektīvākajā veidā.

Attiecībā uz darbību

1.2.4 Jāizstrādā principu kodekss, kas jāievēro, īstenojot visus ES pasākumus konflikta un iespējamā konflikta zonās.

1.2.5 Visos miera veidošanas projektos jāiekļauj mērķis sekmēt labu pārvaldību un demokrātijas principus (cilvēktiesības, vārda brīvību, vienlīdzību, politisko un arodbiedrību brīvību), kā arī vides aizsardzības normas.

1.2.6 Jāizstrādā salīdzinošās novērtēšanas kritēriji, lai uzraudzītu reformu progresu, un jāpaplašina uzraudzības sistēmas, lai uzraudzības struktūrās iekļautu pārstāvjus no pilsoniskās sabiedrības organizācijām un dzimumu līdztiesības aizsardzības struktūrām, un nodrošinātu reformu norisi. Lielāka uzmanība jāpievērš konfliktu novēršanai, īpaši uzsverot izglītošanas nozīmi un plašsaziņas līdzekļu, tostarp sociālo plašsaziņas līdzekļu, nozīmi nestabilajās zonās, un aktīvi jāsekmē un jārosina pasākumi, kuru mērķis ir veicināt samierināšanos, arī starpkultūru dialogu un izlīgšanu.

1.2.7 Jāstiprina ES sadarbība ar konflikta zonu pilsoniskās sabiedrības organizācijām, palielinot atbalstu organizācijām, kas sekmē ES vērtības, veicinot iecietību, pluralismu un citus miera veidošanas pasākumus, un šajā jomā jāsekmē EESK darbs.

1.2.8 Jāsekmē ANO 1325. rezolūcijas par sieviešu iesaistīšanu miera veidošanā ievērošana, jāsniedz lielāks atbalsts sieviešu grupām, kas darbojas konflikta zonās, un jāsekmē dzimumu līdztiesība.

1.2.9 Lielāka uzmanība jāvelta konfliktos cietušajiem, īpaši bērniem, vairāk ņemot vērā viņu vajadzības, un Eiropas Savienībai cietušie ir vairāk jāatbalsta.

1.2.10 Jārosina, jāsekmē un jāatbalsta programmas, kuru mērķis ir atbalstīt neaizsargātus jauniešus, īpaši zēnus, lai viņi pilnvērtīgi un konstruktīvi varētu iesaistīties sabiedrībā.

1.2.11 Jāpieņem darbā vairāk civilā personāla, kas iesaistās misijās, jāuzlabo darbā pieņemšanas procedūras, jāpaplašina un jāuzlabo šā personāla apmācība, un misijas jāpārorientē no krīžu militārās pārvarēšanas uz krīžu civilo pārvarēšanu.

1.2.12 Jāizveido datu bāze par Eiropas ekspertiem miera veidošanas jautājumos un civilo misiju kandidātiem no tiesu iestādēm, juristu vidus, policijas, miera veidošanas jomas NVO, vidutājiem, administratoriem un politiķiem, kam ir pieredze šajā jomā.

Attiecībā uz paraugpraksi un pieredzes apmaiņu

1.2.13 ES iestādēm, dalībvalstīm un starptautiskajām struktūrām jāapmainās ar nozīmīgāko pieredzi, un tas jāsekmē, izstrādājot rokasgrāmatu par paraugpraksi miera veidošanas jomā, un jāveic papildu pētījumi par EESK konfliktu risināšanas instrumentu izmantošanu⁽¹⁾.

1.2.14 Lielāka uzmanība jāvelta pieredzes apmaiņai starp ES iekšējām miera veidošanas programmām, piemēram, ES PEACE programma Ziemeļīrijā, un ES ārējiem pasākumiem.

1.2.15 Nopietni jāapsver ideja par Eiropas izcilības centru/institūtu miera veidošanai, kas apvienotu pastāvošās struktūras un izmantotu to pieredzi, un koordinētu citu institūciju un ekspertu idejas un ieteikumus.

1.2.16 Jāorganizē nozīmīga konference par miera veidošanas jautājumiem, lai apzinātu visas vadlīnijas jaunai miera veidošanas stratēģijai un apkopotu ieteikumus par labākajiem pieredzes apmaiņas veidiem.

2. Vispārīga informācija

2.1 Šis atzinums ir turpinājums EESK 2008. gada oktobrī pieņemtajam pašiniciatīvas atzinumam par ES lomu Ziemeļīrijas miera procesā⁽²⁾, kurā Komiteja aicina Eiropas Savienību miera veidošanu noteikt par vienu tās stratēģiskajām prioritātēm. Tajā ir aicināts analizēt arī pasākumus ārpus ES robežām, pārskatīt pieejamos miera veidošanas instrumentus, īpaši kopš Eiropas Ārējās darbības dienesta izveides, ir izvērtēts, cik aktīva līdz šim ir bijusi pieredzes apmaiņa, un izteikti ieteikumi turpmākajam darbam šajā jomā.

3. Ievads

3.1 Eiropas Savienību bieži raksturo kā pasaulē veiksmīgāko starptautisko miera veidošanas struktūru, un to var uzskatīt par paraugu pārējiem, kas darbojas šajā jomā. ES pieredze, kad pēc Otrā pasaules kara apvienojās ilgstoši ienaidnieki, ir tās vislielākais sasniegums. To iesaistīšana dažādu tautu savienībā, tās dalībvalstu skaita palielināšana un to ietekmes pasaulē palielināšana ir vēl viens izcils miera veidošanas sasniegums, un šīs virzības saglabāšana krīzes apstākļos būs vēl viens svarīgs uzdevums.

3.2 Eiropas Savienības rīcībā tomēr nav bijis pienācīgu instrumentu, kas atbilstu tās morālajam pienākumam būt par paraugu vai būt vadošajai miera veidošanā pasaulē. Konflikta zonās ES izmanto dažādus instrumentus, kas tai ir pieejami no krīžu pārvarēšanas sistēmas, sākot no humanitārās palīdzības līdz militārajam atbalstam un atbalstam attīstībai. Taču ES pieeja nav bijusi saskaņota, tai nav bijis koordinācijas un uzticamas saiknes ar vietējo pilsonisko sabiedrību.

3.3 Ar Lisabonas līguma stāšanās spēkā Eiropas Savienībai ir jaunas miera veidošanas pilnvaras (21. pants), jauna struktūra (Eiropas Ārējās darbības dienests) šādu pilnvaru atbalstam un jauns vadītājs (Augstā pārstāve Ketrina Eštone) iepriekš minētā īstenošanai. Tāpēc vairs nav iemesla, kāpēc ES nevarētu uzņemties vadību un patiesi ietekmēt miera veidošanu pasaulē.

3.4 Tagad ir īpaši piemērots laiks, lai Eiropas Savienība uzņemtos vadību. Tās tuvākajās kaimiņvalstīs ir vērojami politiski, ekonomiski un sociāli nemieri. Minētajām valstīm šajā to vēstures būtiskajā posmā ir vajadzīgs stingrs atbalsts. Uzsākot savu jauno un vērienīgo kaimiņattiecību politiku, ES ir parādījusi gatavību un gribu būtu par paraugu. Taču arī šajā jomā — tāpat kā miera veidošanā pasaulē — darbi liecina vairāk nekā vārdi.

3.5 Eiropas Savienībai ir īpašas iespējas izveidot saikni starp visiem savas ietekmes aspektiem, lai izstrādātu saskaņotu un visaptverošu pieeju miera veidošanai, un tai ir jānodrošina atbilstoši resursi. Taču galīgie panākumi būs atkarīgi no ES dalībvalstu politiskās gribas, un to spējas paust vienotu viedokli un

⁽¹⁾ Skat. atzinumu SC/029 "ES loma Ziemeļīrijas miera procesā" (ziņotāja Morrice kdze, 2009), OV C 100, 30.04.2009., 100.–108. lpp.

⁽²⁾ Turpat.

to vēlmes pilnībā atbalstīt vērienīgo kopējo miera veidošanas stratēģiju, kas ne tikai palielinās uzticību Eiropas Savienībai starptautiskajā mērogā, bet arī sekmēs pozitīvas pārmaiņas.

4. Vispārīga informācija

4.1 “Miera veidošana” ir salīdzinoši jauns starptautiskās diplomātijas jēdziens. To 1992. gadā pirmais aprakstīja ANO ģenerālsēkretārs Butross-Gali savā miera programmā, norādot, ka tas ir “pasākums, kura mērķis ir apzināt un atbalstīt struktūras, kas varētu stiprināt un nostiprināt mieru, lai izvairītos no konflikta atkārtotāšanās”. ANO 2006. gadā izveidoja Miera veidošanas komisiju, lai atbalstītu miera veidošanu valstīs, kas pārvar konfliktu, un 2009. gadā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) izveidoja Starptautisko Konfliktu un nestabilitātes pārvarēšanas tīklu (INCAF).

4.2 Eiropas mērogā raugoties, pirmā konkrētā atsauce uz miera veidošanu ES ārējās attiecībās bija iekļauta 2001. gadā pieņemtajā Gēteborgas programmā vardarbīgu konfliktu novēršanai. Visjaunākā atsauce ir Lisabonas līguma 21. pants, kurā ir noteikts, ka cilvēktiesību un demokrātijas principa sekmēšana, konfliktu novēršana un miera saglabāšana ir ES ārējās darbības svarīgākie mērķi.

4.3 Lisabonas līgumā ir noteikta arī jauna sistēma ES ārējo attiecību veidošanai. Augstajam pārstāvim ārlietās un drošības politikas jautājumos ir uzticēti jautājumi, kuros kompetenci iepriekš dalīja Padome un Eiropas Komisija. Augsto pārstāvi Ketrinu Eštoni atbalsta Eiropas Ārējās darbības dienests, kura kompetencē ir trīs šādas jomas: diplomācija, attīstība un aizsardzība, kuras visas var izmantot miera veidošanā.

4.4 Eiropas Ārējās darbības dienestā un attiecīgajos Komisijas ģenerāldirektorātos Eiropas Savienībai ir pieejami daudzi instrumenti, ko var izmantot miera veidošanā. Piemēram,

— **kopējās drošības un aizsardzības politikas (KDAP) civilās un militārās misijas**, kas koncentrējas uz policijas darbu, tiesiskumu, civilo administrāciju un civilo aizsardzību, un to īstenošanu bieži ierobežo apmācīta personāla trūkums. Drošības un loģistikas dimensija tiek uzskatīta par priekšnoteikumu, lai nodrošinātu stabilu un drošu vidi miera veidošanai;

— **stabilitātes instruments (IfS)** — ES finansējuma miera veidošanai galvenais avots. Vairāk nekā 70 % pieejamo līdzekļu (2007.–2013. gadam 2 miljardi EUR) izmanto krīzes situāciju pārvarēšanai, lai aizpildītu plaisu starp īstermiņa humāno palīdzību un ilgtermiņa atbalstu attīstībai;

— **miera izveides partnerība (PbP)**, kas izveidota stabilitātes instrumenta ietvaros un kuras mērķis ir uzlabot komunikāciju ar nozīmīgākajiem krīzes pārvarēšanā iesaistītajiem partneriem. Tās mērķis ir atbalstīt darbu ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām, paraugprakses izplatīšanu un palīdzēt piekļūt loģistikas un tehniskajam atbalstam.

4.5 Ir daudzi citi ES instrumenti, kas nav tieši paredzēti miera veidošanai, bet kurus var izmantot, lai atbalstītu ES pasākumus šajā jomā. Tā ir humānā palīdzība (Eiropas Kopienas Humānās palīdzības birojs (ECHO)), Eiropas demokrātijas un cilvēktiesību instruments, atbalsts attīstībai, izmantojot Eiropas Attīstības fondu (Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstis (ĀKK), aizjūras zemes un teritorijas (OCT)) un attīstības sadarbības instruments (Latīņamerikas, Āzijas valstis, Golfa līča un Dienvidāfrikas reģiona valstis).

4.6 Miera veidošanā var izmantot arī citas ES politikas, piemēram, tirdzniecības, EIB ieguldījumu, vides, enerģijas vai lauksaimniecības politiku, un miera veidošanas elements ir arī ES paplašināšanas politikā, jo kandidātvalstīm ir jāievēro ES pamatvērtības⁽³⁾. Pēc “arābu pavasara” ir atdzīvīnāta arī Eiropas kaimiņattiecību politika (kas aptver Eiropas Savienības 16 tuvākās kaimiņvalstis), lai iekļautu miera veidošanas aspektu un tādējādi palīdzētu veidot patiesu un ilgtspējīgu demokrātiju, turklāt ES jaunajā pārmaiņu programmā ir ierosināts dažādos veidos stiprināt ES lomu miera veidošanā.

4.7 Eiropas Savienība vairumu miera veidošanas pasākumu īsteno kā ārējo attiecību politikas sastāvdaļu, taču tā ir īstenojusi arī vienreizēju miera veidošanas iniciatīvu savā teritorijā. ES 1996. gadā izveidoja īpašu atbalsta programmu mieram un saskaņai Ziemeļīrijā un Īrijas robežapgabalos, un pašreiz ir iestāties trešais tās finansējuma posms⁽⁴⁾.

5. Miera veidošana — uzdevumi

5.1 Definīcijas un stratēģijas izstrāde

5.1.1 Lai arī tagad ir plaši atzīts, ka miera veidošana ir vērtīga jauna pieeja, kas izmantojama, kad jārisina jautājums

⁽³⁾ Skat. 2. punktu Padomes secinājumos par paplašināšanos un stabilitātes un asociācijas procesu, kas pieņemti Vispārējo lietu padomes 3132. sanāksmē 2011. gada 5. decembrī: “Paplašināšanās process turpina nostiprināt mieru, demokrātiju un stabilitāti Eiropā un dod Eiropas Savienībai lielākas iespējas risināt globālas problēmas. Paplašināšanās procesa pārveidojošais spēks rosina tālejošas politiskas un ekonomiskas reformas paplašināšanās procesā iesaistītajās valstīs, dodot labumu arī Eiropas Savienībai kopumā. To uzskatāmi apliecina sekmīgā pievienošanās sarunu noslēgšana ar Horvātiju, kas ir arī pozitīvs signāls plašākam reģionam.”

⁽⁴⁾ Skatīt atzinumu CESE, dalībvalstīm adresētā paziņojuma projektu, kurā noteiktas vadlīnijas iniciatīvām saskaņā ar īpašo atbalsta programmu mieram un saskaņai Ziemeļīrijā un Īrijas robežapgabalos (SEC(95) 279 galīgā redakcija), OV C 236/29, 11.09.1995., un atzinumu CESE 638/2010 – 2010/0004 (COD) “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Eiropas Savienības finanšu iemaksām Starptautiskajā Īrijas fondā (2007.–2010. gads), COM(2010) 12 – 2010/0004 (COD)”, OV C 18/114, 19.01.2011.

par intervenci konflikta zonās, šim jēdzienam nav precīzas definīcijas. Daži uzskata, ka to izmanto tikai, lai stabilizētu un atjaunotu stāvokli pēc konflikta. Citi uzskata, ka tā aizpilda plaisu starp aizsardzības politiku un attīstības politiku. Vēl citi to raksturo kā “katalītisku procesu, ko izmanto visās situācijās, sākot no konfliktu novēršanas, izmantojot krīžu pārvarēšanu, miera nodibināšanu un miera uzturēšanu, līdz stāvokļa stabilizēšanai pēc konflikta”.

5.1.2 Analizējot dažādās situācijas, var secināt, ka **miera uzturēšana** ir saistīta ar drošību un aizsardzību, **miera nodibināšana** ir saistīts ar diplomātijas izmantošanu, lai panāktu politisku vienošanos, savukārt **miera veidošana** aptver abas šīs jomas un vēl vairāk. Ideālā gadījumā tā ir darbība, kas sākas pirms miera uzturēšanas vai miera nodibināšanas spēku ierašanās, un, ja tā ir sekmīga un ilgtermiņa darbība, iespējams, ka minētie spēki nebūs vajadzīgi. Tā kā miera veidošana ir visus aspektus iekļaujoša, visaptveroša, konsultatīva un ilgtermiņa darbība, to varētu raksturot kā atklātu procesu, kura mērķis ir samierināt dažādas puses, “atverot durvis un prātus”.

5.2 Nepieciešamība panākt vienprātību

5.2.1 Neraugoties uz dažādajām definīcijām, eksperti ir vienprātīgi, ka miera veidošana ir “ļoti sarežģīts process, kurā ir iesaistīti daudzi dažādi dalībnieki, kas darbojas šādās jomās: militārā un civilā interence, diplomātija un finansiālais un tehniskais atbalsts īstermiņā un ilgtermiņā vietējā, valsts un starptautiskajā līmenī”. Galvenais uzdevums ir noteikt, kāda veidā gan Eiropas Savienībā, gan ārpus tās nodrošināt “saskaņotību, koordināciju un savstarpēju papildināmību” starp daudzām dažādajām šajā jomā īstenojamajām politikām, iesaistītajiem dalībniekiem un instrumentiem. Galvenā problēma ir tā, ka dažādām dalībvalstīm un dažādiem ārējiem līdzekļu devējiem ir atšķirīgas prioritātes, un, ja katra dalībnieka vajadzības un intereses ir atšķirīgas, var rasties spriedze.

5.2.2 Ņemot vērā ES iestāžu un direktorātu struktūru sarežģītību, praktiskas koordinācijas starp atbildīgajām struktūrvienībām nodrošināšana ir vēl viens svarīgs uzdevums. Turklāt ir svarīgi nodrošināt saskaņotību starp politikām, kas īpaši paredzētas nestabilām zonām, piemēram, atbalsts attīstībai, un citām politikām (kuras ietekmē šīs zonas), it īpaši tirdzniecības, investīciju, klimata pārmaiņu un enerģētikas politika. Eiropas Ārējās darbības dienesta izveide ir uzskatāma par patiesu iespēju saskaņot politikas ievirzi un pasākumus starp ES iestādēm un starp ES, tās dalībvalstīm un citiem nozīmīgiem līdzekļu devējiem, piemēram, ANO, ASV, Ķīnu un citām ieinteresētajām pusēm.

5.2.3 Lai arī ideja par visaptverošu pieeju principā apspriesta netiek, ir bijuši centieni saskaņotāk izmantot ES instrumentus. Nesens piemērs ir 2011. gada jūnija Ārlietu padomes tikšanās, kurā vienojās par iekļaujošas pieejas piemērošanu Sudānas un

Dienvidsudānas jautājumā, sākot no politiskā dialoga, izmantojot civilus pasākumus veikspējas uzlabošanai, līdz atbalstam attīstībai un sadarbībai tirdzniecības jomā. ES nesena pārmaiņu programma, kur attīstības politika ir atkal noteikta par prioritāti, ir cits piemērs jaunai pieejai miera veidošanas jomā. Priekšlikumos ir uzvērti šādi aspekti: cilvēktiesības, demokrātija, vienlīdzība, laba pārvaldība un saikne ar pilsonisko sabiedrību. Daži to atzīst par vērtīgu jaunu domāšanas veidu, savukārt citi uzskata, ka šāda pieeja nav pietiekami tālejoša.

5.3 Palielināt pilsoniskās sabiedrības lomu konfliktu pārveidē

5.3.1 Veidojot konfliktu pārveides procesu, ir nepieciešams panākt dažas būtiskas pārmaiņas attieksmē un uzskatos. Iekļaušana, līdzdalība un dialogs ir līdzekļi, kas novērš bailes, neiecietību un netaisnību un rada apstākļus, kuri veido vidi konfliktu novēršanai un miera veidošanai. Šis darbs ir jāveic vietējā līmenī un ielās, kur miera veidošana ir visaktuālākā. Tāpēc vairs nevar pieļaut, ka pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kas sekmē ES atbalstītās cilvēktiesību, vienlīdzības, iekļaušanas un iecietības vērtības, tiek iesaistītas tikai pēc gadījuma principa, un atbalsts tiem, kuri ir neaizsargāti, pakļauti riskam vai kuriem vienkārši nav iespējas paust savu viedokli, jānosaka par prioritāti.

5.3.2 Ir plaši atzīts, ka pilsoniskās sabiedrības organizācijām jāuzņemas izšķiroša loma dažādu miera veidošanas stratēģiju efektivitātes un ilgtspējas nodrošināšanā. Sadarbība un apsprišanās ar vietējiem nevalstiskā sektora dalībniekiem ir faktors, kas ne tikai palīdz Eiropas Savienībai izprast konflikta situāciju no vietējā skatpunkta, bet arī nodrošina vietējā līmeņa līdzdalību konflikta neregulēšanā. Tas arī palīdz sekmēt miera veidošanu, kas ir vairāk orientēta uz konkrēto konfliktu, un darbojas kā pozitīvs atbalsts šo dalībnieku miera veidošanas centieniem.

5.3.3 Līdz šim, īstenojot miera veidošanas pasākumus gan politikajā, gan darbības līmenī, grupas, kas var izšķiroši ietekmēt procesu, parasti netika iesaistītas. Sievietes, kas bieži uztur konfliktā iesaistītās sabiedrības norises, lēmumu pieņemšanā ir pārstāvētas reti. Pieeja “atpakaļ uz uzņēmējdarbību”, ko izmanto vietējie tirgotāji konflikta zonās, ir svarīgs apliecinājums enerģiskiem centieniem, un tā ir jāatbalsta. Arodbiedrību iniciatīvas, piemēram, miera un solidaritātes demonstrācijas, kas tagad ir bieži vērojamas ES ielās, ir vēl viens efektīvs resurss miera veidošanas atbalstam. Jāatbalsta jaunieši, lai viņi savu enerģiju izmantotu konstruktīvi, un īstenojot pasākumus neaizsargātu grupu, īpaši cietušo, atbalstam, jāiesaista eksperti.

5.3.3.1 Konfliktu novēršana un samierināšanās starp sašķeltām grupām aizvien vairāk tiek atzīta par faktoru, kam jāpievērš lielāka uzmanība miera veidošanas centieniem. Izglītībai šajā ziņā ir ļoti svarīga loma, mācot jauniešus ne tikai pieņemt,

bet arī respektēt atšķirības. Arī plašsaziņas līdzekļi ir nozīmīgs faktors, jo īpaši, ņemot vērā sociālo plašsaziņas līdzekļu lomu pozitīvu pārmaiņu veicināšanā. Vēl viena svarīga šā darba sastāvdaļa ir īpašu stratēģiju sekmēšana dažādu grupu tuvināšanai, piemēram, veicinot starpkultūru dialogu un izlīgšanu.

5.3.4 Īstenojot strukturēto dialogu starp ES un pilsoniskās sabiedrības organizācijām konflikta zonās, var izveidot ilgstošu sadarbību un nodrošināt izpratni vietējā līmenī. Ņemot vērā EESK ciešo saikni ar organizētu pilsonisko sabiedrību, Komiteja ir īpaši piemērots partneris, kas varētu uzņemties lielāku lomu ES sadarbībā ar vietējā līmeņa organizācijām šajos reģionos. Tā jau sadarbojas ar uzņēmējdarbības vides pārstāvjiem, arodbiedrībām un citiem dalībniekiem, piemēram, Ķīnā, Tibetā, Libānā, Ziemeļāfrikā un ĀKK valstīs, un vēlas vēl aktīvāk dalīties pieredzē, lai atbalstītu un stiprinātu pilsoniskās sabiedrības organizāciju centienus un iesaistītos Eiropas Savienības īstenotajos miera veidošanas projektos.

5.4 Vairāk atzīt pieredzes apmaiņas nozīmi

5.4.1 Eiropas Savienība kā kopiena, kurā apvienojušās 27 valstis kopējas labklājības veidošanai, var ar citiem dalīties savā īpašajā pieredzē. Gan lēmumu pieņemšanas, gan paplašināšanās stratēģijas jomā Eiropas Savienība sniedz praktiskus piemērus, ko var pārņemt reģionālās apvienības citās pasaules daļās. Šāda organizācija ir Āfrikas Savienība, kas pārņem ES pieeju, un to vēlas arī citi. Kā sekmīgus piemērus var minēt arī citas valstis un reģionus, kas pārmaiņas ir spējuši īstenot bez konfliktiem, un tos ir vērts uzsvērt miera veidošanas politikā un praksē.

5.4.2 Tā kā ES jau kopš savas izveides ārējās attiecībās ir pievērsusies miera veidošanai, tai ir ļoti liela pieredze, kas gūta, piemēram, Dienvidaustrumāzijā, Tuvajos un Vidējos Austrumos, Centrālamerikā, Balkānu reģionā un Āfrikas valstīs, kas atrodas uz dienvidiem no Sahāras. Dažas iniciatīvas ir bijušas ļoti sekmīgas, dažas — mazāk sekmīgas. ES darbība dažās konflikta zonās ir ļoti kritizēta, taču šo pieredzi varētu izmantot politikas veidošanā, ja tiks izdarīti attiecīgie secinājumi un veikti pielāgojumi.

5.4.3 Attiecībā uz konstruktīvu pieredzes apmaiņu ir daudz jāmacās. Ačehas miera process Indonēzijā, notekūdeņu sistēmas atkalsavienošana sadalītajā Nikozijas⁽⁵⁾ pilsētā un ES atbalsts Ziemeļīrijas miera procesā ir piemēri, ko varētu plašāk izmantot, veidojot ES instrumentus, kas balstās uz pieredzi miera veidošanas jomā. Lai arī nav viena visām situācijām piemērota risinājuma, ir galvenie principi, kas kopīgi daudzām konflikta zonām un ko nevar ignorēt.

⁽⁵⁾ Skat. Reģionu komitejas 2009. gada 12. februāra atzinumu par tematu "Pilsētu diplomātija" (OV C 120/01, 28.05.2009.).

5.4.4 Pētījumi tomēr liecina, ka ES politikā šī dalīšanās ar pieredzi nav labi attīstīta, īpaši, ja šāda pieredze saistās vienlaikus ar iekšējiem un ārējiem pasākumiem. Ziemeļīrijas PEACE programmā nav sistemātiskas pieejas, jo citās konflikta zonās gūta pieredze sistemātiski ņemta vērā netiek. Tā kā ES mērķis ir palīdzēt sekmēt mieru reģionā un Barroso kga un Eiropas Komisijas darba grupa Ziemeļīrijas jautājumā ieteica dalīties ar citās konflikta zonās gūto pieredzi un šim mērķim izveidot tīklu miera veidošanas jautājumos, saiknes starp iekšējiem un ārējiem pasākumiem acīmredzamo trūkumu var uzskatīt par zaudētu iespēju un nozīmīgu politikas nepilnību.

5.5 Ceļā uz Centra miera veidošanas jautājumos izveidi

5.5.1 Eiropas Savienībai jāpaveic ļoti daudz, lai savi apliecinātu kā pasaules vadošo spēku miera veidošanā un nodrošinātu sava darba plašāku un lielāku ietekmi. Pašreiz tiek apspriests bijušā Somijas prezidenta un Zviedrijas ārlietu ministra priekšlikums izveidot Eiropas Institūtu miera veidošanas jautājumos, lai nodrošinātu ES miera veidošanas pasākumu saskaņotību, koordināciju un komplementaritāti. Ziemeļīrijas vadītāji ir ierosinājuši izveidot Starptautisku izcilības centru, kas pievērstos miera veidošanas pasākumiem ārpus Belfāstas, un ir aicinājuši šim projektam piešķirt ES PEACE programmas līdzekļus, savukārt Eiropas Parlaments ir uzsācis debates un izstrādājis politikas dokumentu "Institūta miera veidošanas jautājumos projekts".

5.5.2 Ir vērts nopietni apspriest iespēju izveidot jaunu institūtu/centru, kas sadarbotos ar citām šajā jomā iesaistītajām struktūrām, piemēram, Eiropas Savienības Drošības izpēti institūtu (EUISS) vai Pamattiesību aģentūru. Ja šāda struktūra varētu nodrošināt neatkarīgu ekspertu konsultācijas, dialogu, apmācību un pieredzes apmaiņu starp personām, kas darbojas šajā jomā, tā varētu izrādīties par vērtīgu resursu, lai atbalstītu Eiropas Ārējās darbības dienesta darbu šajā būtiskajā ES darbības jomā.

5.6 Nepalaist garām iespēju

5.6.1 Atzinumā galvenokārt ir analizēts, kā Eiropa Savienība varētu vislabāk organizēt savu darbu, lai uzņemtos konstruktīvāku lomu pasaulē šodien ir kļuvuši visaktuālākie, proti, konfliktu risināšanā. Tas, ka nav miera veidošanas jēdziena definīcijas, un tas, ka ES vēl nav definējusi miera veidošanas stratēģiju, nozīmē, ka darbs ir jāsāk no paša sākuma. Eiropas Savienībai šī ir reta iespēja starptautisko attiecību jomā, un var būt, ka šāda iespēja vairs neatkārtosies.

5.6.2 Līdz ar Eiropas Ārējās darbības dienesta izveidi Eiropas Savienībai būtu jāizmanto iespēja uzņemties vadošo lomu miera veidošanā pasaulē. Tagad galvenais uzdevums ir izstrādāt īpašu miera veidošanas stratēģiju, kas nodrošinātu saskaņotību ne tikai

starp ES programmām un politikām, bet arī starp ES un tās dalībvalstu vērtībām un interesēm. Ja nebūs kopējas ārpolitikas un ja dalībvalstis centīsies īstenot savas stratēģijas, var izrādīties, ka kopēju ES pieeju izveidot būs sarežģīti, bet ne iespējami, jo dalībvalstis vieno kopējs redzējums. Tas var izrādīties problemātiski bez kopējas ārpolitikas, kurā būtu definēti vispārpieņemtie principi attiecībā uz iejaukšanos vai neiejaukšanos konfliktu zonās, taču ir arī uzskats, ka kopēja ES pieeja ir vienīgais veids, kā nodrošināt, ka miera veicināšanai ir reāla ietekme uz vietas.

5.6.3 Vēsture Eiropas Savienībai ir iemācījusi demokrātijas pārākumu par diktatūru, taisnīguma, vienlīdzības un cilvēktiesību nozīmi un neiecietības, ksenofobijas, diskriminācijas un aizspriedumu radītos draudus. No Otrā pasaules kara līdz Berlīnes sienas krišanai ES pastāvīgi iesaistās miera veidošanā, konsolidē savus sasniegumus un ar savu sekmīgo darbību

sagatavo ceļu sekotājiem. Tai ir bijuši daudzi pārbaudījumi, arī pašreizējā finanšu krīze, bet tās pamatvērtības ir kritērijs ES pasākumiem gan tās iekšienē, gan ārpus tās, un šīs pamatvērtības vienmēr ir jāievēro.

5.6.4 Šajā iekšējās krīzes un pārdomu laikā Eiropas Savienība nedrīkst pazaudēt plašāku redzējumu, un arī turpmāk tai jāuzņemas atbildība globālā mērogā. Tai arī turpmāk jāīsteno ārpolitika, jāpilda saistības un jāņem vērā vajadzības, lai uzņemtos īpašu lomu, ko nevar uzņemties neviena cita nāciju grupa. Kā miera veidotāja ES nāk klajā ar savu vēsturisko pieredzi, pamatprincipiem un unikālo "augšupējo" pieeju intervences pasākumiem vidē, kur reputācija, izpratne, pieredze, augstsirdība un atbildība ir visvērtīgākās īpašības. Kā pasaules vadošajam spēkam miera veidošanā Eiropas Savienībai ir vajadzīga arī uzticēšanās, pārliecība un drosmē, lai virzītos uz priekšu.

Briselē, 2012. gada 19. janvārī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs*
Staffan NILSSON

PIELIKUMS

Atzinuma sagatavošanas gaitā aptaujātās personas:

1. *Gerrard Quille* kgs, Eiropas Parlamenta Ārpolitikas ģenerāldirektorāta Politikas departamenta padomnieks drošības un aizsardzības politikas jautājumos;
 2. *Franziska Katharina Brantner* kdze, Eiropas Parlamenta deputāte, Zaļo / Eiropas Brīvās apvienības grupas locekle, Ārlietu komitejas locekle, referente par priekšlikumu regulai, ar ko izveido Stabilitātes instrumentu, un Deleģācijas attiecībām ar Izraēlu locekle;
 3. *Marc Van Bellinghen* kgs, nodaļas vadītājs, un *Andrew Byrne* kgs, administrators Eiropas Ārējās darbības dienesta C direktorāta Politikas padomē par globāliem un daudzpusējiem jautājumiem, konfliktu novēršanu un izlīgšanu;
 4. *Kyriacos Charalambous* kgs, programmas vadītājs (ES politikas pasākumi) DG REGIO D1 nodaļai programmu koordinācijas, attiecību ar citām iestādēm un NVO, vienkāršošanas, solidaritātes fonda jautājumos, un *Tamara Pavlin* kdze, programmas vadītāja (ES politikas pasākumi) DG REGIO D4 nodaļai jautājumos par Īriju un Apvienoto Karalisti;
 5. *Catherine Woollard* kdze, EPLO (Eiropas Miera uzturēšanas koordinācijas biroja) izpilddirektore;
 6. *Olga Baus Gibert* kdze, Ārpolitikas instrumentu dienesta starptautisko attiecību speciāliste jautājumos par miera veidošanu un reaģēšanu krīžu situācijās, Stabilitātes instrumenta darbību;
 7. *David O'Sullivan* kgs, Eiropas Ārējās darbības dienesta galvenais darbības speciālists;
 8. Prof. Dr. *Joachim Koops* kgs, *Vesalius* vārdā nosauktās koledžas (Briselē) Eiropas Miera un drošības studiju direktors un Globālās pārvaldības institūta direktors;
 9. *Danuta Hübner* kdze, Eiropas Parlamenta deputāte, Eiropas Tautas Partijas grupas locekle, Reģionālās attīstības komitejas priekšsēdētāja, Finanšu, ekonomikas un sociālās krīzes īpašās komitejas locekle, Deleģācijas attiecībām ar Amerikas Savienotajām Valstīm locekle un Ekonomikas un monetārās komitejas locekļa aizvietošana;
 10. *Van den Brande* kgs, Reģionu komitejas CIVEX komitejas priekšsēdētājs;
 11. *Mireia Villar Forner* kdze, ANO Attīstības programmas (UNDP) vecākā padomniece krīžu novēršanas un atveseļošanas jautājumos.
-

III

(Sagatavošanā esoši tiesību akti)

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

477. PLENĀRĀ SESIJA 2012. GADA 18. UN 19. JANVĀRĪ

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai – Intelektuālā īpašuma tiesību vienotais tirgus. Radošuma un inovācijas veicināšana, lai nodrošinātu ekonomikas izaugsmi, kvalitatīvas darbavietas un augstas kvalitātes produktus un pakalpojumus Eiropā”

COM(2011) 287 galīgā redakcija

(2012/C 68/05)

Ziņotājs: **MEYNENT kgs**

Eiropas Komisija saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pantu 2011. gada 24. maijā nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai — Intelektuālā īpašuma tiesību vienotais tirgus. Radošuma un inovācijas veicināšana, lai nodrošinātu ekonomikas izaugsmi, kvalitatīvas darbavietas un augstas kvalitātes produktus un pakalpojumus Eiropā”

COM(2011) 287 galīgā redakcija.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2011. gada 19. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 18. janvāra sēdē), ar 160 balsīm par, 3 balsīm pret un 7 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 Intelektuālā īpašuma tiesībām (IĪT) arī turpmāk jāpilda to tradicionālā loma inovācijas un izaugsmes veicināšanā. Intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības sistēmā, kuru Komisija plāno attīstīt, jāaglabā šis tradicionālais aspekts, tomēr tā, lai sistēma nebūtu tikai un vienīgi uz īpašumu un finansēm vērsta pieeja, turklāt nedrīkst aizmirst, ka turpmāk lielo starptautisko uzņēmumu tirgus kapitalizācija galvenokārt balstīsies uz to nemateriālo tiesību un licenču portfeli, kura vērtība jānorāda bilancē saskaņā ar IFRS grāmatvedības standartiem.

1.2 Komisijas stratēģija attiecībā uz IĪT vienotajā tirgū ir stratēģijas “Eiropa 2020”, Vienotā tirgus akta un Digitālās

programmas Eiropai būtiska un papildinoša sastāvdaļa. Stratēģija šajā jomā ir nepieciešama, jo arvien pieaug ekonomikas nemateriālā un finansializēšanas daļa; tomēr jāpatur prātā, ka pašreizējās attīstības pamatā ir cilvēku izglītība un arvien būtiskākas prasmes, kā arī zināšanas par jaunās ekonomikas izaugsmi; cilvēka faktoram un sabiedrības interesēm jābūt stratēģijas neatņemamai sastāvdaļai, taču Komiteja uzskata, ka priekšlikumos un novērtējumos tas nav skaidri norādīts.

1.3 Komiteja savos iepriekšējos atzinumos vienmēr ir uzsvērusi, ka prioritāte ir nodrošināt MVU iespēju aizsargāt savus izgudrojumus un jaunradi un vienlaikus dot tiem iespēju piekļūt

zināšanu potenciālam, ko rada patentu iesniegšana un komerciālās un reklāmas stratēģijas, kas zināšanu un informācijas sabiedrībā kļūst arvien daudzveidīgākas.

1.4 Komiteja jau sen gaida vienota Eiropas patenta ieviešanu un iespēju vienotā tirgus ietvaros saskaņot valstu tiesu prakses un cer, ka tas beidzot īstenosies gan Eiropas tautsaimniecības, gan uzņēmumu interesēs, jo tie salīdzinājumā ar ārējiem konkurentiem ir neizdevīgākā situācijā. Komiteja sagaida, ka Komisijas iniciatīvas ievērojami samazinās darījumu izmaksas, jo īpaši izgudrojumu patentu jomā.

1.5 Komisija 2012. gadā iesniegs tiesību akta priekšlikumu par autortiesībām attiecībā uz mūzikas izplatīšanu tiešsaistē; Komiteja uzsver, ka vispirms neformāli jākonsultējas ar organizācijām, kas pārstāv attiecīgās tiesības un intereses, tostarp lietotāju un algoto radošo darbinieku tiesības un intereses; Komiteja uzsver, ka svarīga nozīme ierosinātajā atbildības saņemšanas sistēmā ir autortiesību un blakustiesību pārvaldības iestāžu pārredzamībai un kontrolei. Komiteja uzskata, ka privātas kopijas nodeva ir netaisnīga, jo privāta kopija ir "taisnīgas lietošanas" neatņemama sastāvdaļa. Šo nodevu nekādā ziņā nevajadzētu piemērot cietajiem diskos, ko uzņēmumi izmanto rūpnieciskām un tirdzniecības vajadzībām.

1.6 Turklāt ar IĪT saistītos jautājumus nevar risināt tāpat kā jautājumus saistībā ar vērtspapīriem, kurus, iespējams, var pārdot specializētā Eiropas biržā, jo mazajiem un vidējiem uzņēmumiem un ražotājiem nebūs tādas pašas piekļuves iespējas kā lielajiem starptautiskajiem uzņēmumiem, tāpēc varētu izveidoties situācija, ka Eiropas izgudrojumi aizplūst uz citiem kontinentiem. Komiteja nepacietīgi gaida konkrētus Komisijas priekšlikumus šajā jautājumā.

1.7 Jaunajā saskaņotajā politikā IĪT jomā jāņem vērā arī vispārējās intereses un patērētāju tiesības, kā arī visu sabiedrības grupu aktīva līdzdalība visaptverošas un līdzsvarotas stratēģijas apspriešanā un izstrādes procesā. Šādi aizsargātu inovāciju un jaunradi jāiekļauj kopējā sabiedrības zināšanu fondā un ar to palīdzību jāveicina kultūras, informācijas, izglītības un apmācības attīstība, un plašākā nozīmē – kolektīvās pamattiesības dalībvalstīs.

1.8 Vienotajā tirgū jāīsteno ar nemateriālo tiesību aizsardzību saistīto valstu tiesību aktu tuvināšana un cīņa pret viltošanu, lai tādejādi vienkāršotu administratīvo un muitas darbību, un vajadzības gadījumā — arī policijas un tiesu iestāžu sadarbību izmeklēšanas un sodīšanas gadījumos, kad rupji pārkāptas aizsargātās tiesības, ja pārkāpumiem ir komerciāls raksturs un it īpaši, ja tie apdraud patērētāju veselību un drošību.

1.9 Viltošana lielos apmēros un nelikumīga kopēšana komerciālā nolūkā bieži vien ir tieši saistīta ar organizēto noziedzību,

bet iespējas, ka vainīgais tiks pieķerts, ir nelielas un piesprieštie sodi par šāda veida bandītismu nav pietiekami bargi.

1.10 Tāpēc Komiteja atbalsta Komisijas stratēģiju, kuras mērķis ir kā uzņēmumu, tā arī vispārējās interesēs veicināt saskaņotu politiku un rīcību un efektīvu administratīvo sadarbību, kas ir minētās stratēģijas pamatā.

1.11 Mūsdienās *Apple*, *Amazon*, *Google* un *Deezer* piemēri, tiešsaistē izplatot audiovizuālos produktus par maksu, apliecina, ka autortiesību vērtības noteikšana nav saistīta ar kriminālatbildības noteikšanu jauniešiem, jo ja cenas būs saprātīgas un pieņemamas, nelikumīgu kopiju izmantošana privātām vajadzībām zaudēs savu pievilksanas spēku.

1.12 Lielākajā daļā gadījumu minēto nemateriālo tiesību pārkāpumi ir civiltiesas kompetencē, bet tiesvedības process parasti ir ļoti lēns un MVU uzliktais pierādīšanas pienākums nereti ir pārmērīgi liels, it īpaši gadījumos, kad pārkāpums noticis citā valstī; tāpēc vienotā tirgus ietvaros būtu jāievieš īpašas procedūras attiecībā uz izmeklēšanu, konfiskāciju, administratīvo un juridisko dokumentu savstarpēju atzīšanu un pierādīšanas pienākuma pāreju.

1.13 Starptautiskajā līmenī zaudējumu atlīdzināšana prasītājam var būt sarežģīta, tāpēc būtu nepieciešama iesaistīto valstu sadarbība, lai tiesību subjekts saņemtu tādu atlīdzību, kas maksimāli atbilst nodarītajam kaitējumam, neatkarīgi no tā, kādus kriminālsodus vai citus sodus tiesas piespriedīs.

1.14 Ir vajadzīgs skaidrs tiesiskais regulējums attiecībā uz privātiem "risinājumiem" (kodi u.c.) un, galvenais, šādu iniciatīvu aizstāšana ar tiesas uzraudzību un procesuālām un individuālo tiesību ievērošanas garantijām, proti, tiesības uz informāciju, privātās dzīves neaizskaramību, vārda un saziņas brīvību, kā arī interneta neitralitātes nodrošināšana.

1.15 Vienlaikus jāpiemēro vispārējs princips par noziedzīgu nodarījumu un sodu samērīgumu; šajā aspektā ir jāpārskata atsevišķu valstu tiesību akti, kuros paredzēta nopietna represīva ierakstīšanās gadījumos, kad privātpersonas nelielos apjomos un nekomerciālos nolūkos no interneta nelegāli kopē audiovizuālos produktus. Nevajadzētu radīt iespaidu, ka tiesību akti tiek pieņemti pakļaujoties lobiju spiedienam, nevis ievērojot krimināltiesību pamatprincipu.

1.16 Komiteja ar interesi gaida Komisijas priekšlikumus par preču zīmju tiesību atjaunošanu, to saskaņošanu un atjaunināšanu vienotajā tirgū. Komiteja uzskata, ka šāda tiesību atjaunināšana un to aizsardzības pilnveidošana ir vajadzīga, ņemot vērā to nozīmi uzņēmumu darbības veicināšanā.

2. Komisijas priekšlikumi

2.1 Ja runa ir par nemateriālām vērtībām, pirmais, kas nāk prātā, ir pētniecība, patenti un tehnoloģiskā inovācija vispārīgā nozīmē. Lai arī minētie elementi ir būtiski konkurētspēju veicinoši faktori, pastāv arī cita nemateriālo īpašumu kategorija — nemateriālo īpašumu kopums, kas saistīts ar iztēli. Tas attiecināms uz dažādām darbībām, koncepcijām un nozarēm, kas ietver kultūras un mākslas jaunradi visplašākajā izpratnē, dizainu, reklāmu, preču zīmes utt. Visiem minētajiem elementiem ir kopīga iezīme — to pamatā ir jaunrades un radošuma jēdzieni.

2.2 Komisija 2009. gada priekšlikumos vēl nebija ņēmas vērā jaunākās norises, proti, ka Eiropas Savienība un dalībvalstis ratificējušas Pasaules intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) "interneta līgumus" (WCT un WPPT). Izskatāmajā paziņojumā ņemta vērā ne vien minētā jaunā realitāte, bet arī tirdzniecības nolīgums viltojumu novēršanas jomā (ACTA).

2.3 Nemateriālo (vai intelektuālo) īpašumu var iedalīt divās kategorijās: rūpnieciskais īpašums un literāro un mākslas darbu īpašums.

2.4 Izgudrotāju un radošu personu tiesību aizsardzības divus galvenos virzienus veido divi vēsturiski izveidojušies aizsardzības veidi — izgudrojumus, kurus var izmantot rūpniecībā, aizsargā ar patentiem, bet publikācijas un cita veida literāros, audiovizuālos vai mākslas darbus visplašākajā nozīmē — ar autortiesībām (vai ar *copyright*, kas ir vēl ierobežojošāks autortiesību variants, kas noteikts *Common Law*).

2.5 Šajā paziņojumā ir izklāstīts Komisijas vispārējais stratēģiskais redzējums par to, kā izveidot īstu intelektuālā īpašuma vienoto tirgu, kura Eiropā patlaban nav, proti, nākotnes ekonomikai pielāgotu Eiropas IĪT sistēmu, kas atalgo inovācijas un radošo darbību, rada stimulus inovācijas veicināšanai Eiropas Savienībā un sekmē kultūras daudzveidību, nodrošinot jaunus atvēršus un konkurētspējīgus satursaturs noietu tirgus.

2.6 Tas ir priekšlikumu kopums; daži no tiem attiecas uz politikas jomām, ko īsteno jau sen, bet tagad tās ir jāaskaņo un jāpielāgo, savukārt jaunie priekšlikumi attiecas uz intelektuālā īpašuma tiesību iekļaušanu un integrāciju Eiropas vienotajā tirgū.

2.7 Daži priekšlikumi nav precīzi formulēti, tomēr turpmākajos mēnešos tiks izvirzīti konkrēti priekšlikumi par Eiropas IĪT tirgus organizēšanu un preču zīmju aizsardzības pārskatīšanu saskaņošanas nolūkā. Komisija 2012. gadā iesniegs priekšlikumus par tiesību pārvaldību attiecībā uz mūziku tiešsaistē.

2.8 Citi priekšlikumi ierosināti jau sen, piemēram, darbs pie priekšlikuma par vienotu patentu pēc 30 gadus ilgušām pūlēm, šķiet, drīz būs pabeigts, darbs tiesību aktu saskaņošanas un tādu konkrētu pasākumu īstenošanas jomā, kurus izmanto cīņai pret produktu viltošanu un pirātismu vai preču zīmju parazitisku izmantošanu; minētie priekšlikumi turpmāk būs iekļauti saskaņotā un atbilstīgā regulējumā, lai kopā ar citiem priekšlikumiem sekmētu ierosinātās stratēģijas efektivitāti.

3. Komitejas vispārīgas piezīmes

3.1 Komiteja uzskata, ka mūsdienīga un integrēta Eiropas IĪT sistēma dos svarīgu ieguldījumu izaugsmes, ilgtspējīgu darbvietu radīšanas un Eiropas ekonomikas konkurētspējas veicināšanā, kas ir stratēģijas "Eiropa 2020" galvenie mērķi. Komiteja jau agrāk ir izvirzījusi priekšlikumus par rūpniecisko īpašumu un literāro un mākslas īpašumu vienotajā tirgū⁽¹⁾.

3.2 Intelektuālā īpašuma tiesībās ietilpst izmantošanas tiesības rūpnieciskiem un komerciāliem mērķiem, piemēram, patenti un funkcionālie modeļi, preču zīmes, augu šķirnes, tiesības uz datubāzēm un elektroniskajām shēmām, dizainparaugi, ģeogrāfiskās izcelsmes norādes, autortiesības un blakustiesības, ražošanas noslēpumi u.c.

3.3 Uz zināšanām balstītajās rūpniecības nozarēs Eiropā strādā 1,4 miljoni MVU, tajās ir 8,5 miljoni darbvietu, un atšķirībā no citām ekonomikas nozarēm tajās vērojama strauja un pastāvīga izaugsme, kas sekmē ekonomikas atveseļošanu.

3.4 Komisija norāda, ka "IĪT ir īpašuma tiesības". Tās pielīdzināmas īpašuma tiesībām, bet būtībā tās ir nemateriālās tiesības, kas tiesību subjektu aizsargā pret kopēšanu un konkurenci. IĪT kā pagaidu monopols ir izņēmums brīvās konkurences apstākļos; to aizsargā nosaukums vai sertifikāts, ko izsniegusi kompetenta valsts iestāde (patenti ...), vai arī tas atzīts valsts tiesību aktos (autortiesības un blakustiesības).

3.5 Tā kā tiesību subjekti var šīs tiesības nodot vai licences veidā pārdot vienīgi reproducēšanas tiesības, tās var pielīdzināt nemateriālajām tiesībām, taču praksē to aizsardzība ir daudz nedrošāka nekā materiālā īpašuma tiesību aizsardzība, jo to pamats ir atšķirīgs. Pagaidu monopolus būtībā var atzīt un aizsargāt tikai vispārējās interesēs, lai palielinātu zināšanu un tehnoloģiju potenciālu rūpniecības un kultūras attīstības veicināšanai.

⁽¹⁾ OV C 18, 19.01.2011., 105. lpp.
OV C 116, 28.04.1999., 35. lpp.
OV C 32, 05.02.2004., 15. lpp.
OV C 77, 31.03.2009., 63. lpp.

3.6 Programmatūras jomā vairs nav vispārējo interešu dimensijas, jo tajā vairs nav obligāti jāpublicē programmatūras avoti, ja saņemts patents šo avotu aizsardzībai. Savukārt Eiropas Savienības tiesību akti neparedz patentu piešķiršanu programmatūrai (Eiropas patentu konvencija) un ar autortiesību blakustiesībām aizsargā nevis avotu, bet patentētās programmatūras radīto rezultātu. Tas rada zināmas problēmas, jo līdzīgu rezultātu var panākt ar atšķirīgām programmatūrām; turklāt programmatūras autortiesību aizsardzība saistīta ar īpašiem pienākumiem dažādo programmu savstarpējas izmantojamības nodrošināšanai, tāpēc ir pieļaujama dekompilācija. Parastais piecdesmit gadu aizsardzības termiņš šķiet pārmērīgi ilgs tādā jomā, kur atjaunošana un inovācija norit īpaši strauji un kur "uzvarētājs iegūst visu" (*winner takes all*) tirgū, kurā tehnoloģijas un programmas nepārtraukti attīstās un mainās.

3.7 Turpretī iebildumi tiek celti pret tradicionālajām aizsardzības formām, kuras īsteno ar brīvām publiskām licencēm, piemēram, "Général Public Licence" programmatūrai un "Creative Commons" literārajiem un mākslas darbiem; šie iebildumi attiecas uz tradicionālajām aizsardzības formām, kuras tiek uzskatītas par šķēršļiem zināšanu un informācijas sabiedrības veidošanā. Brīvās licences veido ievērojamu globālā tirgus daļu, un tās būtu jāatzīst un jāaizsargā tādā pašā veidā kā citas īpašuma tiesību licences.

3.8 Atbrīvojumi var ietekmēt pagaidu aizsardzību vispārējo interešu labā (obligātās licences piemērošana gadījumos, kad tiesību subjekti atsakās piešķirt licences atsevišķās valstīs vai attiecībā uz medikamentiem epidēmijas vai epizootijas gadījumā). Kamēr ar TRIPS nolīgumiem un WIPO neseniem līgumiem nemateriālajām tiesībām, kas saistītas ar starptautisko tirdzniecību, nav piešķirta plašāka vai pat universāla dimensija, daudzās valstīs (Japānā, dažās Eiropas valstīs u.c.) līdz šim nav bijusi nodrošināta reāla un pietiekama aizsardzība, turklāt tās ir pieļāvušas rūpnieciskā un literārā īpašuma tiesību pārkāpumus rūpnieciskā pamata izveidošanas un zināšanu pilnveidošanas nolūkā. Šāda prakse vērojama arvien retāk, tomēr faktiski valstis pret viltošanu reaģē vairāk vai mazāk represīvi vai toleranti (Ķīna, Indija u.c.).

3.9 Nemateriālo aktīvu (preču zīmju) attīstīšana dod uzņēmumam iespēju atšķirties no konkurentiem, laist tirgū jaunus produktus un koncepcijas, un plašākā nozīmē – palielināt ar cenu nesaistītu konkurētspēju un tādējādi piesaistīt klientus, gūt papildu peļņu un radīt jaunas darba vietas. Viltošana un bandītisms attīstās un apdraud ne tikai darbavietas un ieguldījumus, bet arī patērētāju veselību un drošību, kā arī uzticēšanos tām preču zīmēm, kuras tiek viltotas vai kopētas, samazinot licenzēšanas iespējas, kā arī plānoto ienākumu un nodokļu apmēru.

3.10 Nosakot nemateriālās ekonomikas lielo uzņēmumu tirgus vērtību šīs ekonomikas finansializēšanas kontekstā, šo aktīvu radīto vērtību ņem vērā arvien vairāk. Tādu uzņēmumu

kā *Microsoft*, *Apple*, *IBM* (40 000 patenti), *Google* vai *Facebook* galveno kapitalizācijas vērtību tirgū līdz pat 90 % veido nemateriālie aktīvi; šī procentuālā daļa dažādās ekonomikas nozarēs ir atšķirīga, tomēr vērā ņemama — no 40 % līdz 90 % uzņēmumu tirgus kapitalizācijas vērtības. Saskaņā ar jaunajiem grāmatvedības standartiem nemateriālās vērtības ir jāiekļauj bilancē, taču to novērtēšana rada nopietnas problēmas.

3.11 Tāda mēroga izmaiņas tieši ietekmē intelektuālā īpašuma jēdzienu, kas ir mainījies kopš laika, kad jēdziens ietvēra tradicionālo izpratni par patentiem un autortiesībām, un šī realitāte ir atspoguļota jaunākajos WIPO līgumos. Komisija aicināja WIPO iekļaut nākamās konferences darba kārtībā datubāzu aizsardzības jautājumu, lai pēc tam noslēgtu starptautisku līgumu.

3.12 Tas izskaidro arī tirdzniecības nolīgumu viltojumu novēršanas jomā (ACTA) un apstākļus, kādos tas tika pieņemts (neattaisnojot šos apstākļus); šā nolīguma mērķis ir īstenot pārrobežu pasākumus, lai aizsargātu patentu īpašumtiesības un autortiesības, kas noteiktas PTO TRIPS nolīgumos. Ženēvā atsevišķas valstis, piemēram, Ķīna un Indija, bloķē TRIPS nolīgumu īstenošanas pasākumu pieņemšanu, kavējot tādējādi nemateriālo tiesību efektīvu aizsardzību starptautiskajā tirdzniecībā.

3.13 Principā ar ACTA nolīgumu nav paredzētas izmaiņas Kopienas *acquis*; tā kā šis nolīgums orientēts vienīgi uz tiesību subjekta tiesību aizsardzības stiprināšanu, izmantojot muitas, policijas un administratīvās sadarbības pasākumus, tajā joprojām priekšroka dota īpašam skatījumam uz īpašuma tiesībām; tajā nav pietiekami ņemtas vērā citas cilvēktiesības, kas bez šaubām ir pamattiesības, piemēram, tiesības uz informāciju, veselības aprūpi, pienācīgu pārtiku, lauksaimnieku tiesības uz sēklu izvēli, tiesības uz kultūru, un tas ietekmēs turpmākos ES tiesību aktus, kas tiks pieņemti, lai saskaņotu dalībvalstu tiesību aktus. Koncepcija, kurā noteikts, ka intelektuālā īpašuma tiesības ir individuālas un ekskluzīvas tiesības, kurām ir pagaidu izņēmuma statuss attiecībā uz brīvo konkurenci, noteikti ietekmēs gan zināšanu un informācijas sabiedrības nākotni, gan Eiropas Savienības Pamattiesību hartā noteikto trešās paaudzes cilvēktiesību nākotni.

3.14 Jāatzīmē, ka izgudrojumi, kurus var patentēt, īpaši jauno tehnoloģiju jomā, dažādās valstīs attīstās atšķirīgi; programmatūrai ir sava specifika un, piemēram, ASV tās aizsargā patenti, bet Eiropā — īpašas autortiesības, taču pretrunīgās aizsardzības sistēmas rada ne vien būtiskus šķēršļus inovācijai, bet, piemēram, Amerikas Savienotajās Valstīs, arī nesamērīgas izmaksas juridiskās aizsardzības jomā. Parastu patentu izsniegšana rada nopietnu tiesisko nedrošību; ASV nesen īstenoja Patentu un preču zīmju biroja (USPTO) reformu un pārskatīja jauno tehnoloģiju, it īpaši programmatūras, aizsardzības sistēmu, lai varētu izsniegt kvalitatīvus patentus un tādējādi veicinātu inovāciju un tiesisko drošību.

3.15 Jaunā vienotā patenta izstrādē svarīga nozīme ir prasību pārbaudes procedūrai, kuras kvalitātei jābūt nevainojamai un atzītai, lai nostiprinātu tā vērtību un pēc iespējas izvairītos no to apstrīdēšanas un tiesāšanās. Eiropas Patentu organizācijā strādā kvalificēti darbinieki, tomēr viņiem vajadzīgs pietiekams laiks katras lietas izskatīšanai, lai nodrošinātu kvalitāti, kas būtu Eiropas inovācijas raksturīga iezīme. Tas pats attiecināms arī uz tulkojumu kvalitāti no valstu valodām uz Londonas konvencijā apstiprinātajām saziņas valodām, tāpēc ir vajadzīgi tehnisku tekstu tulkošanas speciālisti; Komiteja uzskata, ka pašreiz pieejamie tiešsaistes tulkošanas rīki vēl nav pietiekami attīstīti, lai nodrošinātu specializētu tehnisku juridisku tekstu un patentu tulkojumu atbilstošu kvalitāti ⁽²⁾.

4. Komitejas īpašas piezīmes

4.1 Izgudrojumu aizsardzība ar patentiem

4.1.1 Minhenes konvencijā noteikts, ka attiecībā uz jauniem izgudrojumiem, kas varētu būt rūpnieciski izmantojami, var iesniegt pieteikumu par to aizsardzību ar patentu; programmatūru, uzņēmējdarbības metodes, algoritmus un vienādojumus, zinātniskus atklājumus nevar patentēt; šo principu apšaubīšana, ja runa ir par programmatūrām (kas ir algoritmi) un ģenētiskiem atklājumiem (cilvēka genoms, gēnu nozīme), tiek plaši apspriesta, jo šajā jautājumā izteikts daudz iebildumu. ASV (atbilstoši Augstākās tiesas judikatūrai) patentus piešķir arī tajās jomās, kas Eiropas Savienībā ir izņēmumi. Tas rada ne vien nopietnas problēmas, bet arī nesamērīgi augstas aizsardzības izmaksas strīdu gadījumā.

4.2 Programmatūras aizsardzība

4.2.1 “Padomes Direktīva 91/250/EEK nosaka datorprogrammu tiesisko aizsardzību, pielūdzinot tās literāriem darbiem Bernes Konvencijas par literatūras un mākslas darbu aizsardzību izpratnē (Parīze, 1971. gads). Jautājums par autora statusu lielā mērā ir ES dalībvalstu ziņā. Darba devēji drīkst izmantot ekonomiskās tiesības, kas saistītas ar darba ņēmēju radītajām programmām. Direktīvā nav aplūkots morālo tiesību aspekts” ⁽³⁾. Ar direktīvu netiek atrisināta algotu radošo darbinieku tiesību aizsardzības problēma ne autortiesību, ne patentu aspektā.

4.2.2 Komiteja ierosina Komisijai izvērtēt iespēju piešķirt īpašu, īslaicīgu aizsardzību programmatūrai; Direktīvu 91/250/EEK ⁽⁴⁾ varētu pārskatīt, lai būtiski samazinātu aizsardzības termiņu, piemēram, līdz pieciem gadiem, un pēc tam kā obligātu prasību noteikt avota publicēšanu, ņemot vērā inovācijas un lielo izdevēju programmu atjaunošanas straujo attīstību.

4.3 Datubāzu aizsardzība

4.3.1 Uz datubāzu aizsardzību attiecas “*sui generis*” aizsardzība, kas līdzīga literārā un mākslas īpašuma aizsardzībai,

vienīgi termiņš ir piecpadsmit gadi, taču uz darbiem, uz kuriem datubāzes atsaucas vai kurus citē, arvien vēl attiecas autortiesības. Eiropas tiesību akti ir vieni no nedaudzajiem pasaulē, kas nosaka aizsardzību datubāzu jaunradītājiem.

4.4 Datorshēmu aizsardzība

4.4.1 Marrakešas nolīgums (1994), ar kuru izveido PTO, nosaka, ka uz elektroniskām kartēm un informātikas procesoriem attiecas vispārīgā *ad hoc* aizsardzība pret kopiju izgatavošanu.

4.5 Literārā un mākslas īpašuma aizsardzība

4.5.1 Uz autortiesībām (shematiski t.i. *copyright* un autora morālās tiesības) un mākslinieku īpašuma tālākpārdošanas tiesībām Eiropā attiecas vispārīgā aizsardzība.

4.5.2 Daiļdarbu, tostarp grāmatu, filmu un skaņdarbu aizsardzību apgrūtina modernie digitālās reproducēšanas līdzekļi un pārraidīšanas iespējas internetā. Izmantojot šādus līdzekļus var ne vien viegli izgatavot darbu kopijas tādā pašā kvalitātē, kāda ir oriģinālam, bet arī tās pārdot. Eiropā šāda prakse ir nelikumīga, tomēr valstu tiesību akti atšķiras; Komiteja atbalsta tiesību aktu efektīvu saskaņošanu, lai nodrošinātu kontroles un piemērojamo sankciju proporcionalitāti un līdzsvarotību.

4.5.3 Šajā jomā ļoti efektīvi ir Eiropas tiesību akti, ar kuriem aizsargā autortiesību un blakustiesību subjektus. Līdzīga situācija ir arī ASV. Tas lielā mērā izskaidro gan tirdzniecības nolīgumu viltojumu novēršanas jomā (ACTA), gan tā izstrādāšanas “slepniību”, tajā iesaistot vien atsevišķas valstis, un it īpaši — tā “izpildes” mērķus, ņemot vērā to, ka tā praktiskās procedūras un pienākumus neizdevās pieņemt PTO, jo tam nepieciešams vienprātīgs balsojums, bet dažas valstis, piemēram, Ķīna un Indija, bloķēja šī jautājuma tālāku virzību.

4.5.4 Tomēr Komiteja uzskata, ka ACTA piemērošanas mērķis ir pastāvīgi nostiprināt tiesību subjekta pozīcijas attiecībā pret “sabiedrību”, kuras atsevišķu pamattiesību (privātā dzīve, informācijas brīvība, korespondences privātums, nevainīguma prezumpcija) aizsardzību arvien vairāk vājina tiesību akti, kas galvenokārt orientēti uz satura izplatītājiem.

4.5.5 “Profesionālie” krāpnieki lieliski prot izvairīties no jebkāda veida kontroles pār datu plūsmu internetā, un “parauga” sankcijas pret dažiem pusaudžiem nevar noslēpt reālo situāciju, t.i., audiovizuālo preču ražotāji par desmit gadiem nokavējuši jaunajām informācijas un komunikācijas tehnoloģijām atbilstošu uzņēmējdarbības modeļa radīšanu. Lai samazinātu tiesvedības izmaksas un atlīdzības saņemšanas laiku, dažās valstīs, paklausot valdības mudinājumam, ir ieviests rīcības kodekss, kas nosaka, ka interneta pakalpojumu sniedzējiem jāsniedz audiovizuālā un

⁽²⁾ Eiropas Patentu organizācija piedāvā tulkošanas rīkus, bet tikai trim oficiālajām valodām.

⁽³⁾ Skatīt COM(2000) 199 galīgā redakcija.

⁽⁴⁾ OV L 122, 17.05.1991., 42. lpp.

mūzikas satura nodrošinātājiem (nozarei ar augstu koncentrācijas pakāpi) to personu vārds un adrese, kas nodarbojas ar pirātismu, izmantojot internetā nelegāli iegūtu saturu. Taču šādā situācijā var kļūdīties. Šādas denonsēšanas rezultātā iespējamajiem viltotājiem var tikt liegts interneta pieslēgums. Pat ja šāda rīcība atvieglo pārslogoto tiesu darbu un likumdevējiem nav jārikojas un jāierosina veidot oficiālas iestādes cīņai pret viltošanu, pašreizējos ierobežota budžeta apstākļos šāda privāta prakse var radīt negatīvas sekas tāpat kā tiesību akti, kas dažās valstīs pieņemti pēc filmu un mūzikas izplatītāju lobija spiediena; turklāt parasti rezultāti nav pārlicinoši, tiek pārkāptas patērētāju tiesības, patērētāji tiek ignorēti un kopumā uzskatīti par potenciāliem krāpniekiem.

4.5.6 Protams, ir jāpanāk, lai tiktu ievēroti tiesību akti viltošanas apkarošanai, jo vairumā gadījumu tie aizsargā patērētājus pret veselības un drošības apdraudējumu, kā arī kvalificētas darba vietas, kurās ievēro darba ņēmēju tiesības, tomēr būtu vēlams precizēt literārā un mākslas īpašuma vispārējo koncepciju, lai līdzsvarotu saskaņojamos tiesību aktus, vienlaikus ņemot vērā gan patērētāju un lietotāju, gan darba ņēmēju tiesības un iesaistot visu ieinteresēto pušu pārstāvības organizācijas attiecīgo standartu izstrādē.

4.5.7 Direktīvā ⁽⁵⁾ noteikti satelītu apraides un kabeļu retranslācijas nosacījumi. Eiropā šo jomu regulē vēl arī citi dokumenti, proti,

— direktīva par nenosakāmu autoru darbiem (likumdevējs to pašlaik izskata) ⁽⁶⁾,

— direktīva par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām ⁽⁷⁾,

— autortiesību izņēmumi ⁽⁸⁾.

Par minētajiem tiesību aktiem regulāri tiek izstrādāti ziņojumi. Jēdzieni "izņēmumi" un "pielaižu" būtu jāpārskata, izvērtējot, vai lietotāju tiesības ir skaidri noteiktas tiesību aktos, kas aizsargā viņu pamattiesības un vai izņēmumi ir obligāti, piemēram, lietotāju invaliditātes gadījumā ⁽⁹⁾.

4.6 Komisijas priekšlikums par intelektuālā īpašuma tiesību vienotu tirgu un Komitejas piezīmes

4.6.1 Ir vērojama un pastiprinās pastāvīgā tendence pagaidu tiesības pielīdzināt aizsardzībai ar patentu, autortiesības un citas

"*sui generis*" sistēmas tiesības (elektroniskās shēmas, dizainparaugi, augu šķirnes u.c.) īpašumtiesībām, kas līdzīgas kustama un nekustama īpašuma tiesībām. Nav zināms, vai šāda tendence būs ilgspējīga, taču Komisija to ir ņēmusi vērā, un tā būtiski ir ietekmējusi ierosināto stratēģiju.

4.6.2 Ja šāds pagaidu izņēmumu un īpašumtiesību, kuru saknes meklējamas romiešu tiesību sistēmā, sajaukums arī rada kādas priekšrocības, tad tikai tiesību subjektiem. Taču konkurences tiesību apturēšana un to pakļaušana kārtībai, kurā lietošanas atļauju ar licenču palīdzību nosaka tiesību subjekts, neveido īstas īpašumtiesības, kas aptver visus aspektus. Sabiedrības interešu labā pastāv zināmi aizsardzības ierobežojumi (obligātās licences), piemēram, patentu teritoriālie ierobežojumi un atšķirības valstu likumdošanā, tai skaitā Eiropā, kā arī citi ierobežojumi.

4.6.3 Tomēr pašreizējā tendence ir uzskatīt, ka patenti un licences ir pielīdzināmi vērstpapīriem un ieguldījumu garantijām, un dažkārt tie tiek pārvērtēti vērtspapīros finanšu spekulācijas nolūkos. To izraisījuši ekonomikas finansializēšanas un nemateriālās ekonomikas izveidošanās saistībā ar jaunajām informācijas un komunikācijas tehnoloģijām, kā arī ar jaunajiem starptautiskajiem finanšu pārskatu standartiem (IFRS). Paredzams, ka Komisija patentu tirgus jomā drīzumā sāks īstenot stratēģiju ar "intelektuālā īpašuma tiesību izmantošanas rīku" (Eiropas vērtspapīru tirgus?). Lielākā problēma "jauniem novatoriskiem uzņēmumiem" Eiropā ir nepietiekama saikne starp fundamentālajiem, lietišķiem pētījumiem un universitāšu un uzņēmumu sadarbību, kā arī izteikti nepietiekama riska kapitāla nodrošināšana novatoriskiem uzņēmumiem. Komiteja vērs uzmanību uz augsto tehnoloģiju nozares starptautiskajiem uzņēmumiem, kuri neiegādājas vis licences, kuras var iegādāties arī konkurējoši uzņēmumi, bet gan piesaista mazos un vidējos uzņēmumus un inženierus, kuriem ir inovatīvu uzņēmumu patentu portfeļi; šādas rīcības mērķis ir izmantot patentus un citus rūpnieciskā īpašuma aizsardzības veidus, lai īstenotu monopola stratēģiju un pret konkurenci vērsu stratēģiju.

4.6.4 Stratēģijas otrs svarīgākais aspekts ir vienota Eiropas patenta ieviešana un augstākās instances tiesas izveidošana Eiropā tiesu prakses saskaņošanai, lai, pirmkārt, tādējādi risinātu būtiskas problēmas, ar kurām saskaras uzņēmumi, jo īpaši problēmas, kas kavē MVU piekļuvi rūpnieciskā īpašuma aizsardzībai, un, otrkārt, lai sekmētu labāku izpratni par tehnoloģiju attīstību vienotajā tirgū.

4.6.5 Komiteja vienmēr ir atbalstījusi Komisijas rīcību vienota patenta ieviešanai, tomēr arī paudusi bažas par Eiropas Patentu organizācijas (OEB) praksi, kurā netiek pilnībā ievērotas Eiropas patentu konvencijas klauzulas attiecībā uz patentu piešķiršanu programmatūrām; turklāt valstu tiesas atcēlušas visus programmatūras un uzņēmējdarbības metožu patentus, ja par tiem bijusi iesniegta prasība; šāda prakse apdraud juridisko noteiktību, kas saistīta ar patentu saņemšanu, turklāt patenta saņemšana tās pieprasītājam izmaksā dārgi (maksa par

⁽⁵⁾ Direktīva 93/83/EEK, OV L 248, 06.10.1993., 15. lpp.

⁽⁶⁾ EESK atzinums OV C 376, 22.12.2011., 66. lpp.

⁽⁷⁾ Direktīva 2006/115/EK, OV L 376, 27.12.2006., 28. lpp.

⁽⁸⁾ Direktīva 2001/29/EK, OV L 167, 22.06.2001., 10. lpp.

⁽⁹⁾ EESK atzinums OV C 228, 22.09.2009., 52. lpp.

pārbaudēm un tulkošanu, ikgadējais maksājums, patentu aģentu nodarbināšana). Minēta prakse nedrīkst apdraudēt gaidāmo patentu.

4.6.6 Attiecībā uz Komisijas ierosinājumu izstrādāt Eiropas autortiesību kodeksu un apsvērt, cik lietderīgi būtu izveidot fakultatīvas "vienotas" autortiesības, Komiteja uzskata, ka vienotā tirgus saskaņošanas un īstenošanas aspektā šis ir ļoti tālejošs priekšlikums; taču vienlaikus norāda, ka vēl ir pārāgri paust nostāju, balstoties vienīgi uz pieņēmumiem, un aicina

Komisiju turpināt izpēti un ierosināt konkrētus priekšlikumus, kuros ņemta vērā šīs jomas attīstība dažādās dalībvalstīs.

4.6.7 Komiteja uzskata, ka visiem elektroniskajiem un magnētiskajiem datu nesējiem piemērotā privātas kopēšanas nodeva ir balstīta uz vairojamības prezumpciju. Taču Komiteja uzskata, ka privātā kopēšana ir likumīga prakse, kas ļauj izmantot dažādus datu nesējus un aparatūru, un ka šī prakse jāatzīst kā izmantošanas licences turētāja likumīgas tiesības un godīgas lietošanas sastāvdaļa ⁽¹⁰⁾.

Briselē, 2012. gada 18. janvārī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs*
Staffan NILSSON

⁽¹⁰⁾ Spriedumā *Padawan* lietā Eiropas Savienības Tiesa piekrīt šim viedoklim.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei un Ekonomikas un sociālo lietu komitejai “Eiropas standartu stratēģisks redzējums: virzības mērķis – līdz 2020. gadam sekmēt un paātrināt ilgtspējīgu Eiropas ekonomikas izaugsmi” ”

COM(2011) 311 galīgā redakcija

(2012/C 68/06)

Ziņotājs: **IOZIA kgs**

Komisija saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pantu 2011. gada 1. jūnijā nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei un Ekonomikas un sociālo lietu komitejai “Eiropas standartu stratēģisks redzējums: virzības mērķis — līdz 2020. gadam sekmēt un paātrināt ilgtspējīgu Eiropas ekonomikas izaugsmi” ”

COM(2011) 311 galīgā redakcija.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2011. gada 19. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika Briselē, 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 19. janvāra sēdē), ar 158 balsīm par, 6 balsīm pret un 2 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) pārliecināti atbalsta stratēģiju “Eiropa 2020” gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei un atzinīgi vērtē Komisijas iniciatīvu. It sevišķi kopīgu ES standartu pieņemšana sniegtu ieguldījumu konkurētspējīga vienotā tirgus pilnveidošanā, kurā pieejami sadarbspējīgi un inovatīvi, standartiem atbilstoši produkti un pakalpojumi.

1.2 Standartus var uzskatīt par mūsu civilizācijas mantojumu, proti, tie atspoguļo pašreizējās un iepriekšējās zināšanas, turklāt, lai notiktu pienācīga attīstība, tiem ir jābūt progresīviem. Lai vienmēr būtu iespējams atspoguļot sabiedrības vajadzības, jāsamazina standartu izstrādei nepieciešamais laiks. EESK atbalsta Komisijas centienus līdz 2020. gadam minēto laikposmu samazināt par 50 %, taču tas nav jāveic vienveidīgi un vienmēr jāapspriežas ar iesaistītajiem dalībniekiem, pat ja šīs konsultācijas dažreiz var būt ilgas. Visefektīvākās ir apspriešanās valstu līmenī, ko lietderīgi papildina specializētu Eiropas organizāciju tieša rīcība.

1.3 Līdzdalībai standartizācijas procesā būtu jābūt tikpat svarīgai, cik līdzdalībai likumdošanas procesā. Nepieciešama lielāka patērētāju, MVU un citu ieinteresēto aprindu līdzdalība; to iespējams panākt ar finansiālu atbalstu. Iesaistīto ieinteresēto aprindu veikta valstu standartu salīdzinoša izvērtēšana varētu nodrošināt sabiedrības interešu pārstāvību visos līmeņos.

1.4 Lai atbilstīgi īstenotu vienoto tirgu, būtiski ir publiskā iepirkuma standarti.

1.5 EESK apstiprina savu iepriekš pausto uzskatu: “forumu vai starptautisko rūpniecības konsorciju pieņemtā IKT specifiskācija būtu jāapstiprina tikai pēc to sertificēšanas Eiropas standartizācijas iestādēs (ESI), piedaloties MVU pārstāvības organizācijām, patērētājiem, vides nozares dalībniekiem, darba ņēmējiem un būtisku sociālo interešu pārstāvības organizācijām”⁽¹⁾.

1.6 Komisija ierosina vairākas darbības dažādās jomās. Tā kā standartizācija ir ļoti svarīgs instruments rūpniecības politikas, inovāciju un konkurētspējas veicināšanai, EESK atbalsta ierosinātās darbības, it īpaši tās, kas saistītas ar Eiropas Komisijas Kopīgā pētniecības centra lomu, kura uzdevums ir pārbaudīt, vai zinātniskie standarti atbilst Eiropas un valstu ekonomikas prasībām konkurētspējas, sociālo vajadzību, drošības/drošuma apsvērumu un ietekmes uz vidi ziņā (paziņojuma 1.–5. darbība).

1.7 Attiecībā uz sabiedrības interesēm Komisija paredz, ka īpaša uzmanība jāpievērš drošībai, drošumam un aizsardzībai, aicinot dalībvalstis nodrošināt patērētāju, vides apvienību, cilvēku ar invaliditāti un vecāku cilvēku patiesu iesaistīšanu. EESK uzskata, ka šie priekšlikumi ir ļoti vērtīgi (6.–9. darbība).

⁽¹⁾ OV C 376, 22.12.2011., 58. lpp.

1.8 EESK vienmēr ir atbalstījis pilsoniskās sabiedrības organizāciju iesaistīšanu un to aktīvo lomu un pilnībā piekrīt Komisijai un tās iniciatīvai paplašināt darba procesu un padarīt to iekļaujošāku gan valstu, gan Eiropas līmenī, balstoties uz atzītiem kritērijiem, piemēram, principiem, kas noteikti Pasaules Tirdzniecības organizācijas Nolīgumā par tehniskiem tirdzniecības šķēršļiem. MVU organizācijām, patērētājiem, arodbiedrībām un citām nozīmīgām ieinteresētajām personām jānodrošina finansiāls atbalsts (10.–15. darbība).

1.9 Paziņojuma 5. sadaļa veltīta pakalpojumu standartu izstrādei, proti, EESK atbalsta šajā sadaļā pausto viedokli un uzskata, ka iecere nodot atbildību augsta līmeņa grupai uzņēmējdarbības pakalpojumu jautājumos, kā ierosināts paziņojumā "Ceļā uz aktu par vienoto tirgu", būs ļoti lietderīga visām ekonomikas nozarēm, pat tām, kas neietilpst pakalpojumu jomā (16.–18. darbība).

1.10 EESK atzīst, ka IKT tirgus ir īpašs un ka nepieciešams steidzami noteikt standartus, ko praksē veiktu forumi un starptautiskie rūpniecības konsorcijs. Kā norādīts, šie standarti jāapstiprina patiesi iekļaujošā procesā. Atzinīgi vērtējama daudzu iesaistīto personu foruma izveide. EESK iesaka šo forumu izmantot regulāri, nevis tikai vienai iniciatīvai. EESK vēlētos piedalīties šajā forumā.

Publiskajā e-iegādājumā un e-pārvaldībā kopumā ir būtiski IKT jomas standarti. Ļoti svarīgi ir garantēt IKT sadarbību (19.–23. darbība).

1.11 Noslēgumā minētajos priekšlikumos uzsvērtā Eiropas loma starptautiskajā standartizācijā un aktīvā iniciatīva, ko Komisija vēlas uzņemt šajā jomā. EESK atbalsta ierosinātās darbības un uzskata, ka ļoti aktīva dalība starptautiskos pasākumos ir ES interesēs. Tāpēc Komiteja arī piekrīt Komisijas lēmumiem divpusējā un daudzpusējā formātā atbalstīt Eiropas standartizācijas iestāžu darbu (24.–28. darbība).

1.12 Progresu un atbilstību mērķiem rūpniecības politikas, inovāciju un tehnoloģiskās attīstības jomā attiecībā uz tirgus vajadzību pēc iekļautības un pārstāvības Komisija plāno novērtēt, veicot neatkarīgu pārbaudi, kas jāuzsāk vēlākais 2013. gadā. EESK pilnībā piekrīt šim priekšlikumam (29. darbība).

2. Vispārīgas piezīmes

2.1 Efektīva Eiropas standartizācijas sistēma ļaus radīt sadarbīgus produktus un pakalpojumus, kurus varēs ērti piedāvāt Eiropas Savienībā ne tikai pārrobežu darījumos, bet arī vietējā, reģionālajā un valsts līmenī.

2.2 EESK piekrīt, ka standarti ir efektīvi politikas instrumenti, kas var sniegt ieguldījumu pienācīgas vienotā tirgus darbības nodrošināšanā, it sevišķi IKT un pakalpojumu jomā, kurā notiek procesa un ražošanas standartu izstrāde.

2.3 EESK stingri atbalsta standartu izmantošanu publiskajā iepirkumā, jo tas veicinās standartiem atbilstošu produktu un pakalpojumu piegādi. ES sabiedrisko iepirkumu veicējiem visos preču vai pakalpojumu pasūtījumos būtu jāizmanto pasaules vai Eiropas mēroga standarti, ja tādi pieejami, un stingri jāiestājas pret ražotāju standartu un savstarpēji nesavietojamu produktu vai pakalpojumu izmantošanu.

2.4 Ņemot vērā nozīmi, kāda būs tirdzniecības šķēršļu galīgai likvidēšanai, EESK atzinīgi novērtē visu dalībvalstu standartizācijas iestāžu apņemšanos piemērot Eiropas standartus tādā pašā veidā kā identiskus valsts līmeņa standartus un anulēt tos pastāvošos valsts līmeņa standartus, kuri ir pretrunā ar Eiropas līmeņa standartiem, kā arī nākotnē neveikt nekādas darbības, kas varētu kavēt šo saskaņošanu.

2.5 EESK piekrīt, ka Eiropas standartizācijas process jāpārskatī, jāvienkāršo, kā arī jāpadara modernāks un iekļaujošāks. Komisijas standartu un finansējumu pieprasījumos jāiekļauj konkrētu stingru termiņu un ekspertu resursu izmantošana, kā arī visu ieinteresēto personu (it sevišķi MVU, patērētāji un citas sabiedrības interešu grupas, kuras bieži vien ir vājas vai valsts līmenī to vispār nav) efektīva līdzdalība.

2.5.1 Tāpat ļoti svarīga ir līdzdalība valsts līmenī. Vienota Eiropas standarta pamatā ir valstu standartizācijas iestāžu priekšlikumi. Patērētājiem un MVU savu ieguldījumu vieglāk ir sniegt valsts līmenī.

2.6 Tā kā standartizācija ir brīvprātīgs process, ko vada tirgus un kura izdošanās galvenokārt atkarīga no tā, vai attiecīgie standarti tiks pieņemti tirgū, EESK uzsvēr nozīmi, kāda ir MVU (arī ar to apvienību starpniecību) labākai iesaistīšanai visos standartizācijas procesa posmos, proti, apspriešanās par jauniem projektiem, tostarp pilnvarām, standartu izstrāde un galīgais balsojums gan valstu, gan Eiropas līmenī.

3. Īpašas piezīmes

3.1 *Apsvērumi par Eiropas standartizācijas iestādēm* ⁽²⁾

3.2 EESK atzīst pēdējos gados sasniegto ievērojamo vidējā laika samazinājumu Eiropas standartu izstrādē. Tomēr būtu jāpanāk vēl lielāks samazinājums, taču ne uz iekļautības vai

⁽²⁾ ESI — Eiropas standartizācijas iestādes. Trīs oficiālās Eiropas standartizācijas iestādes ir Eiropas Standartizācijas komiteja (CEN), Eiropas Elektrotehniskās standartizācijas komiteja (CENELEC) un Eiropas Telekomunikāciju Standartu institūts (ETSI).

kvalitātes rēķina. Komiteja arī aicina Komisiju uzlabot un paātrināt standartizācijas pilnvaru izstrādes kārtību un atsauču par saskaņotajiem standartiem ieviešanu ES Oficiālajā Vēstnesī. EESK atzinīgi vērtē komisāra pausto ieceru līdz 2020. gadam par 50 % samazināt procesa ilgumu.

3.2.1 Labāk jālīdzsvaro dalībnieku sastāvs Eiropas standartizācijas iestāžu darba grupās un tehniskajās komitejās, lai tajās būtu pārstāvētas visi ar standartizācijas jautājumu saistītie tirgus dalībnieki. Atsevišķs finansējums jāparedz tam, lai mikrouzņēmumu pārstāvji, patērētāji un citas sabiedrības interešu grupas un to apvienības varētu apmeklēt darbseminārus. EESK atbalsta lēmumu pārskatīt un racionalizēt pašreizējo stimulu un finanssiālā atbalsta sistēmu, lai paplašinātu visu ieinteresēto personu līdzdalības iespējas. Īoti atzinīgi tiktu vērtēti vienoti noteikumi par esošajiem instrumentiem.

3.2.2 Nepieciešama pienācīga uzraudzība, lai novērstu dubulta darba vai divkāršu novērtējumu veikšanu ES līmeņa darba grupās (kuru darbību finansē Eiropas Komisija).

3.2.3 Valstu standartizācijas iestādēm vajadzīga pilnīga dalībvalstu iesaistīšanās, it sevišķi politiskais atbalsts, kā arī tehniskie un finanšu resursi, lai būtu iespējama visu ieinteresēto personu līdzdalība.

3.2.4 Viens no galvenajiem standartizācijas ieguvumiem ir iespēja piedāvāt sadarbspējīgus produktus un pakalpojumus, taču, lai nodrošinātu ātrāku produktu izstrādes ciklu, jāizveido skaidrs mehānisms un instrumenti ES standartu pārbaudei un apstiprināšanai.

3.2.5 Ņemot vērā Eiropas sabiedrības novecošanu, svarīgs Eiropas standartizācijas uzdevums ir nodrošināt arī drošu un pieejamu produktu un pakalpojumu piegādi patērētājiem dažādās vecuma grupās un ar dažādām spējām. Tas ir jo īpaši svarīgi, ievērojot Eiropas standartu nozīmi publiskā iepirkuma līgumu veicināšanā.

3.3 **Istenošanas pamatnostādnes** — dažas starptautiskās standartizācijas iestādes nepiedāvā istenošanas pamatnostādnes izstrādāto standartu pielietošanai. Eiropas standartizācijas iestādēm būtu jāapmierina šī vajadzība, izstrādājot skaidras un precīzas istenošanas pamatnostādnes, lai nodrošinātu vienkāršu istenošanu.

MVU gūs piekļuvi tirgiem, kuros tiek izmantoti kopīgi standarti; tādējādi tiks samazinātas grūtības un izmaksas, ar kurām saskaras MVU, un stiprināta konkurence.

Jāsekmē ES standartu izmantošana gadījumos, kad trūkst valsts standarta, kā arī jānodrošina valsts standartu atbilstība ES standartiem, izstrādājot skaidrus ceļvežus.

3.4 **Informētība un MVU pārstāvība:** vietējā un reģionālajā līmenī jāizmanto mērķtiecīgi darbsemināri, apmācības un izpratnes veicināšanas pasākumi, jo MVU vieglāk sasniedzami caur vietējā līmeņa rūpniecības nozarēm vai MVU apvienībām un valsts iestādēm.

3.4.1 MVU bieži vien nav informēti par standartu izstrādes mehānismu un vienkārši pieņem preces ar jau iepriekš noteiktiem standartiem. MVU apvienībām valstu un ES līmenī bieži vien nav nepieciešamo resursu, lai varētu sniegt ieguldījumu standartu izstrādē, tādējādi tie vēl vairāk zaudē ietekmes spējas.

3.4.2 EESK piekrīt, ka ir jāstiprina to Eiropas apvienību pozīcija, kuras pārstāv MVU un sabiedrības ieinteresētās aprindas. Būtu nopietni jāapsver iespēja Eiropas Savienības MVU apvienībām un sabiedrības interešu grupām piešķirt balsstiesības Eiropas standartizācijas iestādēs. EESK vēlētos piedalīties šajās debatēs, taču tas šobrīd ir diezgan strīdīgs jautājums, ņemot vērā faktu, ka Eiropas standartizācijas iestādes ir privātas apvienības.

3.4.3 EESK augstu vērtē darbu, ko ar Eiropas Komisijas finansiālo atbalstu veikusi NORMAPME, kas ir Eiropas apvienība, kura standartizācijas procesā pārstāv amatniecības nozari un MVU, un ANEC, kas pārstāv patērētājus.

3.4.4 Lai veicinātu izpratni un palielinātu standartu izmantošanu, EESK ierosina standartizācijas iestādēm ES un valstu līmenī nodrošināt potenciālajiem lietotājiem vienkāršotu piekļuvi standartiem, tostarp sniedzot to satura kopsavilkumu. Ja standarta izmantošanas pienākums būs noteikts ar tiesību aktu, iestādei, kas pieņem šo tiesību aktu, būs jānodrošina standartam tāda pati piekļuve kā tiesību aktam.

3.5 **Izglītība:** standartizācijas jēdzieni būtu jāiekļauj Eiropas vidusskolu un universitāšu izglītības programmās. Jāatbalsta speciāli stimuli studentiem un pētniekiem uz standartiem balstītu un sadarbspējīgu risinājumu un lietojumprogrammu izstrādei. Piemēram, studentiem un pētniekiem kā individuālām personām vai pārrobežu grupām būtu jābūt iespējai bez īpašām grūtībām saņemt ES finansējumu.

3.5.1 Komisijai, cieši sadarbojoties ar IKT nozari, zinātniskās izpētes centriem un universitātēm, būtu jāuzrauga inovāciju tendences, lai nodrošinātu standartu izstrādes atbilstību produktu/pakalpojumu inovācijām. Attiecīgi būtu jāveido standartizācijas darba programma, par prioritāti nosakot darbības, kas atbilst tirgus norisēm vajadzībām.

3.6 Standartu noteikšana ir brīvprātīgs process, kurā novērtē vajadzības, prasības un noteikumus, kas jāievēro, lai veicinātu attiecīgo produktu un pakalpojumu atzīšanu tirgū. Taču šie noteikumi kļūst par standartiem vienīgi tad, kad, pateicoties plašam pielietojumam patērētāju vidū, tie gūst tirgus atzinību. Tāpēc jebkura standartizācijas procesa pamatā jābūt līdzsvaram starp ieinteresēto personu prasībām un konsensu. Tomēr standartu izstrādē galvenokārt piedalās lieli privāti un valsts uzņēmumi, tāpēc ieinteresēto personu pārstāvība nav līdzsvarota.

3.7 Standartizācija ir svarīgs instruments konkurētspējas nodrošināšanai. EESK aicina dalībvalstis izveidot efektīvu valsts līmeņa standartizācijas sistēmu, kas varētu sniegt ieguldījumu Eiropas un starptautisko standartu izveidē un spētu rast standartizācijas risinājumus arī vienīgi valstu līmeņa vajadzībām.

3.8 Jāstiprina valstu standartizācijas iestāžu loma. Taču tas lielā mērā ir atkarīgs no valsts rūpniecības politikas, tāpēc tās ietekme valsts līmenī dažādās valstīs ir atšķirīga. Varētu izstrādāt īpašus stimulus, tostarp mērķtiecīgu komunikācijas kampaņu par paraugpraksi tajās ES dalībvalstīs, kuras standartus uzskata par savas konkurētspējas stratēģisku priekšrocību.

3.9 EESK piekrīt tam, ka ļoti svarīgi ir izstrādāt **pakalpojumu standartus**. Tomēr ir svarīgi nodrošināt, lai pakalpojumu standarti būtu balstīti uz tirgus apstākļiem un konsensu.

3.9.1 Valstu standarti var kavēt vienotā tirgus izveides pabeigšanu. Ir svarīgi, lai standarti būtu izstrādāti ES līmenī,

pirms dalībvalstis uzsāk konkrētu valsts standartu izstrādi, jo tie bieži vien nav savstarpēji savietojami.

3.10 EESK stingri atbalsta Eiropas Komisijas darbības saistībā ar IKT standartiem un sadarbību. Jo īpaši tas attiecas uz iespēju publiskajā iepirkumā izmantot plaši atzītos IKT standartus, lai paaugstinātu pieprasījumu pēc savstarpēji sadarbībai piemērotiem pakalpojumiem, it sevišķi valsts sektorā, kas būs galvenais standartizācijas virzītājspēks.

3.10.1 Kā jau iepriekš ierosināts, "Komiteja uzskata, ka Eiropas standartizācijas iestādēm un Komisijai jānodrošina preventīva kontrole, lai forumu un starptautisko rūpniecības konsorcijs pieņemtā specifikācija, kas kā atsaucis jāievēro publiskā iepirkuma procedūrās, tiktu izstrādāta neitrāli, taisnīgi un pārredzami, turklāt sadarbībā ar mazo un vidējo uzņēmumu pārstāvjiem, patērētājiem, vides aizsardzības un darba ņēmēju organizācijām un nozīmīgu sociālo interešu aizstāvības iestādēm".

3.11 EESK pauž skeptisku viedokli arī par priekšlikumu globālās konkurētspējas uzlabošanai, jo ar tiesību aktiem būtu jāatbalsta politikas pasākumi un standarti, nevis otrādi. Standartizācija nedrīkst kavēt inovācijas un attīstību.

3.12 Standartiem atbilstoši produkti un/vai pakalpojumi, kas izstrādāti sekmīgu ES finansētu iniciatīvu rezultātā, jāiekļauj arī turpmākajās attiecīgajās ES iniciatīvās, lai izvairītos no dubulta darba un veicinātu minēto standartu tālāku izplatīšanu/pieņemšanu.

Briselē, 2012. gada 19. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par kredītiestāžu un ieguldījumu sabiedrību konsultatīvās uzraudzības prasībām”

COM(2011) 452 galīgā redakcija – 2011/0202 (COD)

(2012/C 68/07)

Ziņotājs: **MORGAN kgs**

Padome 2011. gada 30. novembrī un Eiropas Parlaments 2011. gada 17. novembrī saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 114. pantu nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par kredītiestāžu un ieguldījumu sabiedrību konsultatīvās uzraudzības prasībām”

COM(2011) 452 galīgā redakcija – 2011/0202 (COD).

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa atzinumu pieņēma 2011. gada 19. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 18. janvāra sēdē), ar 179 balsīm par, 2 balsīm pret un 7 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 EESK kopumā atzinīgi vērtē IV Kapitāla prasību direktīvu (KPD IV) ⁽¹⁾ un Bāzeles III vienošanos, uz ko tā ir balstīta. Tomēr KPD IV palielinās banku pakalpojumu izmaksas, un tas ir svarīgs apsvērums attiecībā uz ES uzņēmumiem, īpaši MVU. Bāzeles noteikumi ir paredzēti starptautiskā mērogā aktīvām bankām, un tām visam būtu jāievēro šie noteikumi.

1.2 ES Kapitāla prasību direktīvas ir vienmēr attiecinātas uz visām bankām, un tas ir svarīgi, ņemot vērā, ka reģionālajām bankām un tādām bankām, kas nav akciju sabiedrības, ir liela nozīme ekonomikas atbalstīšanā.

MVU ir ļoti atkarīgi no banku finansējuma, un tāpēc jāuzmanās, lai radušās izmaksas nenostādītu ES MVU nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar to starptautiskajiem konkurentiem. Šajā sakarā EESK aicina Komisiju atbalstīt ētiskās un līdzdalības bankas ⁽²⁾.

1.3 Komisijas veiktajā ietekmes novērtējumā secināts, ka jaunās kapitāla prasības neradītu īpaši nelabvēlīgu situāciju MVU, tomēr Komiteja joprojām raugās ar bažām un pieprasa, lai Komisija ciešāk uzraudzītu tendences saistībā ar banku aizdevumiem un banku pakalpojumu izmaksām, kas jāuzņemas MVU. Bez tam EESK atbalsta MVU kreditēšanas riska vērtējuma pārskatīšanu, ko veiks Komisija.

1.4 Jaunajā sistēmā apvienoti gan mikrouzraudzības, gan makrouzraudzības elementi. Attiecībā uz mikrouzraudzību ir paredzēts lielāks un kvalitatīvāks kapitāls, labāks segums attiecībā uz riskiem, aizņemto līdzekļu rādītājs kā atbalsta mehānisms uz riskiem balstītai sistēmai, kā arī jauna pieeja likviditātei. Attiecībā uz makrouzraudzību KPD IV paredz labvēlīgus apstākļos izveidot kapitāla rezerves, ko var izmantot grūtību periodos, un citus pasākumus, lai novērstu sistēmisku risku un savstarpējo saikni. Vismaz konceptuāli priekšlikumā ir risinātas visas problēmas, kas atklājušās saistībā ar banku krīzi un iztirzātas iepriekšējā EESK atzinumā par KPD III ⁽³⁾.

1.5 Galu galā tiesību akta ietekme būs atkarīga no to īstenošanas un iesaistītajām pusēm. Banku krīzei nebija tikai viens cēlonis; tajā vainojami visi iesaistītie dalībnieki. Daudzās bankās acīmredzama ir par banku pārvaldību atbildīgo direktoru vaina, tāpat kā reidentu, reitinga aģentūru, institucionālo ieguldītāju un analītiķu, dalībvalstu regulējošo iestāžu un uzraudzības iestāžu, centrālo banku, finanšu ministriju un politiķu vaina, taču arī ekonomisti un plašsaziņas līdzekļu komentētāji nesaskatīja notiekošo. EESK labprāt ticētu, ka dalībnieki ir guvuši mācību no pēdējās krīzes, taču veids, kā ir risināta valsts parāda krīze, liecina par pretējo. Dažos gadījumos nav veikta banku rekapitalizācija, stresa testi ir nepārlicinoši (*Dexia*), revidenti nav pieprasījuši stingrus pasākumus pret valsts parāda norakstījumiem, savukārt politiķi, piemērojot politiskus risinājumus ekonomiskām problēmām, ir panākuši to, ka krīze ir kļuvusi nekontrolējama.

1.6 Kā pretsvars jaunajai regulai, pamatojoties uz tādiem mehānismiem kā likvidācijas plāni jeb “testamenti”, jāievieš sanācības un noregulējuma sistēmas. Lai gan valsts turpinās

⁽¹⁾ OV L 329, 14.12.2010., 3.–35. lpp., EESK atzinums (OV C 339, 14.12.2010., 24.–28. lpp.).

⁽²⁾ OV C 48, 15.02.2011., 33. lpp.

⁽³⁾ OV C 228, 22.09.2009., 62–65. lpp.

nodrošināt garantijas maziem noguldījumiem, morālais risks, ko rada neierobežots valsts atbalsts maksātspējīgām bankām, ir jānovērš. Ja situācija ir pietiekami skaidra, tad investoriem, kreditoriem un direktoriem būs jāuzņemas tieša atbildība par katras kredītiestādes turpmāko "veselības" stāvokli.

1.7 Lai tirgos atjaunotu stabilitāti un uzticēšanos tiem, ES valstu un valdību vadītāji 2011. gada 26. oktobrī pieņemtajā krīzes noregulējuma plānā vienojās, ka virknei banku līdz 2012. gada jūnijam augstākās kvalitātes kapitāla īpatsvars jāpalielina līdz 9 %, tajos iekļaujot ārkārtas un pagaidu rezervi valsts parāda saistību gadījumiem. Tas bija nepieciešams, jo saskaņā ar regulas priekšlikumu bija paredzēts, ka pāreja uz jaunajām kapitāla prasībām notiks vairākus gadus. Minētā rīkojuma pieņemšanas dēļ dažām bankām būs ļoti grūti piesaistīt jaunu kapitālu kaut vai tāpēc, ka tām ir jātiek galā ar esošajiem parādiem, un tas pats par sevi ir izšķirīgs jautājums, jo finansējums jau bija izsīcis 2011. gada otrajā pusē. Komiteja atzīst, ka šie pasākumi ir ārkārtēji, tomēr to ietekme ir tūlītēja neatkarīgi no tā, kāds beigās būs labums.

1.7.1 Ja šīs kapitāla prasības stāsies spēkā, tām varētu būt milzīga ietekme uz mazākām un vietēja mēroga bankām, kas parasti pret MVU un mikrouzņēmumiem ir labvēlīgākas nekā starptautiskās bankas. Ja mazākām bankām būs grūti piesaistīt kapitālu, tad MVU būs grūtāk piekļūt finansējumam.

1.8 Šis rīkojums var radīt divas galvenās problēmas, ja pašreizējā finanšu krīze turpināsies. Bankām, kas īstermiņā nespēj vai nevēlas radīt jaunas 1. līmeņa kapitāla rezerves, kuru dēļ varētu ciest pašreizējie akcionāri, alternatīva ir samazināt savas bilances un izsniegtos aizdevumus, lai tie atbilstu kapitāla rezervju apmēram. Laikā, kad visas dalībvalstis cenšas atveseļot savu ekonomiku, banku kredītu izbeigšanās būtu katastrofa. Lai novērstu šādu iznākumu, dalībvalstīm un ES iestādēm būtu jācenšas sadarboties ar banku sektoru, nevis pastāvīgi ar to konfrontēt. Tām būtu jācenšas arī veikt pasākumus, kas mudinātu izmantot alternatīvus finansēšanas veidus, piemēram, līdzdalības bankas, kuras pieminētas arī vienā no iepriekšējiem EESK atzinumiem.⁽⁴⁾

1.9 Otra iespējamā problēma skar tās bankas, kas tirgos piesaista papildu pašu kapitālu. Lielākā daļa pieejamā kapitāla ir valsts ieguldījumu fondos un Āzijas un Vidējo Austrumu bankās. Pastāv reālas briesmas, ka ES banku sistēmas īpašumtiesības var nonākt ārpus ES dalībvalstu kontroles.

1.10 Īpaša problēma, kas radās valsts parāda krīzes laikā, ir acīmredzams pierādījums, ka — pretēji vienošanās un direktīvas tekstā izklāstītajām pamatnostādnēm — valsts parāds nav bez riska. Tā ir būtiska regulas pamatnoteikumu kvalitātes nepilnība, kas nopietni ietekmē bankas, kuras saskaņā ar noteikumiem bija

spiestas uzņemties valsts parāda nastu. Gan regulējošām iestādēm, gan bankām iekšējā metodoloģijā būtu vēlreiz jāapsver bezriskā novērtējuma mehāniska piemērošana.

1.11 Kumulatīvā ietekme uz kapitālu, likviditāti un KPD II, III un IV mehānismiem, kā arī turpmākajiem noregulējuma režīmiem, pieaugošo interesi par *Volcker* tipa priekšlikumiem, kas paredz ierobežot banku pašu kontu tirdzniecību, un par koncepciju attiecībā uz mazumtirdzniecības un investīciju banku pakalpojumu nodalīšanu, iespējams, nozīmē, ka uzņēmējdarbības modelis, ko tik ienesīgā veidā pēdējos desmit gados izmantoja lielākās bankas, būs jāpārveido atbilstoši pašreizējās desmitgades apstākļiem, kurus raksturo taupība un kapitāla ierobežota pieejamība. Visi iesaistītie dalībnieki — aizņēmēji un aizdevēji, darba ņēmēji un investori —, kā arī sabiedrība kopumā ir ieinteresēta, lai bankas varētu izveidot jaunu uzņēmējdarbības modeli, kas noteikti būtu mazāk ienesīgs, taču, cerams, ilgtspējīgāks turpmākajiem gadiem.

1.12 EESK uzskata, ka jaunajiem uzņēmējdarbības modeļiem jābūt ētiskiem un ilgtspējīgiem. Klientu attiecībām jāklūst labākām, uzņēmējdarbības praksei jāatbilst stingriem ētikas principiem un kompensācijas struktūras būtu radikāli jāpārskata. Krīzes attīstībā vainojami visi dalībnieki. Tagad viņiem jāapvieno spēki, lai izveidotu kredītiestādes, kas nākamajā sarežģītajā desmitgadē spēs atbalstīt ES ekonomiku.

2. Ievads

2.1 ES Kapitāla prasību direktīvas mērķis ir izveidot tiesisko regulējumu banku darbībai iekšējā tirgū. Tādējādi Bāzeles vienošanās tiek transponētas ES tiesību aktos. Bāzeles komiteja ir izveidota 1975. gadā, un 1988. gadā tā nolēma ieviest kapitāla aprēķināšanas sistēmu, ko parasti apzīmē kā Bāzeles vienošanos par pašu kapitālu. Ar šo sistēmu bija paredzēts ieviest kredītriska aprēķināšanas mehānismu. Eiropas Savienība 1993. gada martā transponēja minēto vienošanos savā pirmajā Kapitāla prasību direktīvā (KPD)⁽⁵⁾ par kapitāla pietiekamību ieguldījumu sabiedrībās un kredītiestādēs.

2.2 Otrā Bāzeles vienošanās (Bāzele II) tika publicēta 2004. gadā. Eiropas Savienība to transponēja jaunā KPD, ko pieņēma 2006. gada jūnijā un kas stājās spēkā 2006. gada decembrī. EESK 2005. gada marta plenārsesijā pieņēma atzinumu⁽⁶⁾ par ierosināto KPD.

2.3 Komisija 2008. gada oktobrī pieņēma priekšlikumu KPD galvenajiem grozījumiem (KPD II). Šī KPD pārskatīšana daļēji bija atbilde uz G7 Finanšu stabilitātes foruma (FSF) ieteikumiem un tirgus krīzi. Teksts ir publicēts 2009. gada jūlijā un stājies spēkā 2010. gada decembrī.

⁽⁴⁾ OV C 48, 15.02.2011., 33. lpp.

⁽⁵⁾ OV L 141, 11.06.1993., 1.-26. lpp.

⁽⁶⁾ OV C 234, 22.09.2005., 8.-13. lpp.

2.4 Paralēli Bāzelē veiktajam darbam Komisija veica apspriešanos un 2009. gada jūlijā iesniedza priekšlikumus par grozījumiem tirdzniecības portfeli, atkārtotu vērtspapīrošanu un baņķieru atalgojumu KPD III paketes ietvaros. EESK 2010. gada janvāra plenārsesijā pieņēma atzinumu ⁽⁷⁾.

2.5 Reaģējot uz finanšu krīzi, 2010. gada decembrī tika publicēta trešā Bāzeles vienošanās. Ierosinātās kapitāla un likviditātes rezerves ir daudzkārt lielākas nekā iepriekš. "Bāzele III" liek bankām turēt 4,5 % pamata kapitāla (salīdzinājumā ar "Bāzelē II" noteiktajiem 2 %) un 6 % pirmā līmeņa kapitāla (salīdzinājumā ar "Bāzelē II" noteiktajiem 4 %) no riska svērtajiem aktīviem. "Bāzele III" ievieš papildu kapitāla rezerves: (i) obligātās kapitāla saglabāšanas rezerves 2,5 % apmērā un (ii) diskrecionāras precikliskas rezerves, kas ļauj valstu regulējošām iestādēm prasīt vēl 2,5 % kapitāla uzkrāšanu periodos ar augstu kredītu izaugsmi. Turklāt "Bāzele III" paredz aizņemto līdzekļu rādītāju vismaz 3 % apmērā un divus obligātos likviditātes rādītājus. Likviditātes seguma koeficients prasa bankām turēt pietiekamus augstas kvalitātes likvīdus aktīvus, lai nosegtu to kopējo neto naudas plūsmu 30 dienu laikā; neto finansējuma stabilitātes rādītājs prasa, lai pieejamā stabila finansējuma summa pārsniegtu nepieciešamo stabila finansējuma summu vairāk nekā vienam gadam paplašināta stresa apstākļos. Priekšlikumi par "Bāzeles III" transponēšanu Kapitāla prasību direktīvā IV ir publicēti 2011. gada jūlijā un veido šā atzinuma pamatu.

3. Priekšlikuma kopsavilkums

3.1 Eiropas Komisija ir iesniegusi priekšlikumus, lai mainītu Eiropā darbojošos 8 000 banku uzvedību. Priekšlikuma galvenais mērķis ir stiprināt ES banku nozares elastīgumu, vienlaikus nodrošinot, ka bankas turpina finansēt saimniecisko darbību un izaugsmi. Komisijas priekšlikumiem ir trīs konkrēti mērķi.

- Priekšlikums paredz, ka bankām jāglabā vairāk kapitāla un ka tam jābūt kvalitatīvākam, lai tās spētu pašas izturēt nākotnē iespējamus satricinājumus. Kredītiestādes nokļuva pēdējā krīzē ar kapitālu, kas bija nepietiekams gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi, tādējādi radās nepieciešamība pēc vēl nepieredzēta atbalsta no valsts iestāžu puses. Ar savu priekšlikumu Komisija Eiropas Savienībā ievieš G20 līmenī saskaņotos starptautiskos standartus attiecībā uz banku kapitālu (pazīstami galvenokārt kā Bāzeles III vienošanās). Eiropai šajā jomā būs līderpozīcija, un šos noteikumus tā piemēros vairāk nekā 8 000 bankām, kas kopumā veido 53 % pasaules aktīvu.
- Komisija arī vēlas izveidot jaunu pārvaldības sistēmu, kurā uzraudzības iestādēm būs jaunas pilnvaras stingrāk uzraudzīt bankas un rīkoties konstatētu risku gadījumā, piemēram, samazināt kredītešanu, ja ir saskatāmas "burbuļa" veidošanās pazīmes.
- Apvienojot visus tiesību aktus, kas piemērojami šajā jomā, Komisija ierosina ieviest vienotu noteikumu kopumu attiecībā uz banku regulējumu. Tas uzlabos gan pārredzamību, gan īstenošanu.
- 3.2 Priekšlikumam ir divas daļas: direktīva, kas reglamentē piekļuvi noguldījumu pieņemšanas darbībām, un regula, kura reglamentē kredītiestāžu un ieguldījumu sabiedrību darbības veikšanu. Abi juridiskie instrumenti veido kopēju paketi un būtu skatāmi kopā. Priekšlikumam ir pievienots ietekmes novērtējums, kas parāda, ka šī reforma būtiski samazinātu sistēmiskas banku krīzes iespējamību.
- 3.3 Regula satur sīki izstrādātas konsultatīvās uzraudzības prasības kredītiestādēm un ieguldījumu sabiedrībām, un tā ietver
 - kapitālu: Komisijas priekšlikums palielinās gan pašu kapitāla apjomu, kas jānodrošina bankām, gan arī šo fondu kvalitāti; tas paredz būtisku to korekciju saskaņošanu, kas ieviestas attiecībā uz pamatkapitāla uzskaiti, lai noteiktu pamatkapitāla summu, kuru saskaņā ar piesardzības principu varētu atzīt regulatīvos nolūkos;
 - likviditāti: lai uzlabotu finanšu iestāžu likviditātes riska profila īstermiņa elastīgumu, pēc novērošanas un novērtēšanas perioda 2015. gadā ievieš likviditātes seguma koeficientu (turpmāk LCR);
 - aizņemto līdzekļu rādītāju: lai ierobežotu aizņemto līdzekļu pārmērīgu uzkrāšanos kredītiestāžu un ieguldījumu sabiedrību bilancēs, Komisija ierosina uzraudzības pārbaudes procesā iekļaut arī aizņemto līdzekļu rādītāju. Aizņemto līdzekļu rādītāju ietekme tiks rūpīgi uzraudzīta līdz iespējamajai pārejai uz saistošu prasību 2018. gada 1. janvārī;
 - darījumu partnera kredītrisku: atbilstoši Komisijas politikai attiecībā uz OTC (ārpusbiržas) atvasinātajiem finanšu instrumentiem ir paredzēts ieviest izmaiņas, lai mudinātu bankas veikt mijieskaitu ārpusbiržas atvasinātajiem finanšu instrumentiem un šim nolūkam izmantot centrālo darījuma partneri jeb CCP (*Central Counterparty*);
 - vienotu noteikumu kopumu: finanšu krīze parādīja briesmas, ko rada atšķirīgās valstu uzraudzības pieejas. Vienotam tirgum ir vajadzīgs vienots noteikumu kopums. Regula ir tieši piemērojama bez nepieciešamības to transponēt dalībvalstīs un tādējādi novērš vienu no šādu atšķirību cēloņiem. Regula arī nosaka vienotu kapitāla noteikumu kopumu.

⁽⁷⁾ OV C 339, 14.12.2010., 24.-28. lpp.

3.4 Direktīvā ir iekļautas pašreizējās Kapitāla prasību direktīvas darbības jomas, kurās ES noteikumi jātransponē dalībvalstīs tādā veidā, lai tie atbilstu šo dalībvalstu situācijai, piemēram, prasības attiecībā uz piekļuvi banku pakalpojumu darbības uzsākšanai un veikšanai, nosacījumi attiecībā uz brīvību veikt uzņēmējdarbību un brīvību sniegt pakalpojumus, kā arī kompetento iestāžu un konsultatīvās uzraudzības principu definīcija. Jauni elementi šajā direktīvā ir

- uzlabota pārvaldība: priekšlikumā paredzētas stingrākas prasības attiecībā uz korporatīvās pārvaldības pasākumiem un procesiem, kā arī ieviesti jauni noteikumi, kuru mērķis ir palielināt valžu veiktās riska uzraudzības efektivitāti, uzlabot riska vadības funkcijas statusu un nodrošināt risku pārvaldības efektīvu uzraudzību;
- sankcijas: ja iestādes neievēros ES prasības, priekšlikums nodrošinās to, ka visas uzraudzības iestādes var piemērot tādas sankcijas, kas būtu patiešām preventīvas, kā arī efektīvas un samērīgas, piemēram, administratīvie sodi līdz 10 % no iestādes gada apgrozījuma vai pagaidu liegumi iestādes vadības struktūru locekļiem;
- kapitāla rezerves: tas paredz ieviest divējādas kapitāla rezerves virs minimālajām kapitāla prasībām, proti, kapitāla saglabāšanas rezerves, kas būtu identiskas visām ES bankām, un precīzākas kapitāla rezerves, kuras nosakāmas valstu līmenī;
- pastiprināta uzraudzība: Komisija ierosina pastiprināt uzraudzības režīmu saskaņā ar KPD un šajā nolūkā pieprasīt, lai ik gadu katrai uzraudzītajai iestādei, pamatojoties uz riska novērtējumu, tiktu sagatavota uzraudzības programma, lai plašāk un sistemātiskāk tiktu izmantotas uzraudzības pārbaudes uz vietas un lai tiktu piemēroti stingrāki standarti un padziļināts un uz turpmāku attīstību vērsti novērtējums.

3.5 Visbeidzot, priekšlikums tiecas pēc iespējas mazināt kredītiestāžu atkarību no ārējiem kredītreitingiem, un tajā ir noteikts, ka, pirmkārt, visi bankas ieguldījumu lēmumi ir balstīti ne tikai uz reitingiem, bet arī uz pašu iekšējiem kredīta vērtējumiem un, otrkārt, bankas ar nozīmīgu skaitu riska darījumu attiecīgajā portfeli izstrādā iekšējos vērtējumus attiecībā uz šo portfeli, nevis paļaujas uz ārējiem reitingiem, lai aprēķinātu savas kapitāla prasības.

3.6 Saskaņā ar Komisijas aplēsēm

- priekšlikums palielinās lielu kredītiestāžu riska svērtos aktīvus par 24,5 %, savukārt mazu kredītiestāžu — par 4,1 %;

— vajadzība palielināt jauno pašu kapitālu saskaņā ar jauno prasību un kapitāla saglabāšanas rezervēm tiek lēsta 84 miljonu *euro* apmērā līdz 2015. gadam un 460 miljonu *euro* apmērā līdz 2019. gadam.

4. EESK nostāja

4.1 Attiecībā uz direktīvu EESK atzinums nav pieprasīts. Tāpēc — ar diviem izņēmumiem — Komitejas atzinums aprobežojas ar regulu.

4.2 KPD IV ir ievērojams solis uz priekšu kapitāla regulējuma jomā. Tas paredz būtiski paaugstināt konsultatīvās uzraudzības prasības un nodrošināt, ka pamatkapitāls patiešām spēj absorbēt zaudējumus, un atturēt no dažām riskantām darbībām, kurām pirmskrīzes regulējums prasīja pārāk maz kapitāla. Kopumā šī krīze, kā arī agrākās krīzes ir parādījušas, ka nepietiekams augstas kvalitātes kapitāla daudzums un nepietiekama likviditāte rada lielas ekonomiskās izmaksas sabiedrībai gadījumos, kad bankām rodas problēmas. Ir svarīgi, lai tas tiktu novērsts. Lai gan EESK atbalsta regulā izmantoto vispārējo pieeju, tai tomēr ir daži iebildumi, kas izklāstīti šajā atzinumā.

4.3 Bankām jābūt nodrošinātām ar pietiekami lieliem likvido aktīvu krājumiem, lai bez valsts atbalsta pieprasīšanas spētu risināt iespējamās likviditātes problēmas. Tikai ārkārtējos apstākļos centrālā banka varētu apsvērt iespēju darboties kā galīgais aizdevējs. Likviditātes seguma attiecība (*LCR*) tādējādi pilda noderīgu uzdevumu. Bankām arī jāierobežo termiņu nesakrītība savās bilancēs. Ļoti tāla termiņa aktīvus finansējot ar ļoti īsa termiņa saistībām, rodas riski ne tikai pašai bankai, bet arī ekonomikai kopumā. Tāpēc EESK atbalsta priekšlikumu savlaicīgi izstrādāt un ieviest neto finansējuma stabilitātes rādītāju (*NSFR*).

4.4 Pat šādā gadījumā likviditātes prasības jāizstrādā pakāpeniski un ļoti rūpīgi, lai neizraisītu nopietnus traucējumus banku darbībā. EESK pauž gandarījumu par to, ka priekšlikumi paredz elastīgumu un ļauj ieviest izmaiņas *NSFR* un *LCR* atbilstoši uzraudzības iestāžu gūtajai pieredzei attiecībā uz minēto rādītāju ietekmi. Banku tradicionālā uzņēmējdarbība ir saistību termiņa konversija, t.i., aizņemšanās īstermiņā un kredītēšana ilgtermiņā. Ja to pārmērīgi ierobežotu, ciestu ekonomika. EESK ir piesardzīga attiecībā uz ideju par banku bilancu pielāgošanu saistību termiņiem.

4.5 Finanšu sistēmas darbībai piemīt procikliskuma elements. Raksturīga ir tendence ekonomikas augšupejas posmos riskus novērtēt par zemu, savukārt krīzes periodos — par augstu. Taču krīze, kas sekoja pēc *Lehman* neveiksmes, ir parādījusi, cik galējas var kļūt svārstības. Papildus regulā paredzētajām kapitāla un likviditātes prasībām ar direktīvu ievieš arī kapitāla

saglabāšanas rezerves un preciklisku kapitāla rezervi. EESK to vērtē atzinīgi. Tādējādi tiktu sekmēta ilgtermiņa finanšu stabilitāte, kas savukārt veicina ekonomikas izaugsmi.

4.5.1 Tomēr Bāzeles noteikumu attiecināšana uz visām bankām neatkarīgi no tā, vai tām ir sistēmiska nozīme vai ne, var radīt sevišķu slogu mazākām vietējām bankām. Komiteja aicina Komisiju, Eiropas Banku iestādi un dalībvalstu uzraudzības iestādes nodrošināt, ka mazāko banku kapitāla rezerves atbilst to uzņēmējdarbības modelim.

4.6 Kapitāla prasību aprēķins ir atkarīgs no piemērojamajiem grāmatvedības noteikumiem. Apvienotās Karalistes Lordu palātas veiktajā izmeklēšanā par apstiprināto revidentu lomu finanšu krīzes laikā ir konstatēts, ka SFPS piemērošana bija materiāls šķērslis banku bilanču pareizībai. Pēdējos mēnešos ir kļuvis skaidrs, ka bankas vienā vai vairākās dalībvalstīs akcionāriem paredzētajos ziņojumos nav atzīmējušas valsts parādu, tādējādi izraisot SFPS neviendabīgu piemērošanu. Tā kā SFPS ir uz principiem balstīta sistēma, EESK aicina Komisiju sadarboties gan ar iestādēm, kas atbild par grāmatvedības standartiem, gan ar revidentiem un dalībvalstu uzraudzības iestādēm, lai nodrošinātu, ka saskaņoti kapitāla pietiekamības noteikumi ir balstīti uz saskaņotu un precīzu grāmatvedības praksi. Nozīmīgu koordinatora lomu šajā procesā vajadzētu uzņemt Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestādei (EVTI). Tas ir būtisks priekšnoteikums jaunās uzraudzības sistēmas saskaņotai ieviešanai.

4.7 Komisija, protams, cer, ka KPD IV panākumus vērtēs pēc tā, kādā veidā jaunie kapitāla un likviditātes režīmi reaģēs uz finanšu krīzēm nākotnē. EESK apzinās, kāds mērogs ir ekonomiskajai krīzei, kas tagad ir pārņēmusi ES, un ir norūpējies par to, lai jaunajā režīmā nekas neierobežotu kredītus ekonomikai vai eksporta kredītu apriti un tirdzniecības finanšu plūsmu. Ja noteiktos kapitāla un likviditātes rādītājus bankas varēs izpildīt tikai, samazinot savas bilances un ierobežojot kredītus, regula būs cietusi neveiksmi. Šāda neveiksme būtu nepieņemama. Komiteju nepārliecina veiktais ietekmes novērtējums, un viņa pieprasa veikt detalizētāku novērtējumu. EESK ierosina pastāvīgi uzraudzīt, lai kredīti būtu pieejami (to varētu darīt novērošanas centrs ar EESK līdzdalību), līdz ir izpildīts KPD IV ieviešanas grafiks (2019. gadā) un īstenota stratēģija "Eiropa 2020" (kas atkarīga no banku atbalsta).

4.8 Tādējādi, kaut gan maksimālas saskaņošanas pamatojums ir skaidri saprotams, ekonomiskās krīzes un kredītu plūsmas var

prasīt precīzu regulējumu attiecībā uz rādītājiem un grafikiem, lai optimizētu katras dalībvalsts ekonomikas veiktspēju un atveļošanu turpmāko gadu laikā.

4.9 Regulā ierosinātais vajadzīgais kopējā kapitāla rādītājs ir 8 %. No tiem vajadzīgā pamatkapitāla rādītājs ir 4,5 %, 1. līmeņa papildu kapitāla rādītājs ir 1,5 % un 2. līmeņa kapitāla rādītājs ir 2 %. Turklāt kapitāla saglabāšanas rezerve ir 2,5 % no 1. līmeņa pamata kapitāla. Kad līdz 2019. gadam būs pakāpeniski ieviestas visas izmaiņas, vajadzīgais kopējā kapitāla rādītājs kopā ar kapitāla saglabāšanas rezervi veidos 10,5 %. Regula prasa maksimālu harmonizāciju, t.i., vienotas kapitāla konsultatīvās uzraudzības prasības visā Eiropas Savienībā saskaņā ar patiesi vienotu noteikumu kopumu. Pamatojums ir iespēja, ka neatbilstošas un nesaskaņotas stingrākas prasības atsevišķās dalībvalstīs varētu radīt pamatā esoša riska darījumu un risku pārvirzi uz ēnu banku sektoru vai no vienas ES dalībvalsts uz citu. Pastāv iespēja, ka dažas dalībvalstis, kas ir paredzējušas ierosināt augstākus rādītājus, varētu apstrīdēt minēto pieeju, pirms ir izstrādāta regula. EESK neatbalstītu šādu pasākumu, ja tas negatīvi ietekmētu mazākas bankas vai kredītu piešķiršanu MVU.

4.10 Bāzeles noteikumi ir paredzēti bankām, kuras darbojas starptautiskā mērogā. ES Kapitāla prasību direktīvas ir piemērojamas visām ES kredītiestādēm. Bāzeles regulējuma tekstā minētā 1. līmeņa pamata kapitāla definīcija vairāk vai mazāk aptver abas ar akcijām un nesadalīto peļņu. Tas varētu radīt problēmas tām Eiropas uzņēmējdarbības sabiedrībām, kuras nav akciju sabiedrības, piemēram, kooperatīvi, savstarpējās sabiedrības un krājbankas. KPD III 25. pants minētajām iestādēm paredz atšķirīgu pieeju attiecībā uz pamatkapitālu. Ir būtiski, lai regulas nobeiguma noteikumi būtu saderīgi ar minēto iestāžu alternatīvajiem uzņēmējdarbības modeļiem.

4.11 Kaut gan direktīva nav šā atzinuma temats, EESK uzskata par nepieciešamu sniegt komentāru par priekšlikumu mazināt, cik iespējams, kredītiestāžu atkarību no ārējiem kredītreitingiem (3.5. punkts). 2009. gada maijā pieņemtajā atzinumā par regulējumu attiecībā uz kredītreitinga aģentūrām⁽⁸⁾ EESK aicināja ES regulatorus neveicināt pārmērīgu atkarību no kredītreitingiem, jo īpaši, ņemot vērā pieredzi saistībā ar hipotēku vērtspapīriem, kad šādi kredītreitingi tika atzīti par nederīgiem. EESK atzinīgi vērtē šo priekšlikumu: kaut gan tas joprojām pieļauj ārējo kredītreitingu izmantošanu, tas tomēr prasa, lai dalībvalstis nodrošinātu, ka to regulējamās iestādes nav tikai mehāniski atkarīgas no ārējiem reitingiem un ka to rīcībā ir iekšēja metodoloģija kredītspējas vērtēšanai. Tas arī nozīmē, ka tad, ja no iestādes iekšējās metodoloģijas izriet augstāks kapitāla līmenis nekā no ārēja reitinga, būtu piemērojama iekšējā metodoloģija.

⁽⁸⁾ OV C 54, 19.02.2011., 37.-41. lpp.

4.12 Īpaša problēma, kas radās valsts parāda krīzes laikā, ir acīmredzams pierādījums, ka — pretēji vienošanās un direktīvas tekstā izklāstītajām pamatnostādnēm — valsts parāds nav bez riska. Tā ir būtiska regulas pamatnoteikumu kvalitātes nepilnība, kas nopietni ietekmē bankas, kuras saskaņā ar noteikumiem bija spiestas uzņemties valsts parāda nastu. Gan regulējošām iestādēm, gan bankām iekšējā metodoloģijā būtu vēlreiz jāapsver bezriskā novērtējuma mehāniska piemērošana.

4.13 EESK pieņem zināšanai, ka regula saglabās kapitāla pietiekamības prasības attiecībā uz MVU izsniegtiem aizdevumiem 75 % apmērā no normas. Tomēr tā pauž šaubas, vai pašreizējos apstākļos ar to pietiek. Komiteja uzskata, ka viena no MVU galvenajām problēmām ir banku vēlme uzņemties risku. Vēsturiski bankas ir sagatavotas partnerībai ar perspektīviem MVU un to izaugsmes atbalstīšanai. Saistību neizpilde finanšu krīzes dēļ un banku bilances vispārējs vājums ir padarījuši bankas arvien neuzņēmīgākas pret riskiem. Tāpēc, lai mazinātu nevēlēšanos uzņemties risku, EESK iesaka minēto rādītāju MVU gadījumā samazināt līdz 50 %. Komiteja saprot, ka Komisija plāno turpināt šā jautājuma izskatīšanu.

4.14 Šajā sakarā EESK aicina Komisiju atbalstīt ētiskās un līdzdalības bankas. Šāda veida banku darbība ir izturējusi finanšu krīzes pārbaudījumu, un, lai gan tā nebija imūna pret krīzes sekām, tā neapšaubāmi ir apliecinājusi savu izturētspēju

un vērtību. Ņemot vērā spiedienu uz banku sistēmu, minētās bankas var piedāvāt papildu avotu MVU kredītiem. Tāpēc Komiteja aicina Komisiju izstrādāt direktīvu par ētiskām un līdzdalības bankām, kā tas jau ierosināts vienā no iepriekšējiem EESK atzinumiem ⁽⁹⁾.

4.15 Kopumā KPD II, III un IV rada milzīgu slogu banku darbībai, jo palielina administratīvo slogu un atbilstības izmaksas, kā arī samazina kapitāla atdevi un ilgtermiņa rentabilitāti. Ņemot vērā baņķieru lomu saistībā ar neseno krīzi, kā arī neizprotamās baņķieriem paredzēto kompensāciju struktūras, vairums Eiropas pilsoņu uzskata, ka baņķieri saņem to, ko ir pelnījuši. Tomēr EESK pret to iebilst. Lai ES varētu plaukt, ir jāplaukst bankām. Lai tās varētu nodrošināt kredītus, tām jābūt rentablām. Diemžēl ES bankas tagad nav labā formā: ir grūti aprēķināt, cik lielu kaitējumu valsts parāda krīze vēl var radīt ES banku bilancēm un ilgtermiņa rentabilitātei.

4.16 Šajos apstākļos KPD IV paketes galīgajai redakcijai un turpmākajai ieviešanai būs izšķirīga nozīme projekta sekmīgā īstenošanā un jo īpaši nodrošināšanā, ka bankas spēj veikt nepieciešamās izmaiņas un panākt atveseļošanu. Valsts parāda krīzes ietekmē dažādos ES reģionos esošās bankas var nebūt spējīgas attīstīties vienādā ātrumā. Likumdevējiem un uzraudzības institūcijām jābūt tam sagatavotiem, lai arī ieviešanas grafiks sniedzās līdz 2019. gadam.

Briselē, 2012. gada 18. janvārī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs*
Staffan NILSSON

⁽⁹⁾ OV C 48, 15.02.2011., 33. lpp.

Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Padomes regulai par administratīvu sadarbību akcīzes nodokļu jomā”

COM(2011) 730 galīgā redakcija – 2011/0330 (CNS)

(2012/C 68/08)

Galvenā ziņotāja: **LOUGHEED kdze**

Eiropas Savienības Padome 2011. gada 28. novembrī saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 113. pantu nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Priekšlikums Padomes regulai par administratīvu sadarbību akcīzes nodokļu jomā”

COM(2011)730 galīgā redakcija – 2011/0330 (CNS).

Komitejas Birojs 2011. gada 6. decembrī uzticēja Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētajai nodaļai sagatavot Komitejas atzinumu par šo jautājumu.

Ņemot vērā jautājuma steidzamību, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 18. janvāra sēdē), iecēla LOUGHEED kdzi par galveno ziņotāju un ar 138 balsīm par un 10 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 EESK atbalsta un atzinīgi vērtē priekšlikumu jaunai regulai par administratīvu sadarbību akcīzes nodokļu jomā, jo ir nepieciešams un lietderīgi aktualizēt pašreiz spēkā esošos noteikumus, lai atbalstītu valstu administrācijas iestāžu sadarbību un tādējādi nodrošinātu nodokļu efektīvu iekasēšanu un cīņu pret krāpšanu akcīzes nodokļa jomā.

2. Pamatojums

2.1 Eiropas Savienībā akcīzes nodokli iekasē par trim produktu kategorijām: alkoholu un alkoholiskajiem dzērieniem, tabakas izstrādājumiem un enerģijas produktiem. Šiem akcīzes nodokļiem ir svarīga nozīme centienos ietekmēt sabiedrības uzvedību un palielināt dalībvalstu un ES publiskās finanses ⁽¹⁾.

2.2 Vairāku iemeslu dēļ — tostarp jāmin arī iespēja gūt ievērojamu peļņu, ieguldot salīdzinoši nelielu darbu — krāpšanas līmenis (īpaši tabakas un alkohola jomā) Eiropas Savienībā ir bijis ļoti augsts. Ņemot vērā šo biežo krāpšanu, tika izveidota “Augsta līmeņa grupa krāpšanas apkarošanai tabakas izstrādājumu un alkohola jomā” ⁽²⁾, un tās ieteikumus šāda veida krāpšanas apkarošanai 1998. gada maijā atbalstīja Ekonomikas un

finanšu padome (ECOFIN). Tika izteikti vairāki priekšlikumi, bet visnozīmīgākais ilgtermiņa priekšlikums bija tāds, ka Eiropas Savienībai ir jāizveido pilnībā datorizēta preču aprites un kontroles sistēma.

2.3 Tāpēc ES vairākus gadus ir pakāpeniski attīstījusi un izvērsusi jaunu, modernu sistēmu akcīzes preču aprites iekšējā tirgū uzraudzībai — akcīzes preču aprites un kontroles sistēmu (*Excise Movement and Control System*).

3. Akcīzes preču aprites un kontroles sistēma

3.1 Akcīzes preču aprites un kontroles sistēmu (EMCS) ir izveidota ar Lēmumu Nr. 1152/2003/EK. Tās izveidošana ir bijis nozīmīgs sasniegums, kurā ieguldījumu sniedza Eiropas Komisija, par akcīzes nodokli atbildīgās dalībvalstu iestādes un ekonomikas jomas dalībnieki, kas visi iesaistījās dažādos darba posmos. Sistēmu, kuras pamatā lielā mērā bija papīra formāta dokumenti un kas visiem iesaistītajiem bija apgrūtināta, turpmāk aizstās ar datorizētu un elektronisku sistēmu, kurā papīra dokumentus gandrīz neizmanto. Vēl svarīgāk ir tas, ka jaunā sistēma dos iespēju attiecīgajām iestādēm sekot preču aprītei reālajā laikā un datu bāzēs uzreiz iekļaut informāciju, un tas savukārt dos iespēju veikt vienkāršāku un detalizētāku analīzi un automātisku riska analīzi.

3.1.1 Iesaistītajiem ekonomikas jomas dalībniekiem rodas priekšrocības tādējādi, ka jaunā automātiskā sistēma paātrina nepieciešamās administratīvās darbības (visā preču aprītē jau pašreiz izmanto elektronisku administratīvu dokumentu, kas aizstāj papīra dokumentus). Jaunajā sistēmā ir standartizēti daudzi pieprasītie dokumenti un tajā ir iekļauta interneta saskarne, kas dod iespēju pārbaudīt iespējamo tirdzniecības partneru licences.

⁽¹⁾ Tiek lēsts, ka Eiropas Savienībā akcīzes nodokļa un līdzīgu nodevu veidā ik gadus tiek iekasēti 307 miljardi EUR (dati par 2010. gadu), proti, 22 miljardi par alkoholu un alkoholiskajiem dzērieniem, 207 miljardi par enerģijas produktiem un 77 miljardi par tabakas izstrādājumiem. Tie ir kopēji dati, kas apkopoti, pamatojoties uz Eiropas Komisijas sagatavotajām atsevišķajām tabulām “Akcīzes nodoklis par alkoholiskajiem dzērieniem”, “Akcīzes nodoklis par enerģijas produktiem” un “Akcīzes nodoklis par elektrību un tabakas izstrādājumiem”. Tās ir pieejamas Nodokļu politikas un muitas savienības ĢD tīmekļa vietnē: http://ec.europa.eu/taxation_customs/index_en.htm.

⁽²⁾ Vienlaikus augsta līmeņa grupa veica analīzi, ka krāpšana 1996. gadā radīja zaudējumus apmēram 3,3 miljardu Eiropas valūtas vienību (ECU) apmērā tabakas jomā un 1,5 miljardu apmērā alkohola jomā.

3.1.2 EESK uzskata, ka EMCS sekmēs legālu tirdzniecību iekšējā tirgū, dalībvalstu rīcībā nododot vēl vienu instrumentu cīņai pret akcīzes nodokļa nemaksāšanu.

4. Priekšlikums Padomes regulai par administratīvu sadarbību akcīzes nodokļu jomā

4.1 Priekšlikums ir viens no pēdējiem nepieciešamajiem sistēmas elementiem, lai šo sistēmu pilnībā varētu izmantot. Tas aizstāj pašreiz spēkā esošo regulu par administratīvu sadarbību akcīzes nodokļu jomā (Regula 2073/2004). Tādējādi tiek atzīta gandrīz pabeigtā modernizācija un dalībvalstu administrācijas iestādēm tiek dota iespēja sadarbojoties izmantot tās priekšrocības, līdz ar to palielinoties šo iestāžu spējai pēc iespējas efektīvāk koordinēt savu darbību.

4.2 EESK atzinīgi vērtē un atbalsta priekšlikuma piemērošanas jomas izvēršanu, aptverot ne tikai iekasējamo nodokļu novērtēšanu, bet arī sadarbību ar akcīzes nodokli saistīto tiesību aktu piemērošanas nodrošināšanā. Tā ir lietderīga pieeja, kas dod iespēju uzlabot cīņu pret krāpšanu, stiprināt iekšējo tirgu un palielināt iedzīvotāju uzticēšanos iekšējam tirgum.

4.3 Reālās nepieciešamības dēļ priekšlikumā ir noteiktas tiesību normas par to, kā šajā jaunajā sistēmā notiks administratīvā sadarbība. EESK uzskata, ka ar priekšlikumu ir nodrošināta līdzsvarota pieeja, kas dalībvalstīm dos iespēju izmantot jaunās sistēmas īpašās priekšrocības, vienlaikus nepalielinot administratīvo slogu ne sev, ne arī ekonomikas jomas dalībniekiem.

4.3.1 EESK uzskata, ka priekšlikumā ir skaidri aprakstītas arī visu iesaistīto dalībnieku, galvenokārt valstu administrācijas iestāžu, tiesības un atbildība un ka ierosinātā kārtība un termiņi ir gan pietiekami vērienīgi, lai savlaicīgi rastu risinājumus, gan visiem vienkārši īstenojami. Šajā sakarā EESK pauž interesi par īstenošanas aktu, ko pašlaik izstrādā un kurā būs noteiktas informācijas kategorijas, ar kurām "automātiskās" apmaiņas sistēmas ietvaros apmaiņa varēs notikt vai nu obligāti, vai fakultatīvi.

4.4 Vairums no priekšlikumā ietvertajiem jaunajiem aspektiem ir tieši saistīti ar sistēmas modernizāciju un jaunajām iespējām administrācijas iestāžu sadarbības uzlabošanā. EESK

stingri atbalsta Eiropas Komisiju un dalībvalstis centienos nodrošināt pēc iespējas labāku paplašinātās sistēmas izmantošanu, lai varētu efektīvāk novērtēt un iekasēt nodokļus, atklāt krāpšanu un cīnīties pret to, jo īpaši uzlabojot dalībvalstu administratīvo sadarbību.

4.4.1 Tāpēc Komiteja pauž cerību, ka jaunā sistēma uzlabos automātiskas ziņošanas kvalitāti, dodot dalībvalstīm iespēju ātrāk koncentrēties uz problēmjautājumiem. Īpaši lietderīga ir priekšlikumā iekļautā turpmāko pasākumu sistēma, kas dos iespēju pastāvīgi pārskatīt un uzlabot tās informācijas kvalitāti un lietderību, ar kuru pastāvīgi notiek apmaiņa.

4.5 Lai arī EESK atzīst, ka ir nepieciešams juridisks pamats datu vākšanai no atsevišķiem aprites ierakstiem un šādu ierakstu izmantošanai dalībvalstu analizēs, tā uzskata, ka minētie ieraksti jāizmanto piesardzīgi, un vērš iestāžu uzmanību uz to, ka šāda informācija jāizmanto uzmanīgi un proporcionāli.

4.6 EESK uzskata, ka priekšlikumā ir līdzsvaroti sadalīta kompetence akcīzes nodokļa un EMCS jomā, proti, Eiropas Komisija ir atbildīga par pašas sistēmas darbību un uzturēšanu, savukārt dalībvalstis — par tajā iekļauto informāciju, apmaiņu ar informāciju un krāpšanas atklāšanu un cīņu pret to.

4.7 EESK uzskata, ka priekšlikumā ir lietderīgi noteikumus par akcīzes nodokli saskaņot ar izmaiņām ES noteikumos par administratīvo sadarbību PVN un tiešo nodokļu jomā. EESK atbalsta visus šos centienus valstīs sekmēt nodokļu, ienākumu, akcīzes nodokļa un muitas dienestu darbību, uzlabojot to saziņu un sadarbību, jo Komiteja uzskata, ka tas palīdzēs attīstīt iekšējo tirgu.

4.8 EESK īpaši atbalsta priekšlikumā noteikto juridisko pamatu *SEED-on-Europa* pakalpojumam, jo tas ir lietderīgs instruments, kas ekonomikas jomas likumīgajiem dalībniekiem dod iespēju pārbaudīt savu tirdzniecības partneru licenču derīgumu.

Briselē, 2012. gada 18. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko izveido daudzgadu plānu Baltijas laša krājumam un zvejniecībām, kas šo krājumu izmanto”

COM(2011) 470 galīgā redakcija – 2011/0206 COD

(2012/C 68/09)

Ziņotājs: **Seppo KALLIO**

Eiropas Parlaments 2011. gada 13. septembrī saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 43. panta 2. punktu nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko izveido daudzgadu plānu Baltijas laša krājumam un zvejniecībām, kas šo krājumu izmanto”

COM(2011) 470 galīgā redakcija – 2011/0206 (COD).

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2011. gada 21. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 18. janvāra sēdē), ar 169 balsīm par, 4 balsīm pret un 9 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja atzinīgi vērtē un atbalsta daudzgadu plāna mērķus nodrošināt Baltijas laša krājumu ilgtspējīgu izmantošanu un ģenētiskās integritātes un daudzveidības aizsargāšanu. Tomēr, ņemot vērā pašreizējo informāciju par novājinātajiem krājumiem jūras dienvidu daļā, mērķu īstenošanas grafiks nešķiet reāls.

1.2 EESK uzskata par būtisku, ka zvejas ierobežojumi attiecas uz visu laša dzīves ciklu un visiem zvejas veidiem. Laša krājumu atjaunošanai vajadzīgi ne vien zvejas ierobežojumi, bet arī pasākumi lašu nārstošanas zonu atjaunošanai. EESK uzskata, ka upju zonās nav lietderīgi noteikt kopējo pieļaujamo nozveju (KPN), jo tas ir apgrūtinājis administratīvā viedokļa un tās uzraudzība radītu ievērojamas papildu izmaksas. Atbildība par zveju iekšējos ūdeņos un tās uzraudzība galvenokārt būtu jāuzņemas attiecīgajām dalībvalstīm. Eiropas Komisijai, balstoties uz dalībvalstu ziņojumiem, būtu jāpārbauda, kā tās īsteno savas uzraudzības programmas.

1.3 EESK piekrīt, ka minētā regula attiecināma arī uz atpūtas zvejas pakalpojumu kuģiem. Tomēr atpūtas zveja, uz kuru plāns neattiecas, joprojām veido lielu daļu no lašu nozvejas kopapjoma. Atpūtas zvejas regulēšana un kontrole būtu jāīsteno valstu līmenī un minētajā jomā veiktie pasākumi būtu jāatspoguļo ziņojumos, ko dalībvalstis iesniedz Komisijai.

1.4 EESK uzskata, ka attiecībā uz zvejas dzīvotspēju ir svarīgi, lai zvejas darbības kvotas un ierobežojumi pakāpeniski tiktu nomainīti pret zvejas izraisītas zivju mirstības rādītāju mērķapjomiem. Turpmāk lašu zvejas jūrā regulējuma pamatā

jābūt nevis vairāku laša krājumu KPN, bet gan tehniskiem noteikumiem attiecībā uz zvejas periodu un rīkiem, lai tādējādi aizsargātu novājinātos laša krājumus.

1.5 EESK nepiekrīt kompensējošās krājumu papildināšanas aizliegumam, ja nav stingra zinātniska pamatojuma, ka šāda papildināšana ir kaitīga. Jāuzrauga arī ielaidumiem paredzēto smoltu kvalitāte. EESK iesaka ar krājumu papildināšanu saistīto ģenētisko risku samazināšanai izmantot smoltus, kas iegūti no katru gadu savvaļā sagūstītiem lašiem.

1.6 Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja uzskata, ka ir ļoti svarīgi pienācīgi un efektīvi uzraudzīt lašu zveju un iesaka steidzamā kārtā virzīt resursus lašu zvejas uzraudzīšanai. Taču Komiteja arī uzskata, ka vajadzīgas nevis jaunas nepārtrauktas uzraudzības saistības, bet gan pēdējos gados intensīvi izstrādāto regulējumu efektīva īstenošana dalībvalstīs, un tas ir svarīgākais veicamais darbs. EESK prasa Starptautiskās Jūras pētniecības padomes (ICES) papildu skaidrojumu par vērtējumu attiecībā uz plaši izplatīto nepatiesu ziņojumu sniegšanu par lašu nozveju.

1.7 EESK uzsver, ka daudzgadu plāna sekmīgai īstenošanai svarīga ir laša krājumu pašreizējā stāvokļa izpēte. Tikai ar pietiekami ticamu informāciju var nodrošināt kā atbilstošus pasākumus laša krājumu aizsargāšanai un atjaunošanai, tā arī šo krājumu ilgtspējīgas izmantošanas iespēju. Nepieciešama ir gan ticama statistika par nozveju, gan arī par zivju mirstības jūrā iemesliem.

1.8 EESK uzskata, ka regulas priekšlikums varētu negatīvi ietekmēt komerciālo zvejnieku nodarbinātību, pārstrādes rūpniecību, tirdzniecību, zvejas aprīkojumu, zvejas tūrisma un akvakultūru. Minētās ietekmes apmērs dažādās dalībvalstīs un to

reģionos būs atšķirīgs. Komiteja mudina, īstenojot pasākumus saskaņā ar ierosināto regulu, mazināt negatīvo ietekmi uz nodarbinātību, kā arī rosina radīto ietekmi arvien vairāk ņemt vērā gan apstiprinot ES strukturālo atbalstu, gan strādājot pie Kopējās zivsaimniecības politikas gaidāmās reformas. EESK norāda, ka, uzlabojot un racionalizējot piekļuvi ES strukturfondi, pastāvīgi palielinātos laša krājumi un pieaugtu darba vietu skaits zvejas nozarē Baltijas jūras reģionā.

2. Ievads

2.1 Iepriekš pieņemtajās regulās attiecībā uz Baltijas laša krājumu iekļauti zvejas ierobežojumi, ko noteikušas valstu valdības, zvejas tehniskie noteikumi, kurus nosaka ar Padomes regula, un zvejas kvotas (KPN), kas tiek noteiktas ik gadu. Līdz 2006. gadam kvotas noteica Starptautiskā Baltijas jūras zvejniecības komisija (IBSFC). Līdz 2010. gadam visi ar lašu zveju saistītie pasākumi tika koordinēti ar Starptautiskā Baltijas jūras zvejniecības komisijas Rīcības plāna (*Salmon Action Plan* (SAP)) starpniecību.

2.2 Kopš 2006. gada zvejas kvotas Baltijas jūrā katrai ES dalībvalstij katru gadu nosaka ar Padomes regulu. Eiropas Komisijas priekšlikums regulai tika izstrādāts, balstoties uz Starptautiskās Jūras pētniecības padomes (ICES) un Zivsaimniecības zinātnes, tehnikas un ekonomikas komitejas (ZZTEK) ieteikumiem.

2.3 Eiropas Savienība dalībvalstīm piešķir apstiprinātās kvotas, pamatojoties uz "relatīvas stabilitātes" principu. Tas nozīmē, ka gadu no gada katras dalībvalsts kvotas relatīvā daļa paliek nemainīga, lai arī kvotas apjoms var mainīties.

2.4 Vienīgā valsts, kas veic zvejas darbību Baltijas jūrā un nav ES dalībvalsts, ir Krievija. Zivju krājumus Baltijas jūrā un lašu zvejas iespējas ES un Krievija apspriež atsevišķās divpusējās sarunās. Pašlaik nav noteiktas oficiālas sarunu procedūras zvejas kvotu sadalījumam starp ES un Krieviju, kā tas ir Baltijas jūras zvejniecības komisijā.

2.5 Lašu komerciālās nozvejas kvotas Baltijas jūrā ir sadalītas divās daļās, proti, galvenā baseina un Botnijas līča (ICES 22-31) kvota un Somu līča (ICES 32) kvota. Praksē kvotas lašu zveju vairākus gadus nav ierobežojušas. No kopējās Baltijas jūras lašu zvejas kvotas (309 665) 2010. gadā nozvejoti vien 150 092 laši, kas ir 48,5 % no kvotas. Dažādās valstīs izmantotā kvotas daļa ir atšķirīga, proti, no 2,8 % līdz 84,9 %. Lašus jūrā, upes grīvās un upju zonās zvejo gan komerciālie zvejnieki, gan atpūtas zvejas veicēji. Atpūtas zvejas apjoms veido 20 %-30 % no kopējā lašu nozvejas apjoma Baltijas jūras reģionā un gandrīz pusi nozvejas piekrastes vai upju ūdeņos. Atpūtas zvejas apjoms netiek iekļauts, aprēķinot lašu zvejas kvotas.

2.6 Deviņdesmito gadu vidū ievērojami uzlabojās stāvoklis ziemeļu lielajās lašupēs, jo Zviedrija un Somija valsts līmenī

noteica laika ierobežojumus zvejai piekrastē. Kopš tā laika smoltu ražošana minētajās upēs arvien vēl ir ievērojami augstākā līmenī, tuvu gan potenciālajai ražošanas jaudai, gan maksimālajam ilgtspējīgas ieguves apjomam, kāds noteikts kā daudzgadu plāna mērķis. Lašu zvejas pamats Baltijas jūrā lielā mērā ir veselīgo ziemeļu lašupju produkcija.

2.7 Neraugoties uz līdz šim veiktajiem pasākumiem, smoltu ražošanas līmenis Baltijas jūras centrālās un dienvidu daļās lašupēs joprojām ir zems. Pateicoties 2008. gadā noteiktajam dreifējošo tīklu izmantošanas aizliegumam, jaukto laša krājumu zveja Baltijas jūras galvenajā baseinā ievērojami samazinājusies. Tas, ka palielinājies zvejas apjoms ar peldošām āķu jedām nozīmē, ka lašu zvejas apjoms galvenajā baseinā atkal ir palielinājies.

2.8 Lai gan smoltu ražošanas apjoms ir ievērojami palielinājies, zvejošanai piemērotais laša krājumu apjoms nav palielinājies tādā pašā mērā. Būtu nepieciešams vairāk zinātnisko datu par faktoriem, kas izraisa zivju mirstību jūrā.

2.9 Starptautiskā Jūras pētniecības padome (ICES) ieteikumā attiecībā uz zvejas iespējām 2012. gadā norāda, ka plaši izplatīta ir nepatiesu ziņojumu sniegšana par lašu un taimiņu nozveju ar peldošām āķu jedām Baltijas jūrā.

2.10 ICES paudusi bažas par laša krājuma stāvokli Baltijas jūrā un par tā ģenētisko daudzveidību. Arī Baltijas jūras vides aizsardzības komisija (HELCOM) vērsusi uzmanību uz laša krājuma stāvokli Baltijas jūrā.

2.11 Piekrastes zvejnieku kopienām lašu zveja ir nozīmīga gan no sociāla, gan saimnieciska viedokļa. Jaunākās aplēses par lašu zvejnieku skaitu Baltijas jūrā veiktas 2007. gadā, proti, Eiropas Komisija tolaik aprēķināja, ka ar lašu zveju nodarbojas aptuveni 400 komerciālo zvejnieku, un no tiem 340 zvejo piekrastē. Savukārt ICES darba grupa, kas risina ar lašiem saistītus jautājumus, 2010. gadā aprēķināja, ka 141 kuģis iesaistīts lašu zvejā atklātā jūrā, un tas ir krietni vairāk nekā 2007. gadā. Lašu zveja rada darba vietas ne vien komerciālajiem zvejniekiem, bet arī vismaz tikpat lielam skaitam zvejas tūrisma nozarē strādājošo. Tiek lēsts, ka Botnijas līča reģionā nodarbinātību vienlīdz būtiski ietekmē kā komerciālā, tā atpūtas zveja. Turklāt lašu zveja netieši rada darba vietas daudz cilvēkiem zivju pārstrādes un tirdzniecības, kā arī zvejas aprīkojumu rūpniecības nozarē. Nozīmīgs nodarbinātības avots ir arī smoltu ražošana lašu zvejas un laša krājumu saglabāšanai.

3. Komisijas priekšlikums

3.1 Eiropas Komisija 2011. gada 12. augustā iesniedza priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulai (COM (2011) 470), ar ko izveido daudzgadu plānu Baltijas laša krājumam un zvejniecībām, kas šo krājumu izmanto.

3.2 Baltijas jūras laša krājuma pārvaldības plāns būtu jāattiecinā uz komerciālo zveju Baltijas jūrā un tajā ietekošajās upēs. Tas attiecināms arī uz uzņēmumiem, kas rīko tūrisma zvejas reisos un piedāvā atpūtas zvejas pakalpojumus Baltijas jūrā. Priekšlikumā noteikts apjoms, kādā ES noteikumi, ievērojot atsevišķus nosacījumus, var reglamentēt zveju upēs, un tas attiecas arī uz lašu ielaidumu Baltijas jūras baseinā.

3.3 Priekšlikuma galvenais mērķis ir nodrošināt, ka, pirmkārt, Baltijas laša krājums tiek ilgtspējīgi izmantots saskaņā ar maksimālā ilgtspējīgas ieguves apjoma principu un, otrkārt, tiek aizsargāta Baltijas laša krājuma ģenētiskā integritāte un daudzveidība.

3.4 Baltijas jūras savvaļas laša krājumu mērķapjoms lašupēm tiek noteikts 75 % apmērā no katras upes potenciālās smoltu ražošanas spējas. Atkarībā no lašupes pašreizējā stāvokļa mērķapjomi jāsasniedz piecu līdz desmit gadu laikā pēc regulas stāšanās spēkā.

3.5 Attiecībā uz savvaļas laša krājumu ierosināta obligāta KPN katrai upei. Par tās noteikšanu būtu atbildīgas dalībvalstis. Pamatojoties uz zinātniskiem datiem, dalībvalstīm jānosaka maksimālais pieļaujama zivju mirstības apjoms un attiecīgais KPN līmenis katrā upē.

3.6 Reizi trijos gados Eiropas Komisija izvērtē iepriekš minētos dalībvalstu pasākumus un to atbilstību mērķu sasniegšanai. Ja dalībvalsts datus nav publicējusi vai tās pasākumi nav pietiekami mērķu sasniegšanai, Komisija var grozīt zvejas izraisītas zivju mirstības rādītāju, kas noteikts attiecīgās dalībvalsts savvaļas lašupēm un/vai KPN, vai attiecīgajās upēs lašu zveju aizliegt.

3.7 Attiecībā uz Baltijas jūras laša krājumu priekšlikumā ierosināts vienots zivju mirstības koeficients, proti, 0,1. Šāds mirstības koeficients nozīmētu, ka no zvejai ielānotajiem lašiem katru gadu varētu nozvejot aptuveni 10 %. Nosakot gada KPN, regulējošajām iestādēm jāraugās, lai netiktu pārsniegts maksimālais zivju mirstības koeficients — 0,1. Komisija var grozīt zivju mirstības koeficientus jūrā, ja apstākļi mainās tā, ka mērķu sasniegšana kļūst apdraudēta.

3.8 Lašu zveja, izmantojot atpūtas zvejas pakalpojumu kuģus, jāiekļauj dalībvalstīm noteiktajā lašu nozvejas kvotā.

3.9 Dalībvalstīm jānosaka tehniskie noteikumi zvejai upēs, kas attiektos uz novājinātajiem savvaļas laša krājumiem, kuru smoltu ražošanas jaudas mērķapjoms nav sasniegjis 50 %. Dalībvalstīm šie noteikumi jāizstrādā divu gadu laikā pēc regulas stāšanās spēkā. Zvejas tehniskos noteikumus (zvejas rīku izmantošanas ierobežojumus un aizliegumus attiecībā uz zvejas periodiem vai apgabaliem) dalībvalstis var izvēlēties un noteikt pašas.

3.10 Dalībvalstu noteiktos zvejas tehniskos noteikumus Eiropas Komisija izvērtēs reizi trijos gados. Ja dalībvalsts noteiktajā laikā nebūs ieviesusi pasākumus vai nebūs publicējusi datus par tiem, vai arī tās pasākumi neatbildīs mērķu sasniegšanai, kas noteikti attiecībā uz savvaļas lašupēm, tehniskos noteikumus zvejai upēs varēs noteikt Komisija.

3.11 Lašu ielaidumi būs ierobežoti, izmantojot tos tikai krājumu papildināšanai un tiešai krājumu atjaunošanai. "Krājumu papildināšana" nozīmē zivju ielaišanu savvaļas lašupēs, bet "tieša krājumu atjaunošana" ir zivju ielaišana potenciālās lašupēs ar mērķi veidot pašatzažojošas savvaļas laša populācijas.

3.12 Ielaidumu jomā ierosināts septiņus gadus ilgs pārejas periods. Pēc minētā pārejas perioda beigām atļauti būs tikai iepriekš minētie ielaidumu veidi.

3.13 Priekšlikumā izklāstīti jauni uzraudzības noteikumi, lai papildinātu tos, kuri pašlaik jau ir spēkā. Jaunas uzraudzības saistības piemērojamas lašu zvejas kuģiem neatkarīgi no to garuma, kā arī kuģiem, kurus izmanto atpūtas zvejas reisos.

3.14 Veicamas gan nozvejas, gan izkrāvumu inspekcijas. Šādām izkrāvumu inspekcijām jāaptver vismaz 10 % no kopējā izkrāvumu skaita.

3.15 Komisija ierosina, ka nepieciešamības gadījumā tai uz nenoteiktu laiku piešķiramas pilnvaras regulēt lašu zveju gan jūrā, gan upēs.

4. Īpašas piezīmes

4.1 Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja atzinīgi vērtē daudzgadu plāna mērķus un atbalsta tos. Īpaši vērienīgs ir plānā noteiktais mērķis desmit gados sasniegt vismaz 75 % no savvaļas smoltu potenciālās ražošanas. Saskaņā ar ICES vērtējumu, minētais mērķis ir sasniedzams lielākajā daļā Baltijas jūras reģiona ziemeļu daļas upēs, taču, neskatoties uz zvejas ierobežojumiem, attiecībā uz novājinātajiem krājumiem jūras dienvidu daļā mērķu īstenošanas grafiks šķiet nereāls.

4.2 Regula attiecas gan uz komerciālās zvejas, gan arī uz atpūtas zvejas pakalpojumu kuģiem. Salīdzinot ar lašu nozvejas kopapjomu, nozveja, izmantojot atpūtas zvejas pakalpojumu kuģus, ir nenozīmīga. Lašu nozveja piekrastes vai upju ūdeņos atpūtas zvejas ietvaros, kas neietilpst regulas darbības jomā, tomēr ir salīdzināma ar komerciālās zvejas apjomu līdzīga lieluma teritorijā. EESK neuzskata, ka būtu lietderīgi noteikt KPN komerciālai zvejai upju apgabalos, jo upju zveja galvenokārt ir atpūtas zveja. EESK uzskata, ka zvejas ierobežojumi jāattiecinā uz visu laša dzīves ciklu un visiem zvejas veidiem. Atbilde par komerciālās un atpūtas zvejas iekšējos ūdeņos regulēšanu galvenokārt būtu jāuzņemas attiecīgajām dalībvalstīm.

4.3 Pārvaldības un atveseļošanas plānos, kas attiecībā uz zivju krājumu Eiropas Savienībā jau pieņemti, katram krājumam noteikti zivju mirstības koeficienti ir visatbilstošākie rādītāji krājumu ilgtspējīgas izmantošanas panākšanai. Baltijas jūrā tiek zvejoti dažādu lašu krājumi, un to bioloģiskais stāvoklis ir atšķirīgs. Ne no regulas, ne no paskaidrojuma raksta nav skaidrs, kāpēc priekšlikumā noteikts vienots zivju mirstības koeficients visiem Baltijas jūras laša krājumiem un kā tas aprēķināts.

4.4 Baltijas jūras reģiona ziemeļu daļā laša krājums gandrīz neatpaliek no maksimālā ilgtspējīgas ieguves mērķapjoma. Lašu nozvejas kvotu samazināšana Baltijas jūras galvenajā baseinā un Botnijas līcī līdz līmenim, kad arī jūras dienvidu daļas laša krājums sasniedz maksimālo ilgtspējīgas ieguves apjomu, rada nevajadzīgus ierobežojumus jūras ziemeļu daļas laša krājumu zvejai. Tāpēc lašu zvejas jūrā regulējuma pamatā jābūt nevis vairāku laša krājumu KPN, bet gan tehniskiem noteikumiem attiecībā uz zvejas periodu un rīkiem, lai tādējādi aizsargātu tieši novājinātos laša krājumus. Ja arī turpmāk lašu zvejas jūrā regulējuma pamatā būs KPN, kas tiek noteikta ik gadu, pakāpenisks zivju mirstības samazinājums līdz mērķapjomam, kāds noteikts zivju krājumu pārvaldības plānos citiem zivju krājumiem, jāpiemēro arī lašu jūras zvejas kvotām. Raugoties no zvejniecības nozares viedokļa, pēkšņas un radikālas izmaiņas noteikumos, turklāt bez pamatotas nepieciešamības, izraisīs problemātisku situāciju.

4.5 Lašu zveja Baltijas jūras galvenā baseina reģionā ir t.s. jaukto laša krājumu zveja. Jo tuvāk lašupēm zveja notiek, jo vairāk tā skar attiecīgo upju laša krājumu. Lai uzlabotu laša novājinātā krājuma stāvokli jūras dienvidu daļā, nākotnē arvien svarīgāki būs noteikumi attiecībā uz zveju ar peldošiem zvejas rīkiem un tās uzraudzība Baltijas jūras galvenajā baseinā. Konstatēts, ka nepietiekama lieluma lašus rudenos vairāk nozvejo ar peldošām āķu jedām nekā ar citiem zvejas rīkiem. Zvejas periodu ierobežojumu piemērošana tāpēc varētu samazināt likvidējamo zivju daudzumu. Tomēr jāuzsver, ka, neskatoties uz kraso zvejas apjoma samazinājumu galvenajā baseinā, Baltijas jūras dienvidu daļā laša krājuma stāvoklis nav uzlabojies. Tas nozīmē, ka laša novājinātā krājuma stāvokļa uzlabošanai nepietiek ar zvejas ierobežojumiem jūrā vien; jānosaka stingri zvejas ierobežojumi arī upes grīvās un upju zonās, kā arī jāveic pasākumi lašu nārstošanas zonu atjaunošanai, lai nodrošinātu dabisku atražošanu.

4.6 Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja pauž bažas par nepatiesajām aplēsēm attiecībā uz lašu nozveju. Tā mudina veikt precizējumus šajā jautājumā un uzskata, ka ir svarīgi pienācīgi un efektīvi uzraudzīt lašu zveju. Īstenojot Komisijas priekšlikumu, pastāvīgi palielināsies valsts iestāžu īstenotās uzraudzības apjoms un arī izmaksas. Izmaksas galvenokārt palielināsies informācijas tehnoloģiju sistēmu izmaiņu un minēto sistēmu uzturēšanas dēļ, kā arī tāpēc, ka uzraudzībai un normatīvās atbilstības kontrolei nepieciešami cilvēkresursi un citi resursi. Kamēr vēl nav apstiprināts daudzgadu plāns attiecībā uz laša krājumiem un nav atrisinātas problēmas saistībā ar ziņojumu sniegšanu, EESK aicina gan maksimāli palielināt uzraudzībai paredzētos resursus, gan arī pieejamos resursus virzīt lašu zvejas uzraudzīšanai. EESK uzskata, ka svarīgi ir

visās dalībvalstīs sekmīgi īstenot pašreizējos lašu zvejas uzraudzības noteikumus, kas intensīvi izstrādāti pēdējo piecu gadu laikā. Eiropas Komisijai, pamatojoties uz dalībvalstu ziņojumiem, būtu jāpārbauda, kā dalībvalstis īsteno uzraudzības programmas.

4.7 Lašu ielaidumi, kas ir krājumu papildināšana un tieša krājumu atjaunošana vai arī ar tiesas lēmumu noteikta krājumu papildināšana, kompensē nozvejas zaudējumus gadījumos, ja to iemesls ir hidroelektrostaciju būves. Saskaņā ar priekšlikumu septiņus gadus pēc regulas stāšanās spēkā būtu pārtraucami visu veidu ielaidumi, izņemot krājumu papildināšanu un tiešu krājumu atjaunošanu potenciālās lašupēs. Noteiktais septiņu gadu pārejas periods kompensējošās krājumu papildināšanas aizstāšanai nav pietiekams, jo papildus paredzētajam pārejas periodam noteikti būs vajadzīgs laiks alternatīvu noteikumu plānošanai un ieviešanai, un tas būs saistīts ar tiesas procedūrām visos trīs līmeņos.

4.8 Kompensējošās krājumu papildināšanas aizliegumu pamato, piemēram, apdraudējums laša krājuma ģenētiskajai daudzveidībai. Taču šādam viedoklim nav zinātniska pamatojuma. Nozvejai no kompensējošās krājumu papildināšanas radīta krājuma ir neapstrīdama nozīme lašu zvejai upju grīvās un piekrastes zvejas apgabalos. Turklāt šāda nozveja veicina nodarbinātību, ik gadu nodrošinot jaunas darba vietas vairākiem desmitiem cilvēku piekrastes akvakultūras uzņēmumos. Tāpēc nevajadzētu aizliegt kompensējošo krājumu papildināšanu, ja nav stingra zinātniska pamatojuma, ka šāda papildināšana ir kaitīga. EESK uzskata, ka jāuzrauga arī ielaidumiem paredzēto smolšu kvalitāte un visiem ielaiduma smoltiem nogriežama tauku spura, lai nozvejā varētu atšķirt lašus, kas atražoti dabiskā ceļā, no ielaidumu lašiem. Ar krājumu papildināšanu saistīto ģenētisko risku samazināšanai, kad vien iespējams, jāizmanto smolti, kas iegūti no katru gadu savvaļā sagūstītiem lašiem, kuri ir izturējuši dabisko atlasi, un nevis no lašiem, kas jāsglabā.

4.9 Stāvoklis Somu līcī labi raksturo laša krājumu papildināšanas nozīmi. Ja, piemēram, *Kymi* upes grīvas paplašināšanas laikā būtu aizliegta laša krājumu papildināšana, tad praktiski tas nozīmētu lašu zvejas iznīcināšanu Somu līcī un arī būtiskās atpūtas zvejas nozares iznīcināšanu lejpus *Kymi* elektrostacijas. Atpūtas zvejai ir liela nozīme zvejas tūrisma jomā, un līdzīga situācija ir daudzās Baltijas jūras reģiona upēs.

4.10 Piemēram, samazinot kvotas, priekšlikums varētu būtiski ietekmēt komerciālo zvejnieku nodarbinātību. Ietekme izpaustos arī nozarēs, kas atkarīgas no primārās ražošanas, proti, zivju pārstrādes un tirdzniecības, kā arī zvejas aprīkojumu rūpniecības nozarēs. Garais laša migrācijas ceļš, atšķirīgās zvejas metodes un katram migrācijas posmam vajadzīgais atšķirīgais regulējums nozīmē, ka saimnieciskā ietekme dažādās dalībvalstīs būs atšķirīga. Tā kā lašu zvejas periods ir īss, vairums zvejnieku zvejo arī citu sugu zivis. Tomēr no saimnieciskā viedokļa vairumam zvejnieku laši ir svarīgākā zivju suga, tāpēc pat nelielas izmaiņas regulējumā var radīt būtiskas izmaiņas zvejas rūpniecības ilgtspējā. No to zvejnieku viedokļa, kuriem,

iespējams, būs jāpārtrauc sava darbība, priekšlikums izraisīs lašu un kopā ar tiem patēriņam, pārstrādei un tirdzniecībai nozvejoto citu zivju piegādes samazināšanos. Tas, savukārt, radīs lielāku atkarību no trešo valstu zivju produkcijas. Finansiāla ietekme varētu būt jūtama arī zvejas tūrisma nozarē upju apgabalos, jo zvejai upēs noteikts stingrāks regulējums atbilstoši KPN zvejai upēs. Taču ilgtermiņā priekšlikumam varētu būt nozīme, upju apgabalos veicinot nodarbinātību zvejas tūrisma jomā, jo tā ietekmē tiktu atjaunoti laša krājumi.

4.11 Priekšlikumam būs arī finansiāla ietekme uz akvakultūras uzņēmumiem. Tie akvakultūras uzņēmumi, kas ražo smoltus kompensējošai krājumu papildināšanai, nodrošina vairākus desmitus darba vietu apgabalos, kur ir maz citu alternatīvu nodarbinātības iespēju. Ja, pārtraucot kompensējošo

krājumu papildināšanu, akvakultūras uzņēmumiem sava darbība jāizbeidz, minētajos apgabalos samazināsies nodarbinātība. Akvakultūras uzņēmumu darbības pārtraukšana nozīmētu arī ilgstošas pieredzes un zinātniskās pazuudēšanu.

4.12 Negatīvā ietekme uz nodarbinātību jāņem vērā, gan apstiprinot ES strukturālo atbalstu, gan strādājot pie Kopējās zivsaimniecības politikas gaidāmās reformas. Iespējamie atbalsta veidi ir, piemēram, kompensācijas par zvejas darbību pārtraukšanu, ieguldījumi un apmācība zvejas darbības pārorientēšanai. EESK uzskata, ka šādi atbalsta pasākumi tomēr paredzami tikai kā papildu pasākumi. Plānojot praktiskos pasākumus, pirmkārt un galvenokārt līdz minimumam jāsamazina negatīvā ietekme uz nodarbinātību lašu zvejas nozarē un ar to saistītajās rūpniecības nozarēs.

Briselē, 2012. gada 18. janvārī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs*
Staffan NILSSON

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Sestā Kopienas vides rīcības programma. Galīgais novērtējums””

COM(2011) 531 galīgā redakcija

(2012/C 68/10)

Ziņotājs: **CHIRIACO kgs**

Eiropas Komisija saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pantu 2011. gada 31. augustā nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Sestā Kopienas vides rīcības programma. Galīgais novērtējums””

COM(2011) 531 galīgā redakcija.

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2011. gada 21. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 18. janvāra sēdē), ar 174 balsīm par, 4 balsīm pret un 8 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 EESK atzinīgi vērtē Komisijas iniciatīvu, ar ko paredzēts novērtēt Sesto Kopienas vides rīcības programmu (VRP). Komisija uzskata, ka programma bija lietderīga, jo nodrošināja vispārējas pamatnostādnes ES vides politikai. Šādam secinājumam var piekrist tikai daļēji. Lai gan Sestā VRP ir nozīmīgs ieguldījums politikas izstrādē, tai bija tomēr ierobežota ietekme uz konkrētu instrumentu pieņemšanu. Neraugoties uz grūtībām, kas radās, apkopojot informāciju, kas vajadzīga analīzei par programmā iekļauto pasākumu īstenošanu, var konstatēt ievērojamus kavējumus tiesību aktu pieņemšanā, problēmas konkrētu mērķu noteikšanā un nepietiekamus kontroles un uzraudzības mehānismus.

1.2 Tādēļ EESK aicina Komisiju uzlabot pieejamos instrumentus, tostarp uzraudzības un novērtēšanas instrumentus, lai spēkā esošo tiesību aktu īstenošana būtu efektīva. Vienlaikus EESK iesaka labāk saskaņot dažādas likumdošanas un politikas iniciatīvas vides jomā un lielākā mērā iekļaut vides dimensiju savstarpēji saistītos nozaru pasākumos. Saskaņā ar nesen pieņemtā atzinumā minēto ⁽¹⁾ EESK prasa Komisijai skaidrāk un konkrētāk risināt vides problēmjautājumus. Komiteja sevišķi vēlas, lai Komisija precizētu, ko nozīmē “resurstaupība” un “zaļā ekonomika”, kā arī lai norādītu, kādas kvantitatīvas un kvalitatīvas pārmaiņas tiek konkrēti gaidītas no ražotājiem un patērētājiem.

1.3 Turklāt EESK uzskata, ka lielāka uzmanība jāpievērš starptautiskajai dimensijai. Vides problēmjautājumi ietekmē

visu pasauli, un tāpēc ir vajadzīga pieeja, kuras pamatā ir daudzpusējas sadarbības pastiprināšana un labāki globālās pārvaldības instrumenti.

1.4 Visbeidzot, Komisijas paziņojumā trūkst ilgtermiņa redzējuma, nav pieminēta jaunā iespējamā rīcības programma un nav norādīts, kādai vajadzētu būt Septītās VRP pievienotajai vērtībai. EESK uzskata, ka šādai programmai jābūt saskaņotai ar stratēģiju “Eiropa 2020” un pamatiniciatīvām un jāpapildina tās, šādā programmā jāietver reālistiski mērķi un prioritātes, kuriem ir plašs politisks atbalsts, kā arī jāparedz instrumenti, kas spēj nodrošināt ierosināto pasākumu efektivitāti.

2. Paziņojuma kopsavilkums

2.1. Politiskais konteksts

2.1.1 Vides rīcības programmas ir virzījušas ES vides aizsardzības politikas veidošanu kopš 70. gadu sākuma, un Sestā Kopienas vides rīcības programma (VRP) būtu jāuztver kā nepārtraukta un nemitīgā attīstībā esoša procesa sastāvdaļa.

2.1.2 Sestajā VRP uzsvērts, cik svarīgi ir tādi jēdzieni kā videi nekaitīga izaugsme un resurstaupīga ekonomika ar zemu CO₂ emisijas līmeni; to apstiprina ne vien stratēģija “Eiropa 2020” ⁽²⁾, kas ir atbilstošs pamats, lai nodrošinātu vides aizsardzības mērķu iekļaušanu vispārējā ES sociālo un ekonomikas jautājumu

⁽¹⁾ OV C 376, 22.12.2011., 97. lpp.

⁽²⁾ COM(2010) 2020 galīgā redakcija, 2010. gada 3. marts.

politikā, bet arī jaunā stratēģija, ar kuru paredz līdz 2020. gadam apturēt bioloģiskās daudzveidības samazināšanos un ekosistēmu pakalpojumu zudumu Eiropas Savienībā ⁽³⁾, kā arī konferences "Rio+ 20" sagatavošanas darbi ⁽⁴⁾, Ceļvedis virzībai uz ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni 2050. gadā ⁽⁵⁾, Baltā grāmata par transportu ⁽⁶⁾, paziņojums par tematu "Enerģētika 2020" ⁽⁷⁾ un paziņojums par 2011. gada energoefektivitātes plānu ⁽⁸⁾.

2.2. Vispārīgi secinājumi

2.2.1 Komisijas vispārējais secinājums ir tāds, ka Sestā VRP bija lietderīga, jo nodrošināja vispārējās pamatnostādnes vides politikai un lielais vairākums programmā paredzēto darbību jau ir vai drīzumā tiks pabeigtas.

2.2.2 Tā kā Sesto VRP pieņēma koplēmuma procedūrā, ieinteresēto personu skatījumā tā ir leģitīmāka par iepriekšējām programmām. Tas ir palīdzējis likt pamatus lielākai līdzatbildībai par turpmākajiem politikas priekšlikumiem.

2.2.3 Lai pastiprinātu politikas integrāciju un pilnveidotu pamatzināšanas, Sestās VRP ietvaros izstrādāja septiņas tematiskās stratēģijas ⁽⁹⁾, konkrēti, par gaisu, pesticīdiem, atkritumiem, dabas resursiem, augsni, jūras vidi un pilsētvidi. Lai arī panākumi minētajās dažādajās jomās ir atšķirīgi, vairākos gadījumos stratēģiju izstrāde palīdzēja nostiprināt politisko gribu noteikt efektīvus mērķus un laika grafikus, kā arī tos īstenot. Tomēr nav drošu pierādījumi par Sestās VRP spēju panākt konkrētu vides tiesību aktu pieņemšanu.

2.3. Prioritārās jomas

2.3.1 Daba un bioloģiskā daudzveidība: Sestās VRP ietvaros sāka izstrādāt tematiskās stratēģijas par augsnes aizsardzību un par jūras vides aizsardzību un saglabāšanu. Tajā tika arī uzsvērtā vajadzība izveidot plašāku zināšanu bāzi, uzlabot finansējumu un pastiprināt līdzšinējo darbību. Tomēr lielāks progress būtu bijis iespējams, ja līdz šim nesasniegto mērķi, proti, līdz 2010. gadam apturēt bioloģiskās daudzveidības samazināšanos, ES un dalībvalstis būtu politiski atbalstījušas un nodrošinājušas nepieciešamo finansējumu.

⁽³⁾ COM(2011) 244 galīgā redakcija, 2011. gada 3. maijs.

⁽⁴⁾ COM(2011) 363 galīgā redakcija, 2011. gada 20. jūnijs.

⁽⁵⁾ COM(2011) 112 galīgā redakcija, 2011. gada 8. marts.

⁽⁶⁾ COM(2011) 144 galīgā redakcija, 2011. gada 28. marts.

⁽⁷⁾ COM(2010) 639 galīgā redakcija.

⁽⁸⁾ COM(2011) 109 galīgā redakcija, 2011. gada 8. marts.

⁽⁹⁾ COM(2005) 446 galīgā redakcija (gaisa piesārņojums); COM(2006) 372 galīgā redakcija (ilgtspējīga pesticīdu lietošana); COM(2005) 666 galīgā redakcija (atkritumu rašanās novēršana un atkritumu pārstrāde); COM(2005) 670 galīgā redakcija (dabas resursu ilgtspējīga izmantošana); COM(2006) 231 galīgā redakcija (augšnes aizsardzība); COM(2005) 504 galīgā redakcija (jūras vides aizsardzība un saglabāšana) un COM(2005) 718 galīgā redakcija (pilsētvide).

2.3.2 Vide un veselība: Sestā VRP deva impulsu lietderīgam pašreizējo saistību un plānoto darbību novērtējumam un labāk izgaismoja saikni starp vides faktoriem un sabiedrības veselību. VRP ļāva pirmām kārtām sākt darbības, kuras citādi, iespējams, nebūtu īstenotas (piemēram, pilsētvides jomā) vai kuru īstenošana aizņemtu ilgāku laiku, vai nebūtu tik pamatīgas (piemēram, pesticīdu jomā), ja nebūtu bijis programmas dotā stimula. Turklāt tiesību aktos ir virkne nepilnību, un tāpēc pētniecības rezultāti un informācija par vides kvalitātes ietekmi uz veselību jāiekļauj plašākā stratēģiskā mērķī saistībā ar sabiedrības veselības uzlabošanu.

2.3.3 Dabas resursi un atkritumi: Sestā VRP ļāva stiprināt saikni starp atkritumu apsaimniekošanas politiku un resursu pārvaldības politiku, palīdzēja uzlabot atkritumu apsaimniekošanu un panākt virzību uz politiku, kuras pamatā ir ilgtspējīgs patēriņš un ražošana. Resursu izmantojums vairs nepalielinās tādā pašā mērā kā ekonomikas izaugsme. Tomēr absolūtos skaitļos resursu izmantojums joprojām palielinās, un tas nav savienojams ar mērķi, proti, vides ekoloģiskās kapacitātes ievērošanu ilgtermiņā. Turklāt starp dalībvalstīm joprojām saglabājas būtiskas atšķirības resursu izmantojuma efektivitātes ziņā, un kopumā palielinās atkarība no importētiem resursiem.

2.3.4 Klimata pārmaiņas: Sestā VRP sniedza ievērojamu ieguldījumu klimata pārmaiņu jomā. Lai gan mērķi attiecībā uz starptautiskās sabiedrības iniciatīvām palika nesasniegti un jo sevišķi nesaistošie mērķlielumi pēc būtības bija drīzāk nerealī un tāpēc grūtāk sasniedzami, Sestā VRP ļāva īstenot galvenos politiskos mērķus.

2.3.5 Starptautiskie jautājumi: Sestā VRP vēlreiz apliecināja ES apņemšanos ievērot vides apsvērumus visu veidu ES ārējās attiecībās un ES ilgtspējīgas attīstības stratēģijas ārējā dimensijā. Neraugoties uz ES pūliņiem nostiprināt daudzpusējo sadarbību un pierādīt tās nopietno attieksmi pret starptautiskajām konvencijām un nolīgumiem, vides pārvaldība pasaules mērogā nav būtiski uzlabojusies. Uzdevumi vides jomā kļūst aizvien globālāki, un tie prasa saskaņot un mērķtiecīgu ES rīcību, lai ES varētu efektīvāk piedalīties starptautiskās politikas izstrādē un veicināt labāku vides pārvaldību.

2.4. Izvēlēto stratēģisko metožu un instrumentu efektivitāte

2.4.1 Sestā VRP ļāva aktīvi veicināt un atbalstīt principus un instrumentus, kas pilnveido lēmumu pieņemšanu un pie kuriem pieder, piemēram, integrēti ietekmes novērtējumi un plašāks tirgus instrumentu lietojums. Tajā uzsvērtā stabila zinātniskā pamata nozīme politikas veidošanā. Lai gan pēdējā laikā stāvoklis ir uzlabojies, vides informācija, jo sevišķi oficiālie dati un statistika, joprojām ir nepilnīga un ne vienmēr ir laikus pieejama.

2.4.2 Vides problēmjaūtājumu mainīgā daba prasa labāku saskaņotību starp i) politikas izstrādi un īstenošanu, ii) ES, valsts un reģionālo līmeni un iii) prioritārām darbības jomām.

2.4.3 Vides tiesību aktu nepilnīga īstenošana kavē izvirzīto mērķu sasniegšanu, grauj vides politikas ticamību un neveicina citu nozaru apņemšanos uzlabot rezultātus. Turklāt priekšroka jādod tādai politikai, kas sniedz nepārprotamu pievienoto vērtību “zaļās” ekonomikas veidošanā un ko iespējams izstrādāt īstermiņā vai vidējā termiņā.

2.5. Turpmākie problēmjaūtājumi

2.5.1 Svarīgākie vides politikas un tiesību aktu aspekti jau ir noteikti (izņemot augsnes jomu), lai arī īstenošanas trūkumu dēļ tajos ietvertais uzlabojumu potenciāls vēl nav pilnībā izpaudies. Tradicionālajai vides politikai joprojām ir ļoti liela nozīme vides aizsardzībā, tomēr, ņemot vērā mainīgos apstākļus un aizvien ciešāku vides problēmu savstarpējo saistību, ir vajadzīga spēja pielāgoties un būt elastīgiem.

2.5.2 Turpmāk vides politikas pamatuzdevums būs, pamatojoties uz ilgtermiņa redzējumu, pāriet no korektīvas uz preventīvu darbību un vides jaūtājumu iekļaut visās ar to saistītajās politikas jomās.

2.5.3 Lai īstenotu stratēģijas “Eiropa 2020” mērķi, proti, panāktu “zaļu”, resurstaupīgu, konkurētspējīgu ekonomiku ar zemu CO₂ emisijas līmeni, tad vides un zema CO₂ emisijas līmeņa apsvērumi jāiekļauj citu nozaru uzņēmējdarbības modeļos un jānodrošina saskaņotība, sākot no politikas izstrādes līdz tās īstenošanai. Turklāt, lai aizsargātu vidi un ierobežotu kaitējumu sabiedrības veselībai, jānovērš šķēršļi, kas kavē spēkā esošo tiesību aktu pienācīgu īstenošanu, un pirmām kārtām jāatrisina pārvaldības problēmas, kuras pastāv visos līmeņos dalībvalstīs.

2.5.4 Vides noslodze kļūst aizvien globālāka un sistēmiskāka. Procesu sarežģītās mijiedarbības dēļ vajadzīga plašāka zināšanu bāze. Turklāt ir rūpīgi jāizpēta, kādas ir iespējas mainīt patērētāju ieradumus.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1 Sestā VRP oficiāli nozīmē Parlamenta, Padomes un Komisijas politiskās saistības un ir arī svarīgs rādītājs ES vides politikas attīstības novērtēšanai. Pēc Sestās VRP pieņemšanas ES sāka sekmīgi īstenot daudzas iniciatīvas, sasniedza ievērojamus rezultātus un izstrādāja dažādas stratēģijas un daudznozaru plānus. Tomēr ir grūti noteikt, cik lielā mērā programmas nodrošinātās vispārējās pamatnostādnes ietekmēja politikas attīstību. Būtu lietderīgi pārdomāt šo aspektu, analizējot programmā iekļauto pasākumu īstenošanu un mijiedarbību ar Eiropas ilgspējīgas attīstības stratēģiju un Lisabonas stratēģiju, kā arī to savstarpējo ietekmi⁽¹⁰⁾.

⁽¹⁰⁾ *Strategic Orientations of EU Environmental Policy under the Sixth Environment Action Programme and Implications for the Future, Final Report, IEEP, 2010. gada maijs.*

3.2 Pēdējos gados ES iestādes un pilsoniskā sabiedrība diskutēja par līdzšinējā veikuma novērtēšanu un ES vides aizsardzības politikas turpmākajām iespējām⁽¹¹⁾. Diskusijās uzmanība tika pievērsta diviem svarīgiem jaūtājumiem: jaunu prioritāšu noteikšanai un tādu pieejamo instrumentu pastiprināšanai, kas nodrošinātu ierosināto pasākumu efektivitāti.

3.3 Sevišķi svarīgi ir nesašaurināt šo jaūtājumu līdz tam, vai ir lietderīgi izstrādāt jaunu programmu vai ne. Pirmām kārtām ir jākoncentrējas uz to, kāda veida darbības tās var būt un kādam vajadzētu būt mērķim, saturam un termiņiem. Vispirms ir jāapsver, kas darāms, lai turpmākie pasākumi vides jomā kļūtu par atpazīstamākiem, svarīgākiem un efektīvākiem stratēģiskiem instrumentiem, kuri ļauj mācīties no pieredzes un izvairīties no kļūdām, kas mazināja Sestās VRP efektivitāti.

3.4 Ņemot vērā līdzšinējo pieredzi, kas iegūta citās jomās (piemēram, Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF), Eiropas Sociālais fonds (ESF) un Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai (ELFLA)), būtu lietderīgi izskatīt iespēju arī vides aizsardzības programmā vairāk eksperimentēt ar uzraudzības un novērtēšanas instrumentiem dažādos posmos (*ex ante*, *in itinere*, *ex post*).

4. Īpašas piezīmes

4.1. Tematiskās stratēģijas

4.1.1 Tematisko stratēģiju ieviešana nodrošināja stratēģiskāku pieeju un ļāva novērst dažus Piektais VRP trūkumus, piemēram, to, ka programma neaptvēra dažas nozares. Tomēr faktiski tematisko stratēģiju izstrādes process palēnināja lēmumu pieņemšanu kopumā, kā arī attiecīgo pasākumu pieņemšanu.

4.1.2 Daudzi tiesību akti, kas saistīti ar tematiskajām stratēģijām, vēl joprojām ir pirmajā īstenošanas posmā. Kavējumi tiesību aktu pieņemšanā, problēmas konkrētu mērķu izvirzīšanā, atbildības uzlikšana dalībvalstīm ne vien par īstenošanu, bet arī par turpmākās specifikācijas sniegšanu attiecībā uz daudziem paredzētajiem pasākumiem, kā arī nepietiekams kontroles un uzraudzības mehānisms dažos gadījumos nopietni apdraudēja programmas mērķu savlaicīgu sasniegšanu.

4.2. Saskaņotība un integrācija

4.2.1 Nav šaubu, ka pašlaik vides aizsardzības problēmjaūtājumu nevar risināt vienīgi ar īpašiem vides politikas pasākumiem, tāpēc ir jāiesaista ekonomika un sabiedrība kopumā. Šajā nolūkā ir vairāk jāsaņāgo gan savstarpēji tieši saistīti jaūtājumi (piemēram, klimata pārmaiņas, enerģētika, veselības aizsardzība), gan dažādi nozaru politikas pasākumi, piemēram, pārtikas,

⁽¹¹⁾ Visi dokumenti saistībā sagatavošanas pasākumiem un pētījumiem pieejami tīmekļa vietnē www.eapdebate.org.

transporta, būvniecības un inovācijas nozarē. EESK jau uzsvēra⁽¹²⁾, ka šāda principa piemērošana ļāva pašlaik notiekošajā KLP reformas procesā ieviest tiešā maksājuma ekoloģisko komponentu.

4.2.2 Turklāt ir svarīgi atbalstīt un izvērst vides politikas iekļaušanu metastratēģijās ("Eiropa 2020") un arī finansēšanas instrumentos. Galvenokārt saistībā ar Ceļvedi par resursu efektīvu izmantošanu Eiropā⁽¹³⁾ nesen organizētajā darbseminārā, kas notika Briselē⁽¹⁴⁾, tika atzīts, ka būtiska nozīme ir gan programmai pārejā uz "zaļo" ekonomiku, gan abu iniciatīvu papildināmībai, it īpaši saistībā ar pasākumu īstenošanu, dabas resursiem un ekosistēmu pārvaldību.

4.3. Prioritārie mērķi

4.3.1 Nosakot prioritāros mērķus, pirmām kārtām jāatsaucas uz tādiem vides problēmajautājumiem kā dabas resursu nepietiekamība, gaisa piesārņojums, bioloģiskā daudzveidība un pilsētvide.

4.3.2 Sevišķi jācenšas iedibināt un popularizēt jaunus patērēšanas, tirdzniecības un ražošanas ieradumus. Tehnoloģiskajām pārmaiņām jānotiek vienlaikus ar ieradumu maiņu.

4.4. Labāki instrumenti

4.4.1 Labāki instrumenti Eiropas vides politikai pirmām kārtām nozīmē labāku regulējumu, kas panākts, pieņemot

lēģislatīvus pasākumus, un vienādus, obligātus noteikumus attiecībā arī uz ekonomikas aspektiem. Turklāt EESK jau 2001. gada atzinumā apgalvoja, ka ir svarīgi nodrošināt spēkā esošo tiesību aktu efektīvu īstenošanu, lai izvairītos no tirgus traucējumiem un saglabātu ES uzņēmumu konkurētspēju⁽¹⁵⁾. Atsaucoties galvenokārt uz Vides prasību ievērošanas palīdzības programmu (*Environmental Compliance Assistance Programme — ECAP*), kas paredzēta MVU, EESK uzsvēra, ka ir svarīgi, lai vides ietekmes novērtējums būtu iekļauts vienotā un transversālā uzņēmumu pārvaldības sistēmā⁽¹⁶⁾.

4.4.2 Gan vides stāvokļa, gan politikas īstenošanas un tās efektivitātes novērtēšanas instrumenti ir jāpilnveido⁽¹⁷⁾, izmantojot neatkarīgus, atvērtus un savlaicīgus ietekmes novērtējumus.

4.4.3 Visbeidzot, ir svarīgi uzlabot īstenošanas posmu, izstrādājot starptautiskus palīdzības, kontroles un sankciju mehānismus. Citiem vārdiem sakot, tas nozīmē izstrādāt, transponēt tiesību aktos, īstenot, kontrolēt un piemērot sankcijas⁽¹⁸⁾.

4.5. Dalībnieku loma

4.5.1 Vietējām un reģionālajām pašvaldībām vajadzētu iesaistīties jau politikas izstrādes posmā. Reģionu komiteja nesen pieņemtajā atzinumā⁽¹⁹⁾ uzsvēra vietējo un reģionālo pašvaldību proaktīvas līdzdalības nepieciešamību un ierosināja izstrādāt daudzlīmeņu pārvaldības inovatīvas metodes, kas ietvertu pašreizējo platformu un tīklu izmantošanu.

Briselē, 2012. gada 18. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON

⁽¹²⁾ OV C 132, 03.05.2011., 63.–70. lpp.

⁽¹³⁾ COM(2011) 571 galīgā redakcija.

⁽¹⁴⁾ Ekspertu seminārs "The future of European Environmental Policy: what role for the Resource Efficiency Roadmap and what role for the Environment Action Programme?", Briselē 2011. gada 13. septembrī.

⁽¹⁵⁾ OV C 221, 07.08.2001., 80.–85. lpp.

⁽¹⁶⁾ OV C 211, 19.08.2008., 37. lpp.

⁽¹⁷⁾ *The issue of Evaluation in the Framework of European Environmental Policy*, Brussels Environment, 2010. gada 11. jūnijs.

⁽¹⁸⁾ Seminārs "Better instruments for European Environmental Policy", ko Spānijas Vides ministrija sadarbībā ar Bruxelles Environment organizēja 2010. gada 20. maijā Madridē.

⁽¹⁹⁾ Reģionu komitejas 2010. gada 5.–6. oktobra atzinums.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "ĢMO Eiropas Savienībā" (atzinuma papildinājums)

(2012/C 68/11)

Ziņotājs: **Martin SIECKER** kgs

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja saskaņā ar Reglamenta piemērošanas noteikumu 29. panta A. punktu 2011. gada 16. martā nolēma sagatavot atzinuma papildinājumu par tematu

"ĢMO Eiropas Savienībā"
(atzinuma papildinājums).

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2011. gada 21. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 18. janvāra sēdē), ar 160 balsīm par, 52 balsīm pret un 25 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Ģenētiski modificēti organismi Eiropas Savienībā — ievirze turpmākām debatēm

1.1 Ģenētiski modificēti organismi (ĢMO) ir delikāts jautājums. Ģēnu inženierija vienlaikus izraisa lielu interesi un daudz šaubu. Debates bieži ir emocionālas un polarizētas, un pat tad, ja tās ir racionālas, gan ĢMO aizstāvjiem, gan pretiniekiem ir tendence savos argumentos realitāti pasniegt selektīvi un neievērot nianšes. Turklāt šķiet, ka papildus atšķirīgajiem viedokļiem par Ģēnu inženierijas priekšrocībām un trūkumiem pat EESK ietvaros vērojama nenoteiktība un tiek pausti dažādi pieņēmumi par to, kādam jābūt ĢMO regulējumam un tā darbības jomai. Par to jāizsaka nožēla, jo šis ir svarīgs un politiski jutīgs temats, kuram būtu jāvelta kvalitatīvākas debates.

1.2 Spēkā esošajā ES tiesiskajā regulējumā par ĢMO patlaban tiek veiktas izmaiņas. Tāpēc turpmāk EESK biežāk izstrādās atzinumus par politiku un tiesību aktiem ĢMO jomā. Lai sagatavotos šim darbam un to ievirzītu, šajā atzinumā vispārīgi izklāstīts pašreizējais stāvoklis, debates par ĢMO un to regulējums Eiropas Savienībā. Šajā regulējumā ir jāņem vērā dažādi elementi, piemēram, ar ētiku, vidi, tehnoloģiju, [sociālo] ekonomiku, tiesībām un politiku saistīti jautājumi. Visi minētie aspekti, kas saistīti ar praktiski neierobežotajām iespējām, ko piedāvā Ģēnu inženierijas sasniegumi un ĢMO pielietošanas straujā attīstība, ir jāizskata plašā sociālā kontekstā. Šā atzinuma mērķis ir piedāvāt ceļvedi līdzsvarotām un lietderīgām politiskajām debatēm par šiem būtiskajiem jautājumiem.

1.3 Šajā atzinumā uzsvērti tikai vissvarīgākie punkti debatēs un minēti daži galvenie risināmie jautājumi, kas rodas saistībā ar ĢMO un to regulējumu Eiropas Savienībā. Daudzi jautājumi būs jāizskata, sagatavojot EESK [izpētes] atzinumus, un Komiteja vēlas tuvākajā nākotnē veikt attiecīgu izpētes darbu. Dažas prioritārās jomas ir spēkā esošo ES tiesību aktu par ĢMO izvērtēšana, iespējama pārskatīšana un šajā atzinumā uzsvērti

normatīvo nepilnību novēršana. EESK apņemas tuvākajā laikā izstrādāt papildu atzinumus par minētajiem svarīgajiem jautājumiem.

2. Ģēnu inženierijas vēsture

2.1 Viedokļi atšķiras pat par Ģēnu inženierijas vēsturi. Lai gan šīs metodes noliedzēji runā par vēl nebijušu tehnoloģiju, kas sevī ietver zināmus riskus un ētiska rakstura šaubas, tās aizstāvji Ģēnu inženierijā saskata tādu vairākus gadsimtus senu tradīciju turpinājumu, kas saistītas ar augu selekciju un bioloģiskajiem procesiem, kuros izmanto raugus, baktērijas un sēnes. Objektīvi fakti tomēr norāda uz to, ka Ģēnu inženierija ir kaut kas pilnīgi jauns un citāds nekā sen zināmās metodes. Līdz ar ģenētiskas izmantošanu skaidri iezīmējas šķirtne starp "seno" un "mūsdienīgo" biotehnoloģiju. Votsonam un Krikam 1953. gadā atklājot DNS dubultspirāles struktūru, kļuva zināms cilvēka un visas mums apkārt esošās floras un faunas ģenētiskais kods. Tas ir ļāvis zinātniekiem veikt revolucionāras manipulācijas ar ģēniem, kas ir dzīvības pamata elementi.

2.2 Ģēnu inženieriju sāka izmantot 1973. gadā, kad ASV pētnieki veica pirmos veiksmīgos eksperimentus ar baktērijām, kas ļauj izdarīt secinājumus par pārkārtoto DNS. Iespēja konkrētus ģēnus identificēt, izolēt un transplantēt citā dzīvā organismā ir ļāvusi zinātniekiem pirmo reizi konkrēti izmainīt dzīvo organismu iedzimtās īpašības un panākt rezultātu, kuru nav iespējams iegūt dabīgā ceļā, piemēram, ar reprodukciju un/vai dabisku pārkārtošanu. Agrāk klasiskās krustošanas metodes ļāva kombinēt veselus (viendabīgu augu vai dzīvnieku) genomus un pēc tam, izmantojot atgriezenisko selekciju, censties panākt vēlamās īpašības. Lai gan Ģēnu inženierija ļauj veikt precīzākas manipulācijas, ģēnu ievadīšana citā organismā (vai citā sugā) ir nestabils un nedrošs process ar blakus efektiem un grūti paredzamām sekām uzņēmējam genomam un neprognozējamu mijiedarbību ar apkārtējo vidi. Turklāt ilgtermiņa ietekme joprojām būtībā nav zināma.

2.3 Pēc 1975. gada gēnu tehnoloģija strauji attīstījās. Pirmie komerciālie [medicīniskie] ĢM produkti tirgū ir pieejami kopš 1982. gada. Pirmie "transgēnie" augi un dzīvnieki parādījās 90. gados. Gadu gaitā ir šķērsotas arī robežas, kas šķir sugas. Piemēram, kādā tomātu šķirnē ir ievadīts cūkas gēns, kādā tabakas augā — jāņtārpiņa gēns un vērši — cilvēka gēns. Dabisko robežu, kas šķir sugas, pārkāpšana, neparedzamās sekas ilgtermiņā un iespējamā neatgriezeniskā ietekme (piemēram, uz vidi) nozīmē, ka gēnu inženierija ir fundamentāli jauna un potenciāli riskanta tehnoloģija. Tāpēc ir svarīgi, lai, regulējot ĢMO Eiropas Savienībā, tās dalībvalstīs, daudzās trešās valstīs un starptautiskajos nolīgumos, būtu ņemta vērā šī realitāte.

3. Attiecīgās nozares un sabiedrības attieksme pret ĢMO

3.1 Galvenās nozares, kur izmanto ĢMO, ir lauksaimniecība un pārtikas nozare (galvenokārt saistībā ar noturību pret pesticīdiem), medicīnas un farmācijas nozare (medikamenti, gēnu diagnostika, gēnu terapija) un [petro]ķīmijas un ieroču rūpniecība. Minētās nozares bieži dēvē attiecīgi par "zaļo", "sarkano" un "balto" biotehnoloģiju.

3.2 Ne visās šajās nozarēs gēnu inženierija rada vienlīdz lielas domstarpības. Politikas veidotāju un sabiedrības bažas un nedrošību, šķiet, vairāk izraisa nevis pati gēnu inženierijas tehnoloģija, bet gan konkrēti tās pielietojumi. Attieksme pret pielietojumiem medicīnā parasti ir pozitīva, bet kritika galvenokārt ir vērsta uz pielietojumiem lauksaimniecībā un pārtikas nozarē. Svarīgs aspekts šajās debatēs ir līdzsvars starp, no vienas puses, lietderīgumu un nepieciešamību un, no otras puses, iespējamo risku un nedrošību. Piemēram, daudzi iedzīvotāji gēnu inženierijā saskata būtisku un daudzsoļošu ieguldījumu smagu slimību ārstēšanā, bet priekšrocības, ko mūsdienās ĢMO patērētājiem sniedz lauksaimniecības un pārtikas nozarē, ir daudz neskaidrākas (patlaban to izteikti agronomiskās īpašības nozīmē priekšrocības tikai ražotājiem). Turklāt drošības noteikumi un klīniskie pētījumi, kas jāveic, lai saņemtu atļauju pielietošanai medicīnā, jau ilgu laiku ir stingrāki un daudz pamatīgāki nekā procedūras pirms ĢMO nokļūšanas vidē vai pārtikas produktos.

3.3 Turklāt gan sociālā, gan reglamentējošā ziņā ir svarīgi noteikt atšķirību starp diviem gēnu inženierijas izmantošanas veidiem. No vienas puses, tā ir minētās metodes izmantošana slēgtās un izolētās telpās, piemēram, laboratorijās, rūpniecības telpās un siltumnīcās, kur nodrošināti apstākļi un stingri drošības noteikumi, kas ļauj novērst ĢMO nejaušu nokļūšanu ārējā vidē. No otras puses, ģenētiski modificētus augus vai dzīvniekus izmantojot atklātā vidē bez iespējas to noslēgt, tie ir spējīgi nekontrolēti un neatgriezeniski vairoties un izplatīties biosfērā, un ietekme uz apkārtējo bioloģisko daudzveidību un mijiedarbību ar to nav iepriekš zināma.

3.4 Tomēr attiecībā uz augu stādīšanu atklātā vidē ir jāizšķir divi gadījumi. Pirmais no tiem — stādītās augu šķirnes krustojšanās ar savvaļas šķirni ir iespējama, jo apkārtne tā ir sastopama; otrais — krustojšanās nav iespējama, jo apkārtējā vidē nav sastopama ģenētiski modificētajai šķirnei tuva savvaļas augu šķirne. Šī atšķirība ir jāņem vērā, izstrādājot regulējumu par ģenētiski modificētu augu stādīšanu atklātās lauksaimniecības platībās.

3.5 Tā nav pēc definīcijas noteikta atšķirība starp "sarkano" un "zaļo" biotehnoloģiju. Lauksaimniecībā un pārtikas nozarē fundamentālos zinātniskos pētījumus novatoriski un droši var veikt izolētās laboratorijās, līdzīgi kā tas sen ir pieņemts medicīniskajā biotehnoloģijā. Tāpat ĢMO enzīmus plaši izmanto pārtikas rūpniecībā slēgtā vidē, tiem nesaglabājoties kā dzīvnieku organismiem gala produktā un nenonākot vidē. Atšķirība starp pielietojumu slēgtā vidē un nokļūšanu atklātā vidē, tāpat kā atšķirība starp fundamentālajiem zinātniskajiem pētījumiem un komerciālu izmantošanu, ir divi būtiski aspekti gan politiskajās debatēs par ĢMO, gan sabiedrības uztverē un patērētāju attieksmē pret tiem.

3.6 Gan zinātniskā literatūra, gan daudzas viedokļu aptaujas, tostarp Eiropabarometra aptaujas⁽¹⁾, liecina, ka arvien lielākam iedzīvotāju vairākumam ir skeptiska vai pat naidīga attieksme pret ĢMO, īpaši pret to izmantošanu pārtikas, dzīvnieku pārtikas un lauksaimniecības nozarē. Arī dalībvalstu valdības saistībā ar ĢMO atbalsta dažādus viedokļus un politikas. Tos stingri noraida Austrija, Ungārija, Itālija, Grieķija, Polija un Latvija, bet izteikti aizstāv Nīderlande, Apvienotā Karaliste, Zviedrija, Spānija, Portugāle un Čehijas Republika. Savukārt daudzas citas dalībvalstis atsakās ieņemt kādu konkrētu nostāju.

3.7 Šādu atšķirīgu viedokļu dēļ lēmumu pieņemšana par ĢMO ir ilgs un pretrunīgs process. Atļaujas parasti vienpusēji piešķir Komisija, jo dalībvalstis nav spējīgas pieņemt lēmumus par ĢMO apstiprināšanu ar kvalificētu balsu vairākumu, izmantojot komitoloģijas procedūru. Lai gan no 1999. gada līdz 2004. gadam ĢMO apstiprināšana *de facto* bija apturēta, Eiropas Savienībai neizdevās šo laikposmu izmantot būtiskām debatēm, kas novestu pie saskaņotākas pieejas ĢMO jautājumam. Pēdējos gados palielinājies tādu dalībvalstu skaits, kuras ĢMO audzēšanu savā teritorijā ir aizliegušas. Pēdējo Komisijas priekšlikumu — paredzēt lielāku brīvību, lai pieņemtu valsts un vietējā līmeņa lēmumus par ĢMO aizliegšanu, — ir daudz kritizējušas dalībvalstis, EP, dažādas pilsoniskās sabiedrības organizācijas un nozares, kritika pausta arī EESK nesen pieņemtā atzinumā⁽²⁾. No jebkura viedokļa nevar samierināties ar to, ka tādā svarīgā jautājumā kā ĢMO draud politisks strupceļš.

⁽¹⁾ Visnesenākā no tām ir "Eiropieši un biotehnoloģija 2010. gadā": http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_341_winds_en.pdf.

⁽²⁾ CESE, OV C 54, 19.02.2011., 51. lpp.

3.8 Dažādas pilsoniskās sabiedrības organizācijas pauž bažas par ĢMO saistībā ar vidi, dzīvnieku labturību, patērētāju interesēm, lauksaimniecību, biškopību, lauku un vispārējo attīstību, ētiku, reliģiju utt. Arī Eiropas Parlaments, tāpat kā EESK un valstu, reģionālās un vietējās pārvaldes iestādes un neatkarīgi zinātnieki, bieži pauž kritiskus viedokļus par ĢMO un to regulējumu. Galvenie ĢMO aizstāvji ir lieli uzņēmumi ar attiecīgiem patentiem un citas ieinteresētās puses, tostarp noteikti ĢMO audzētāji, zinātnieki un starptautiskās tirdzniecības partneri, kuri ir izteikti ekonomiski ieinteresēti, lai ES būtu elastīgāki noteikumi par ĢMO. Dažas galvenās ĢMO priekšrocības izklāstītas 5. punktā.

3.9 Arī ārpus ES ir plaša politiska un sociāla pretestība ĢMO izmantošanai pārtikā un vidē — īpaši Japānā, Šveicē, Korejā, Jaunzēlandē, Meksikā, Filipīnās un vairākās Āfrikas valstīs. Tomēr dažās valstīs ĢMO tiek plaši kultivēti: 2010. gadā, apsaimniekojot aptuveni 150 miljonus hektāru zemes, ĢMO kultūras (lielākoties soju, kukurūzu un kokvilnu) kultivēja vairāk nekā 15 miljoni lauksaimnieku. Taču jāņem vērā, ka veseli 90 % no attiecīgo platību kopapjoma atradās vien 5 valstīs: ASV, Kanādā, Argentīnā, Brazīlijā un Indijā. Lai gan ĢMO minētajās valstīs ir izplatīti, attieksme pret tiem ir pretrunīga. Šķiet, ka pēdējā laikā sabiedrībā ir palielinājusies kritiska nostāja galvenokārt saistībā ar negadījumiem, kuru dēļ ĢMO labība, piemēram, kukurūza un rīsi, ir negribēti izplatījusies, kā arī saistībā ar tiesas nolēmumiem par līdzāspastāvēšanu. Jānorāda, ka minētajās valstīs marķēšana nav obligāta, tāpēc patērētāji nav informēti par ĢMO produktos, kurus viņi patērē, un tādējādi nevar veikt brīvu izvēli.

4. Ekonomiskās intereses, intelektuālais īpašums un tirgus koncentrācija

4.1 Augu selekcijas nozarē ir liela potenciālā finansiālā ieinteresētība ĢMO izmantošanā. Ikgadējie ienākumi no sēkļu pārdošanas šobrīd pārsniedz 35 miljardus *euro*, un tas veido pamatu vēl lielākam produktu tirgum ar apgrozījumu, kas vērtējams simtos miljardu *euro*.

4.2 Gēnu modifikācijas tehnoloģija un komercializācija ir attīstījusies galvu reibinošā ātrumā, un tas ievērojami ietekmē nozarē pastāvošos apstākļus. Vairāk nekā pusgadsimta garumā intelektuālo īpašumu saistībā ar augu selekciju noteica starptautiskos nolīgumos paredzētā "augu šķirņu aizsardzība". Viens izņēmums attiecībā uz šīm īslaicīgi ekskluzīvajām jaunu šķirņu izveidotāju tiesībām ir "audzētāju atbrīvojums". Tas ļauj citiem operatoriem izmantot aizsargātas šķirnes, lai bez sākotnējā tiesību turētāja atļaujas attīstītu jaunas, vēl vairāk uzlabotas šķirnes. Šāda izņēmuma nav nevienā citā nozarē, un tā pamatā ir atziņa, ka nevar izveidot jaunas šķirnes, neizmantojot jau esošās.

4.3 Attīstība molekulārajā bioloģijā, kuras iesākums rodams ārpus lauksaimniecības nozares, ir likusi augu selekcijas nozarē

ieviest patenta tiesības. Patenta tiesības un augu šķirņu aizsardzība vairāku iemeslu dēļ ir savstarpēji pretrunīgas pieejas. Pirmkārt, patenta tiesībās nav atzīts audzētāju atbrīvojums. Tas nozīmē, ka patenta īpašnieks var pieprasīt ekskluzīvas tiesības uz ģenētisko materiālu un tādējādi neļaut to izmantot citiem vai arī prasīt samaksu par dārgām licencēm. Atšķirībā no augu šķirņu aizsardzības patenta tiesības nesekmē atklātu inovāciju un neļauj apvienot saimnieciskus, inovāciju veicinošus stimulus ar citu sabiedrības interešu aizsardzību.

4.4 Bet cīņa par tiesībām šajā jomā ir vēl izvērstāka. Direktīva par izgudrojumu tiesisko aizsardzību biotehnoloģijā⁽³⁾, kas pieņemta 1998. gadā, ir atļauta ar augiem saistītu izgudrojumu patenta aizsardzība. Var patentēt augu gēnus vai gēnu sekvences, bet ne augu šķirnes. Šāda interpretācija nav neapstrīdama. Vadošie starptautiskie augu selekcijas uzņēmumi uzskata: ja ģenētiskās īpašības var patentēt, tad ar patenta tiesībām netieši aizsargā arī attiecīgās augu šķirnes⁽⁴⁾. Ja tam piekrīt, tad ar patenta aizsargātās šķirnes citi vairs nevar izmantot turpmākai inovācijai. Tas nelabvēlīgi ietekmē bioloģisko daudzveidību lauksaimniecībā un nozīmē to, ka augi ar vērtīgām īpašībām citu veiktai turpmākai inovācijai nav pieejami. Medicīniskās biotehnoloģijas attīstība norāda uz šādas pieejas iespējamo negatīvo ietekmi: stingra patenta aizsardzība un augstas cenas nozīmē to, ka jaunus produktus pārdod tikai cilvēkiem, kas tos var atļauties, bet tie nav pieejami nelabvēlīgā stāvoklī esošajiem iedzīvotājiem, kuriem tie vajadzīgi visvairāk. Tāda pati nevēlama ietekme var būt augu selekcijas nozarē.

4.5 Pēdējo gadu desmitu laikā augu selekcijas nozarē ir vērojama ārkārtīgi liela tirgus koncentrācija — galvenokārt patenta aizsardzības un reglamentējošo prasību dēļ. Ja agrāk nozarē darbojās simtiem uzņēmumu, patlaban pasaules tirgū dominē tikai daži galvenie dalībnieki. 2009. gadā 80 % pasaules sēkļu tirgus pārvaldīja desmit korporācijas, un 50 % — trīs lielākās no tām. To pašu starptautisko uzņēmumu pārzinā bija aptuveni 75 % no pasaules agroķīmijas nozares. Tie vairs nav uzņēmumi, kas nodarbojas tikai ar augu selekciju, bet gan pasaules mēroga korporācijas, kas darbojas arī pārtikas, pesticīdu, ķīmikāliju, enerģētikas un farmācijas nozarē. Tie arī bieži ražo saistītus produktus, piemēram, ģenētiski modificētus augus, kas ir noturīgi pret konkrētiem pesticīdiem, kurus ražo tas pats uzņēmums. Šāda konsolidācija nozīmē, ka ierobežota starptautisku uzņēmumu grupa plaši kontrolē visu pārtikas un ar to saistīto produktu ražošanas ķēdi, un tas var negatīvi ietekmēt patērētāju izvēli, produktu pieejamību cenas ziņā, atklātu inovāciju un ģenētisko daudzveidību. Tik liela tirgus koncentrācija un tā monopols noteikti nav vēlami, īpaši tādās svarīgās nozarēs kā lauksaimniecība un pārtikas ražošana, tāpēc tam jāvelta īpaša EESK un ES uzmanība.

⁽³⁾ 1998. gada 6. jūlija Direktīva 98/44/EK par izgudrojumu tiesisko aizsardzību biotehnoloģijā (OV L 213, 13. lpp.).

⁽⁴⁾ Sk. Lietu C-428/08, *Monsanto Technology*.

5. Citi ar ĢMO saistīti jautājumi

5.1 Ar ĢMO saistītā problemātika ir ļoti daudzveidīga. Viedokļi "par" un "pret" ir ļoti atšķirīgi, un debates ir izteikti polarizētas un emocionāli piesātinātas. Šis atzinums ir pārāk īss, lai debates izanalizētu detalizēti, bet vairākus galvenos jautājumus nevar atstāt bez ievēribas. Argumenti, kurus bieži min par labu ĢMO, ietver bada apkarošanu un pasaules iedzīvotāju, kuru skaits strauji pieaug, apgādi ar pārtiku, kā arī klimata pārmaiņas. Visās minētajās jomās ļoti vajadzīgi ir neatkarīgi zinātniski pētījumi, un EESK uzsver, ka ir svarīgi arī turpmāk nodrošināt ES struktūrfondu finansējumu šādiem pētījumiem — ne tikai tāpēc, lai sekmētu zinātnisku un komerciālu inovāciju, bet arī, lai pētītu tehnoloģiskās virzības sociālekonomisko ietekmi, ietekmi uz vidi un cita veida tehnoloģijas progresu ietekmi.

5.2 Ģenētiski modificēti augi nekad nevarēs atrisināt bada un nabadzības problēmas. Ražīguma paaugstināšana vēl nenozīmē pārtikas sadales uzlabošanu. Diemžēl, lai efektīvi risinātu nopietno pārtikas nodrošinājuma problēmu, pirmām kārtām ir jāuzlabo piekļuve zemei, jāsekmē taisnīgāks bagātības sadalījums, jāpastiprina tirdzniecības nolīgumu ilgtspēja un jāsamazina preču cenu nestabilitāte. Lai gan biotehnoloģija nekādā gadījumā nav risinājums visām problēmām, FAO nesenajos ziņojumos norādīts, ka biotehnoloģija rada būtiskus ieguvumus lauksaimniecības un ekonomikas jomā lauksaimniekiem no trešām valstīm, galvenokārt sīksaimniecību īpašniekiem. Tomēr jau gēnu modifikācijas tehnoloģijas attīstības sākumposmā tās aizstāvji uzskatīja, ka ar ģenētiski modificētajiem augiem var būtiski mazināt badu un nabadzību. Tika prognozēts, ka ar vitamīniem un uzturvielām stiprināti augi palīdzēs mazināt badu un slimības trešajā pasaulē. To potenciālās īpašības, piemēram, izturība pret sausumu, sāli, salu un citiem stresa faktoriem ļautu augus kultivēt apgabalos, kur agrāk tos audzēt nevarēja. Tika paredzētas arī lielākas ražas. Tomēr, neraugoties uz cerīgiem solījumiem vairāku gadu desmitu garumā, šodien neviena no izcilajām augu īpašībām nav komerciāli attīstīta. Ierobežoti ir arī šādu augu attīstīšanas finansiālie stimuli, jo to priekšrocības ir paredzētas visnelabvēlīgākajā stāvoklī esošajām un visneaizsargātākajām pasaules iedzīvotāju grupām. Pat ja nākamās ĢMO paaudzes attaisnos cerības uz lielāku ražu un labāku stresa izturību, tas nav risinājums bada problēmai visā pasaulē, jo attīstības valstīs lielāko daļu lauksaimniecības zemes izmanto luksusa preču ražošanai eksportam uz bagātajām valstīm. Turklāt vairums patlaban tirgū pieejamo ĢMO augu tiek izmantoti dzīvnieku barībai, lai nodrošinātu rietumvalstu gaļas un piena produktu patēriņu (90 % no sojas importa Eiropas Savienībā) vai biodegvielas un plastmasas ražošanas vajadzībām. Tā kā arvien vairāk pārtikas augu izmanto citiem mērķiem, pasaulē ir pieaugušas patēriņa preču un pārtikas cenas, tādējādi tikai palielinot pārtikas trūkumu un nabadzību ⁽⁵⁾.

5.3 Tātad globālā pārtikas krīze vairāk ir sadales, nevis ražošanas problēma (visā pasaulē saražotā produkcija ir vairāk nekā 150 % no globālā patēriņa), un tāpēc politisks un ekonomisks

risinājums tai nepieciešams vairāk nekā lauksaimnieciska inovācija. EESK atzīst, ka visā pasaulē nodrošinājums ar pārtiku būs jautājums, kas saasināsies straujā iedzīvotāju skaita pieauguma dēļ. Gan tādas starptautiskas organizācijas kā ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācija (FAO), gan galvenās NVO, piemēram, *Oxfam*, un lauksaimniecības zinātnes jomā ietekmīga ANO zinātniskā struktūra — grupa "Starptautisks novērtējums par lauksaimniecības zinātņu un tehnoloģiju attīstības sekmēšanai" (IAASTD), kas nesen publicējusi attiecīgu ziņojumu, — visas minētās organizācijas norāda uz ilgtspējīgas lauksaimniecības nozīmi pārtikas nodrošinājuma un pārtikas apgādes neatkarības problēmas risināšanā. Minētajos nopietnajos novērtējumos uzsvēta ilgtspējīgas un vidi saudzējošas lauksaimnieciskās prakses un metožu nepieciešamība, neparedzot neizbēgamu vajadzību izmantot ĢMO, bet gan drīzāk norādot uz alternatīvām metodēm. Visuzskatāmākais šādu alternatīvu metožu piemērs, kuru min IAASTD un citi, ir tāda selekcija, kurā izmanto marķierus (*marker-assisted selection*), proti, ģenētisku marķieru izmantošana, lai efektīvi izvēlētos konkrētas īpašības, tomēr bez riskantas vai neparedzamas ģenētiskas manipulācijas vai gēnu pārnese. Tā kā minētās tehnoloģijas efektivitāte ir pārbaudīta un tā ir lētāka nekā ģenētiska modifikācija, tā var būt neapstrīdēta alternatīva ģenētiski modificētiem organismiem, turklāt mazākās izmaksas, iespējams, radītu mazāk ar patentiem un tirgus koncentrāciju saistītu problēmu. Lai gan ĢMO nākotnes potenciālu nevar ignorēt, pārdomāts lēmums izstrādāt ar gēnu modifikāciju nesaistītas metodes, kā arī ilgtspējīgas lauksaimniecības metodes, var sniegt Eiropas Savienībai nozīmīgas konkurences priekšrocības, kuru tai nav gēnu modifikācijas jomā. Intensīvi ieguldot ilgtspējīgā lauksaimniecībā, ES var kļūt par unikālu un uz inovāciju orientētu starptautisku līderi, un tas labvēlīgi ietekmētu ekonomiku un nodarbinātību, inovāciju un ES konkurētspēju. Turklāt tas vairāk atbilstu tam ES lauksaimniecības modelim, kas sekmē bioloģisko daudzveidību un ir paredzēts turpmākajā KLP.

5.4 Ģenētiskās modifikācijas aizstāvji to uzskata arī par līdzekli, kas ļauj pielāgoties klimata pārmaiņām un tās mazināt. Bet arī šajā ziņā pašreizējai komercializēto ģenētiski modificēto augu paaudzei nav lietderīgu īpašību. Faktiski viens no visredzamākajiem ĢMO pielietojumiem, proti, biodegvielas ražošana no ģenētiski modificētiem augiem, jau tagad negatīvi ietekmē cenas pasaules tirgos un izejvielu un pārtikas apgādi, un joprojām lielā mērā ietver atkarību no degzrakteņu kurināmā.

5.5 Noteikti nevar noraidīt to, ka ĢMO var palīdzēt risināt tādus pasaules mēroga izaicinājumus kā bads, nabadzība, klimata pārmaiņas un vides problēmas, bet realitātē pašreizējā ĢMO paaudze nav piemērota vai paredzēta šādiem nolūkiem. ĢMO īpašības, piemēram, noturība pret pesticīdiem, šobrīd ir izdevīgas galvenokārt ražotājiem. Tas, vai ģenētiski modificētie augi ir ļāvuši samazināt, nevis, tieši otrādi, palielināt pesticīdu izmantošanu, tiek apspriests [zinātniskās] debatēs, bet jebkurā gadījumā šķiet, ka ĢMO ieguldījums nav neapstrīdami pozitīvs. Ir arvien vairāk pētījumu, kas atklāj to ilgtermiņa ietekmi, piemēram, novērota lielāka intensīvo monokultūru izplatība,

⁽⁵⁾ Jautājums izvirzīts uzklaušanās sanāksmē par tematu "Lauksaimnieciskā biotehnoloģija: ģenētiski modificēta pārtika un dzīvnieku barība Eiropas Savienībā", EESK, Briselē, 2011. gada 20 oktobrī.

noturības pret pesticīdiem izveidošanās, gruntsūdeņu piesārņojums, ievērojama vietējās bioloģiskās daudzveidības samazināšanās un cilvēka veselības apdraudējums, ko ilgākā laikposmā rada daži kopā ar ĢMO lietoti pesticīdi. Lai gan dažkārt minēto ietekmi var izskaidrot ar nepareizu lauksaimniecības praksi, jāņem vērā: tā kā pašreizējās paaudzes ĢMO pārdod kopā ar pesticīdiem, no kuriem tie ir atkarīgi, šie produkti un to ietekme uz vidi un sabiedrību jāvērtē savstarpējā saistībā ⁽⁶⁾.

5.6 Vēl viena būtiska ar ĢMO saistīta problēma ir patērētājiem un lauksaimniekiem pieejamā izvēle. Tas attiecas gan uz ES dalībvalstīm, gan uz citām valstīm. Attīstības valstīs lauksaimniekiem, īpaši maziem un nabadzīgiem lauksaimniekiem, lielas sociālekonomiskas un kultūras dilemmas rada patentēto sēklu augstās cenas kopā ar ekskluzīvām iepirkuma saistībām un aizliegumu izmantot ierasto praksi, proti, saglabāt iepriekšējās sezonas sēklu. Valstīs, kur ĢMO audzēšana ir dominējoša, īpaši ASV, Kanādā, Argentīnā un Brazīlijā, ir dramatiski samazinājusies augu daudzveidība. Pasaules mērogā gandrīz 80 % saražotās sojas ir ģenētiski modificēta, tāpat kā 50 % kokvilnas, vairāk nekā 25 % kukurūzas un vairāk nekā 20 % rapša. Eiropas Savienībā patērētāju un lauksaimnieku izvēli teorētiski aizsargā marķēšanas prasības. Tomēr, lai saglabātu šo izvēles brīvību gan lauksaimniekiem, gan patērētājiem, ĢMO un pārējo organismu ražošanas ķēdes ir pilnīgi un droši jānodala. Svarīgs šādas nodalīšanas aspekts ir tādu stingru līdzāspastāvēšanas noteikumu pieņemšana, kuros ietvertas reālas saistības un kompensācijas noteikumi attiecībā uz kaitējumu videi un/vai saimnieciskiem zaudējumiem neapzināti izraisīta piesārņojuma dēļ, ražojumu ķēdes sertificēšanas un nodalīšanas sistēmas, kā arī tīras produkcijas un marķēšanas prasības, proti, norādīšana uz ĢMO elementiem ģenētiski nemodificētā sēklas materiālā un atvasinātos produktos.

6. Tiesību aktu un politikas pārskats

6.1 ES kopš 1990. gada ir pieņēmusi daudzus tiesību aktus par ĢMO, un tie līdz ar minētās tehnoloģijas attīstību pastāvīgi tiek papildināti un ir vairākkārt grozīti. Tādējādi ir izveidojusies raiba direktīvu un regulu mozaika, un galvenās no tām ir

- Direktīva 2001/18/EK par ģenētiski modificētu organismu apzinātu izplatīšanu vidē ⁽⁷⁾,
- Regula (EK) Nr. 1829/2003 par ģenētiski modificētu pārtiku un barību ⁽⁸⁾,
- Regula (EK) Nr. 1830/2003 par ģenētiski modificētu organismu izsekojamību un marķēšanu, kā arī no ĢMO ražotu pārtikas un lopbarības produktu izsekojamību ⁽⁹⁾,

⁽⁶⁾ Sk. 5. zemspējas piezīmi.

⁽⁷⁾ OV L 106, 17.04.2001., 1. lpp.

⁽⁸⁾ OV L 268, 18.10.2003., 1. lpp.

⁽⁹⁾ OV L 268, 18.10.2003., 24. lpp.

- Regula (EK) Nr. 1946/2003 par ģenētiski modificētu organismu pārvietošanu pāri robežām (Konvencijas par bioloģisko dažādību Kartahenas protokola par bioloģisko drošību īstenošana) ⁽¹⁰⁾,
- Direktīva 2009/41/EK par ģenētiski modificētu mikroorganismu ierobežotu izmantošanu ⁽¹¹⁾.

6.2 Spēkā esošo noteikumu par ĢMO apstiprināšanu un izmantošanu pamatā ir vairāki [tiesiski] principi, proti,

- neatkarīgs, zinātniski pamatots apstiprinājums pirms ieviešanas;
- cilvēka, dzīvnieku un vides veselības un labklājības augsta līmeņa aizsardzība saskaņā ar piesardzības principu un principu "piesārņotājs maksā";
- izvēles brīvība un pārredzamība visā pārtikas ķēdē un citu patērētāju interešu aizsardzība, piemēram, ar sabiedrības informēšanas un līdzdalības starpniecību;
- iekšējā tirgus un starptautisko saistību ievērošana;
- tiesiskā noteiktība;
- subsidiaritāte un proporcionālitate.

6.3 Tomēr tiesiskais regulējums vēl ir nepilnīgs, jo trūkst īpašu ES tiesību aktu vai politikas attiecībā uz svarīgiem ar ĢMO izmantošanu saistītiem aspektiem, piemēram,

- ĢMO pastāvēšana līdzās bioloģiskajai un tradicionālajai lauksaimniecībai,
- noteikumi par atbildību un kompensāciju par videi nodarītu kaitējumu un/vai finansiālu zaudējumu, kas radies ĢMO nevēlamas izplatīšanās vai bez nodoma izraisīta bioloģisko vai tradicionālo produktu piesārņojuma dēļ, un kompensācijas sistēmas izdevumiem, kas saistīti ar līdzāspastāvēšanu un ķēdes sertificēšanu, lai novērstu sajaukšanos,

⁽¹⁰⁾ OV L 287, 05.11.2003., 1. lpp.

⁽¹¹⁾ OV L 125, 21.05.2009., 75. lpp.

- tīras produkcijas un marķēšanas prasības attiecībā uz ĢMO materiālu tādā sekla un pavairošanas materiālā, kas nav ģenētiski modificēts,
- marķēšanas prasības, īpaši gaļai un piena produktiem, kas iegūti no dzīvniekiem, kuri baroti ar ģenētiski modificētu dzīvniekiem paredzētu barību, kā arī saskaņotas prasības ģenētiski nemodificētu produktu marķēšanai,
- vispārēja ĢMO marķēšanas prasību nostiprināšana, lai patērētājiem nodrošinātu izvēli, ietverot juridisku skaidrību par “nejaušu klātbūtni” un, iespējams, robežvērtību samazināšanu,
- noteikumi par transģenētiem vai klonētiem dzīvniekiem un to tiem iegūtiem [pārtikas] produktiem, it īpaši noteikumi par apstiprināšanu un marķēšanu,
- stabilas dalībvalstu un/vai autonomo reģionu tiesības piemērot daļēju vai pilnīgu ĢMO audzēšanas aizliegumu; tam var būt dažāds pamatojums, arī vides, sociālekonomiski, ētiska rakstura vai citi apsvērumi.

6.4 Lai gan Komisija 2010. gada jūlijā izvirzīja tiesību akta priekšlikumu, kura mērķis ir ļaut piemērot vietējos un valsts līmeņa ĢMO audzēšanas ierobežojumus, minētais priekšlikums, šķiet, vairāk izraisa jautājumus, nekā sniedz atbildes, galvenokārt dokumentā atrodamo tiesisko neskaidrību un pretrunu dēļ un tāpēc, ka tajā nav skartas vides problēmas kā pamatojums ierobežojumiem. Lai gan galvenā ideja, proti, palielināt vietējā un valsts līmeņa neatkarību attiecībā uz ĢMO kultivēšanu, gūst plašu atbalstu, priekšlikuma pašreizējais nepilnīgais variants pirmajā lasījumā EP ir uzņemts kritiski, un tajā veikti būtiski grozījumi. Pēc tam tas ir saņēmis arī kritisku EESK atzinumu⁽¹²⁾. Padome patlaban priekšlikumu apspriež, bet līdz šim nav varējusi panākt kopēju nostāju. EESK uzskata, ka šī ir ļoti svarīga lieta, kurai ir jābūt prioritārai un kura noteikti jāņem vērā, turpmāk pārskatot vispārējo ĢMO tiesisko regulējumu. EESK uzstājīgi aicina Komisiju darboties aktīvi, izmantojot konstruktīvu dialogu ar EP un Padomi, lai izveidotu stabilu tiesisko pamatu, kas ļauj pieņemt vietējā un valsts līmeņa lēmumus par ĢMO audzēšanu, pamatojoties uz leģitīmu motivāciju, kas ietver vides, sociālos, saimnieciskos, ētiska rakstura un kultūras apsvērumus plašā nozīmē. Papildus minētajam dalībvalstīm un/vai reģioniem jānosaka juridisks pienākums pieņemt saistošus noteikumus par līdzaspastāvēšanu, lai novērstu piesārņojumu, kas rodas starp ĢMO un tādu kultūru teritorijām, kas nav ģenētiski modificētas.

6.5 Pagājušajos gados EESK vairākkārt ir aicinājusi pieņemt ES tiesību aktus par līdzaspastāvēšanu, atbildību un visaptverošu ĢM produktu marķējumu⁽¹³⁾. Turklāt to, ka vēl pastāvošās

nepilnības tiesību aktos ir svarīgi novērst ar saskaņotu ES politiku, neseno uzsvēra ES Tiesa savā 2011. gada 6. septembra spriedumā par līdzaspastāvēšanu. Konkrētajā lietā, kad medus bez nolūka bija piesārņots ar ziedputekšņiem no ĢM kukurūzas, Tiesa apstiprināja, ka ES tiesībās attiecībā uz šādu ĢMO pieļaujamumu tiek piemērota absolūta nulles tolerance⁽¹⁴⁾. Ar šo spriedumu tiek uzsvērts, ka ir svarīgi īstenot efektīvu, saskaņotu un stingru līdzaspastāvēšanas un ražošanas ķēžu nodalīšanas politiku, lai novērstu ģenētiski nemodificētu produktu piesārņojumu ar ĢMO. Tāpat ir svarīgi, lai būtu atbilstoši noteikumi gan par atbildību un atlīdzību par zaudējumiem, gan par to izdevumu kompensācijām, kas saistīti ar līdzaspastāvēšanas pasākumiem un apgādes ķēdes sertificēšanu, kā arī iespēja konkrētos reģionos aizliegt ĢMO kultivēšanu atklātos laukos, izmantojot zonējumu (piemēram, tur, kur ražo medu).

6.6 Lai gan Komisijas 2010. gada jūlijā publicētais ieteikums par līdzaspastāvēšanu ir elastīgāks nekā tās iepriekšējais, 2003. gadā pieņemtais, ieteikums, EESK uzsver, ka neviens no ieteikumiem nav juridiski saistošs; tādējādi ar tiem nevar noteikt ne saistošus ierobežojumus plašajām valstu kompetencēm līdzaspastāvēšanas politikas jomā, ne arī vajadzīgos tiesiski saistošos līdzaspastāvēšanas standartus. Plānotā ar pārtiku nesaistīto (piemēram, farmācijā, rūpniecībā vai biodegvielas ražošanā izmantojamo) ĢM kultūru audzēšana blakus pārtikai izmantotajiem ĢM augiem vēl vairāk uzsvērs vajadzību pēc efektīviem noteikumiem par līdzaspastāvēšanu un atbildību, un EESK uzskata, ka ir svarīgi minētos uzdevumus paredzēt un sākt risināt jau tagad, agrīnā posmā.

6.7 Vides padome 2008. gada decembrī aicināja nostiprināt un labāk piemērot spēkā esošo ĢMO tiesisko regulējumu. Tika norādīts, ka galvenokārt uzlabojami ir jāveic saistībā gan ar Eiropas Pārtikas nekaitīguma iestādes veiktajiem vides apdraudējuma novērtējumiem, kontroli un to uzraudzības protokoliem pēc ĢMO ieviešanas, vienlaikus palielinot dalībvalstu veiktas ārējās ekspertīzes un neatkarīgu zinātnieku lomu, gan ar ĢMO ieviešanas un kultivēšanas sociālekonomiskās ietekmes novērtēšanu, gan ar marķēšanas robežlielumiem, lai norādītu uz ĢMO klātbūtni sēklā, gan ar jutīgu un/vai aizsargātu teritoriju labāku aizsardzību, ietverot iespēju vietējā, reģionālā un valsts līmenī izveidot zonas, kas ir brīvas no ĢMO.

6.8 Lai gan dažās no minētajām jomām Komisija ir veikusi pasākumus, vēl nav konkrētu rezultātu, kas norādītu uz to, ka tiek pietiekami ņemtas vērā Padomes izvirzītās prasības. EESK uzsver, ka ir ļoti svarīgi spert konkrētus un būtiskus soļus, lai pēc iespējas ātrāk pieņemtu atbilstošus tiesību aktus un politiku katrā no minētajiem punktiem un juridiskajām nepilnībām. Attiecībā uz apdraudējuma novērtēšanu un apdraudējuma pārvaldības procedūrām un ĢMO atļaujām EESK piekrit Padomes un Parlamenta ieteikumam iesaistīt ne tikai dabaszinātniekus, bet arī sociologus, juristus, ētikas speciālistus un pilsoniskās sabiedrības interešu grupu pārstāvjus, lai lēmumus pieņemtu ne tikai, zinātniski novērtējot apdraudējumu videi un cilvēkam, bet arī, ņemot vērā citus leģitīmus faktorus,

⁽¹²⁾ Sk. 2. zemsvītras piezīmi.

⁽¹³⁾ Sk., piemēram, CESE, OV C 54, 19.02.2011., 51. lpp.; CESE, OV C 157, 28.06.2005., 155. lpp.; CES, OV C 125, 27.05.2002., 69. lpp. un CES, OV C 221, 17.09.2002., 114. lpp.

⁽¹⁴⁾ Lieta C-442/2009, *Bablk et al. pret Freistaat Bayern un Monsanto*.

tostarp, piemēram, sociālekonomiskos, kultūras un ētikas apsvērumus un sociālās vērtības. Tas var palīdzēt risināt arī sabiedrības domstarpības par ĢMO un izšķīt no politiskā strupceļa lēmumu pieņemšanā.

6.9 Svarīgs projekts, kura īstenošana kavējas, ir spēkā esošā ĢMO un ģenētiski modificētās pārtikas un dzīvnieku barības tiesiskā regulējuma izvērtēšana, kuru pēc Padomes lūguma Komisija uzsāka 2008. gadā un ar kuras rezultātiem būtu vajadzējis nākt klajā šā gada sākumā. Komisija ir Padomei apsolījusi, ka līdz 2012. gadam tiks veikti pasākumi, lai tiesību aktus pārskatītu, un EESK uzsver, ka ir svarīgi, lai minētais mērķis tiktu sasniegts. Pārskatīšanas gaitā noteikti jārisina iepriekš minētās nepilnības tiesiskajā regulējumā. Vispirms Komisijai, pamatojoties uz tagad publicēto novērtējuma ziņojumu⁽¹⁵⁾, jāorganizē plaša publiska apspriešanās, lai nodrošinātu sabiedrības ieguldījumu tiesiskā regulējuma pārskatīšanā. Tas noteikti palīdzēs mazināt cilvēku bažas un varētu vairot sabiedrības uzticēšanos likumdevējiem.

6.10 Viens no aspektiem, kas turpmāk noteikti būs dienas kārtībā, ir ĢMO definīcija. Lai gan gēnu inženieriju un tās pielietojumus pēdējās desmitgadēs raksturo strauja attīstība, ĢMO tiesiskā definīcija nav mainījies kopš 1990. gada, kad pieņēma pirmos attiecīgos ES tiesību aktus. Tajos ĢMO definēts šādi: “ģenētiski modificēts mikroorganisms” (ĢMM) nozīmē mikroorganismu, kurā ģenētiskais materiāls ir izmainīts tādā veidā, kas nav dabiskā kopulācija un/vai dabiskā krustmija”⁽¹⁶⁾. Tomēr dažas ģenētiskās modifikācijas metodes tika nepārprotami izslēgtas un tāpēc atbrīvotas no ĢMO jomas tiesību aktu noteikumu piemērošanas.

6.11 Gadu gaitā tomēr ir attīstītas daudzas augu selekcijas metodes, kas nebija paredzētas, kad izstrādāja šobrīd spēkā

esošo tiesisko regulējumu. Kā piemēru var minēt cisģenēzes metodi, kurā gēnus pārnes uz citu tādas pašas sugas organismu, izmantojot pārveidotu DNS. Saistībā ar šādām jaunām metodēm rodas jautājums, cik lielā mērā uz tām attiecas spēkā esošā ģenētiskās modifikācijas definīcija, un tādējādi arī jautājums par to, vai šādā veidā iegūti organismi ietilps spēkā esošā ĢMO regulējuma darbības jomā. Ņemot vērā administratīvo slogu un arī politiķu un sabiedrības negatīvo attieksmi pret ĢMO, finansiālā ziņā augu selekcijas nozarei ļoti svarīga ir atkāpe no minētā regulējuma. Tā ļautu šādus inovatīvus produktus ātrāk laist tirgū, novēršot to, ka marķēšanas prasības izraisa negatīvu attieksmi no patērētāju puses. Tomēr arī šādas metodes rada tādas pašas ētiska, ekoloģiska, sociālekonomiska un politiska rakstura bažas kā mūsdienu ĢMO paaudzes gadījumā, jo būtībā tiek izmantota tā pati ģenētiskās modifikācijas tehnoloģija, bet attiecīgā pieredze vēl ir ierobežota un valda liela nenoteiktība.

6.12 Lai visās dalībvalstīs nodrošinātu vienādu reglamentējošo pieeju jaunajām augu selekcijas metodēm un ar to izmantošanu iegūtajiem produktiem, Komisija 2008. gadā izveidoja zinātniskā darba grupu un ir paredzējusi izveidot arī politiskā darba grupu, kas izstrādātu ieteikumus par izmantojamo juridisko pieeju. Abu darba grupu ziņojumiem bija jābūt sagatavotiem līdz 2011. gada vasarai, un tie jāņem vērā, veicot tiesiskā regulējuma pārskatīšanu 2012. gadā. EESK uzskata, ka ir būtiski saglabāt pašreizējo uz procesu balstīto pieeju regulējumam un ka tāpēc, pamatojoties uz izmantojamo gēnu inženierijas metodi (pārveidoto DNS), uz jaunajām augu selekcijas metodēm principā attiecas tas ES tiesiskais regulējums, ko piemēro ĢMO, pat ja iegūtie augi vai atvasinātie gala produkti manāmi neatšķiras no līdzvērtīgiem tradicionālajiem augiem vai produktiem.

Briselē, 2012. gada 18. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON

⁽¹⁵⁾ http://ec.europa.eu/food/food/biotechnology/index_en.html

⁽¹⁶⁾ Direktīvas 2001/18/EK 2. panta b) apakšpunkts un Direktīvas 2009/41/EK 2. panta b) apakšpunkts. “Organisms” ir jebkurš reproduktīvais vai ģenētisko materiālu nodot spējīgs bioloģisks veselums.

I PIELIKUMS

Komitejas atzinuma

Šādi grozījumi ieguva vismaz ceturtdaļu balsu, taču tika noraidīti debašu laikā:

3.8 punkts

Grozīt šādi:

“Dažādas pilsoniskās sabiedrības organizācijas pauž bažas par ĢMO saistībā ar vidi, dzīvnieku labturību, patērētāju interesēm, lauksaimniecību, bioloģiju, lauku un vispārējo attīstību, ētiku, reliģiju utt. Arī Eiropas Parlaments, tāpat kā EESK un valstu, reģionālās un vietējās pārvaldes iestādes un neatkarīgi zinātnieki, bieži pauž kritiskus viedokļus par ĢMO un to regulējumu. Galvenie ĢMO aizstāvji ir lieli uzņēmumi ar attiecīgiem patentiem un citas ieinteresētās puses, tostarp noteikti ĢMO audzētāji, zinātnieki un starptautiskās tirdzniecības partneri, kuri ir izteikti ekonomiski ieinteresēti, lai ES būtu elastīgāki noteikumi par ĢMO. Dažas galvenās ĢMO priekšrocības izklāstītas 5. punktā. Biotehnoloģijas izmantošanu lauksaimniecībā gan dedzīgi atbalsta, gan kaislīgi noliedz, bet bieži vien trūkst tehniska rakstura, uz zinātnes atzinām balstītu diskusiju. Lielākā daļa zinātnieku stingri aizstāv viedokli, ka ĢMO izmantošana pārtikas produktu ražošanā nerada riskus cilvēku veselībai. Faktiski mēs ikdienā sastopamies ar ĢMO, arī ar lauksaimniecību pilnīgi iesaistītās nozarēs. Eiropas Komisijas Kopīgais pētniecības centrs vairākkārt norādījis, ka ar transģenētiskās pārtikas lietošanu saistītie riski nekādā gadījumā nav lielāki kā patērējot bioloģiskos vai parastos pārtikas produktus. Tomēr dažu pilsoniskās sabiedrības grupu pārstāvji, galvenokārt vides aktivisti un patērētāju apvienību pārstāvji, pauž pamatotas bažas par graudaugu sugu kopesamību, lielu starptautisku uzņēmumu monopolstāvokli un ētikas aspektiem, tādēļ mums šis jautājums ir jāskata objektīvi. EESK ir atzinusi, ka biotehnoloģijai ir īpaši svarīga nozīme, lai pasaulē risinātu pārtikas nodrošinājuma problēmu (1), bet Komiteja ir pieņēmusi lēmumu plašāk pievērsties diskusijai par biotehnoloģijas priekšrocībām un trūkumiem Eiropas Savienībā.”

Balsošanas rezultāti

Par:	91
Prete:	122
Atturas:	19

5.3 punkts

Grozīt šādi:

“Tādā globālā pārtikas krīze vairāk ir sadales, nevis ražošanas problēma (visā pasaulē saražotā produkcija ir vairāk nekā 150% no globālā patēriņa), un tāpēc politisks un ekonomisks risinājums tai nepieciešams vairāk nekā lauksaimnieciska inovācija. EESK atzīst, ka visā pasaulē nodrošinājums ar pārtiku būs jautājums, kas saasināsies straujā iedzīvotāju skaita pieauguma dēļ. Gan tādas starptautiskas organizācijas kā ANO Pārtikas un lauksaimniecības organizācija (FAO), gan galvenās NVO, piemēram, Oxfam, un lauksaimniecības zinātnes jomā ietekmīga ANO zinātniskā struktūra, proti, grupa “Starptautisks novērtējums par lauksaimniecības zinātni un tehnoloģiju attīstības sekmēšanai” (IAASTD) savā nesen publicētajā ziņojumā norāda uz ilgtspējīgas lauksaimniecības nozīmi pārtikas nodrošinājuma un pārtikas apgādes neatkarības problēmas risināšanā. Minētajos nopietnajos novērtējumos uzsverta ilgtspējīga un vidi saudzējošas lauksaimnieciskās prakses un metožu nepieciešamība, neparedzot neizbēgamu vajadzību izmantot ĢMO, bet gan drīzāk norādot uz alternatīvām metodēm. Visuzskatāmākais šādu alternatīvu metožu piemērs, kuru min IAASTD un citi, ir tāda selekcija, kurā izmanto marķierus (marker-assisted selection), proti, ģenētisku marķieru izmantošana, lai efektīvi izvēlētos konkrētas īpašības, tomēr bez riskantas vai neparedzamas ģenētiskas manipulācijas vai ģēnu pārnese. Tā kā minētās tehnoloģijas efektivitāte ir pārbaudīta un tā ir lētāka nekā ģenētiska modifikācija, tā var būt neapstrīdēta alternatīva ĢMO, turklāt mazākās izmaksas, iespējams, radītu mazāk ar patentiem un tirgus koncentrāciju saistītu problēmu. Lai gan ĢMO nākotnes potenciālu nevar ignorēt, pārdomāts lēmums izstrādāt ar ģēnu modifikāciju nesaistītas metodes, kā arī ilgtspējīgas lauksaimniecības metodes, var smiegt Eiropas Savienībai nozīmīgas konkurences priekšrocības, kuru tai nav ģēnu modifikācijas jomā. Intensīvi ieguldot ilgtspējīgā lauksaimniecībā, ES var kļūt par unikālu un uz inovāciju orientētu starptautisku līderi, un tas labvēlīgi ietekmētu ekonomiku un nodarbinātību, inovāciju un ES konkurētspēju. Turklāt tas vairāk atbilstu tam ES lauksaimniecības modelim, kas sekmē bioloģisko daudzveidību un ir paredzēts turpmākajā KLP. Kā norādīts Komitejas iepriekšējos atzinumos par lauksaimniecību un zinātnisko izpēti, inovācijai, modernizācijai un jaunajām tehnoloģijām lauksaimniecībā ir būtiska nozīme, lai varētu attīstīt ilgtspējīgu, ražīgāku lauksaimniecību un ilgtspējīgākā veidā pārvaldīt dabas resursus, piemēram, ūdens un zemes resursus. Dažos gadījumos biotehnoloģija var dot ieguldījumu cīņā pret badu, bet Eiropas lauksaimniecības modelī ir jānodrošina bioloģiskās, parastās un ĢMO lauksaimniecības kopesamība. FAO, G20, Pasaules Banka un pati

(1) Skatīt EESK priekšsēdētāja Nilsson secinājumus EESK un Eiropas Komisijas kopīgi organizētajā konferencē “Pārtika ikvienam” (“Food for everyone”), lai atbalstītu G20 jautājumā par nodrošinātību ar pārtiku.

EESK atzīst, ka, ņemot vērā centienus pārtikas nodrošinājuma jomā, zinātniskajā izpētē jāpievērš uzmanība tādu sausumizturīgāku sugu izveidei, kuras dod augstākas ražas, rada iespēju lietderīgāk izmantot zemi un patērēt mazāk enerģijas. Neapsaubāmi GMO var sniegt ļoti noderīgu ieguldījumu šajā jomā.”

Balsošanas rezultāti

Par:	83
Pret:	139
Atturas:	13

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam, ar ko izveido informācijas apmaiņas mehānismu attiecībā uz starpvaldību nolīgumiem starp dalībvalstīm un trešām valstīm enerģētikas jomā”

COM(2011) 540 galīgā redakcija – 2011/0238 (COD)

(2012/C 68/12)

Ziņotājs: **PEEL kgs**

Eiropas Savienības Padome saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 194. panta 2. punktu 2011. gada 27. septembrī nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam, ar ko izveido informācijas apmaiņas mehānismu attiecībā uz starpvaldību nolīgumiem starp dalībvalstīm un trešām valstīm enerģētikas jomā”

COM(2011) 540 galīgā redakcija – 2011/0238 (COD).

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2011. gada 20. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 18. janvāra sēdē), ar 177 balsīm par, 1 balsi pret un 10 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1 Enerģija ir mūsu dzīves līmeņa un dzīves kvalitātes būtisks priekšnoteikums⁽¹⁾. EESK atzinīgi vērtē Komisijas ierosināto un publicēto lēmumu izveidot informācijas apmaiņas mehānismu attiecībā uz starpvaldību nolīgumiem starp dalībvalstīm un trešām valstīm enerģētikas jomā. Komiteja to uzskata par pareizu soli ceļā uz kopīgas ES enerģētikas ārpolitikas efektīvu īstenošanu atbilstīgi gan Lisabonas līgumam (LESD⁽²⁾ 194. pants), gan ES stratēģijai “Enerģētika 2020”⁽³⁾, gan 2011. gada 4. februārī notikušās Eiropadomes sanāksmes secinājumiem enerģētikas jomā. Ierosinātā obligātā informācijas apmaiņas sistēma, kurā Komisijai būtu aktīva loma dalībvalstu un to partnervalstu sarunās par starpvaldību nolīgumiem enerģētikā, bija jāievieš jau sen.

1.2 Tāpēc Komiteja atzinīgi vērtē arī to, ka lēmuma priekšlikumā paredzēta informācijas apmaiņa par visiem spēkā esošiem divpusējiem enerģētikas nolīgumiem; Komisija lēš, ka dalībvalstis ar trešām valstīm noslēgušas aptuveni 30 starpvaldību nolīgumus par naftu un apmēram 60 — par gāzi, savukārt elektroenerģijas jomā nolīgumu ir mazāk.

1.2.1 Pilnībā apzinoties konfidencialitātes nozīmi, Komiteja tomēr pauž izbrīnu par to, ka šāda informācijas aprites mehānisma vēl nav, — ne starp Komisiju un dalībvalstīm, ne

dalībvalstu starpā. Kamēr patlaban nedz Komisijai, nedz atsevišķām dalībvalstīm nav saskatāma kopaina attiecībā uz konkrētiem tirdzniecības partneriem, galvenajiem partneriem šāda iespēja noteikti būs! Ir ārkārtīgi svarīgi, lai pienācīgas, stabilas un drošas energoapgādes nodrošināšanā tuvākajā nākotnē Eiropa rīkotos vienoti un lai tā turpinātu veidot efektīvu enerģētikas vienoto tirgu. Prognozes liecina, ka tuvākajos 20 gados pieprasījums pēc enerģijas, kuras rezerves ir ierobežotas, pasaulē var pieaugt par aptuveni 40 %; to galvenokārt izraisīs konkurences pieaugums, ko radīs jaunietekmes ekonomikas valstis, taču sagaidāms, ka situāciju vēl sarežģītāku padarīs iepriekš neparedzēti klimata pārmaiņu seku pārvarēšanas pasākumi.

1.3 Komiteja atzinīgi vērtē arī priekšlikuma 5. pantā ierosināto, ka attiecībā uz apspriežamajiem nolīgumiem Komisija sniegtu oficiālu apliecinājumu, kurā apstiprinātu attiecīgā projekta atbilstību iekšējā tirgus noteikumiem, taču minētais apliecinājums būtu izsniedzams bez liekas kavēšanās un paredzētajā laikā. Kā Komiteja jau uzsvērusi savā atzinumā par visaptverošu Eiropas starptautisko ieguldījumu politiku⁽⁴⁾, kurā jau aplūkoti daudzi šeit izvirzītie jautājumi, būtiski svarīga ieguldītājiem ir tiesiskā noteiktība.

1.3.1 Komiteja tomēr pauž bažas par ierosināto nostādni, ka četrus mēnešus ilgs klusums no Komisijas puses būtu uzskatāms par tās piekrišanu. Mēs saprotam, ka procesuālu iemeslu dēļ nebūtu reāli vai parocīgi Komisijai paust oficiālu piekrišanu katrā atsevišķā gadījumā, taču, ņemot vērā paredzēto atbilstības

⁽¹⁾ Giles Chichester, Eiropas Parlamenta deputāts, bijušais EP komitejas priekšsēdētājs, 2011. gada oktobrī.

⁽²⁾ Līgums par Eiropas Savienības darbību.

⁽³⁾ COM(2010) 639 galīgā redakcija.

⁽⁴⁾ OV C 318, 29.10.2011., 150.-154. lpp.

izpēti, kā arī skaidrības labad mēs aicinātu, kad vien tas ir iespējams, sniegt pozitīvu norādi, pat ja tā ir neoficiāla, vai arī pietiekami agri brīdināt par apzinātajām problēmām, kurām varētu būt vajadzīga papildu izpēte.

1.4 Enerģētikas nolīgumos ir jāvadās gan pēc stratēģiskiem, gan komerciāliem apsvērumiem. Ņemot vērā nepieciešamību ievērot proporcionalitātes un pārredzamības principus, Komiteja pauž nožēlu, ka priekšlikumā nav iekļauti spēkā esošie komercsabiedrību nolīgumi, it īpaši, ievērojot Komisijas paskaidrojuma rakstā (1. nodaļā) stingri pausto nostāju par atsevišķu nosūtītāju monopolstāvokli vai tam pielīdzināmu stāvokli, kas būtu pret-runā ES tiesību normām. Komiteja mudina Komisiju aktīvi rīkoties, lai iegūtu pilnīgu pieeju vismaz tām komercnolīgumu daļām, par kurām ir aizdomas par iespējamu neatbilstību ES regulējumam, sevišķi tad, ja tās var tikt veidotas kā starpvaldību nolīguma pielikumi. Īpašas bažas dara draudi, kas var rasties, ja stratēģisko partnerattiecību dēļ tiktu uzspiesta tādu modeļu ieviešana, kuru pamatā ir intereses, kas nesakrīt ar ES interesēm un var būt kaitējošas.

1.4.1 Komiteja turklāt vēlētos uzsvērt, ka attiecībā uz ārējiem enerģētikas nolīgumiem Eiropas patērētāji nespēs novērtēt atšķirību starp privātajiem un starpvaldību nolīgumiem, jo abos gadījumos rezultāts atspoguļojas cenā, piegādātāja izvēlē, energoa-votu sadalījumā un citos būtiskos kritērijos.

1.4.2 Komiteja vēlas aicināt uz taisnīgu, tomēr stingru rīcību gadījumos, kad trešo valstu piegādātāju stratēģiskās un komerciālās intereses atšķiras no ES interesēm. Ir zināmas šaubas par to, cik reāli īstenojama izrādīsies Komisijas iecere panākt, lai šie piegādātāji stingrāk ievērotu ES iekšējā tirgus noteikumus. Tomēr Komiteja uzskata, ka sarunas vienmēr jācenšas risināt partnerības, atklātības un savstarpējas uzticēšanās gaisotnē.

1.5 Tomēr Komiteja pauž nožēlu par to, ka trūkst kārtīga ietekmes novērtējuma; tas būtu palīdzējis labāk izprast un skaidrāk prognozēt dalībvalstu iespējamo reakciju. Protams, enerģētikas jautājumi vienlaikus ir gan Komisijas, gan dalībvalstu kompetencē, un šis faktors daudziem cieši saistās ar izpratni par suverenitāti. Tam būs divējādas sekas: kamēr daži meklēs papildu atbalstu, citi, iespējams, saskatīs nepamatotu iejaukšanos, īpaši bažījoties zaudēt kontroli pār sarunu norisi un autonomiju, turklāt jauno mehānismu uzskatot par aplinku mēģinājumu pārcelt enerģētikas politiku uz ES kompetences jomu. Komisijai šajā jautājumā nav tādas pašas pilnvaras kā ieguldījumu jomā, kurā līdzīgas darbības ir ierosinātas attiecībā uz divpusējiem ieguldījumu līgumiem (to ir daudz vairāk), bet kurā piesardzība tāpat būtu visu pušu interesēs.

1.5.1 Komisijai vajadzētu rēķināties ar šādām dalībvalstu iebildēm par iespējamu apdraudētību, tāpēc ikviena pāreja būtu jāsteno uzmanīgi, lai panāktu vispārēju izpratni par to, ka ierosinātā informācijas apmaiņa uzlabos dalībvalstu iespējas gūt labākus rezultātus sarunās ar trešām valstīm. Šajā ziņā ļoti liela nozīme būs vispusīgai sadarbībai ar dalībvalstu regulatīvajām iestādēm. Atzinīgi vērtējot to, ka liela uzmanība pievērsta dalībvalstu atbalstīšanai sarunu procesā, Komiteja norāda, ka ir būtiski, lai Komisija aktīvi iesaistītos sarunās jau agrīnos to posmos, nodrošinot uzskatāmu efektivitāti un uzrādot pietiekamus rezultātus, kas palīdzētu pārvarēt neizbēgamās šaubas.

1.5.2 Komiteja arī vēlētos tuvāku skaidrojumu par to, kā reāli tiks īstenots 7. pants par konfidencialitāti, jo par konfidencialu informāciju vai par tirdzniecības noslēpumu var uzskatīt visus komercslīgumu būtiskos elementus, piemēram, cenas un nosacījumus. Tas izšķirs, vai lēmums gūs atbalstu. Tā kā kopīgas un stabili funkcionējošas ES enerģētikas politikas vēl nav, dalībvalstīm un Komisijai jāturpina veidot savstarpēju uzticēšanos, kas vajadzīga visām ieinteresētajām pusēm; izskatāmais priekšlikums var būt tikai pirmais solis šajā ceļā.

1.6 Mums ir zināmas šaubas par apgalvojumu, ka priekšlikums neietekmēs budžetu. Ņemot vērā Eiropas enerģētikas politikas pieaugošās vajadzības, EESK neuzskata, ka priekšlikumā paredzētās biežās pārbaudes un konsultatīvie pasākumi būtu paveicami bez papildu resursiem.

1.7 Komiteja aicina noteikt, ka pirmais starpposma novērtējums veicams nevis pēc četriem gadiem, bet gan pēc diviem, jo tad būs uzkrāts pietiekami daudz pieredzes un datu, lai izvērtētu, cik efektīvi mehānisms darbojas.

1.8 Pievēršoties priekšlikuma plašākai ietekmei, kas galvenokārt izklāstīta pievienotajā daudz plašākajā paziņojumā, Komiteja atzinīgi vērtē Komisijas vispārējo mērķi — stiprināt ES kopējās enerģētikas politikas ārējo dimensiju. Energoefektivitāte, enerģētiskā drošība un stabilitāte ir tiešā veidā saistītas, tomēr EESK pauž nožēlu, ka nav skaidri parādīta saikne ar pamatmērķiem — konkurētspējīgu, ilgtspējīgu un drošu enerģiju, — jo vairāk tāpēc, ka konkurētspējīga enerģija un ilgtspējīga enerģija ne vienmēr ir savstarpēji savienojamas.

1.8.1 Komiteja pauž nožēlu arī par to, ka priekšlikumā, kurā uzmanība pievērsta galvenokārt tehniskiem un procesuāliem aspektiem, nav iekļauti vairāki konkrēti cieši saistīti aspekti (un paziņojumā tie aplūkoti tikai daļēji), piemēram, diplomātiskās un sociālekonomiskās attiecības ar ražotājvalstīm un tranzitvalstīm.

1.8.2 Tāpat nav skaidrs, vai šis priekšlikums ir pilnībā saistīts un savstarpēji saskaņots ar plašākiem enerģētikas tirdzniecības aspektiem. Tirdzniecības sarunas, protams, ir bijušas ES kompetencē jau desmitiem gadu; enerģētikai ir īpaši svarīga nozīme sarunās par ES pirmo Padziļinātas un visaptverošas brīvās tirdzniecības nolīgumu (DCFTA) ar Ukrainu, kas Eiropas Savienībai ir galvenā enerģijas tranzīta valsts; minētās sarunas patlaban tuvojas nobeigumam. Tiek aktīvi plānotas DCFTA sarunas arī ar citām ES kaimiņvalstīm — gan Austrumu partnerības, gan Eiropas un Vidusjūras reģiona (*Euro-Med*) valstīm —, un arī tajās enerģētikas jautājumiem piešķirama īpaši nozīmīga loma.

1.8.3 Komiteja īpaši aicina Komisiju, apspriežot galvenos visaptverošas enerģētikas aspektus, kas ietverti topošajā ES un Krievijas nolīgumā, īpašu uzmanību pievērst triju Baltijas valstu unikālajam stāvoklim, jo to elektrotīkli ir sinhronizēti ar Krievijas sistēmu, nevis kādu no ES sistēmām.

1.9 Visbeidzot, Komiteja izsaka dziļu nožēlu, ka nedz priekšlikumā, nedz paziņojumā nav nekādu norāžu par pilsoniskās sabiedrības iesaistes mehānismiem. Tas ir jālabo. Ir izveidoti vai drīzumā tiks veidoti oficiāli mehānismi, ar kuriem uzraudzīt, kā tiek īstenoti nesen noslēgtie ES brīvās tirdzniecības nolīgumi, tostarp ar Dienvidkoreju; aktīvi darbojas arī Austrumu partnerības (AP) pilsoniskās sabiedrības forums.

1.9.1 Tomēr mēs esam ļoti gandarīti, ka Komiteja beidzot ir iesaistīta AP enerģētikas tematiskās platformas darbā, — jo vairāk tāpēc, ka triju pārējo platformu sanāksmēs pilsoniskā sabiedrība piedalās jau labu laiku.

2. Vispārīga informācija

2.1 Eiropadome 2011. gada 4. februārī vienojās, ka Savienībai un dalībvalstīm jāuzlabo savu ārējo enerģētikas pasākumu koordinācija, un aicināja dalībvalstis no 2012. gada janvāra informēt Komisiju par visiem līdzšinējiem un jaunajiem divpusējiem enerģētikas nolīgumiem, ko tās slēdz ar trešām valstīm.

2.2 Tādēļ Eiropas Komisija 2011. gada 7. septembrī publicēja divus dokumentus par ES enerģētikas ārpolitikas izstrādi: "Priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam, ar ko izveido informācijas apmaiņas mehānismu attiecībā uz starptautiskām nolīgumiem starp dalībvalstīm un trešām valstīm enerģētikas jomā" ⁽⁵⁾ un paziņojumu "ES enerģētikas politika: attiecību veidošana ar partneriem ārpus mūsu robežām" ⁽⁶⁾.

2.3 Komiteja tika aicināta izstrādāt atzinumu tikai par leģislatīvo dokumentu, ar ko izveido mehānismu Eiropadomes 2011. gada 4. februāra secinājumu īstenošanai. Paziņojums savukārt attiecas uz daudz plašāku jautājumu loku un tikai daļēji

ir saistīts ar priekšlikumu. Komiteja pauž nožēlu par šo ierobežojumu, jo tas skar daudzus būtiskus aspektus, par kuriem EESK vēlas izteikt viedokli, piemēram, atjaunojamo enerģiju, energoefektivitāti un citus jautājumus, kas saistīti ar ilgtspējīgu attīstību, kā arī attiecības ar Krieviju, Ķīnu, citām valstīm ar ātri augošu ekonomiku un ar attīstības valstīm kopumā.

2.3.1 Komisija ir darījusi zināmu, ka no paziņojuma izrietēs virkne priekšlikumu un ka ierosinātais lēmums ir pirmais no tiem un viens no svarīgākajiem.

2.4 Patlaban pieaug gan pasaules pieprasījums pēc enerģijas, gan ES atkarība no importētas izrakteņu degvielām. Kā norāda Komisija, 60 % no visas ES patērētās gāzes un vairāk nekā 80 % naftas tiek importēti, taču vienlaikus Eiropas Savienībai jākonkurē ar citiem patērētājiem, sevišķi ar jaunajām tirgus ekonomikas valstīm, kuru pieprasījums aizvien palielinās. Tuvākajos 20 gados pieprasījums pēc enerģijas pasaulē varētu pieaugt par 40 %, un situāciju vēl sarežģītāku var padarīt neparedzēti pasākumi, kas saistīti ar klimata pārmaiņām. Vairākām dalībvalstīm ir tikai nedaudzi energoresursu piegādātāji, uz ko pašlaik, tāpēc tās ir neaizsargātas pret pārslodzes radītajām problēmām un cenu svārstībām, sevišķi gāzei un naftai. Tādējādi ES ārējai enerģētikas politikai steidzami vajadzīgs daudz stabilāks pamats. Ir ārkārtīgi svarīgi, lai pienācīgas, stabilas un drošas energoapgādes nodrošināšanā tuvākajā nākotnē Eiropa rīkotos vienoti un lai tā turpinātu veidot efektīvu enerģētikas vienoto tirgu.

2.5 Tomēr ir maz efektīvu instrumentu, kas būtu pieejami šim nolūkam. Paredzams, ka enerģētika būs viena no svarīgākajām sadaļām ES un Ukrainas padziļinātajā un visaptverošajā brīvās tirdzniecības nolīgumā, kas drīzumā tiks noslēgts. Savukārt ES attiecības ar deviņām partnervalstīm Austrumeiropā un Dienvidaustrumeiropā ⁽⁷⁾ enerģētikas jomā regulē Enerģētikas kopiena. Lai veidotu stratēģisku ilgtermiņa starptautisko pieeju, būs vajadzīga daudz strukturētāka un saskaņotāka institucionālā sistēma. ES enerģētikas stratēģijā 2020. gadam pamatoti norādīts, ka viena no galvenajām prioritātēm ir ES enerģētikas politikas ārējās dimensijas stiprināšana, kas aplūkota arī lēmuma priekšlikumā.

2.6 Ierosinātajā lēmumā paredzēts, ka dalībvalstīm būs jāinformē Eiropas Komisija par saviem nodomiem slēgt starptautiskus enerģētikas nolīgumus ar trešām valstīm. Ar tā sauktā saderības kontroles mehānismu (5. pants) palīdzību Komisija vēlas nodrošināt, ka šādi nolīgumi sader ar iekšējā tirgus noteikumiem. Viens no lielākajiem ieguvumiem būtu tiesiskās noteiktības radīšana investīcijām ⁽⁸⁾. Komisija uzsver, ka jaunais mehānisms

⁽⁵⁾ COM(2011) 540 galīgā redakcija.

⁽⁶⁾ COM(2011) 539 galīgā redakcija.

⁽⁷⁾ Albānija, Bosnija un Hercegovina, Horvātija, bijusī Dienvidslāvijas Maķedonijas Republika, Moldova, Melnkalne, Serbija, Ukraina un Kosova.

⁽⁸⁾ Tas, protams, jāsaista ar jaunajām pilnvarām un paplašinātajām darbības jomām, ko Eiropas Savienībai investīciju jomā piešķir Lisabonas līgums (sk. Komitejas atzinumu OV C 318, 29.10.2011, 150.-154. lpp.).

ir koordinācijas līdzeklis, kas paredzēts, lai atbalstītu dalībvalstis un stiprinātu to spējas ietekmēt sarunu procesu, nevis lai aizstātu vai ierobežotu valstu iespējas slēgt šādus nolīgumus. 7. pantā uzsvērts, ka ir paredzēti noteikumi, ar kuriem garantēt informācijas konfidencialitāti, kas ir īpaši sensitīvs jautājums.

2.7 Tomēr Komiteja pauž nožēlu, ka mehānisms neattiecas uz komercsabiedrību nolīgumiem, — jo vairāk tāpēc, ka Komisija ir nepārprotami brīdinājusi par atsevišķu nosūtītāju iespējām iegūt monopolstāvokli vai tam pielīdzināmu stāvokli, kas būtu pretrunā ES tiesību normām⁽⁹⁾. Komiteja mudina Komisiju aktīvi rīkoties, lai iegūtu pilnīgu pieeju vismaz tām komercnolīgumu daļām, par kurām ir aizdomas par iespējamu neatbilstību ES regulējumam, sevišķi tad, ja tās var tikt veidotas kā starpvaldību nolīguma pielikumi.

3. EESK — stingrs atbalsts spēcīgai Eiropas enerģētikas ārpolitikai, kuras pamatā ir apgādes drošība

3.1 Komiteja 2011. gada martā aicināja bez vilcināšanās un progresīvi nostiprināt kopīgu ES ārpolitiku enerģētikas jomā⁽¹⁰⁾. Atbildot uz toreizējās prezidentvalsts Ungārijas pieprasījumu, EESK mudināja veikt konkrētus pasākumus, lai labāk saskaņotu iekšējo un ārējo politiku, kā arī aicināja īstenot integrētu, konsekventu pieeju. Komiteja arī aicināja radīt enerģētikai jaunu institucionālo pamatu, noteikt stratēģisku, daudzpusēju politikas ievirzi un efektīvi īstenot privilēģētas partnerattiecības ar ES kaimiņvalstīm.

3.2 Jau 2009. gadā Komiteja aicināja veidot visaptverošu ES ārējo enerģētikas stratēģiju un rast līdzekļus tās īstenošanai⁽¹¹⁾. Raugoties ilgtermiņa perspektīvā, EESK norādīja, ka divi stūrakmeņi, uz kuriem balstās ES starptautiskās attiecības enerģētikā, ir energoapgādes drošība un klimata politika. Komiteja atzina, ka Trešā enerģētikas pakete var būtiski mazināt ES atkarību no ārējiem piegādātājiem, taču uzsvēra, ka trešās valstīs ir jāveicina ilgtspējīga enerģijas ražošana un lietošana. Tika uzsvērtā ciešā saikne starp enerģētiku un attiecīgo tirdzniecības politiku, kā arī nepieciešamība partnervalstīs piemērot tādas tirgus noteikumus kā savstarpība, vienlīdzīga attieksme, pārredzamība, ieguldījumu aizsardzība, tiesiskums un cilvēktiesību ievērošana. Enerģētikai ieņemot arvien nozīmīgāku vietu starptautiskajās diskusijās, EESK vēlreiz uzsver akūto vajadzību līdzsvarot dalībvalstu atsevišķās intereses ar kopīgu visas Eiropas nostāju.

3.3 EESK ir arī uzsvērusi, ka atjaunojamās enerģijas veicināšana un energoavotu dažādošana nav atdalāma no Eiropas ārējās darbības, tostarp Eiropas Vidusjūras reģionā⁽¹²⁾. Lai nodrošinātu

atbilstību ES klimata politikai, partnervalstīs ir jāatceļ fosilajam kurināmajam paredzētās kaitīgās subsīdijas, jāpalielina pētniecības un izstrādes finansējums atjaunojamu energoavotu projektiem un jāstimulē tirdzniecība ar energoefektīvām precēm un pakalpojumiem.

4. Pilsoniskās sabiedrības nozīme

4.1 Trūkumi, kas 2011. gadā izraisīja plašus nemierus arābu pasaulē, ir vēlreiz apliecinājuši, ka demokrātiskas pārejas procesos, konstitucionālās reformās un institucionālā izveidē izšķirīga nozīme ir pilsoniskajai sabiedrībai. Lai nodrošinātu pārredzamus un iekļaujošus lēmumu pieņemšanas procesus un iegūtu sabiedrības atbalstu, gan minētajā reģionā, gan Austrumu partnerības valstīs⁽¹³⁾ ir pienācīgi jāņem vērā un jāatbalsta pilsoniskās sabiedrības devums un it īpaši sociālo partneru paveiktais. Komiteja pauž dziļu nožēlu, ka ne priekšlikumā, ne paziņojumā nav minēts neviens mehānisms pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanai, lai gan sociālajiem partneriem būs būtiska loma reālajā darbā un no viņiem tiks gaidīta tik vajadzīgā atgriezeniskā saite, sevišķi tad, ja radīsies problēmas; turklāt paziņojumā ir arī īpaša atsauce uz “kopīgiem nozares vadītiem projektiem”⁽¹⁴⁾. Tomēr mēs esam ļoti gandarīti, ka Komiteja beidzot ir iesaistīta AP enerģētikas tematiskās platformas darbā, — jo vairāk tāpēc, ka triju pārējo platformu sanāksmēs pilsoniskā sabiedrība piedalās jau labu laiku.

4.2 Turklāt ir izveidoti vai drīzumā tiks veidoti oficiāli mehānismi, ar kuriem uzraudzīt, kā tiek īstenoti neseno noslēgtie ES brīvās tirdzniecības nolīgumi, tostarp ar Dienvidkoreju; aktīvi darbojas arī Austrumu partnerības pilsoniskās sabiedrības forums. Enerģētikas jautājumos pilsoniskās sabiedrības viedoklis ir tikpat svarīgs. Tas jāpauž arī pašiem patērētājiem, kurus neproporcionāli smagi mēdz ietekmēt tirgus trūkumi; turklāt ir vajadzīga arī lielāka pārredzamība, lielāka patērētāju ietekme un sabiedrības izglītošana.

5. Plašāki stratēģiski apsvērumi

5.1 EESK pilnībā atbalsta Komisijas nodomu uzņemties vadošo lomu visaptverošas un koordinētas ES ārējās enerģētikas stratēģijas izstrādē un aicina dalībvalstis solidaritātes un savstarpējās uzticēšanās garā atbalstīt šos centienus.

5.2 EESK uzskata, ka kopīgās ES enerģētikas politikas stūrakmens ir solidaritāte, — arī tāpēc, lai palīdzētu tām dalībvalstīm, kurām nav daudz iespēju panākt sev vēlamu rezultātu un nodrošināt enerģiju par taisnīgām un ilgtspējīgām cenām.

⁽⁹⁾ Paskaidrojuma raksts (1. nodaļa, COM(2011) 540 galīgā redakcija).

⁽¹⁰⁾ OV C 132, 3.5.2011., 15.-21. lpp.

⁽¹¹⁾ OV C 182, 4.8.2009., 8.-12. lpp.

⁽¹²⁾ OV C 376, 22.12.2011., 1. lpp.

⁽¹³⁾ Ukraina, Moldova, Gruzija, Armēnija, Azerbaidžāna un Baltkrievija.

⁽¹⁴⁾ 1.3. sadaļa, 7. lpp.

5.3 Būdamā viena no lielākajām enerģijas patērētājām, ES ir arī nozīmīga tehnoloģijas piegādātāja, kas turklāt noteikusi vienus no pasaulē augstākajiem standartiem tirgus pārredzamības un regulējuma ziņā, tostarp kodoldrošībā un citās enerģētikas drošības jomās.

5.4 Komiteja pieņem zināšanai datus, kas norādīti paziņojumā⁽¹⁵⁾, proti, ka no Krievijas, Norvēģijas un Alžīrijas nāk 85 % ES dabasgāzes importa un gandrīz 50 % ES jēlnaftas importa (un ka OPEC valstu īpatsvars ES jēlnaftas importā ir apmēram 36 %). Krievija ir arī vadošā ogļu un urāna piegādātāja Eiropas Savienībai.

5.5 Tuvākajos 20 gados strauji augot pasaules pieprasījumam pēc enerģijas, viens no ES stratēģiskajiem pamata apsvērumiem ir piekļuve gan izejvielām, gan enerģijai. EESK atbalsta stratēģisku partnerattiecību veidošanu ar galvenajiem starptautiskajiem enerģētikas nozares dalībniekiem (ražotājvalstīm, tranzītvalstīm un patērētājvalstīm), sadarbojoties gan zemas oglekļa emisijas veicinošu tehnoloģiju ieviešanā un rentabilitātes uzlabošanā, gan energoefektivitātes un enerģijas atjaunojamības sekmēšanā, gan apgādes drošības aktīvākā veicināšanā⁽¹⁶⁾. Mēs ar nepacietību gaidām nolīgumu ar Ukrainu, kurā jābūt iekļautiem nosacījumiem par drošu un nepārtrauktu piegādi, cenām un citiem svarīgiem aspektiem.

5.6 Īpaši svarīgi tas būs turpmākajai ES tirdzniecības politikai, taču Komiteja atzinīgi vērtē arī to, ka paziņojumā norādīts uz arvien ciešāko saikni starp enerģētikas politiku un tādām politikas jomām kā ES attīstība, paplašināšanās, ieguldījumi un plašākas starptautiskās attiecības. Viens no galvenajiem Lisabonas līguma mērķiem bija tuvināt šo dažādo ES politikas jomu pārvaldību. Ir ļoti svarīgi, lai ar šiem politikas virzieniem saskaņota būtu arī ES enerģētikas politika; tam ir būtiska nozīme arī jaunattīstības valstu ilgtspējīgā ekonomikas un sociālajā attīstībā.

5.7 EESK pauž cerību, ka mūsu Enerģētikas kopienas partneri tieksies izpildīt un ievērot ES iekšējā enerģijas tirgus noteikumus. Komiteja pauž bažas par pagājušā gada martā Komisijas

izteikto kritisko vērtējumu par minētās kopienas sasniegumiem⁽¹⁷⁾. Politiskās apņemšanās joprojām ievērojami atšķiras no tā, ko Enerģētikas kopienas dalībnieki reāli panākuši enerģētikas *acquis* īstenošanā; arī Komisija ir kritizējusi novecojušās tirgus uzbūves nemainīšanu, investīciju kavēšanu un konkurences kropļošanu, jo, pateicoties regulētajām cenām, priekšrocības tiek dotas publiskā sektora piegādātājiem. Tāpēc EESK izvirza jautājumu par to, kādus instrumentus Eiropas Savienībai vislabāk izmantot, lai veidotu attiecības ar attālākiem partneriem, un vai pakāpeniski nebūtu jāatsakās no piegādātāja-pircēja attiecībām par labu lielākai enerģijas tirgu konverģencei.

5.8 Lielākais ES enerģijas piegādātājs patlaban ir Krievija, tāpēc Komiteja mudina Komisiju turpināt strādāt pie ES un Krievijas jaunā nolīguma, kurā jāietver visaptveroša vienošanās par enerģētikas jautājumu. Arī Krievija ir vienlīdz atkarīga no ES piedāvātā apjomīgā tirgus. Šāds nolīgums būtu nozīmīgs paversiena punkts un pamatakmens ES kopīgai rīcībai enerģētikas ārpolitikā.

5.8.1 Risinot sarunas par šādu nolīgumu, īpaša uzmanība jāpievērš Baltijas valstu unikālajam stāvoklim, jo to elektrotīkli ir sinhronizēti ar Krievijas sistēmu, nevis kādu no ES sistēmām, un tas šo triju valstu elektrotīklu sistēmu stabilitāti un frekvenču regulējumu padara pilnībā atkarīgu no Krievijas.

5.9 Enerģētikas ārējā sadarbībā ļoti svarīga nozīme arī turpmāk būs Alžīrijai, Lībijai un visam Eiropas un Vidusjūras reģionam.

5.10 Visbeidzot, attiecībā uz Vidusāziju⁽¹⁸⁾ Komiteja ir atzinusi, ka tur atrodas "ievērojamas potenciālās enerģijas rezerves, kas Eiropai var kļūt par papildu un papildinošiem (bet ne alternatīviem) enerģijas avotiem", un norādījusi, ka šādu attiecību dzīvotspēja jābalsta uz praktiskiem un ekonomiskiem apsvērumiem, kā arī uzsvērusi, ka ES saikņu paplašināšanu ar šo reģionu nepieciešams "cieši un abpusēji saskaņot ar ES interesēm Krievijā, Ķīnā un Turcijā". Īpaši svarīga ir Ķīna — viena no galvenajām enerģijas patērētājām —, tāpēc būtiska nozīme ir ciešai sadarbībai jautājumos, kas skar enerģētiku, tehnoloģiju un klimata pārmaiņas.

Briselē, 2012. gada 18. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON

⁽¹⁵⁾ COM(2011) 539 galīgā redakcija (20. zemsvītras piezīme).

⁽¹⁶⁾ OV C 318, 29.10.2011., 150-154. lpp.

⁽¹⁷⁾ COM(2011) 105 galīgā redakcija.

⁽¹⁸⁾ OV C 248, 25.8.2011., 49.-54. lpp.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, ar ko groza Direktīvu 1999/32/EK attiecībā uz sēra saturu kuģu degvielā"

COM(2011) 439 galīgā redakcija – 2011/0190 (COD)

(2012/C 68/13)

Ziņotājs: **Jan SIMONS**

Padome un Eiropas Parlaments saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 192. panta 1. punktu 2011. gada, respektīvi, 1. un 13. septembrī nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

"Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, ar ko groza Direktīvu 1999/32/EK attiecībā uz sēra saturu kuģu degvielā"

COM(2011) 439 galīgā redakcija – 2011/0190 (COD).

Par Komitejas dokumenta sagatavošanu atbildīgā Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa savu atzinumu pieņēma 2011. gada 21. decembrī.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 477. plenārajā sesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 18. janvāra sēdē), ar 110 balsīm par, 46 balsīm pret un 31 atturoties, pieņēma šo atzinumu.

1. Secinājumi

1.1 Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK), ņemot vērā galīgo mērķi gandrīz pilnībā atteikties no sēra izmantošanas kuģu degvielā, atkārtoti pauž atbalstu ANO Starptautiskās Jūrniecības organizācijas (SJO) 2008. gadā pieņemtajam lēmumam līdz 2020. gadam ievērojami samazināt sēra saturu kuģu degvielā. EESK aicina visas SJO dalībvalstis iespējami drīz ratificēt attiecīgo SJO konvenciju, lai to varētu piemērot visā pasaulē.

1.2 EESK atbalsta Komisijas ierosinājumu pielāgot Direktīvu 1999/32/EK Starptautiskās Jūrniecības organizācijas t.s. "MARPOL konvencijas 73/78" (Starptautiskās konvencijas par naftas piesārņojuma novēršanu jūrā) VI pielikumam par kuģu radītā gaisa piesārņojuma problēmu novēršanu. Tomēr daži priekšlikumi un sagaidāmā ietekme būtu jāpaaugstinā dzīlāk.

1.3 EESK aicina direktīvā iekļaut noteikumus, kas nodrošinātu, ka direktīva pilnībā atbilst SJO 18. noteikumam par naftas degvielas kvalitāti, tostarp tā pieejamības klauzulai ("tirgū laišanas" prasībai), ziņošanas pienākumam gadījumā, ja kuģis piemēro 18. noteikumu, un nepieejamības klauzulai.

1.4 EESK atturīgi vērtē priekšlikumu, ka no 2020. gada pasažieru kuģiem, ko izmanto ārpus sēra emisiju kontroles zonām (SEKZ), sēra saturs degvielā nedrīkstēs pārsniegt 0,1 %. Priekšlikums nav pietiekami izpētīts. Tomēr, domājot par pasažieru kuģu apkāpnes un pasažieru veselību, Komiteja sliecas atbalstīt šo priekšlikumu. Rūpēm par iedzīvotāju veselību jābūt vienlīdz lielām visā Eiropas Savienības teritorijā.

1.5 EESK uzskata, ka aizliegums laist tirgū kuģu degvielas, kuru sēra saturs ir lielāks par 3,5 % no kopējās masas, ierobežo piesārņojuma samazināšanas paņēmieni (skruberis) pievilcīgumu un to izmantošanu uz kuģiem. Šo jautājumu vajadzētu noskaidrot.

1.6 EESK ir nobažījies par problēmām, kas varētu rasties kuģniecības nozarei, ja ieviestu prasību, ka no 2015. gada sēra emisiju kontroles zonās sēra saturs nedrīkstētu pārsniegt 0,1 %. SJO nav izstrādājusi ietekmes novērtējumu par iespējamām sekām. Komiteja iesaka Starptautiskajai Jūrniecības organizācijai nākotnē veikt iepriekšēju ietekmes novērtējumu.

1.7 EESK uzskata, ka jāturpina gan alternatīvu emisijas samazināšanas paņēmieni, gan citu degvielas veidu izmantošanas iespēju izpēti un uzlabošana. Tā kā ir vairāki nenoskaidroti jautājumi, piemēram, zema sēra satura degvielas pieejamība no 2015. gada un kravu plūsmas pārvirzīšanās risks uz iepriekš izmantotiem transporta veidiem, Komisija paskaidrojuma rakstā ierosina: gadījumā, ja izrādās, ka attiecīgie pieņēmumi varētu apstiprināties, jāgroza noteiktais ieviešanas termiņš. EESK iesaka, ka tādā gadījumā tas būtu jādara savlaicīgi, lai turpinātu stimulēt vajadzīgos ieguldījumus. Ņemot vērā to, ka līdz 2015. gadam vairs nav atlicis daudz laika, sēra satura ierobežojuma (maksimāli 0,1 %) ieviešanas datums jāatliek līdz 2020. gadam.

2. Ievads

2.1 Jūras transportā izmanto vislētāko un vismazāk apstrādāto degvielu. Lielākā daļa degvielas ir augstākas pakāpes naftas pārstrādes procesa blakusprodukti. Pašlaik tie rada būtisku gaisa piesārņojumu, jo īpaši tas attiecas uz oglekļa dioksīdu (4 % no kopējā piesārņojuma, ko radījis cilvēks) un sēra oksīdu (9 %).

2.2 Pirms stājās spēkā ANO Starptautiskās Jūrniecības organizācijas konvencijas un protokoli, īpaši 1973. un 1978. gada Konvencija kuģu radītā piesārņojuma novēršanai (MARPOL) un 2008. gada protokols, atļautais sēra saturs degvielā bija 4,5 %.

2.3 MARPOL 2008. gada protokola VI pielikumā paredzēts pakāpeniski krasi samazināt sēra saturu, lai 2020. gadā (bet, ja rodas grūtības, vēlākais 2025. gadā) tas nepārsniegtu 0,5 %.

2.4 Zināms, ka sēra daļiņas, kuru sauszemes avotos (enerģijas un autoceļu transporta emisijās) gandrīz vairs nav, ir cēlonis elpošanas ceļu un sirds slimībām, un pastāv vispārēja vienprātība, ka sēra saturs kuģu degvielā ir jāsamazina.

3. Eiropas Komisijas priekšlikumi

3.1 Direktīva 1999/32/EK, kas grozīta ar Direktīvu 2005/33/EK, nosaka jūras transportā izmantojamo degvielu sēra saturu, un ar to ES leģislatīvajos aktos iekļauti daži starptautiskie noteikumi, par ko Starptautiskajā Jūrniecības organizācijā panāktas vienošanās.

3.2 Direktīvas pašreizējā redakcijā iekļauti stingrāki noteikumi attiecībā uz sēra saturu kuģu degvielās, kas paredzētas izmantošanai teritorijās, kur nepieciešama īpaša vides aizsardzība, tā dēvētajās sēra emisiju kontroles zonās.

3.3 EESK 2003. gada 14. maijā pieņēma atzinumu ⁽¹⁾ par priekšlikumu Direktīvai 1999/32/EK.

3.4 Ar ES dalībvalstu atbalstu 2008. gada oktobrī tika pārskatīti SJO starptautiskie noteikumi un tie padarīti stingrāki, ieviešot izmaiņas MARPOL konvencijas VI pielikumā ⁽²⁾.

3.5 Attiecībā uz SO₂ piesārņojumu būtiskākie grozījumi Starptautiskās Jūrniecības organizācijas MARPOL konvencijas VI pielikumā ir šādi:

— līdz 2010. gada 1. jūlijam visām kuģu degvielām, ko izmanto sēra emisiju kontroles zonās, samazināt sēra saturu no 1,5 % no kopējās masas līdz 1 % no kopējās masas un līdz 2015. gada 1. janvārim — līdz 0,1 % no kopējās masas;

— līdz 2012. gada 1. janvārim visām kuģu degvielām, ko pasaulē izmanto ārpus sēra emisiju kontroles zonām, samazināt sēra saturu no 4,5 % no kopējās masas līdz 3,5 % no kopējās masas un līdz 2020. gada 1. janvārim — līdz 0,5 %

no kopējās masas, paredzot noteikumu pārskatīšanu 2018. gadā un iespēju pagarināt noteikto termiņu līdz 2025. gadam;

— atļaut izmantot daudzveidīgus piesārņojuma samazināšanas paņēmienus (ekvivalentus), piemēram, iekārtas, metodes, procesus vai alternatīvas degvielas.

3.6 Lai nodrošinātu gan atbilstību starptautiskajiem tiesību aktiem, gan jauno starptautisko degvielas sēra satura standartu ieviešanu Eiropas Savienībā, Komisija ierosina ⁽³⁾ Direktīvas 1999/32/EK noteikumus pielāgot MARPOL konvencijas pārskatītajam VI pielikumam, proti, šādi:

— iekļaut direktīvā MARPOL konvencijas VI pielikuma 2008. gadā pieņemtos grozījumus par sēra saturu kuģu degvielās;

— minēto direktīvu ieskaņot SJO noteikumiem, kas ļauj izmantot vēl plašāku emisijas samazināšanas ekvivalentu klāstu; lai novērstu ekvivalento piesārņojuma samazināšanas paņēmieni nevēlamu ietekmi uz vidi, minētajos noteikumos paredzēt papildu aizsardzības pasākumus;

— iekļaut SJO apstiprinātās sēra satura noteikšanas metodes.

3.7 Vēl Komisija ierosina šādus papildu pasākumus:

— pasažieru kuģiem, kurus ekspluatē ārpus sēra emisiju kontroles zonām, no 2020. gada ieviest degvielas sēra satura ierobežojumu 0,1 % apmērā;

— izstrādāt orientējošus norādījumus attiecībā uz paraugu ņemšanu un ziņošanu. Ja šāda pieeja nebūs efektīva, apsvērt iespējas pieņemt saistošus noteikumus.

4. Vispārīgas piezīmes

4.1 EESK, tāpat kā Eiropas Komisija un daudzas ieinteresētās puses uzskata, ka galīgajam mērķim, tostarp veselības apsvērumu dēļ, jābūt panākt, ka jūras transportā izmantotās degvielas sēra saturs ir tuvs nullei. Iedzīvotāji un jūras transporta nozare visā pasaulē tikai iegūs no tā, ka regulējums tiks izstrādāts pasaules mērogā.

4.2 EESK atbalsta SJO lēmumu ievērojami samazināt kuģniecības nozares radīto sēra emisiju daudzumu. Tāpēc EESK uzskata, ka Eiropas Savienības regulējumam nevajadzētu atšķirties no pasaules mēroga regulējuma.

⁽¹⁾ CESE 580/2003, OV C 208, 03.09.2003., 27.–29. lpp. (Atzinums nav pieejams latviešu valodā.)

⁽²⁾ Jūras vides aizsardzības komitejas (Marine Environment Protection Committee, MEPC) 2008. gada 10. oktobra Rezolūcija 176(58) (pārskatītais MARPOL konvencijas VI pielikums).

⁽³⁾ COM(2011) 439 galīgā redakcija.

4.3 EESK uzstājīgi mudina visas SJO dalībvalstis ratificēt MARPOL konvencijas 73/78 VI pielikumu, lai to varētu piemērot visā pasaulē.

4.4 VI pielikuma 18. noteikumā paredzēts, ka visām konvencijas dalībvalstīm jāveicina attiecīgo degvielu pieejamība un jāziņo SJO par to pieejamību ostās un termināļos. Tomēr SJO, ņemot vērā reālo situāciju, ir paredzējusi arī nepieejamības klauzulu.

4.5 EESK vērš uzmanību uz to, ka MARPOL konvencijas VI pielikumā iekļautā klauzula par kāda degvielas veida nepieejamību nav iekļauta priekšlikumā par direktīvas grozījumu. EESK aicina direktīvā iekļaut noteikumus, kas nodrošinātu, ka direktīva pilnībā atbilst SJO 18. noteikumam par naftas degvielas kvalitāti, tostarp tā pieejamības klauzulai ("tirgū laišanas" prasībai), ziņošanas pienākumam gadījumā, ja kuģis piemēro 18. noteikumu, un nepieejamības klauzulai.

4.6 EESK apšaubā Komisijas priekšlikumu ieviest prasību, ka no 2020. gada pasažieru kuģiem, ko izmanto ārpus sēra emisiju kontroles zonām (SEKZ), sēra saturs degvielā nedrīkstēs pārsniegt 0,1 %. Priekšlikums nav pietiekami izpētīts. Tomēr, domājot par pasažieru kuģu apkāpnes un pasažieru veselību, Komiteja sliecas atbalstīt šo priekšlikumu. Rūpēm par iedzīvotāju veselību jābūt vienlīdz lielām visā Eiropas Savienības teritorijā.

4.7 Jaunas SEKZ būtu jānosaka saskaņā ar SJO procedūru, ņemot vērā zinātnes, vides un ekonomikas apsvērumus. Šajā saistībā jaunā 4.a panta 2. punkta formulējums nav pietiekami skaidrs. Vai jaunās, SJO apstiprinātās SEKZ automātiski tiks iekļautas direktīvā vai arī Komisija saskaņā ar tikai ES līmenī noteiktu procedūru būs pilnvarota noteikt jaunas SEKZ, kuras uzreiz pēc tam ierosinās apstiprināt Starptautiskajā jūrniecības organizācijā? Šis jautājums jāprecizē.

4.8 Lai novērstu ar kuģu degvielas izmantošanu saistīto risku, ka, citstarp, var tikt novadīti notekūdeņi ar augstu sēra koncentrāciju, Komisija 1. panta 4. punktā (jaunais 3.a pants) ierosina: dalībvalstīm jānodrošina, lai to teritorijā netiktu izmantotas un netiktu laistas tirgū degvielas, kuru sēra saturs ir lielāks par 3,5 % no kopējās masas. Tomēr jāņem vērā emisiju samazināšanas paņēmieni (skruberis), kas ļauj izmantot degvielas ar augstāku sēra saturu, nepārsniedzot SJO standartus.

4.9 Lai arī SJO noteikumos tas nav paredzēts, Komisija ierosina, ka jāizmanto tādi emisiju samazināšanas paņēmieni, kas nodrošina sēra dioksīda emisiju stabilu samazinājumu, kurš ir vismaz ekvivalents samazinājumam, kas būtu panākts, izmantojot 4.a un 4.b panta noteikumiem atbilstīgas kuģu degvielas. To ir ļoti sarežģīti īstenot, jo var rasties pārejoši emisiju samazināšanas pārtraukumi un/vai palielinātas dzinēja noslodzes dēļ

var mazināties šo iekārtu efektivitāte, tādēļ uz kādu laiku sēra emisijas var palielināties. Tāpēc šī prasība būtu jāsvīturo.

4.10 Saistībā ar 4.8. punktā iekļauto piezīmi EESK norāda, ka praksē kuģi nevar izpildīt priekšlikuma 4.c panta 3. punktā noteikto prasību ievērot 2. pielikumā iekļautos kritērijus, proti, uz kuģiem "pilnībā dokumentē[t], ka atkritumu plūsmām, ko novada jūrā, kā arī noslēgtos ostu kompleksos, ostās un estuāros, nav būtiski negatīvas ietekmes un tās nerada riskus cilvēka veselībai un videi". EESK uzskata, ka šeit būtu labāk norādīt uz SJO rezolūcijas MEPC.184(59) prasībām, kas aizliedz novadīt notekūdeņus jūru ostās, jūru ostu kompleksos un estuāros.

4.11 Lai gan kuģu degvielu sēra saturs samazinājums atbilstīgi SJO 2008. gadā pieņemtajam MARPOL konvencijas VI pielikumam kopumā tiek atbalstīts un būtu jāiekļauj Direktīvā 1999/32/EK, tomēr satraukumu ir radījis lēmums no 2015. gada sēra dioksīda emisiju kontroles zonās (*) piemērot sēra saturs ierobežojumu 0,1 % apmērā.

4.12 Kā atbildes reakciju uz SJO lēmumu šajā konkrētajā jautājumā un arī saistībā ar Komisijas rīkoto atklāto apspriešanos par grozījumiem Direktīvā 1999/32/EK, dažādas ieinteresētās personas norādīja: ja kuģu degvielā maksimāli pieļaujamo sēra saturu samazinās līdz 0,1 %, būtiski palielināsies izmaksas. Daži pētījumi rāda, ka atkarībā no noteiktajiem rādītājiem, izmantojot šo degvielu (destilātu), izmaksas ļoti lielā mērā palielināsies un konkurētspēja samazināsies, tomēr citi pētījumi neapstiprina tik liela riska rašanās iespēju.

4.13 Jebkurā gadījumā fakts ir tas, ka pirms minētā lēmuma pieņemšanas SJO neveica atbilstīgu ietekmes novērtējumu. EESK ierosina, ka SJO iesaistītajām ES dalībvalstīm un Eiropas Komisijai būtu jāprasa SJO pirms lēmumu pieņemšanas veikt attiecīgu ietekmes novērtējumu.

4.14 Kravu plūsmu pārvirzīšana uz autoceļiem ir pretrunā stratēģijai, kas izklāstīta 2011. gada marta baltajā grāmatā "Ceļvedis uz Eiropas vienoto transporta telpu — virzība uz konkurētspējīgu un resursefektīvu transporta sistēmu" (5). Turklāt šī kravu plūsmu pārvirzīšana krasi palielinās ārējās izmaksas, konkrēti, ietekmi uz vidi un jo īpaši palielināsies CO₂ emisija, satiksmes pārslogotība, troksnis, avārijas utt. Tāpēc EESK iesaka neriskēt ar iespējamu kravu plūsmas pārvirzīšanos uz iepriekš izmantotiem transporta veidiem.

4.15 Ieinteresētās puses, kas atrodas trijās sēra emisiju kontroles zonās, pauž bažas arī par to, ka līdz ar pārvadājumu izmaksu palielināšanos krasi mazināsies šo uzņēmumu konkurētspēja, tādējādi radot risku, ka ražošanas un attiecīgās darba vietas tiks pārceltas uz citiem Eiropas un arī pasaules reģioniem ārpus sēra emisiju kontroles zonām.

(4) Eiropas Savienībā SEKZ aptver Baltijas jūru, Ziemeļjūru un Lamanša kanālu.

(5) COM(2011) 144 galīgā redakcija.

5. Īpašas piezīmes

5.1 Lai varētu īstenot SJO lēmumu, ka no 2015. gada sēra emisiju kontroles zonās sēra saturs kuģu degvielās nedrīkstēs pārsniegt 0,1 %, aktīvi tiek izstrādāts "pasākumu kopums". Šajā sakarā kopā ar dažādiem speciālistiem tika detalizēti izvērtēta kuģu degvielas ar sēra saturu 0,1 % pieejamība, emisiju samazināšanas paņēmieni izmantošana (skruberis), kā arī sašķidrinātās dabasgāzes izmantošana par kuģu degvielu. Par pieejamību nav izdarīts neviens pārliecinošs secinājums.

5.2 Emisiju samazināšanas paņēmieni (skruberis/izplūdes gāzu attīrīšanas sistēmas) tiek pārbaudīti vairākos izmēģinājuma projektos. Sasniegts ievērojams progress, uzlabojot uz kuģiem jau pašlaik pielietotos skruberus. Šādas iekārtas, kas vienlaicīgi attīra gan NO₂, gan CO₂, jau tuvākajā nākotnē var pierādīt savu rentabilitāti, un to izmantošana būtu jāapsver. Ņemot vērā to, ka līdz 2015. gadam vairs nav atlicis daudz laika, sēra satura ierobežojuma (maksimāli 0,1 %) ieviešanas datums jāatliek līdz 2020. gadam.

5.3 Kuģniecības nozare atbalsta sašķidrinātās dabasgāzes — kā vienīgās degvielas vai kopā ar naftas produktiem (duālā sistēma) — izmantošanu par alternatīvu kuģu degvielu, it sevišķi tuvsatiksmes kuģošanā. Tiek īstenoti dažādi izmēģinājuma projekti, it īpaši Ziemeļeiropā. Kopā ar attiecīgajām ieinteresētajām personām tiek izskatītas vēl citas neatrisinātās problēmas, piemēram, metāna gāzes noplūde, kā dēļ palielinās siltumnīcefekta gāzu emisija, iespējas uzpildīt degvielu dažādās Eiropas ostās, drošības noteikumi degvielas uzpildes laikā u.c. Dažus jautājumus risina arī Eiropas Kopienas Kuģu īpašnieku asociācija (EKKĪA), sadarbojoties ar Eiropas Jūras drošības aģentūru (*European Maritime Safety Agency, EMSA*). Arī šajā gadījumā ir skaidrs, ka būs vajadzīgs samērā ilgs laiks, lai vēl neatrisinātās problēmas atrisinātu.

5.4 Kuģniecības nozare turpina izstrādāt minētā pasākumu kopuma trīs pamatelementus. Tā kā šie pasākumi līdz 2015. gadam vēl nebūs izstrādāti, vairākkārt pausts aicinājums atlikt īstenošanu saskaņā ar SJO pieņemto atkāpes klauzulu.

5.5 Komisija paskaidrojuma rakstā ierosina, ka gadījumā, ja izrādās, ka attiecīgie pieņēmumi varētu apstiprināties, jāgroza noteiktais ieviešanas termiņš. EESK iesaka, ka tādā gadījumā tas būtu jādara savlaicīgi, lai turpinātu stimulēt vajadzīgos ieguldījumus.

5.6 Komisija apzinās, ka tad, ja būs jāievēro MARPOL konvencijas VI pielikumā iekļautais SJO lēmums, ka no 2015. gada sēra dioksīda emisiju kontroles zonās sēra saturs kuģu degvielās nedrīkstēs pārsniegt 0,1 %, ievērojami palielināsies izmaksas. Tas ir izsmeloši izklāstīts Komisijas paziņojumā par Direktīvas 1999/32/EK izpildes pārskatīšanu ⁽⁶⁾.

5.7 Minētajā paziņojumā Komisija raksta: lai varētu pielietot papildu — uz tehnoloģiju balstītus — atbilstības nodrošināšanas pasākumus, kas paredzēti pārskatītajā MARPOL VI pielikumā un attiecīgi pēc tam pārskatītajā direktīvā, piemēram, emisijas samazināšanas metodes (skruberis un izplūdes gāzu attīrīšanas sistēmas), alternatīvās degvielas (sašķidrināta dabasgāze) vai elektroenerģijas piegāde no krasta, būs vajadzīgi gan privātā, gan publiskā sektora kapitālieguldījumi.

5.7.1 Tādēļ Komisija piedāvā nozarei īstermiņa atbalstu no tādiem pašreizējiem ES finansēšanas instrumentiem kā Eiropas transporta tīkls (*TEN-T*), programma *Marco Polo II*, Eiropas Tīra transporta mehānisms (*European Clean Transport Facility, ECTF*), Eiropas Investīciju banka (EIB), kā arī atļauj izmantot dalībvalstu līdzekļus, lai atbalstītu sauszemes infrastruktūras attīstību un pasākumus uz kuģiem.

5.7.2 Vidējam termiņam Komisija izstrādā visaptverošu pieeju, piemēram, ilgtspējīga ūdenstransporta pasākumu kopumu.

5.7.3 EESK atzinīgi vērtē šīs Komisijas ieceres, tomēr vērš uzmanību uz to, ka alternatīvu paņēmieni izmaksas ir ļoti augstas. Tomēr emisiju samazināšanas tehnoloģijas, īpaši nolūkā samazināt NO₂ un CO₂ emisiju, varētu būt izmaksu ziņā efektīvākas. Komisijas norādītās atbalsta programmas pašas par sevi ir vērtējamas pozitīvi, taču, ņemot vērā pašreiz pieejamos līdzekļus un laika grafiku, tiek apšaubīts, vai tās spētu būtiski palīdzēt samazināt izmaksas saistībā ar 2015. gadam noteikto prasību ievērošanu.

5.8 Attiecībā uz SJO noteikto degvielu kontroles procedūru EESK norāda, ka pastāv atšķirības starp šo kontroles procedūru un Starptautiskās Standartizācijas organizācijas standartu. Šis jautājums ir jāprecizē.

Briselē, 2012. gada 18. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON

⁽⁶⁾ COM(2011) 441 galīgā redakcija, 17.07.2011.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko groza Padomes 2008. gada 18. decembra Regulu (EK) Nr. 1300/2008, ar kuru izveido daudzgadu plānu siļķu krājumam uz rietumiem no Skotijas un zvejniecībām, kas šo krājumu izmanto”

COM(2011) 760 galīgā redakcija – 2011/0345 (COD)

(2012/C 68/14)

Eiropas Parlaments 2011. gada 30. novembrī un Padome 2011. gada 13. decembrī saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 43. panta 2. punktu nolēma konsultēties ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju par tematu

“Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko groza Padomes 2008. gada 18. decembra Regulu (EK) Nr. 1300/2008, ar kuru izveido daudzgadu plānu siļķu krājumam uz rietumiem no Skotijas un zvejniecībām, kas šo krājumu izmanto”

COM(2011) 760 galīgā redakcija – 2011/0343 (COD).

Tā kā priekšlikuma saturs pilnībā ir pieņemams un Komiteja 477. plenārsesijā, kas notika 2012. gada 18. un 19. janvārī (2012. gada 18. janvāra sēdē), ar 171 balsi par un 14 atturoties, nolēma sniegt pozitīvu atzinumu par ierosināto dokumentu.

Briselē, 2012. gada 18. janvārī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Staffan NILSSON

2012/C 68/13	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, ar ko groza Direktīvu 1999/32/EK attiecībā uz sēra saturu kuģu degvielā" COM(2011) 439 galīgā redakcija – 2011/0190 (COD)	70
2012/C 68/14	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko groza Padomes 2008. gada 18. decembra Regulu (EK) Nr. 1300/2008, ar kuru izveido daudzgadu plānu siļķu krājumam uz rietumiem no Skotijas un zvejniecībām, kas šo krājumu izmanto" COM(2011) 760 galīgā redakcija – 2011/0345 (COD)	74

Abonementa cenas 2012. gadā (bez PVN, ieskaitot sūtīšanas izdevumus)

ES Oficiālais Vēstnesis, L un C sērija, tikai papīra formātā	22 oficiālajās ES valodās	EUR 1 200 gadā
ES Oficiālais Vēstnesis, L un C sērija, papīra formātā + DVD, ikgadējs	22 oficiālajās ES valodās	EUR 1 310 gadā
ES Oficiālais Vēstnesis, L sērija, tikai papīra formātā	22 oficiālajās ES valodās	EUR 840 gadā
ES Oficiālais Vēstnesis, L un C sērija, DVD, ikmēneša (apkopojošs)	22 oficiālajās ES valodās	EUR 100 gadā
ES Oficiālā Vēstneša pielikums (S sērija) – Publiskā iepirkuma līgumu konkursi, DVD, viens izdevums nedēļā	daudzvalodu: 23 oficiālajās ES valodās	EUR 200 gadā
ES Oficiālais Vēstnesis, C sērija – Konkursi	valodā(-ās) saskaņā ar konkursu(-iem)	EUR 50 gadā

Eiropas Savienības Oficiālā Vēstneša, kas iznāk oficiālajās Eiropas Savienības valodās, abonements ir pieejams 22 valodās. Tajā ir L sērija ("Tiesību akti") un C sērija ("Paziņojumi un informācija").

Katrai valodas versijai nepieciešams atsevišķs abonements.

Saskaņā ar Padomes Regulu (EK) Nr. 920/2005, kas publicēta 2005. gada 18. jūnijā *Oficiālajā Vēstnesī* L 156, Eiropas Savienības iestādes uz zināmu laiku nesaista pienākums visus tiesību aktus sagatavot īru valodā un tos publicēt šajā valodā. Tādēļ *Oficiālā Vēstneša* izdevumus īru valodā var iegādāties atsevišķi.

Oficiālā Vēstneša pielikumu (S sērija – "Publiskā iepirkuma līgumu konkursi") var abonēt 23 oficiālo valodu versijās vienā daudzvalodu DVD formātā.

Eiropas Savienības Oficiālā Vēstneša abonentiem ir tiesības saņemt dažādus *Oficiālā Vēstneša* pielikumus bez papildu samaksas. Abonentus informē par pielikumiem ar *Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī* iekļautiem paziņojumiem lasītājiem.

Pārdošana un abonementi

Dažādus maksas periodiskos izdevumus, tādus kā *Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis*, var abonēt pie mūsu komerciālajiem izplatītājiem. To saraksts ir pieejams šādā tīmekļa vietnē:

http://publications.europa.eu/others/agents/index_lv.htm

EUR-Lex (<http://eur-lex.europa.eu>) piedāvā tiešu bezmaksas piekļuvi Eiropas Savienības tiesību aktiem. Šajā vietnē iespējams iepazīties ar *Eiropas Savienības Oficiālo Vēstnesi*, un tajā ir iekļauti arī līgumi, tiesību akti, tiesu prakse un sagatavošanā esošie tiesību akti.

Lai uzzinātu vairāk par Eiropas Savienību, skatīt: <http://europa.eu>

